

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, coordonator național al Proiectului de Istorie Paralelă: NATO - Tratatul de la Varșovia.

REDACTOR ȘEF

- **General maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU**, Directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, M.Ap.N., România

COLEGIUL DE REDACȚIE

- **Prof. asociat JORDAN BAEV**, The New Bulgarian University, Bulgaria
- **Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT**, London University, Marea Britanie
- **SORIN ENCUTESCU**, președintele Asociației „Manfred Wörner”, București, România
- **Lector univ. IULIAN FOTA**, Directorul Colegiului Național de Apărare, M.Ap.N., România
- **Prof.dr. ALEXANDER GONCEARENKO**, Președintele Centrului pentru Securitate Internațională și Studii Strategice, Ucraina
- **BRUCE McLANE**, Director executiv al Consorțiului PfP al Academiiilor de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate, Garmisch, Germania
- **Prof.dr. VASILE SECĂREȘ**, Președintele Centrului de Studii NATO, București, România
- **Prof. univ. dr. MICHAEL SHAFIR**, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
- **SHAUL SHAY**, Șeful Departamentului de Istorie Militară al Statului Major al Armatei Israeliene
- **JEFFREY SIMON**, Institutul de Studii Strategice al Universității Naționale de Apărare din Washington D.C., SUA
- **Comandor (r) GHEORGHE VARTIC**, Redactor șef al Revistei de Istorie Militară, M.Ap.N., România

ADRESA

Str. Constantin Mille nr.6, sector 1, București, cod 010142, telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01
www.ispaim.ro; www.sarindar.ro
e-mail: ispaim@ispaim.ro

Revista este inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „B”.

SUMAR

• REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

- Interese și strategii fundamentale pentru regiunea Mării Negre – **OGNYAN MINCHEV** **5**

• SECURITATEA ENERGETICĂ

- GUAM and OSCE – the Role of Multilateral Institutions in Dealing with the Security of the Greater Black Sea Area – **VLADIMIR SOCOR** **31**

- Cooperarea UE-Rusia și siguranța aprovizionării cu petrol și gaze naturale – **MAIOR STELIAN FIZEȘAN** **36**

• PERSPECTIVE ASUPRA PROCESULUI DE EXTINDERE A UE

- Norway and an Enlarged European Union – **H.E. LEIF ARNE ULLAND** **51**

• RĂZBOIUL RECE

- Descurajarea și balanța ofensivă-defensivă – **MIHAI ZODIAN** **61**

• LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI INTERNAȚIONAL

- People Human Intelligence and Terrorism Prevention Matrixes – **VLADIMIR LUKOV** **77**

• GEOPOLITICĂ

- The Rebirth of Romanian Geopolitics after the Cold War – **ȘERBAN F. CIOCULESCU** **89**

• ORIENTUL MIJLOCIU

- Turkey's Middle East Policy between Domestic Politics and International Requirements – **BEZEN BALAMIR COSKUN** **109**

• STRATEGII DE SECURITATE

- Conflictele de mică intensitate. Implicații de ordin politico-militar – **DRAGOȘ BĂNESCU** **119**
- Strategii de securitate post-Război Rece – **BOGDAN SGÂRCITU** **126**

• DOCUMENTAR

- Romanian Armed Forces' participation in post-conflict military actions. Case study: Afghanistan – **LTC CRISTIAN DUMITRU** **141**

• AGENDĂ ȘTIINȚIFICĂ

- Din agenda științifică a Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară – **MAIOR STELIAN FIZEȘAN** **151**

• RECENZII

- Liviu C. Țîrău, *Între Washington și Moscova: România 1945-1965* – **CERASELA MOLDOVEANU** **159**

Redactori: Șerban Filip Cioculescu • Cristina Romila • Mircea Soreanu • Alexandru Voicu • Căpitan Darie-Mircea Dașu

Grafică și DTP: Mădălina Diță

Operațiile tehnice, editoriale și tiparul au fost executate la Centrul Tehnic Editorial al Armatei sub comanda nr.

**REGIUNEA EXTINSĂ
A MĂRII NEGRE**

Interese și strategii fundamentale pentru regiunea Mării Negre

Ognyan Minchev

Există trei categorii de interese fundamentale care se regăsesc astăzi în regiunea Mării Negre. **În primul rând**, există interesele Vestului, împărțite aproape explicit între SUA și pozițiile marilor state europene continentale. Atât Washingtonul cât și țările membre ale UE pun în practică strategii de transformare și modificare a regiunii Mării Negre, pe baza unei agende politice diferite – care coincid doar parțial. **În al doilea rând**, interesele Rusiei post-sovietice și ale Turciei se apropie din ce în ce mai mult într-un bloc al puterilor statu-quo de la Marea Neagră. **În al treilea rând**, remarcăm interesele statelor mici de la Marea Neagră (inclusiv și Ucraina în această categorie, deși dimensiunea acestora nu corespunde definiției de „stat mic”). Aceste mici state sunt destul de deosebite între ele și au agende politice diferite. Bulgaria și România sunt membre ale NATO și este probabil să devină și membre ale UE de la 1 ianuarie 2007. Ucraina, Georgia și Moldova se luptă – fiecare dintre aceste țări în contextul său specific – pentru independența față de tendințele neo-imperiale ale Rusiei, pentru integrare națională și pentru reformă și succesul modernizării. Armenia își urmărește propria agendă strategică, dominată de conflictul din Nagorno-Karabakh cu Azerbaidjan și blocada efectivă impusă de Turcia în baza mai multor dispute bilaterale existente, inclusiv Karabakh. Nu în cele din urmă, Azerbaidjanul este prezent de la distanță în zona Mării Negre, prin intensificarea fluxurilor de petrol azer ce trec prin Caucaz și Marea Neagră (conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan – BTC), și cu prezența sa integrală în balanța strategică a Caucazului de Sud și în contextul post-sovietic mai larg¹.

I. INTERESELE OCCIDENTALE ÎN ZONA MĂRII NEGRE

Marea Neagră a fost o frontieră a Războiului Rece, continuând o moștenire de rivalitate imperială intensă între Rusia și Imperiul Otoman, de-a lungul a cinci secole, cu o scurtă pauză în perioada interbelică, înaintea formării unei lumi bipolare la sfârșitul anilor 1940. După 1989, regiunea s-a plasat în partea răsăriteană a zonei între Rusia post-sovietică și Alianța occidentală victorioasă. Transformarea complexă a Europei Centrale și Răsăritene (CEE) de-a lungul anilor '90 – incluzând criza post-iugoslavă – a ocupat atenția și resursele Occidentului, situând problemele Mării Negre ca prioritate secundară pe agenda strategică occidentală. În același timp, din motive importante, planificatorii și decidenții occidentali au acordat totdeauna atenție evenimentelor și evoluțiilor din și din jurul zonei Mării Negre. Regiunea a fost dintotdeauna o potențială prioritate pentru Occident, așteptând momentul intrării în prim planul atenției. După ultima etapă de extindere a NATO – „Big Bang-ul” primirii Grupului de la Vilnius – agenda transformării post-sovietice a Mării Negre a penetrat treptat agenda politică atât a UE cât și a SUA. În orice caz, interesele strategice ale ambilor mari jucători ai Vestului trebuie să fie definite separat, chiar dacă sunt parțial interconectate².

1. Perspectiva strategică a SUA asupra regiunii Mării Negre

Pentru SUA, Marea Neagră este un coridor strategic, în serviciul a trei cauze

strategice fundamentale legate între ele. **În primul rând**, Marea Neagră leagă Europa de Asia Centrală prin Caucaz, centrul de interes fiind Asia Centrală, locul de situare a unei balanțe geostrategice între China și Vest în secolul XXI. Nivelul de influență și de control pe care singura superputere existentă l-ar putea exercita în Asia Centrală va determina în mare măsură condițiile pentru competiția globală existentă deja între Washington și Beijing. Nivelul de control occidental asupra Asiei Centrale joacă de asemenea un rol central în structurarea alegerilor strategice ale Rusiei între China și Vest. **În al doilea rând**, Marea Neagră reprezintă o poartă de acces către Orientul Mijlociu Extins. Oportunitatea de a modela și a controla agenda Mării Negre și a Caucazului oferă SUA posibilitatea de a integra ambele puteri regionale – Rusia și Turcia – în Alianța occidentală. Pe de altă parte, un eventual eșec al Washington-ului în a domina agenda Mării Negre oferă Moscovei și Ankarei resurse substanțiale pentru a desfășura jocuri strategice autonome și de a domina regiunea³. **În al treilea rând**, Marea Neagră este o importantă rută comercială și coridor energetic, cu potențialul de a oferi Europei resurse de petrol și gaze, în acest fel reducând dependența bătrânului continent de resursele din Orientul Mijlociu și Rusia. Astfel, ea acționează ca un instrument de echilibrare a accesului la resurse.

Scopul fundamental al strategiei SUA referitoare la Zona Mării Negre este acela de a ancora societățile post-comuniste – și mai ales post-sovietice – în spațiul euro-atlantic de securitate, de a sprijini reformele democratice și cele ale pieței în aceste țări și de a milita pentru integrarea lor rapidă în UE. Pentru a realiza aceste scopuri, Washingtonul este aliat în primul rând cu elitele reformiste democratice ale societăților post-comuniste și post-sovietice. Principalii opozanți ai strategiei SUA sunt elementele naționale ale vechii

nomenclaturi sovietice și ale KGB transformate în elite naționale corupte și criminale din așa-numitele „noi state independente”. Rusia, cu instinctele sale imperiale renăscute, este principalul sprijinitor al acestor elite, fiind, astfel, principalul rival al strategiei SUA în regiune. Spre a obține un succes satisfăcător al strategiei sale regionale la Marea Neagră, guvernul SUA are neapărată nevoie să obțină rezultate deosebite spre a se asigura de ireversibilitatea procesului de reformă în state ca Ucraina, Georgia și Moldova⁴. Piedicile existente în calea acestei sarcini fundamentale sunt atât interne – afectând statele aflate în tranziție, cât și externe – referitoare la agenda strategică globală a singurei superputeri. Piedicile interne aflate în calea strategiei SUA se manifestă mai ales în slăbiciunea structurală a mișcărilor reformiste din societățile post-sovietice ale zonei Mării Negre. SUA și occidentul, în general, au acumulat experiență semnificativă în procesul de transformare controversată și dificilă a Balcanilor în anii 1990, unde cel puțin Bulgaria și România au demonstrat – în cele din urmă – că sunt povești de succes ale reformei societale și ale integrării euro-atlantice. Cazul Ucrainei și al Caucazului de Sud sunt însă surse de complicații și de rezistență la schimbare. O tradiție societală a dependenței totale față de Rusia țaristă, și ulterior față de modelul bolșevic, lipsa unei tradiții a stilului occidental de modernizare (fără a mai vorbi de democratizare), cultura solidă a înrudirii și sincretism parohial – toate acestea sunt principalii factori ai slăbiciunii structurale a modernizării elitelor, păturilor urbane și clasei de mijloc profesionale din aceste societăți. Dominația rusă – directă și ambiguă – asupra economiilor naționale, sistemelor de securitate și asupra domeniilor intelectual-culturale (în particular – în Ucraina) este impusă eficient. Dacă potențialul național pentru schimbare este mai mult sau mai puțin mobilizat cu

succes – ca în cazul Georgiei – atunci este introdus în acțiune un scenariu care cuprinde conflicte etnice. Avem o serie de conflicte „înghețate” și „în curs de dezghețare” de-a lungul spațiului post-sovietic, indicând eforturile sistematice ale Rusiei de a pune în pericol succesul procesului de construcție națională („nation building”) pe baze moderne și democratice – Abhazia, Osetia, Transnistria. Conflictul din Nagorno Karabah – care are rădăcini cauzale de natură mai specială și autonomă decurgând din relația azero-armeană – este utilizat de Rusia, de asemenea, pentru a menține controlul asupra Caucazului de Sud.

Elitele reformatoare fragile și ne-experimentate tind să producă coaliții politice febrile, ușor de blocat în guvern, presate de animozități și discordii interpersonale. Ultimele evoluții din Ucraina, unde patru luni de blocaj post-electoral au sfârșit prin revenirea victorioasă în guvern a Partidului Regiunilor, partid pro-rus și cu baze oligarhice, sunt un exemplu în acest sens.

Obstacolele **externe** ale strategiei Statelor Unite pentru integrarea euro-atlantică a regiunii Mării Negre au trei dimensiuni de bază. **În primul rând**, realitățile legate de mediul strategic de după 11 septembrie. Strategia Statelor Unite privind Marea Neagră a fost o componentă succesivă a unui proces mai larg de extindere a spațiului strategic euro-atlantic, care a primit un puternic impuls odată cu prăbușirea conducerii comuniste sovietice. Societățile din Europa Centrală și de Est, eliberate de oprimarea sovietică, au ales cu entuziasm modelul de integrare european pentru dezvoltare și garanțiile de securitate ale sistemului euro-atlantic. Mai mult decât atât – noile guverne democratice s-au concentrat asupra unui intens lobby îndreptat către Washington și capitalele europene pentru o mai rapidă accesare în sistemul internațional și în organizațiile occidentale.

Opțiunea democratică a acestor state europene post-comuniste a coincis cu agenda strategică a Statelor Unite, de extindere a frontierelor spațiului euro-atlantic către est, mai aproape de liniile de separare cu lumea Islamului și China. În perioada 1998-2002 toți sateliții ex-sovietici din Europa, inclusiv cele trei state baltice ex-sovietice, s-au alăturat NATO. Alianța a atins frontierele spațiului post-sovietic, și în special spațiul Mării Negre. Următorul pas de dezvoltare cu succes a unei strategii occidentale pentru integrare ar fi trebuit să se îndrepte către Ucraina, plus Georgia și majoritatea zonei Caucazului de Sud – ancorat și inclus în curentul dominant euro-atlantic. Atunci au survenit evenimentele de la 11 septembrie.

Războiul împotriva terorismului a remodelat fundamental perspectiva strategică globală a Statelor Unite. De la o doctrină strategică multi-prioritară, influență globală echilibrată și control asupra tendințelor-cheie de dezvoltare la nivel mondial, guvernul Statelor Unite s-a orientat către o strategie uni-dimensională, concentrată asupra urmăririi și distrugerii rețelei diversificate de celule islamiste radicale din întreaga lume, cu scopul de a împiedica capacitatea lor de a organiza și lovi ținte de pe teritoriul Statelor Unite. Războiul din Irak – o încercare destul de ciudată, chiar și din îngusta perspectivă a războiului împotriva terorismului, a redus și mai mult abordarea strategică a unicei superputeri în ceea ce privește realitățile și provocările globale. O consecință specială a acestei stări de fapt a constat în întârzierea relativă și în slăbirea strategiei Washingtonului privind Marea Neagră.

Al doilea obstacol extern în calea dezvoltării eficiente a unei strategii a Statelor Unite privind Marea Neagră este strâns legat de primul. Simțind relativa slăbire a puterii americane în regiune, Rusia – și într-o mai mică măsură Turcia – a recâștigat inițiativa

strategică în regiune. Analiza detaliată a strategiilor celor două puteri regionale urmează în capitolul următor, totuși trebuie menționate câteva fenomene-cheie, decurgând din echilibrul strategic în schimbare în regiune. Evoluțiile controversate din Ucraina și eforturile concentrate ale Kremlinului de a amenința opțiunea guvernamentală a coaliției Portocalii după alegerile din martie au constituit primul exemplu: dezertarea liderului socialist A. Moroz și a unui număr de membri ai parlamentului din coaliția Portocalie nu a fost întâmplătoare. Stagnarea statu-quo-ului „conflictelor înghețate” în Georgia în ultimii 2-3 ani este un al doilea exemplu în acest caz⁵. Moscova a profitat, de asemenea, de disensiunile dintre Washington și regimuri cheie din Asia Centrală – Uzbekistan și Kârgâzstan – pentru a elimina și marginaliza prezența militară și influența politică americană din regiune. Condamnarea de către Statele Unite a masacrului de la Andijon a convins total pe președintele uzbek Karimov de faptul că Moscova este mult mai prietenă liderilor autoritari decât Occidentul sau Washingtonul în special⁶.

Al treilea obstacol extern pentru strategia americană privind Marea Neagră este reprezentat de neînțelegerile dintre Washington și statele mari ale Europei continentale – prăpastia strategică de cele două părți ale Atlanticului s-a accentuat în special după 2002, în contextul disputei privind intervenția în Irak⁷. În prezent, abia dacă putem vorbi despre o compatibilitate cât de cât substanțială între politicile Statelor Unite și ale UE privind spațiul ex-sovietic al Mării Negre. Neînțelegerile pot fi schițate de-a lungul următoarelor linii. Prima, atitudinile față de Rusia. În timp ce Washingtonul percepe Moscova ca fiind un oponent, dacă nu chiar un rival în problemele din agenda privind democratizarea și reformarea regiunii Mării Negre, Berlinul și Parisul împărtășesc

și înțeleg dreptul legitim al Rusiei de a-și menține propria sferă de influență în jurul frontierelor sale pentru a contrabalansa extinderea Alianței către est. Având ca punct de plecare această presupunere, marile capitale europene păstrează o atitudine precaută față de eforturile Georgiei de a-și transforma pozițiile sale dintr-un satelit al Rusiei într-un aliat al Occidentului, de a se transforma dintr-un dominion al Moscovei într-un partener reformat al Vestului. Aceiași lideri europeni nu au fost foarte încântați să urmărească revoluția „portocalie” de la Kiev, care a încercat transformarea Ucrainei dintr-o amorfă zonă tampon între Rusia și Europa într-un candidat reformist pentru includerea în NATO și UE⁸.

Cea de-a doua linie de dezacord între Statele Unite și Europa în privința regiunii Mării Negre se leagă direct de dilema largirii UE. Cu cât largirea UE către est este mai rapidă, cu atât mai bine, este de părere Washingtonul. Largirea UE imprimă stabilitate economică și socială regiunilor integrate în spațiul de securitate euro-atlantic prin largirea NATO. Acesta a fost modelul de interdependență dintre NATO și UE pentru statele ex-comuniste din Europa Centrală și de Est – aderarea la NATO a deschis ușa pentru aderarea la UE. Acest model de interdependență nu mai funcționează în prezent. Există o revoltă deschisă la Bruxelles – un refuz de a urma calea angajamentelor privind largirea după acel „Big Bang” de zece noi membri în 2004, plus Bulgaria și România în perspectiva datei de 1 ianuarie 2007, plus Croația așteptând extinderea în 2009, și continuând cu Turcia. Definirea acestei rebeliuni din punct de vedere *politically correct* este aceea de „uzură a extinderii” („enlargement fatigue”). Totuși, există un consens tacit al multor lideri și cetățeni europeni conform căruia Statele Unite urmăresc o agendă secretă de punere în pericol a unității europene și a integrării

politice prin intermediul unui proces rapid de lărgire, toate acestea cu scopul de a împiedica Europa să devină un competitor internațional al puterii americane. Oricare ar fi argumentele din spatele expresiei „enlargement fatigue”, un lucru este sigur – cel puțin în următorul deceniu, nu va avea loc nici un proces de lărgire a UE în spațiul post-sovietic al Mării Negre. Dacă UE va susține strategia Statelor Unite privind Marea Neagră, atunci în nici un caz extinderea Uniunii nu va fi un instrument pentru susținerea acestei strategii.

Făcând un sumar al impedimentelor de natură externă în calea strategiei Washingtonului privind Marea Neagră dintr-o perspectivă pe termen mediu, avem de-a face cu un cadru nefavorabil pentru transformarea cu succes a regiunii din perspectiva interesului Statelor Unite pe termen lung. Regiunea Mării Negre este atrasă într-un vârtej global de înrăutățire a mediului strategic pentru interesele Statelor Unite. Renașterea geopolitică a Rusiei, bazată pe creșterea tarifelor în domeniul energiei, influența crescândă a Iranului, bazată pe dispariția rolului echilibrator al Irakului în Orientul Mijlociu, creșterea riscului unui război civil în Irak, creșterea nemulțumirii Turciei față de politica Statelor Unite și încercările clare ale Ankarei de a-și juca propriul rol în regiune, bazat pe alianțe flexibile cu adversarii Statelor Unite – toți acești factori converg și inter-relaționează într-un mediu de slăbire a potențialului strategic al Statelor Unite de a influența transformarea și integrarea euro-atlantică a regiunii Mării Negre. În loc de o regiune integrată în curentul occidental, se profilează o regiune cu serioase linii de diviziune și potențiale rupe de falie. Dacă Statele unite nu vor reuși să inverseze acest trend, atunci strategia generală de deschidere a unor coridoare sigure către Asia Centrală și Orientul Mijlociu lărgit – cu scopul de a face față provocărilor geostrategice în secolul al XXI-lea – ar putea fi sortită eșecului.

2. Europa unită și Marea Neagră

Este mai potrivit a vorbi despre o strategie cuprinzătoare a UE legată de Marea Neagră în viitor, decât folosindu-ne de timpul trecut sau prezent⁹. Prezența europeană în Ucraina și Caucazul de Sud după 1991 se rezumă mai ales la activitățile unor organizații precum OSCE, Consiliul Europei și prin programele de asistență pentru dezvoltare ale UE, cum ar fi, de exemplu, TACIS. A existat o neînsemnată cooperare între Bruxelles și BSEC – singura instituție multilaterală de parteneriat politic și economic din regiunea Mării Negre. Fiind copleșită de către propria evoluție instituțională de după Maastricht, prin acordarea priorității programelor de asistență statelor din Europa Centrală și de Est, și mai ales datorită aranjamentelor post-conflict din Balcani, UE a putut aloca resurse foarte puține procesului de transformare și reformă din regiunea Mării Negre. Unele state mari europene au fost active în încercarea de mediere a unor conflicte din spațiul post-sovietic al Mării Negre, însă abordarea lor a fost una foarte precaută pentru a nu deranja fostul stăpân imperial și actuala superputere a regiunii – Rusia.

Regiunea Mării Negre a apărut pe radarul Bruxelles-ului odată cu accederea statelor din Europa Centrală și de Est în 2004, și – mai ales – odată cu așteptata aderare a Bulgariei și României, ambele state din bazinul Mării Negre. Intenția de aderare la UE a Turciei, chiar dacă se va produce în cel mai bun caz în 10-15 ani, a motivat, de asemenea, planificatorii strategici de la Bruxelles să ia în considerare agenda regiunii ca parte a vecinătății imediate a UE. Interesul membrilor UE față de regiunea Mării Negre este inegal. Polonia, republicile baltice și Slovacia acționează intens în favoarea proceselor de reformă din Ucraina, pentru asistarea guvernelor democratice din jurul Mării Negre

pentru a rezista presiunii Rusiei și pentru a-și completa cu succes agenda de democratizare și *nation-building*. Sprijinul pentru statele membre ale GUAM, implicarea noilor membri ai UE din Europa Centrală și de Est în inițiative precum CDC (Commonwealth for Democratic Choice), Forumul Mării Negre (organizat de România), grupul celor șase state „Prietenii ale Georgiei”, grup înființat în 2004 – acestea sunt numai cele mai însemnate exemple de sprijin ale statelor membre UE din Europa Centrală și de Est pentru transformarea statelor ex-sovietice din regiunea Mării Negre.

Interesele statelor mai mari membre UE din regiunea Mării Negre sunt structurate mai ales ținând cont de relațiile lor cu Rusia. Atitudinile în general pozitive ale Parisului și Berlinului față de Rusia conduc la o atitudine precaută a acestor state atunci când intervin în probleme ce țin de politicile arbitrare ale Rusiei față de fragilele și neajutoratele republici ex-sovietice – conflicte etnice, separatism teritorial, regimuri marionetă bazate pe criminalitate, înființate sau susținute de Moscova. Pericolul de a fi implicat profund în labirintul conflictelor ireconciliabile, în regiuni cu conflicte de tip tribal precum cele din Caucazul de Sud, împiedică majoritatea capitalurilor europene să adopte o poziție clară și eficientă pe agenda regională. Există încă un motiv pentru care Bruxelles-ul a adoptat o poziție precaută – modelul UE de rezolvare a problemelor este prin stabilizare – asociere, integrare și aderare. De-a lungul perioadei de după 1990, Statele Unite, împreună cu noile democrații din Europa Centrală și de Est, au susținut puternic extinderea UE spre est, cât mai mult posibil. Până acum, cea mai puternică armă de intervenție europeană a fost integrarea și aderarea ulterioară. Problemele de „capacitate de absorbție” pe care UE le are după „Big Bang-ul” din 2004-2007 fac imposibilă includerea statelor post-sovietice din regiunea Mării Negre pe agenda

unei potențiale extinderi în viitorul previzibil. UE a trebuit să inventeze Noua Vecinătate¹⁰.

Politica Europeană de Vecinătate (PEV) este un concept construit pentru a răspunde unei dileme strategice esențiale a UE. Pe de o parte, UE și-a consumat capacitatea sa de a inter-relaționa și coopera cu vecinii săi pe baza prezumției extinderii – conform căreia un proces eficient de cooperare cu un stat conduce automat către aderare¹¹. Extinderea nu este posibilă în viitorul previzibil – nici din perspectiva capacității instituționale (după ce Constituția UE a eșuat odată cu referendumurile din Franța și Olanda, în 2005), nici din punctul de vedere al opiniei publice europene. Pe de altă parte, Europa trebuie să ia în considerare serios interesele sale și obligația de a influența și sprijini procesele reformiste și democratice de *nation-building* din periferia estică, inclusiv din regiunea Mării Negre. Este imposibil pentru Bruxelles – sau pentru statele membre ale UE – să ignore regimul dictatorial din Belarus, să tolereze junta neo-comunistă transnistreană de la Tiraspol, să negligeze influențele unei vecinătăți cu o rețea de guverne marionetă organizate pe principii mafioate din zone fragmentate și conflictuale precum Caucazul, Balcanii de Vest și altele. De asemenea, nu este în interesul Europei să negligeze prăbușirea elitelor modern-reformiste în societățile islamice din vecinătate, în favoarea unui radicalism religios și fundamentalism. Este foarte important pentru Europa să susțină și să extindă potențialul sau de influență pentru reformă democratică, dezvoltare economică și instituțională, să sprijine capacitatea națiunilor vecine de a lupta împotriva corupției, crimei organizate, intoleranței intra-sociale și fragmentării de tip tribal.

PEV este un instrument desemnat pentru dezvoltarea politicilor europene de sprijin și asistență pentru națiunile vecine în afara

procesului instituțional al negocierilor de aderare. Instituțiile europene au deținut trei niveluri de influențare a politicilor reformiste și de transformare după 1989. **Primul nivel** reprezintă pragul impus de statutul de membru al Consiliului Europei. Criteriul general pentru respectarea drepturilor omului și guvernare democratică se aplică aici, iar accesarea este relativ facilă¹². **Al doilea nivel** se aplică procesului de aderare la UE¹³. Chiar dacă membrul asociat deschide o clară perspectivă de viitor pentru o aderare integrală atunci când respectivul stat este pregătit, totuși influența UE asupra evoluțiilor interne rămâne mai degrabă generală și cu un caracter consultativ. Numai cel de-**al treilea nivel** de negocieri pentru aderarea completă, care oferă Bruxelles-ului instrumente exacte de influență, poate presa în direcția reformelor adecvate și spre transformarea țării candidate, cu scopul de a îndeplini criteriile *acquis-ului comunitar*.

Principalul obiectiv al PEV este să dezvolte instrumente puternice de influență și cooperare cu statele vecine Uniunii, pentru a sprijini cu succes strategiile lor de dezvoltare și modernizare pe un fundament bilateral. Bineînțeles, principalul obiectiv se aplică numai statelor care vor să se modernizeze și să se dezvolte conform modelului european. Obiectivul nu poate fi aplicat – fără îndoială – statelor și regimurilor care au ales alte căi de dezvoltare. Dacă revenim la contextul Mării Negre, este foarte important să observăm strategia pe care PEV o implică, aplicată statelor reformiste post-sovietice din regiune. Formatul bilateral al PEV cuprinde cerințe care se adresează diferitelor chestiuni din medii naționale și regionale diferite – din Ucraina, Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan. O cooperare de succes în cadrul formatului PEV ar putea oferi statelor vecine UE un volum substanțial de resurse, asistență tehnică, acces pe piețe și suport instituțional, toate

acestea fiind garantate la scară integrală statelor recent aderate și membrilor sub-dezvoltați ai UE.

În afară de PEV, ca instrument bilateral de implementare a strategiei UE privind Noua Vecinătate, mai există și alte instrumente cu mai largă deschidere care ar putea fi utile statelor vecine care doresc să se dezvolte conform modelului european. O **abordare multilaterală** ar putea contribui la stabilirea unei comunități de state – nu în mod necesar toate să fie state europene din punct de vedere al localizării teritoriale și al identității culturale – care împărtășesc aceleași valori, principii, obiective strategice ca și cele ale Europei unite într-o lume globalizată. O astfel de **Comunitate Europeană a Națiunilor** s-ar putea dezvolta ca un cerc exterior, lejer, al integrării europene, complementar înseși Uniunii Europene. UE ar putea dezvolta un spațiu de state prietene, înconjurând comunitatea membrilor cu drepturi depline prin menținerea acelui tip de cadru relaxat de parteneriat instituțional. Includerea statelor din regiunea Mării Negre în acest format de *commonwealth* al UE s-ar putea dovedi un impuls în direcția asigurării succesului procesului de stabilizare și reformă în regiune. Un astfel de proiect ar crea o bază solidă pentru o mai puternică relație UE-Rusia pe termen lung. Ar dezvolta, de asemenea, rolul strategic al UE ca actor regional legitim într-o regiune pe care Rusia și Turcia au tendința să o considere domeniul lor natural de hegemonie.

Eficiența strategiei UE legată de regiunea Mării Negre ca parte a Noii Vecinătăți a Europei este subiect al influenței mai multor factori. **Primul** este factorul dezvoltării cu succes a Politicii Externe și de Securitate Comune a UE și sintetizarea pozițiilor politicilor integrate în rândul statelor membre. Diferențele esențiale dintre „noua” și „vechea” Europă, precum și pozițiile de stânga sau de centru-dreapta

ale Europei Occidentale față de Rusia, de politicile de parteneriat atlantic, politicile privind securitatea energetică în Europa etc., vor influența mai mult sau mai puțin capacitatea UE de a participa cu o autoritate însemnată în cadrul echilibrelor de putere din regiunea Mării Negre. **Al doilea** factor este acela conform căruia politicile UE privind regiunea Mării Negre au nevoie de o mai detaliată evaluare a intereselor europene în regiune, în cadrul contextului economic european mai larg, al strategiei politice și de dezvoltare. Din această perspectivă, inițiativa Cancelarului german Angela Merkel pentru un proiect cuprinzător european din perspectiva viitoarei președinții germane a UE este un element pozitiv. **În al treilea rând**, eficiența unei strategii UE privind Marea Neagră depinde de inițiativa statelor membre care înconjoară această regiune, referindu-ne în primul rând la România și Bulgaria (care vor deveni membre după 1 ianuarie 2007) și capacitatea lor de a promova la Bruxelles o viziune asupra problemelor specifice regiunii, asupra provocărilor și oportunităților.

Nu în ultimul rând, o strategie europeană de succes în privința Mării Negre depinde de capacitatea Bruxellesului și Washingtonului de a-și coordona viziunile și prioritățile pentru această regiune și pentru un context mai larg. După 2002, puțini erau cei care credeau în posibilitatea de a reface o structură integrată a intereselor Alianței occidentale. Totuși, identificarea cauzelor și intereselor comune de către partenerii trans-atlantici rămâne crucială pentru definirea unui spațiu comun de securitate și a stabilității occidentului într-o lume greu predictibilă caracterizată prin transformare la nivel global. Lumea multi-polarității, care se structurează după mediul global post-Irak, va obliga Europa și Statele Unite să recunoască mai din timp elementele comune, mai degrabă decât diversitatea intereselor dintre ele.

II. PUTERILE DE STATU-QUO ALE MĂRII NEGRE

Ambele mari puteri ale Mării Negre – Rusia și Turcia – au tendința să se opună (fiecare în felul său) penetrării infrastructurii de securitate și dezvoltare de către Occident în regiune, ceea ce a fost – cel puțin în ultimele cinci secole – domeniul de concurență bilaterală și echilibru de putere dintre cele două state. Un lucru este sigur – Rusia și Turcia vor continua să se afle în competiție pentru influență și control asupra națiunilor mai mici și comunităților etnice din arealul Mării Negre. Este o chestiune ce ține de interesele lor vitale, și anume aceea de a împiedica actorii externi să intervină în ecuația lor bilaterală de putere în regiune. Ambele state împărtășesc elemente comune ale strategiei de a împiedica – și respinge – interferențele militare, navale și politice occidentale în Marea Neagră. Ambele state au dezvoltat strategii intense de cooperare economică și politică reciprocă¹⁴. Totuși, fiecare dintre cele două state dezvoltă o abordare strategică specifică pentru apărarea și extinderea propriei influențe asupra Mării Negre. Rusia este o fostă superputere, redusă la un rol secundar în afacerile globale după 1991, dar păstrând încă puternice ambiții de a reveni în rândul puterilor globale de linia întâi. Am putut observa începutul implementării acestor ambiții în ultimul an, odată cu apariția unei politici energetice concentrate, combinată cu eforturi diplomatice susținute pentru a construi alianțe anti-occidentale, ceea ce a adus Rusia în prima linie a politicii mondiale în contextul afundării Statelor Unite în problema irakiană și în disputa nucleară iraniană.

Turcia este un membru-cheie al Alianței Nord-Atlantice, deținând un rol esențial în flancul sud-estic al spațiului strategic occidental. Totuși, Ankara se detașează vizibil de strategia americană privind Orientul

Mijlociu și războiul împotriva terorismului. Turcia refuză să coopereze cu Statele Unite în privința extinderii controlului internațional naval și militar al Mării Negre, pretinzând protejarea monopolului și privilegiilor navale bazate pe Convenția de la Montreux, din 1936. O combinație de orientări revizioniste renăscute, specifice unei mari puteri, și o adâncă frustrare, cauzată de tratamentul controversat aplicat de către Vest Turciei (de către Statele Unite în cazul războiului din Irak și de către UE prin controversele legate de aderarea Turciei) împing Turcia într-un joc strategic propriu, incluzând agenda chestiunii Mării Negre.

1. Rusia și Marea Neagră

Raportată la Marea Neagră, concepția strategică globală a Rusiei este reflectată prin două dimensiuni strategice esențiale: dimensiunea **pasivă** de rezistență, și cea activă, de puternică renaștere geopolitică prin intermediul politicilor în domeniul energiei.

Dimensiunea pasivă a strategiei Rusiei privind marea Neagră se referă la politicile de menținere pe cât posibil a *statu-quo*-ului, politici moștenite din perioada Războiului Rece. Odată cu aderarea la NATO a Bulgariei și României, *statu-quo*-ul teritorial din era sovietică nu a mai putut fi menținut. Prezența Alianței la țărmurile Mării Negre a devenit o realitate. Reducerea acestui fapt la valori strategice cât mai mici posibile reprezintă punctul central al politicilor Rusiei în regiune. Dat fiind faptul că Marea Neagră are valoarea unui **coridor strategic** care leagă Europa de Caucaz, regiunea Caspică și Asia Centrală, cel mai important lucru este să se înfunde, să se blocheze acest coridor, pentru a pune în impas infrastructura de dezvoltare și de securitate a Europei Occidentale. Sabotarea demersurilor politice ale Ucrainei și Georgiei de aderare la NATO reprezintă un posibil instrument pentru atingerea acestui obiectiv.

Pornirea și întreținerea unor conflicte de mică intensitate în zonele sensibile ale regiunii Mării Negre – precum cea a Caucazul de Sud – reprezintă un alt instrument utilizat de către Rusia. Disensiunile etnico-naționale fragmentează efectiv structurile naționale fragile ale republicilor post-sovietice, punând în pericol elementul-cheie pentru ca acele state să adere la NATO – stabilitate instituțională, transparentă și respectarea legilor.

Înțelegerea strategiei Rusiei privind Marea Neagră presupune analizarea a două paradoxuri din trecut ale puterii Kremlinului. **În primul rând**, pentru o societate precum cea a Rusiei post-sovietice, zdruncinată de profunde crize de identitate, economice, democratice și de bunăstare socială, atenția pe reformă internă și relansare pare a fi singura abordare firească și rezonabilă – în special după ce programul președintelui Putin de reconstrucție a Rusiei a fost pus în aplicare. Paradoxal, Rusia post-sovietică a cheltuit o mare parte a resurselor sale pentru a întări și susține regimuri marionetă represive în periferia spațiului ex-sovietic. Numai în Georgia, Moscova a instalat și susținut regimurile separatiste din Adjaria¹⁵, Abhazia și Osetia de Sud, conduse de infractori locali și/sau ofițeri KGB. În Moldova, Rusia susține junta neo-comunistă a regiunii Transnistria. Regimul Lukashenko din Belarus se bucură, de asemenea, de sprijin din partea Rusiei. Amestecul Rusiei în alegerile din Ucraina a fost parte integrantă a aceluiași fenomen conform căruia Rusia post-sovietică este copleșită mai degrabă din cauza evoluțiilor din „vecinătatea apropiată” decât de provocările interne presante, precum sărăcie, demografie și sistemul de sănătate, crimă organizată și ineficiență instituțională (doar pentru a cita câteva).

În al doilea rând, în termeni internaționali, Rusia post-sovietică este supusă presiunii a două fenomene care au capacitatea să

modeleze pe termen lung posibilitățile de supraviețuire și dezvoltare ale statului ca factor internațional important¹⁶. Aceste două fenomene sunt expansiunea islamismului radical din sud și transformarea Chinei într-o superputere a secolului al XXI-lea în est. Expansiunea demografică a comunității musulmane din Rusia, coroborat cu penetrarea islamistă în zona de sud a periferiei Rusiei, separatismul, terorismul și degradarea controlului guvernamental sunt probleme greu de rezolvat pentru guvernul rus la momentul actual și pe viitor. Creșterea Chinei, cu o populație de 1,3 miliarde, în apropierea slab-populatei Siberii, s-ar putea dovedi a fi un pericol mai mare decât islamismul pentru independența și integritatea teritorială a Rusiei, în perspectiva deceniilor următoare. Paradoxal, afirmațiile oficiale și doctrinele din ultimul deceniu ale Moscovei se concentrează în special asupra pericolului ... lărgirii NATO în Europa Centrală și de Sud și „ambției Vestului” de a „dezmembra Rusia” și a o „cucerii”. Care este logica ignorării provocărilor evidente pe termen lung la adresa securității și bunăstării Rusiei în favoarea sublinierii „amenințării” generate de statutul de membre NATO al statelor baltice, Poloniei, sau al unei Georgii independente?

A exporta presiunile interne pentru cucerirea în exterior este, probabil, unul din principiile fundamentale ale politicii imperiale din istoria umanității, inclusiv a istoriei imperialiste ruse. Astăzi, ca de multe ori în trecut, echipa de la Kremlin resimte reducerea drastică a oportunităților prin care să facă față imensului spectru de probleme interne din cadrul unei gigantice proximități teritoriale și unei la fel de importante diversități la nivelul comunităților. Succesul expansiunii în afara granițelor este instrumentul cel mai ieftin pentru realizarea consolidării interne și a încrederii în sine. Astfel se explică că acțiunile de fragmentare și de înghițire a unor părți

neglijabile (prin raportare la magnitudinea teritorială a Rusiei) din state vecine precum Georgia și Moldova au devenit foarte atractive pentru Kremlin. Vestea nu tocmai bună pentru micile state vecine constă în nevoia Moscovei de a aplica acest instrument și pe viitor, pentru a menține intacte prestigiul și integritatea la nivel intern. Astfel se explică de ce lărgirea NATO devine o amenințare, iar periferia euro-atlantică a Europei Centrale și de Sud, pașnică, devine o țintă favorită a ambiției Rusiei de revenire geopolitică pe scena globală.

Politicile nefavorabile privitoare la vecinătatea Rusiei servesc, de asemenea, un alt considerent important, în afară de cel de proiectare a presiunii interne în „vecinătatea apropiată”. Toți politicienii și experții de la Moscova înțeleg perfect logica de netăgăduit a alinierii Rusiei la Occident cu scopul de a putea face față provocărilor geopolitice ale secolului al XXI-lea. Nu există nici o comunitate de interese pe termen lung între Rusia și lumea islamică, nici între Rusia și China, ca super putere. Dilema Rusiei nu constă în a se întreba dacă să se alinieze Vestului sau nu. Dilema se referă la prețul pe care Vestul ar trebui să îl plătească pentru alinierea cu Rusia, și care este prețul atragerii Rusiei în familia aliatului vestic? Dacă Ucraina va deveni un stat independent și democratic – membru al NATO și UE, în cazul în care Caucazul de Sud și Asia Centrală vor evolua ca rute comerciale deschise, precum și ca teritorii strategice ușor accesibile către Europa Occidentală, atunci Rusia ar putea fi redusă la statutul de mare și important actor, chiar dacă membru obișnuit al Alianței occidentale. Dacă Ucraina este menținută sub influența Kremlinului, iar Caucazul de Sud este blocat prin numeroase și nesfârșite conflicte etnico-tribale, dacă Asia Centrală este ținută sub autoritatea despotismului local, a regimurilor de tip feudal prietene ale

Moscovei, iar Europa de Est este zdruncinată frecvent de amenințarea blocadei energetice – atunci prețul câștigării Rusiei ca partener și aliat crește foarte mult. Nu are importanță dacă această presupunere este considerată ca având valabilitate de către decidenții de la Washington sau Bruxelles. Ceea ce contează este că această presupunere este valabilă și de încredere pentru Moscova. Imperiul vinde cel mai bine.

Un important factor psihologico-cultural al sistemului cu valoare identitară și politică a elitelor ruse este susținătoare a strategiei **rezistenței pasive** a Moscovei față de partenerii săi occidentali pe termen lung, concomitent cu alierea Rusiei cu cei mai periculoși rivali din est și sud (și anume, China și Iran). Acest factor ar putea defini ca „tentație autoritaristă”¹⁷. Liderii post-sovietici păstrează un puternic sentiment de neliniște față de Vest, adânc înrădăcinat în mentalul lor (înfrângerea în Războiul Rece este unul dintre motive). Acest sentiment este combinat cu un ușor și ascuns dispreț și dezgust pentru democrația occidentală cu restrictivele sale pârgurii de control asupra echilibrului de putere. Procesul de liberalizare din anii '90, proiectat după modelul democrației vestice, este blamat pentru loviturile la adresa ideii rusești despre statalitate. Despotismul de tip chinez sau islamic este mult mai apropiat și ușor de înțeles pentru actuala elită post-sovietică, care își are originea, în mare parte, în ierarhia KGB-istă. „Autoritari din toate țările unite – uniți-vă”, ar putea fi logo-ul ascuns al acestei afinități între Beijing, Teheran și Moscova din spatele scopului oficial al alianței lor – acela de a promova o ordine mondială multipolară.

Fragmentarea produsă de conflictele de mică intensitate din regiuni precum cea a Caucazului de Sud servește, de asemenea, ca instrument de legitimare pentru staționarea

trupelor rusești în zonele-cheie de importanță geopolitică pentru Moscova, trupe care sunt, oficial, implicate în operațiuni de menținere a păcii de-a lungul liniilor de diviziune dintre comunitățile aflate în conflict. Prezența militară a Rusiei în astfel de regiuni nu servește în mod necesar numai ca o barieră în calea amestecului Occidentului – la fel de bine, poate fi un scut pentru vechile frontiere geopolitice, precum cea cu Imperiul Otoman (și mai târziu cu Republica Turcia), un scut care străbate frontiera dintre Turcia și Armenia. Din perspectiva dreptului internațional, sunt dificil de explicat rolurile multiple pe care Rusia le joacă în conflicte precum cel din Abhazia și Osetia de Sud, acolo unde trupele rusești au inițiat și organizat conflictele, au sprijinit autoritățile separatiste în lupta lor împotriva guvernului georgian legitim și au organizat „operațiuni de menținere a păcii” între forțele georgiene și cele separatiste, în timp ce diplomația de la Kremlin „mediază” între „părțile aflate în conflict”.

Un alt instrument al Rusiei vizat pentru a menține *statu-quo*-ul regional și pentru a preveni amestecul occidental este sprijinul Moscovei acordat Turciei pentru angajamentul ferm al acesteia de a proteja clauzele Convenției de la Montreux care prevăd acceptarea forțelor navale străine pentru o perioadă care să nu depășească 21 de zile¹⁸. Atât Turcia, cât și Rusia insistă asupra cooperării navale între statele litorale prin intermediul formatelor de tipul „Black Sea Force” și „Black Sea Harmony”, refuzând să primească navele altor membri NATO în bazinul Mării Negre.

Rusia este, de asemenea, aliată a Turciei în susținerea BSEC (Black Sea Economic Cooperation) ca unică formă legitimă cu format multilateral pentru cooperare economică și politică la Marea Neagră. Exceptând statele care nu au ieșire

la Marea Neagră, precum Grecia, Serbia și Azerbaidjan, marile state din Europa și Statele Unite au acces la infrastructura BSEC doar din poziția de observatori. Fără a aduce prea multe beneficii membrilor săi în ultimii 15 ani, din cauza structurii dezorganizate și a inflexibilității birocratice, BSEC a menținut, practic, hegemonia ruso-turcă în dezbaterea letargică privind cooperarea politică și economică în arealul Mării Negre¹⁹.

Dimensiunea activă a politicii Rusiei pentru controlul geopolitic al Mării Negre este concentrată pe utilizarea fluxurilor energetice și de exporturi în scopuri politico-strategice. Încă de la începutul anilor '90, gazele și, într-o mai mică măsură, exporturile de petrol au reprezentat resursa-cheie pentru supraviețuirea economică și pentru păstrarea influenței geopolitice a Rusiei post-sovietice. „Gazprom” a fost unicul sistem care să funcționeze pe întreg gigantul teritoriu al Rusiei într-o perioadă în care statul începuse să se împartă în mai multe regiuni pe considerente economice și instituțional-administrative. Din punct de vedere istoric, principiul-cheie al statalității Rusiei a fost dintotdeauna **centralizarea întărită**, iar în perioada lui Elțîn „Gazprom” și-a jucat rolul său în restaurarea controlului guvernului central asupra Rusiei. „Gazprom” este investit cu un rol similar în domeniul politicii externe, fiind principalul instrument de expansiune al Rusiei. În acest caz, principiul-cheie al exporturilor energetice și comerciale ale Rusiei este **monopolul**, dependența directă totală și sprijinul Moscovei pentru furnizarea de energie.

În anii '90, „Gazprom” a avut mai multe încercări de a cumpăra și concentra controlul asupra infrastructurii de gazoducte de pe teritoriul sateliților ex-sovietici din Europa Centrală și de Est și din republicile ex-sovietice, cu scopul de a instaura monopolul

în procesul de luare a deciziilor asupra rezervelor și transportului de gaze prin regiunea din afara Europei. Au existat guverne care au fost afectate și înlăturate de la putere datorită refuzului lor de a accepta renunțarea la gazoductele de pe teritoriul lor. Refuzul Bulgariei și României de a vinde infrastructura de gazoducte către „Gazprom” a dus la construirea conductei „Blue Stream” pe fundul Mării Negre, conductă ce leagă teritoriile Rusiei și al Turciei²¹. Exporturile de petrol ale Rusiei au urmat același model (totuși, cu mai puțin succes decât în cazul gazului) de a închide ciclul tehnologic și al proprietății într-un sistem de monopol total al companiilor rusești, și care presupunea cumpărarea rafinăriilor de petrol, a rețelilor de stații de gaz și eliminarea alternativei – sursele de petrol brut și rezervele de gaze din regiunea Orientului Mijlociu. Rusia s-a luptat mult, deși fără succes, să pună în pericol rutele alternative pentru exporturile de petrol caspic spre Occident – conducta BTC reprezintă prima rută independentă de Rusia pentru exportul combustibililor minerali dinspre teritoriul ex-sovietic către vest.

Odată cu orientarea autoritară semnificativă a celui de-al doilea mandat al lui Putin, ambițiile Rusiei de a utiliza exporturile de energie în importante scopuri geo-strategice au crescut colosal. Spre sfârșitul anului 2005, folosindu-se de contextul favorabil în care Statele Unite erau preocupate și hipnotizate de problema irakiană și războiul împotriva terorismului, echipa domnului Putin a pus în aplicare o excelentă operațiune la scară mare de puternică revenire geopolitică a Rusiei pe scena globală. Această operațiune a inclus următoarele elemente: **primul**, acordul încheiat cu cancelarul german pentru construirea gazoductului baltic care scurta legătura dintre teritoriul Rusiei și cel

al Germaniei, ocolind Polonia, Ucraina și republicile baltice și infrastructura lor de transport a gazelor. Acest traseu scurtat este replica nordică la proiectul „Blue Stream”. **În al doilea rând**, cererile urgente și neașteptate de creștere a prețurilor la gaz conform „pieței mondiale” înaintate de „Gazprom” Ucrainei, Georgiei și celorlalte state din CSI. Dezordinea politică a fost neașteptată, foarte dureroasă și destabilizatoare pentru toate guvernele pro-occidentale din regiune. **În al treilea rând**, Moscova a negociat acorduri cu Turkmenistan, Iran și Algeria pentru construirea unui cartel total pe piața europeană a gazului²². **În al patrulea rând**, seria de „acorduri speciale” este realizată de Moscova pentru dublarea infrastructurii de transport de gaz sub controlul „Gazprom”²³. Scopul de bază al acestei dublări este concentrarea tuturor rutelor posibile (în special de gaze), de diversificare energetică în mâinile Moscovei și, în acest fel, punerea în pericol a oportunităților privind fluxurile echilibrate de energie în Europa. **În al cincilea rând**, proiectele la scară largă ale investițiilor și dezvoltării sistemelor energetice în numeroase state europene au fost preluate pentru a reduce pe viitor sursele de fluxuri de energie de pe teritoriul european care nu sunt sub control rusesc. Creșterile prețurilor la petrol, reflectate prin creșterea PIB-ului Rusiei, au sprijinit implementarea acestor proiecte de investiții²⁴.

Rezultatele planului Kremlinului pentru monopol energetic au fost mai mult sau mai puțin spectaculoase, în special în Europa, unde toate dezbaterile privind diversificarea energetică lasă impresia neputinței și a dezacordului. Rusia, care în 2004 era o țară cu PIB-ul egal cu cel al Olandei, a reușit să implementeze o strategie de subordonare a bătrânului continent intereselor sale prin stabilirea monopolului asupra fluxurilor de energie – în special în Europa Centrală și

de Est. În privința Mării Negre, efectele monopolului energetic rusesc vor fi chiar mai directe și imediate – atât în termeni de echilibru economic și cooperare, cât și în termeni ai impactului geo-strategic. Prăbușirea coaliției Portocalii din Ucraina și apariția guvernului „portocaliu-albastru”, amenințarea la adresa șanselor de transfer al operațiunii „Active Endeavor” în Marea Neagră, stagnarea strategiei euro-atlantice privind Marea Neagră, toate acestea sunt primele indicii ale unui echilibru strategic schimbat în favoarea Rusiei și a puterilor de *statu-quo* din regiune, în general.

Este greu de apreciat cât timp va dura revigorarea geopolitică a Rusiei, bazată pe avantajul monopolului energetic. Cel mai probabil, prețurile la petrol vor continua să crească și pe viitor. Europa va continua să fie dependentă la niveluri disproporționate de fluxurile energetice ale Rusiei. Implicarea strategică a Statelor Unite în punctele fierbinți din afara Europei și din Marea Neagră se va accentua în mod evident, ceea ce ar putea îngreuna suplimentar dinamica strategiei euro-atlantice privind Marea Neagră. După recuperarea parțială a influenței în zona periferiei ex-sovietice, Rusia ar putea încerca extinderea influenței sale strategice și în „pântecul moale” al Europei – în Balcani, acolo unde aranjamentele controversate post-conflict par să eșueze în a produce efecte semnificative. Totuși, succesul strategiei rusești, bazat pe monopolul energetic, este nesigur. În primul rând, sunt puține elemente care să indice posibilitatea de re-investire cu succes a banilor proveniți din petrol în economia rusă și în infrastructura de dezvoltare. Industria *high-tech* și dezvoltarea tehnologică modernă ocupă un loc marginal în Rusia de azi. Există o evidentă absență a infrastructurii administrative, a mecanismelor politice și de piață care să se

poată adresa problemelor și provocărilor legate de demografie, bunăstare, sănătate și educație. Echipa de guvernare de la Kremlin administrează un nivel înalt de calități pentru planificarea strategică și capacitățile operaționale, dar deține insuficiente resurse pentru a influența dezvoltarea socială, economică și umană. Aceasta determină apariția dificultăților Rusiei în a investi din punct de vedere strategic cu succes și pe termen lung.

2. Turcia și Marea Neagră

Este foarte interesant de analizat logica transformării Turciei din cel mai devotat partener euro-atlantic în timpul Războiului Rece într-o putere de statu-quo în regiunea Mării Negre. Turcia are o complexă istorie a relațiilor cu Rusia. Imperiul Otoman a reprezentat principalul rival și obstacol al strategiei imperiale a Rusiei de cucerire a Strămtorilor și de ajungere la țărmurile „mărilor calde” din sud. Ambele imperii s-au luptat pentru fiecare metru din teritoriul litoralului Mării Negre și pentru controlul asupra ambelor regiuni cu importanță strategică pentru rivalitatea ruso-otomană – Balcanii și Caucazul. După revoluția bolșevică – odată cu instaurarea unui guvernământ republican în Turcia – regimul sovietic s-a dovedit cel mai înfocat suporter al lui Mustafa Kemal Atatürk și al proiectului său republican. Influențe ideologice, politice și organizaționale ale bolșevicilor lui Lenin au contribuit semnificativ la constituirea Republicii independente a Turciei.

În timpul Războiului Rece, Turcia a fost absorbită complet în agenda strategică a comunității Atlantice dintr-un singur motiv: puterea sovietică „presa” țara din nord și din sud, prin atragerea Siriei și a altor părți ale Orientul Mijlociu în sfera ei strategică de influență. Prin acțiunile sale, Kremlinul a împins, de fapt, Ankara în direcția unei

cooperări mai strânse cu Occidentul, văzut ca un garant colectiv al independenței Turciei. Ideologia pro-europeană și pro-occidentală a kemalismului a sprijinit integrarea Ankarei în Alianța Atlantică.

Prăbușirea comunismului de tip sovietic a coincis cu sfârșitul „deceniului de aur” al dezvoltării economice și politice a Turciei. Apărând din lovitura militară a anului 1980, guvernul lui Turgut Ozal a reușit să transforme gradual moștenirea ideologică și economică a Turciei. Sistemul economic etatist a cedat în fața neo-liberalismului, iar monolitul politic și ideologic kemalist a fost slăbit și diversificat în mod prudent, dar cu insistență. Alături de secularismul ferm, kemalismul a adoptat și doctrina neintervenționistă în politica externă – „Pace în Turcia – Pace în lume”. Ozal a pus accentul pe nevoia de reconciliere cu moștenirea islamică a țării și pe mândria de trecutul otoman, văzut ca o expresie a „turcismului”. Noua forță politică și economică a țării a impulsionat sentimentele și ambițiile pan-turcești chiar în momentul prăbușirii superputerii sovietice – un număr de republici cu populație turcă declarându-și independența²⁵.

Turcia a inițiat două proiecte majore pentru a-și arăta noua forță și importanță regională – unul cu scopul de a integra republicile turce post-sovietice în viziunile pan-turcești ale Ankarei (turcii trăiesc „de la Adriatică până la Marele Zid Chinezesc”), iar celălalt cu scopul de a transforma Turcia într-o putere majoră la Marea Neagră. Cadrul instituțional al celui de-al doilea proiect a fost dezvoltat prin intermediul inițiativei BSEC. Totuși, a devenit clar din prima jumătate a anilor 90 ca populațiile turce din Caucaz și Asia Centrală nu pot fi integrate într-un proiect politic al Turciei Mari. O serie de factori culturali, economici, politici și strategici au blocat încercarea Ankarei de a

fructifica sentimentele pan-turcești în putere geopolitică și supremație. Resursele Turciei s-au dovedit insuficiente pentru a face față unei asemenea încercări, iar zvonurile privind colapsul total al Rusiei și comunismului au fost cu mult exagerate. În loc să se bucure de noile posibilități din Asia și Caucaz, Ankara a trebuit să facă față rebeliunii PKK de pe propriul teritoriu.

Turcia s-a bucurat de rezultate mai bune în ceea ce privește Marea Neagră²⁶. BSEC nu a reprezentat chiar un instrument potrivit pentru extinderea intereselor politice și economice ale Turciei în domeniul cooperării regionale. Colapsul economic și dezintegrarea instituțională prin care au trecut multe țări post-comuniste din regiune au produs guverne slabe, incapabile să-și respecte obligațiile acceptate în formatul multilateral al BSEC-ului. Totuși, demersul Turciei din cadrul BSEC s-a dovedit unul de succes pe termen lung din două puncte de vedere. **În primul rând**, a creat un format regional al parteneriatului politic și economic, unde Turcia se bucură de poziția unei „superputeri”. **În al doilea rând**, cealaltă superputere a regiunii – Rusia – a fost, în mod neașteptat, atrasă în BSEC. Cele două rivale – Rusia și Turcia – au pus bazele unui cadru instituțional de cooperare prin care își împart hegemonia asupra regiunii Mării Negre. BSEC nu a însemnat mult pentru țările mai mici din regiune, dar a avut un rol important în întărirea cooperării economice, comerciale și politice dintre Moscova și Ankara, ridicând nivelul de încredere dintre ele. Pas cu pas, an după an, parteneriatul economic și cooperarea politică vor crea atât o comunitate de interes strategic, cât și afinitate pe termen lung în ceea ce privește regiunea și lumea.

De-a lungul anilor '90, Turcia a rămas un aliat de încredere al comunității Atlantice, păstrând tradiționalele relații speciale

cu Statele Unite pe baza poziției sale de avanpost al Occidentului în Orientul Mijlociu. Îndepărtarea Turciei de principalul ei partener din Occident s-a produs la începutul anilor 2000, odată cu cele două mari transformări ale strategiei globale a Statelor Unite. **Prima** din ele se referă în mod direct la evenimentele de la 11 septembrie și la războiul declanșat de America împotriva terorismului. Accentul pus de administrația Bush pe Orientul Mijlociu, văzut ca o coloană vertebrală în strategia războiului împotriva terorismului, a afectat direct viziunea și practicile Turciei în ceea ce privește securitatea națională. Războiul din Irak le-a oferit kurzilor din nord o mai mare autonomie, de unde și repercusiunile asupra războiului intern al Turciei cu PKK și asupra problemei kurzilor, în general. Rutele comerciale ale Turciei cu lumea arabă au fost complicate sau chiar desființate. Noile izbucniri de anti-americanism și anti-semitism din lumea islamică au pus Turcia, în calitatea ei de partener atlantic – guvernată fiind de partidul islamist AK –, în fața unor relații extrem de tensionate cu lumea islamică. Dincolo de problema kurdă și de plasarea Ankarei în prima linie dintre partenerul ei Atlantic și lumea islamică, criza nucleară declanșată de Iran ar putea compromite și mai mult securitatea națională a Turciei.

A doua transformare a strategiei globale atlantice se referă la creșterea importanței Mării Negre, care a avut loc după integrarea țărilor din Europa Centrală și de Est ca membri deplin ai NATO. Turcia a sprijinit lărgirea NATO „de la Tallin la Bargas”, dar acum ezită să vadă regiunea Mării Negre integrată deplin în comunitatea euro-atlantică. Doctrina națională a Turciei – precum cea a Rusiei – adăpostește o viziune tradițională naționalist-imperialistă de secol XIX. Lumea este compusă din mari puteri – și sferele lor de hegemonie – care controlează puterile mai mici, iar balanța de puteri produce un sistem internațional viabil.

Pentru Ankara (dar și pentru Moscova), Marea Neagră este un lac ruso-turc. America și Europa sunt binevenite să se îngrijească de identitatea strategică a Mării Negre, dar numai prin parteneriat și prin medierea puterilor hegemonice ale regiunii. Occidentul are în Turcia un aliat – de ce-ar interveni America în regiune? Două răspunsuri sunt posibile – neîncredere sau aroganță –, ambele foarte jignitoare pentru mândria turcă... Acest tip de logică se manifestă explicit în refuzul categoric al Turciei de a găsi un compromis în chestiunea Convenției de la Montreux și de a permite accesul vaselor (chiar și celor aliate sub pavilion NATO) pentru mai mult de 21 de zile (așa cum stipulează articolul 18/2 al Convenției)²⁷. Poziția oficială a Turciei privind extinderea Operațiunii „Active Endeavor” până la Marea Neagră este una de refuz, motivând ca statele riverane – adică Federația Rusă – se vor opune²⁸. Urmărind aceasta logică, puterile riverane au întâietate în fața aliaților din NATO. Securitatea colectivă – așa cum este înțeleasă în doctrinele strategice din Europa și State Unite – este un concept recunoscut de Ankara numai în cazul în care Turcia are de câștigat: de exemplu, luarea deciziilor într-un mod consensual în NATO față de problemele care nu afectează interesele majore naționale și de securitate ale Turciei. Îndată ce interesele regional-teritoriale și de securitate națională sunt lezate (precum în cazul regimului naval din Marea Neagră), paradigma modului colectiv de luare a deciziilor se transformă imediat într-o abordare de secol XIX a „Concertului European” de puteri – „ce e al meu e al meu, ce e al tău e al nostru”.

Rolul și interesele Turciei la Marea Neagră se vor transforma semnificativ odată cu integrarea țării în Uniunea Europeană. Deși nimeni nu știe cu precizie când va avea loc această extindere, efectele acceptării

sau respingerii Turciei sunt destul de clare. Pentru a deveni membru al Uniunii, Ankara trebuie să-și adapteze politicile la normele și regulile Uniunii Europene. Câteva obstacole în calea integrării pot fi menționate. **În primul rând**, UE este o comunitate cu un caracter post-național(ist) care nu este dispusă să accepte naționalismul și conflictele etnice cauzate de nerespectarea drepturilor minorităților. Turcia este o comunitate de stat și societate puternic atașate identității și mândriei naționaliste, unde orice demers pentru autonomie etnică sau religioasă este în general tratat drept trădare. **În al doilea rând**, doctrina naționalistă a Turciei intră în conflict cu mișcările etnocentriste – precum cea a kurzilor, care cer autonomie culturală și comunală, așa cum multe țări europene le-au acordat propriilor minorități. Această doctrină a împins Turcia în impasul legat de problema masacrării armenilor la începutul secolului XX, deoarece Turcia nu recunoaște drept genocid uciderea a peste 1 milion de armeni. **În al treilea rând**, identitatea politică a Turciei se adaptează foarte greu la standardele UE atât din cauza practicilor seculare, cât și din cauza politizării Islamului. Caracterul secular al statului turc este încă garantat de Consiliul Securității Naționale, controlat de armată, iar prezența Islamului politic în guvern încă tinde să producă precedente inacceptabile pentru regulile UE – precum, de exemplu, disputa privind caracterul penal al adulterului²⁹. În cele din urmă, problema Ciprului pare a fi o linie de netrecut între Ankara și Bruxelles.

Dacă Turcia se va dovedi capabilă să implementeze reformele politice necesare (sau dacă Bruxellesul va decide să accepte tacit *statu-quo*-ul, învăluit în adoptarea nominală a *acquis*-ului de către Ankara), statutul de membru va fi indiscutabil dobândit. Integrarea Turciei în UE va avea urmări dramatice pentru regiunea Mării Negre. **În primul rând**, statutul de membru

va legitima Turcia ca putere regională în Balcani în termeni economici, demografici și politici. Nu există nici o altă țară – sau un grup de țări – în UE care ar putea să contrabalanseze potențialul Turciei în termeni economici și demografici. Rolul pe care Turcia și-l arogă în mod insistent – acela de patron al tuturor minorităților turce și musulmane din țările balcanice sau chiar mai departe – va furniza Ankarei resursele necesare sprijinirii și arbitrajului disputelor inter-comunale din țările balcanice în favoarea statutului ei de superputere regională³¹. **În al doilea rând**, în calitate de membru al UE, Turcia va avea responsabilitatea să inițieze și să coordoneze politicile Europei unite în ceea ce privește vecinătatea de est și de sud-est. Aceasta va transforma Turcia într-un puternic factor de influență (mult mai puternic decât astăzi) în direcția Caucazului și Orientului Mijlociu. **În al treilea rând**, statutul de membru al UE va mări și mai mult autonomia Turciei față de Statele Unite și va redeschide întrecerea pentru hegemonie cu Rusia. Este discutabil, totuși, dacă UE va fi capabilă să funcționeze la nivelul actual de integrare politică și instituțională cu un membru puternic cu o agendă naționalistă, așa cum este Turcia. Unele din răspunsurile la această întrebare vor veni în următorul deceniu.

Dacă intrarea Turciei va fi amânată, sau chiar respinsă, presiunile interne pentru schimbarea identității politice se vor acumula. Pentru prima oară în istoria modernă a Turciei, întâlnim o viziune puternică – împărtășită de cercuri influente din Ankara – care pune accentul pe identitatea eurasiatică a Turciei. Ideologia eurasiatică este un exemplu al unei afinități crescânde între Turcia și Rusia în perioada post Război Rece, care semnifică largirea preocupărilor, oportunităților și intereselor comune. Atât Moscova, cât și Ankara sunt suspicioase la

adresa exercițiilor postmoderne ale Europei, precum multiculturalismul, descentralizarea puterii statului, cultura liberală a diversității și metodologiile pacifist-constructiviste ale interdependenței ca baze ale securității. Naționalismul autoritar tradițional se vinde mult mai bine pe piața politică ruso-turcă, împingând cele două țări mai aproape ca niciodată în lunga lor istorie. Dacă această afinitate va căpăta un cadru instituțional, vom avea o regiune a Mării Negre dominată de interesele ruso-turce, unde Europa și Statele Unite vor fi nevoite să-și negocieze interesele dintr-o poziție inferioară sau să confrunte hegemonia ruso-turcă și *statu-quo*-ul³². Țările mai mici riverane Mării Negre fie vor fi absorbite în axa turco-rusă, ca sateliți, fie vor fi nevoite să adopte dificila poziție de a reprezenta frontierele Occidentului în fața puternicei hegemonii bilaterale din regiune.

III. COMUNITATEA ASPIRANȚILOR: ȚĂRILE POST-COMUNISTE DIN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Exceptând Rusia și Turcia, celelalte țări din regiunea Mării Negre împărtășesc mai multe interese și trăsături comune. **În primul rând**, toate reprezintă societăți post-comuniste și, cu excepția Bulgariei și României, toate sunt republici post-sovietice. Construcția națională, modernizarea, transformarea instituțională, democrația și economia de piață constituie agenda lor comună pentru moment și – pentru cele mai multe – pentru viitorul previzibil. **În al doilea rând**, toate aceste țări au făcut parte din unul sau ambele imperii din regiune – cel rus și cel otoman – pentru perioade lungi ale istoriei lor, dacă nu de-a lungul întregii istorii. Identitatea lor națională a luat ființă prin numeroase lupte pentru emancipare și independență. **În al treilea rând**, majoritatea acestor țări (sau cel puțin mari segmente din elite și din populație,

în general), dacă nu chiar toate, doresc să fie membre ale instituțiilor de securitate și dezvoltare ale Occidentului, adică NATO și UE. Este esențial pentru ele să implice Occidentul în ecuația securității și dezvoltării lor ca element cheie pentru ieșirea din cercul vicios al repetării, pe viitor, a dependențelor imperiale ale trecutului. Așadar, toate aceste țări reprezintă aliați naturali ai strategiei occidentale de transformare și integrare a regiunii Mării Negre în comunitatea euro-atlantică.

În prezent, aceste interese comune ale țărilor post-comuniste din regiunea Mării Negre au mai degrabă un caracter potențial. Spre deosebire de Mediterană, Marea Neagră nu a reprezentat o regiune unitară – nici în termeni culturali, nici în termeni economici-comerciali și politici. Cele două sub-regiuni majore de-a lungul coastei Mării Negre – Balcanii și Caucazul – împărtășesc agende similare de dezvoltare de-a lungul istoriei, dar întotdeauna au fost realități paralele, cu foarte puține, sau chiar fără, precedente de interdependență sau influență reciprocă. Ucraina a fost parte integrantă din Rusia și URSS, iar primii pași spre o existență independentă i-a făcut după 1991. Localizarea geografică și moștenirea post-sovietică contează foarte mult în definirea diversității printre țările Mării Negre. Bulgaria și România, situate în flancul vestic al regiunii, au fost mai repede absorbite de procesul de integrare în NATO și UE. Au făcut parte din blocul sovietic, dar nu și din Uniunea Sovietică, ceea ce le-a permis să facă mai ușor față și să depășească moștenirea comunistă (deși acest proces de transformare nu s-a încheiat, încă).

Țările din sudul Caucazului trec printr-un proces dificil de construcție națională, întâmpinând o varietate de factori ostili și obstacole. Unele dintre acestea apar dintr-o oarecare slăbiciune (sau chiar absență) a unei tradiții moderne de dezvoltare socială,

ceea ce face dificilă depășirea identităților tribale sau a conflictelor, înapoierii economice și fragmentării politice specifice mediului de tranziție din statele post-sovietice. Bariere suplimentare în calea dezvoltării și reconcilierii au apărut în urma conflictelor regionale și disputelor dintre națiuni majore și comunități din regiune – armeni și azeri, de exemplu. Interferențele Rusiei în regiune, considerată de Moscova ca parte integrantă a sferei sale de interes, au dus la apariția mai multor conflicte majore, în special pe teritoriul Georgiei. Aceste conflicte nu pot fi soluționate fără bunăvoința Kremlinului sau în absența unui cadru largit internațional care să aplice legea internațională în cazuri precum Abhazia și Osetia de Sud. Într-o situație similară se află și Transnistria, chiar dacă e departe de Caucaz. Este important, de asemenea, ca Turcia și Armenia să înceapă un proces de reconciliere, care ar duce la ridicarea blocadei turcești împotriva Armeniei și la deschiderea granițelor turco-armene.

Ucraina reprezintă cazul tipic de țară post-sovietică care își caută identitatea și balanța culturală printr-un proces complex de construcție națională și transformare politică. Țări precum Ucraina, care au o dublă identitate, ar putea servi atât ca punți, cât și ca linii de demarcație dintre civilizațiile majore sau delimitările geopolitice. Revoluția portocalie este un bun exemplu în acest sens. Poporul ucrainean are nevoie de timp pentru a-și decide viitorul și este important ca Europa, Statele Unite și Rusia să creeze și să păstreze un mediu propice pentru eforturile Ucrainei de a se constitui ca națiune independentă și de succes. Ucraina, pentru dimensiunile, așezarea și potențialul economic și social, reprezintă un partener cheie în procesul de cooperare la Marea Neagră. Cele mai multe inițiative pentru un parteneriat democratic – GUAM, CDC și Forumul Mării Negre – nu ar avea valoare fără participarea activă a Ucrainei.

Se poate observa că atitudinile și politicile statelor post-sovietice/post-comuniste în ceea ce privește procesele de integrare euro-atlantică și europeană sunt foarte variate. Pentru **Georgia**, integrarea în NATO reprezintă o precondiție vitală pentru independența și integritatea teritorială a țării, amenințate de politica Rusiei³³. Pentru **Armenia**, prinsă într-un conflict îndelungat în Nagorno-Karabakh, parteneriatul cu Rusia și prezența militară rusă reprezintă un factor cheie pentru menținerea câștigurilor teritoriale și garantarea independenței armenilor din Karabakh. Iranul, pe de altă parte, este un partener important pentru Erevan – în mod special pentru resursele de energie și pentru piața de export atât de importantă pentru mica republică aflată sub blocadă. Această dublă dependență a Armeniei față de Rusia și Iran nu presupune entuziasmul populației față de aderarea la NATO, dar guvernul armean s-a arătat interesat în parteneriate NATO precum IPAP. Armenii – atât cei din țară, cât și cei din diaspora – văd viitorul țării în contextul european și euro-atlantic.

Azerbaidjanul ezită, de asemenea, să se arate în mod deschis interesată de integrarea în comunitatea euro-atlantică, dintr-un număr de considerente. Relațiile cu Rusia sunt complicate, atât din cauza problemei Karabakh, cât și din cauza politicilor de export al energiei. Moscova a limitat exportul de petrol azer la o singură rută pe teritoriul rusesc până când conducta BTC a deschis o rută alternativă către coasta Mediteranei. Azerbaidjan are relații complicate și cu Iran, unde populația azeră este mai numeroasă decât cea din Azerbaidjanul independent. Nici păstrarea unui sistem autoritar (puterea a fost transferată de la Aliev tatăl către Aliev fiul, iar procedurile electorale au fost grav violate) nu aduce Azerbaidjanul mai aproape de parteneriatul Atlantic.

Pentru toate republicile post-sovietice, statul de membru al UE este unul dezirabil, dar aproape imposibil de obținut în viitorul previzibil. Capacitatea de absorbție a UE, complexitatea relațiilor dintre Rusia și UE, conflictele și reformele politice controversate sunt obstacole greu de depășit. Diferențierea dintre statutul de membru al NATO și cel de membru al UE, care a stimulat reformele democratice din Europa centrală și de est, se dovedește acum a fi un impediment în calea reformelor din spațiul post-sovietic. Este în interesul Europei și responsabilitatea Uniunii Europene să dezvolte politici de vecinătate într-un format care ar putea sprijini, pe termen lung, deplina integrare a periferiei post-sovietice în comunitatea europeană³⁴.

Bulgaria și România, care aproape și-au finalizat eforturile de integrare în cele două instituții ale Occidentului – NATO și UE – au responsabilitatea să inițieze și să promoveze integrarea țărilor Mării Negre în comunitatea europeană și atlantică. Ambele țări reprezintă frontiera Occidentului la Marea Neagră și este în interesul ambelor să extindă aceste frontiere către est. Sofia și Bucureștiul au avut politici foarte diferite în zona Mării Negre în acești ultimi ani, conform moștenirii lor specifice și agendei politice actuale. În ultima vreme, Bucureștiul a fost mai activ decât Sofia în ceea ce privește politicile regionale de la Marea Neagră. Din această perspectivă, auto-perceperea românilor drept o „insulă de latinătate” într-o „mare slavă” i-a plasat într-o postură mai explicit pro-atlantică și anti-rusă. De asemenea, Bucureștiul are ambiția de a conduce procesul de cooperare la Marea Neagră de pe pozițiile comunității atlantice, ceea ce declanșează reacții de mânie la Moscova și Ankara. Bulgaria, cu afinitatea ei istorică față de Rusia – și cu o minoritate turcă destul de numeroasă, supra-reprezentată în guvernul bulgar – are un spațiu mai restrâns

de a iniția politici pro-occidentale la Marea Neagră. Totuși, toate documentele oficiale ale guvernelor bulgare succesive confirmă interesul și responsabilitatea țării la Marea Neagră din perspectiva apartenenței la instituțiile Occidentului. Atât Sofia, cât și Bucureștiul vor trebui să-și transforme în scurt timp actualele poziții în propuneri concrete pentru o strategie comună europeană la Marea Neagră³⁵.

Cu toată delicatețea politicilor lor la Marea Neagră – în comparație cu cele ale superputerilor regionale, Rusia și Turcia –, Bulgaria și România au sprijinit, până în ultimul moment, extinderea operațiunii „Active Endeavor” a NATO din Mediterană în Marea Neagră. Sofia și Bucureștiul nu au obținut această extindere, dar reușita Turciei – cu sprijin rusesc – de a ține Marea Neagră închisă precum un lac ridică mari semne de întrebare și cere o dezbatere de principiu. Țările NATO – incluzând Bulgaria și România – au ales să fie membre în Alianță pentru a se bucura de privilegiul securității comune. Care este valoarea statutului de membre NATO pentru România și Bulgaria dacă Turcia și Rusia vor ține doar pentru ele dreptul exclusiv la hegemonie maritimă în Marea Neagră³⁶?

În ciuda diversității intereselor, agenda politică a țărilor post-comuniste din zona Mării Negre gravitează în jurul unei singure priorități – să sprijine și să promoveze strategiile de integrare a regiunii Mării Negre în comunitatea euro-atlantică. Numai perspectiva euro-atlantică ar putea ajuta regiunea să scape de moștenirea ei de zonă disputată de imperii, de fragmentarea și de izolarea autarhică reproduse timp de secole de marile puteri ale Mării Negre. Cel mai rău scenariu pentru regiunea Mării Negre ar fi un nou *statu-quo* care s-ar traduce printr-o balanță de putere a marilor jucători internaționali – Statele Unite, Europa, Turcia

și Rusia – și care ar duce la fragmentarea regiunii în zone rivale. Trebuie să împingem delimitările geopolitice și rivalitățile – dacă sunt de nedepășit – cât mai la est posibil. Cel mai bun scenariu consta în integrarea geopolitică omogenă a regiunii în Occident.

IV. OPȚIUNI STRATEGICE ALTERNATIVE PENTRU SECURITATEA ȘI DEZVOLTAREA MĂRII NEGRE PE TERMEN SCURT ȘI MEDIU

Opțiunile alternative pentru implementarea strategiei euro-atlantice pentru Marea Neagră în următorii 3-5 ani ar trebui analizate cu o anumită doză de **optimism, pesimism și realism** din perspectiva șanselor de a duce la bun sfârșit următoarele obiective. **Primul** vizează extinderea NATO în regiunea Mării Negre. Pentru a considera lărgirea NATO ca fiind de succes, trebuie să existe un plan clar pentru primirea Georgiei, Ucrainei și – posibil – a Moldovei la summit-ul din 2008. Georgia este singura țară unde precondițiile politice pentru a deveni membru NATO – adică voință, reformă instituțională și a sectorului de apărare – s-ar putea dovedi suficiente pentru stabilirea unui calendar al integrării. Cu domnul Ianukovici ca prim-ministru, este puțin probabil ca Ucraina să aibă voința politică necesară integrării în NATO în următorii 2-3 ani. De asemenea, în Moldova avem un amestec între o anumită determinare politică în direcția continuării reformelor democratice, o agendă controversată de administrare a conflictului transnistrean și o fragilitate instituțională care blochează reforma în sectorul de securitate. Puternica opoziție și eforturile concertate ale Rusiei de a bloca extinderea NATO în vecinătatea sa apropiată reduc și mai mult șansele unei proces rapid de extindere în spațiul post-sovietic al Mării Negre. Cel mai probabil, NATO se va concentra pe programe de parteneriat în așteptarea unui mediu politic mai favorabil pentru efortul de extindere.

Al doilea obiectiv strategic de pe agenda atlantică este soluționarea „conflictelor înghețate”. Îmbunătățirea situației este parțial posibilă prin avansarea procesului de soluționare, precum în cazul defileului Kodori³⁷ din Abhazia sau al soluționării chestiunii Nagorno-Karabah printr-o serie de măsuri consecutive din care rezultă îndeplinirea parțială a obiectivelor stabilite³⁸. Ar fi lipsit de realism, totuși, să luăm în calcul soluționarea finală a „conflictelor înghețate” în absența unei înțelegeri dintre Rusia și Statele Unite în ceea ce privește relațiile strategice, în general, și regiunea Mării Negre, în special. Zonele „conflictelor înghețate” sunt ostaticile jocurilor strategice ale Rusiei cu superputerea americană în cadrul general al relațiilor lor bilaterale. Cu greu se poate imagina orice îmbunătățire de substanță a agendei „conflictelor înghețate” înaintea rezolvării chestiunilor din acest cadru.

În al **treilea rând**, după reușita Moscovei în a-și consolida strategia de export de energie și monopolul asupra exporturilor de gaz – în special în estul Europei –, succesul strategiei euro-atlantice pentru Marea Neagră va fi măsurat și prin gradul de diversificare a surselor de energie pentru regiune. Înțelegerile fragile dintre Georgia și Azerbaidjan și dintre Armenia și Iran pentru importurile de gaz care „colesc” Gazprom-ul sunt departe a o obține o adevărată diversificare, cu atât mai puțin independența față de resursele rusești. Mozaicul de interese (ale Turciei, Iranului, Kazahstanului, Europei și ale altor jucători statali sau economici) determină, de fapt, creșterea dependenței energetice față de Rusia a Europei de Est, în general, și a Mării Negre, în special. Singurul proiect realist pentru diversificarea surselor de energie – conducta Nabuco – depinde de gazul turkmen și iranian. Gazprom încearcă să contracareze Nabuco cu un proiect ruso-

ungar de re-exportare către Europa de vest a gazului turcesc care ajunge în Ungaria prin „Blue Stream”, trecând prin teritoriile Bulgariei și României. Va fi nevoie de mult timp și de o consolidare a resurselor până când o strategie realistă de diversificare a surselor de energie – pentru a contracara monopolul rusesc – va putea fi creată.

Al patrulea obiectiv strategic – pe termen mediu – este ca strategia euro-atlantică pentru Marea Neagră să se bucure de o prioritate ridicată pe lista obiectivelor strategice ale Washingtonului și Bruxelles-ului. În mod categoric, UE se va concentra pe alte priorități în următorul deceniu mai mult decât pe Marea Neagră – iar motivele au fost deja clarificate în capitolul I/2. Această stare de fapt nu va produce schimbări majore, ținând cont de slabul interes al UE în ceea ce privește această regiune pe tot parcursul perioadei de după 1989³⁹. Încetinirea implicării Statelor Unite în regiune va avea efecte adânci asupra întregului proces de transformare și reformă și implementării strategiei pentru Marea Neagră. Concentrându-se aproape exclusiv asupra logicii unidimensionale a războiului împotriva terorii, este foarte posibil ca Washingtonul să se îndepărteze de problemele Mării Negre și să joace un rol defensiv prin păstrarea pozițiilor față de Rusia și Turcia. Timpul ne va arăta cât succes va avea un astfel de joc.

Nu în cele din urmă, un succes relativ al strategiei pentru Marea Neagră ar putea fi obținut printr-un plan de acțiune concertat al Occidentului în domeniile securității și dezvoltării în regiune. Separarea dintre Europa și Washington în contextul războiului din Irak a semnalat un proces mai adânc de ruptură dintre paradigmele de securitate ale celor două părți, ruptură care a avut loc odată cu sfârșitul Războiului Rece. În timp ce Statele Unite sub administrația Bush

s-au întors la politicile puterii tradiționale (în sens de putere militară) ale secolelor XIX și XX, Europa de Vest a trecut la celălalt pol, acela al paradigmei de securitate bazată pe constructivism și interdependență. A venit, probabil, timpul reevaluării pentru ambele părți, când e clar că Statele Unite au eșuat să îndeplinească obiectivele propuse în Irak, iar Europa nu prea se poate lăuda cu vreun succes în jocul „interdependenței” în fața provocărilor noi și neconvenționale la adresa securității, precum Islamul radical. O asemenea reevaluare ar putea aduce mai aproape cele două viziuni strategice, în armonie cu interesele comune ale celor două maluri ale Atlanticului, care reprezintă cele două mari părți ale Occidentului în fața unei lumi tot mai diverse și mai multipolare.

La final, ținând cont de întreaga condiționalitate a analizei multi-factor și de realitățile complexe, putem să prevedem o perioadă de relativă încetinire și de rearanjare a elementelor din strategia euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre. Balanța de putere de până în 2005 va fi greu de menținut, iar transferul de inițiative strategice în mâinile puterilor concurente va fi greu de evitat. Contextul strategic mai larg al lumii globale va avea nevoie în curând de decizii mai tranșante în ceea ce privește dezvoltarea ulterioară a strategiei Occidentului pentru Marea Neagră și recăștigarea inițiativei.

Note:

¹ Cf. J. Sperling (ed.), *Limiting Institutions: The Challenge of Eurasian Security Governance*, Manchester University Press, 2003.

² Pentru mai multe informații, vezi: R. Rasmus., B. Jackson, *The Black Sea and the Frontiers of Freedom*, „Policy Review Online” (<http://www.policyreview.org/jun04/asmus.html>)

³ Eforturile Turciei de a periclita extinderea operațiunii „Active Endeavor” a NATO din Mediterană în Marea Neagră reprezintă un bun exemplu în acest sens. Forțele navele turcești controlează Marea Neagră alături de rămășițele flotei ruse, împotriva dorințelor și intereselor celorlalte țări riverane.

⁴ Importanța strategică a Moldovei este mică, comparată cu cea a Ucrainei sau a Georgiei, dar Moldova este un partener responsabil al comunității

națiunilor din zona Mării Negre aflate în tranziție și trebuie sprijinită pentru a-și duce la bun sfârșit reformele.

⁵ Forțele speciale georgiene au organizat o operațiune în defileul Kodori în nordul Abhaziei în această vară, recăștigând inițiativa strategică pentru stingerea conflictului cu regiunea separatistă Sukhumi. Pentru o prezentare mai detaliată a cazului defileului Kodori, vezi: http://jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371395

⁶ Vezi și E. B. Rumer, *Collision Avoidance: US-Russian Bilateral Relations and Former Soviet States*, Strategic Forum No 27, April 2004 (<http://www.ndu.edu/inss/strforum/SF207/sf207.htm>)

⁷ Pentru o analiză privind această divizare, vezi Ronald D. Asmus, „Rebuilding the Atlantic Alliance” în „Foreign Affairs”, Septembrie/Octombrie 2003, disponibilă la <http://www.gmfus.org/publications/article.cfm?id=69>

⁸ Totuși, UE și-a mobilizat cu succes eforturile de mediere diplomatică pentru o reluare a alegerilor prezidențiale din Ucraina de la sfârșitul lui 2004.

⁹ Vezi de asemenea: M. Vahl, *The EU and Black Sea Regional Cooperation: Some Challenges for BSEC*, Aprilie 2005 (http://www.ceps.be/Article.php?article_id=420)

¹⁰ Documentele de bază privind Politica Europeană de Vecinătate pot fi accesate la adresa: http://ec.europa.eu/world/enp/documents_en.htm

¹¹ „Prezumția extinderii” se aplică mai ales relației Uniunii Europene cu statele ex-comuniste din Europa de Est. PEV (ENP) a fost inițial proiectată pentru a servi politicii Bruxelles-ului față de statele mediteraneene ne-membre UE și țările nord-africane, care nu s-au bucurat niciodată de șanse reale de integrare. Aplicarea ulterioară a PEV și vecinilor estici a provocat o re-evaluare în domeniul planificării politicilor, ceea ce este foarte posibil să continue și să transforme însăși noțiunea de „vecinătate europeană”.

¹² Doar Belarusul și Serbia din timpul lui Miloșevici au fost menținute în afara Consiliului Europei, din cauza neîndeplinirii criteriilor pentru a deveni membru. Rusia a fost acceptată – și este încă acceptată, neținându-se cont de orientările de tip autoritar din ultimii ani.

¹³ În cazul Balcanilor de Vest, politicile de asociere au fost transformate într-un proces de constituire a unor Acorduri de Asociere și Stabilizare pentru a face față agendei de reconciliere și reconstrucție post-conflict.

¹⁴ Vezi analiza cuprinzătoare asupra relațiilor bilaterale ruso-turce și parteneriat al dr. Suat Kiniklioglu în *The Anatomy of Turkish-Russian Relations*. (<http://www.brookings.edu>)

¹⁵ Înlăturat de autoritățile georgiene în 2004.

¹⁶ Pentru o istorie detaliată a politicii externe a Rusiei post-sovietice, vezi: B. Lo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, Palgrave Macmillan, 2002.

¹⁷ Este ușor de perceput vigoarea tentației autoritariste a Rusiei în cartea lui Igor Ivanov, *The New Russian Diplomacy*. Aici el afirmă că decidenții ruși din era post-sovietică încearcă să aibă cele mai bune calități ale predecesorilor lor din perioada țaristă și sovietică.

(<http://www.eurasianet.org/departments/culture/articles/eav012403.shtml>)

¹⁸ Nilufer Oral de la Universitatea Bilgi din Turcia afirmă: „Convenția de la Montreux nu transformă strâmtorile turcești în ape internaționale. Ele sunt deschise navigației internaționale, dar nu sunt sub administrare internațională. Turcia deține controlul legal asupra Strâmtorilor”.

(<http://www.platts.com/Oil/Resources/News%20Features/Bosphorus%20Traffic/table.xml>)

Vezi de asemenea: Z. Gurcanli, *The Montreux Dilemma*, „The New Anatolian”, 13 aprilie 2006 (<http://www.thenewanatolian.com/tna-4689.html>)

¹⁹ Vezi și: P. Manoli, *The Black Sea Economic Cooperation: What Contribution to Regional Security, în Limiting Institutions?: The Challenge of Eurasian Security Governance*, editat de J. Sperling, Manchester University Press, 2003.

²⁰ Pentru o analiză de ansamblu a proiectelor ruse de gazoducte și conducte de petrol, vezi:

(http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/russia_pipelines.html)

²¹ În 1995, „Gazprom” a creat compania „Topenergy” împreună cu corporația bulgară „Multigrup”- un grup din umbră, având legături cu serviciile de securitate ale Bulgariei comuniste și „conexiunile” lor sovietice. „Topenergy” a fost creată de către „Gazprom” și de către ex-comunistul prim-ministru bulgar A. Lukanov pentru a păstra controlul asupra infrastructurii de conducte din Bulgaria, lipsind astfel Bulgaria de beneficiile monopolului său natural asupra exportului de gaze către alte state balcanice. Guvernul bulgar condus de Z. Videnov a refuzat vânzarea conductelor către „Topenergy”. Un an mai târziu, Videnov a fost înlăturat de la putere prin intermediul sprijinului financiar și logistic puternic venit din partea „Gazprom” și „Multigrup”. Ulterioarele guverne bulgare au suferit presiuni intense de a vinde conductele, însă fără rezultate pentru „Gazprom”. Presiunile din partea Moscovei continuă chiar și azi, 10 ani mai târziu.

²² Resursele de gaz ale Turkmenistanului și ale Iranului sunt singura oportunitate a fezabilității economice a proiectului „Nabuco” – o conductă întinzându-se pe teritoriul Iranului, Turciei, și alimentând rezervele de gaz alternative ale Europei la rezervele „Gazprom”. Exercițând presiuni asupra liderului turkmen Niyazov și atrăgând Iranul prin recompense politice în privința programului nuclear, Moscova slăbește șansele de implementare a proiectului „Nabuco”. „Gazprom” a cumpărat, de asemenea, resursele de gaz și infrastructura necesară din Algeria, principalul exportator de gaz lichid către Europa. În acest caz, numai rezervele de gaz rămase în Marea Nordului rămân în afara controlului rusesc.

²³ Actuala infrastructură a „Gazprom” alimentează regiunile vestice dinspre sud, și pe cele sudice dinspre nord. Acorduri speciale cu Ungaria, Turcia și Bulgaria ar putea conduce către o inversare a rutelor pentru fiecare infrastructură de conducte deja existentă. Actualmente, Bulgaria transferă gaze Turciei și Greciei, dar acum este planificată o conductă dinspre Turcia către Ungaria (peste traseul proiectului „Nabuco”) pentru a alimenta conducta „Blue Stream” dinspre Turcia către nordul continentului.

²⁴ În data de 4 septembrie 2006, într-o întâlnire la Atena a președintelui Putin, președintelui bulgar Părvanov și a primului-ministru grec Karamanlis, s-a dat undă verde construirii mult-amânatului proiect al conductei de petrol Burgas – Alexandroupolis, care are scopul de a ocoli Strâmtorile, în încercarea Rusiei de a trimite petrol pe piețele mediteraneene.

²⁵ Pentru un studiu mai detaliat, vezi: A. Nachmani, *Turkey: Facing a New Millennium / Coping with Intertwined Conflicts*, Manchester University Press, 2003.

De asemenea: K. Rygiel, *Stabilizing Borders: The Geopolitics of National Identity Construction in Turkey, în Rethinking Geopolitics*, ed. S. Dalby, Routledge, 1998.

²⁶ A. Kulebi, *Eurasian Energy Lines and Turkey*, „The New Anatolian”, 16 martie 2006 (<http://www.thenewanatolian.com/opinion-2799.html>)

²⁷ O traducere în limba engleză a textului convenției poate fi găsită la <http://www.turkishpilots.org.tr/ingilizcedernek/DOCUMENTS/montro.html>

²⁸ S. Caglayan, *Turkey Sees No Need for NATO Operation in Black Sea*, „The New Anatolian”, 2 martie 2006 (<http://www.thenewanatolian.com/tna-1926.html>)

²⁹ Vezi: K. Rygiel, *Stabilizing Borders: The Geopolitics of National Identity Construction in Turkey, în: Rethinking Geopolitics*, ed. S. Dalby, Routledge, 1998.

³⁰ Turcia și-a formulat revendicările în fața Consiliului Europei. Sprijinirea musulmanilor din Europa are un potențial politic enorm pentru Ankara, pe care l-a folosit deja cu succes în comunitățile turcilor din vestul Europei.

³¹ De peste un deceniu, Ankara și-a testat intens viitorul model de control etno-comunal din Balcani pe minoritatea turcă din Bulgaria. Partidul minorității turce din Bulgaria – Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți (MRF) – a monopolizat cu succes reprezentarea politică, potențialul economic și viața comunală din toate regiunile Bulgariei populate de turci sau alte minorități slave musulmane. MRF practică un control autoritar asupra acelor regiuni și comunități, separându-le, practic, de sistemul instituțional bulgar și de instrumentele de control public. Unii critici ai comportamentului MRF susțin că Mișcarea a creat un „stat în stat” prin exploatarea slăbiciunilor guvernământului bulgar democrat post-comunist.

³² Pentru o mărturie privind antanta ruso-turcă în Marea Neagră, vezi dr. Jeffrey Simon, *Black Sea Regional Security Cooperation: Building Bridges and Barriers*, NDU, lucrare disponibilă la <http://harvard-bssp.org/publications/?id=210> și *Testimony of Bruce Pitcairn Jackson Before the Committee on Foreign Relations Subcommittee on European Affairs*, în „The Future of Democracy in the Black Sea Region”, 8 martie 2005, disponibil la <http://www.senate.gov/~foreign/testimony/2005/JacksonTestimony050308.pdf#search=%22Bruce%20Jackson%20testimony%20on%20the%20Black%20Sea%22>

³³ Vezi: L. Fuller, Georgia: *Is Tbilisi Moving Toward NATO Membership?*, RFE/RL, 2 iunie 2006,

(<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/be7f7673-9e6b-4fcd-b817-e07323b1fa29.html>)

³⁴ Vezi: C. Ciobanu, *NATO/EU Enlargement: Moldova and the „Frozen and Forgotten” Conflicts in Post-Soviet States*, USIP, iulie 2004. (<http://www.ipp.md/public/biblioteca/74/en/Report%20July%2025,%20revised.doc>)

³⁵ Vezi: Fr. Bordonaro, *Bulgaria, Romania and the Changing Structure of Black Sea's Geopolitics; Power and Interests News Report* (http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=302)

³⁶ Hegemonia maritimă a Turciei și, la un nivel mai mic, a Rusiei în Marea Neagră este o realitate palpabilă, cu atât mai mult cu cât forțele navale ale celorlalte state riverane sunt neglijabile, cu posibila excepție a Ucrainei.

³⁷ La sfârșitul lunii iulie 2006, o operațiune a forțelor de securitate georgiene a dus la preluarea controlului de către guvernul georgian asupra unei părți de importanță strategică a Abhaziei – defileul Kodori –, ceea ce va permite transformarea procesului de gestionare a conflictului din negocieri între Tbilisi și Suhumi în negocieri între chiar comunitățile din Abhazia.

³⁸ Șansele sunt tot mai mari pentru retragerea parțială a forțelor armene din unele provincii azere, ținute sub control armean, în schimbul stabilirii unui plan pe termen lung care prevede ținerea unui referendum și definirea statutului regiunii.

³⁹ Vezi: F. Tassinari, *A Synergy for Black Sea Regional Cooperation: Guidelines for an EU Initiative*, „CEPS Policy Brief” Nr.105/ Iunie 2006.

SUMMARY

The article of Ognyan Minchev consists in an objective and well-documented analysis of the interests, strategies and security issues from the Black Sea area. Caught in a major process of transformation, the Black Sea area is still a heterogeneous space, dominated by divergent interests and historical rivalries. The realities within this area are only apparently similar, which creates the need for a specific approach in each particular case. Beyond the almost exhaustive presentation of the Black Sea area security environment, Ognyan Minchev creates several future scenarios starting from the present trends. The conclusion is that the issue of the Black Sea area does not represent a priority on the Euro-Atlantic agenda and that the West will soon need a clearer vision if it wants to regain initiative in this part of the world.

Ognyan Minchev is Director of the Sofia-based Institute for Regional and International Studies (IRIS), an independent public policy and research institution associated with the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs and the St. Kliment Ohridski University of Sofia. Since April 1998, Dr. Minchev has also been the Chairman of the Department of Political Science of the University of Sofia.

SECURITATEA ENERGETICĂ

GUAM and OSCE – the Role of Multilateral Institutions in Dealing with the Security of the Greater Black Sea Area

Vladimir Socor

1. Two Meetings, Two Tones in GUAM

October 20, 2006

Delegates of the GUAM member countries – Georgia, Ukraine, Azerbaijan, Moldova – held a meeting of their own during the October 17 Minsk session of the Commonwealth of Independent States Council of Foreign Ministers (see EDM, October 18). This informal GUAM meeting issued a firm statement of support for Georgia in connection with Russia's economic and political assault on that country.

Read out by Ukraine's First Deputy Minister of Foreign Affairs Volodymyr Ohryzko, the GUAM statement "calls for renouncing unilateral actions toward Georgia such as interruption of economic, humanitarian, and other inter-state relations. The existing problems, including conflict-settlement, must be solved through negotiations in line with internationally valid norms and international law, sovereignty, territorial integrity, and inviolability of borders." While welcoming Russia's commitment to close its bases in Georgia (Batumi and Akhalkalaki) by 2008, the GUAM countries "support Georgia's initiatives to resolve the conflicts on its territory, specifically its proposals to internationalize the peacekeeping operations and

negotiating formats. GUAM countries call on other CIS member countries to support common efforts toward overcoming the crisis in Russia-Georgia relations" (Interfax-Ukraine, October 17). Within the deeply divided Ukrainian government, however, the Ministry of Foreign Affairs under Borys Tarasyuk champions a Western orientation and active regional role, and Ohryzko is a Tarasyuk confidant.

By contrast, the Ukrainian delegation to the GUAM Parliamentary Assembly's autumn session in Chisinau on October 14-15 was partly responsible for the failure to issue a statement of support for Georgia. The Communist vice-chairman of the Verkhovna Rada, Adam Martynyuk, led that delegation and openly rebuffed the Georgian Parliament's chairwoman, Nino Burjanadze, during the proceedings. The Rada's chairman and Socialist Party leader, Oleksandr Moroz, did not attend the Assembly's session and sniped at it from Kyiv. At the session, Burjanadze pleaded for support from countries that share broadly similar problems with Russia: "I am calling on the GUAM member states to support Georgia and to contribute to solving the current crisis. A joint position by the GUAM countries in support of Georgia would ensure that tomorrow Russia will not take similar actions against other

■ Monitor Strategic ■

countries where it wishes to maintain its influence” (Interfax, October 15). The other two chairmen of parliaments – Marian Lupu of Moldova and Oktai Asadov of Azerbaijan – argued that GUAM countries should first and foremost concentrate on stepping up mutual trade and economic relations, rather than on “political” issues. Lupu made his own plea to Georgia to understand Moldova’s position: “I am speaking from the bottom of my heart: We are with you. But now, with winter drawing closer and in a difficult economic situation, we should focus on solving economic problems and boosting cooperation, rather than adopting declarative documents” (Interfax, October 15).

Ultimately the Georgian delegation had to withdraw its request, and the session’s final resolution merely called for conflict-resolution exclusively through peaceful means. Both on the eve and on the morrow of the Assembly’s session, the Moldovan parliament declined to include in its agenda a proposal by several opposition deputies to draft and adopt a resolution of support for Georgia.

With such reticence, the Moldovan Parliament seems to be forgetting the support that Burjanadze personally and other Georgian parliamentarians more generally had extended to Moldova within OSCE, GUAM, and other international forums in recent years. In Chisinau, most decisions on the parliament’s positions on foreign policy issues are made at the presidential level. Thus, the failure to support Georgia at this session is not imputable to Lupu.

In their bilateral meeting, Burjanadze and Lupu jointly called for internationalizing the “peacekeeping” operations and negotiation formats for conflict-settlement.

The Moldovan media greeted Burjanadze with reticence. It was mainly the Christian-Democrat People’s Party daily Flux – the top-circulation political daily – that gave Burjanadze’s viewpoint due space and attention (Flux, October 16). GUAM’s Kyiv summit in May had tasked the Parliamentary Assembly’s Policy Committee to present in Chisinau a set of proposals for joint steps toward settling the frozen conflicts. At the Chisinau session, however, the Committee requested additional time to work out such proposals for presentation at the Assembly’s Baku session in spring 2007.

However, the Committee issued a proposal to the GUAM Council of Foreign Ministers to create a GUAM peacekeeping unit and to apply for a UN or an OSCE mandate to conduct peacekeeping operations. Some preliminary consultations were held in recent months on that issue. At a key meeting in Baku by Defense Ministry experts, however, Moldova was absent and no decisions were taken. For the time being, this issue seems to have been relegated from the executive-branch level to the symbolic, parliamentary level.

In Kyiv during the Assembly’s Chisinau session, Moroz declared that the recently held referendum in Transnistria had expressed the “people’s view,” which must be respected but also balanced against international law, the indivisibility of territory, and the inviolability of borders. Ukraine should take the same position regarding the upcoming referendum in South Ossetia, Moroz claimed (Interfax-Ukraine, October 17). This comment closely follows Moscow’s latest official statements on this issue. Moroz had made a similar

statement during his October 12-13 visit to Moscow. Specifically opposing any involvement of GUAM in conflict-resolution issues, Moroz called for leaving such issues to the OSCE and the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (Interfax-Ukraine, October 13).

Ultimately, GUAM's joint position on these and other issues will in large measure be determined by the outcome of the ongoing contest over Ukraine's foreign policy, as well as by the evolution of bilateral relations between each GUAM member country and Russia. Given Russia's ability at present to cast a shadow over Ukraine's political processes, intimidate Moldova, and play its cards in Azerbaijan, GUAM is experiencing difficulty in groping for a common voice and role.

Published on:

http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371564

2. OSCE's Year-End Draft Declaration Yields to Russia on Istanbul Commitments

November 27, 2006

With barely ten days remaining until the OSCE's year-end conference in Brussels, the draft ministerial declaration (the centerpiece of the conference documents) would weaken the West's hand and strengthen Moscow's on the most salient hard-security issue in Europe: Russia's 1999 commitments to withdraw its forces from Georgia and Moldova. Moscow has repeatedly tried to decouple this issue from the 1999-adapted Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE), so as to bring this treaty into force on the territories of the

three Baltic states and to place the Baltic states under treaty limitations.

Those commitments, as well as that treaty, were approved as a package at the OSCE's Istanbul summit in 1999. Consequently, the NATO and European Union member countries have taken the position all along that the Russia-desired ratification of the adapted CFE treaty is "linked with" (that is, conditional on) Russia's complete fulfillment of its Istanbul Commitments. In 2005-2006 Russia made significant progress toward withdrawing its forces from the Batumi and Akhalkalaki bases in Georgia on a timetable running until 2008 – a fact welcomed in the 2006 draft ministerial declaration. Apart from that promising step, however, Moscow has continued to breach its 1999 Commitments and CFE treaty principles on multiple counts during 2006.

The relevant text in the OSCE's 2006 year-end draft declaration would – if adopted – loosen the linkage policy, relegate major elements in Russia's Istanbul Commitments to oblivion, and bring the adapted CFE treaty's ratification much closer. The treaty's entry into force would in turn trigger a procedure to extend its applicability to the three Baltic states' territories and negotiate with Russia about setting limits to any possible allied deployments there.

Drafted largely by this year's Belgian chairmanship and reflecting some of Belgian Minister of Foreign Affairs Karel de Gucht's publicly stated views, the OSCE declaration's relevant text reads: "We urge State Parties to the CFE Treaty to fulfill the outstanding commitments undertaken at the 1999 Istanbul Summit. We

■ Monitor Strategic ■

welcome the [Russia-Georgia] agreements that have led to substantial progress on the ground. We call for completion of this process. As regards Moldova, no progress could be registered in 2006. We call on the Russian Federation and parties concerned to allow the process of withdrawal of ammunition and related military personnel to resume expeditiously. We reaffirm our shared determination to promote the entry into force of the Adapted CFE Treaty” (OSCE Ministerial Council, Belgian Chairmanship, MC.DD/2306, November 23).

The paragraph on Moldova is phrased in a way that could all but liquidate the remaining Istanbul Commitments there. It only mentions withdrawal of ammunition, omitting the troops, although the Istanbul Commitments require the complete withdrawal of Russian forces, a term that focuses on the troops. From 2002 to date, the United States and European allies as well as Moldova have consistently focused on the Russian troops when calling for fulfillment of Russia's Istanbul Commitments. Earlier this year, however, De Gucht repeatedly called for withdrawal of Russian ammunition only, omitting the troops. And earlier this month, Belgium's ambassador to the OSCE in Vienna, Bernard de Combrugghe, heading a fact-finding delegation to Chisinau and Tiraspol, similarly declared in both places that the OSCE sought the withdrawal of ammunition, failing to mention the troops (Basapress, Infotag, Regnum, November 12-14).

The reference to “ammunition-related personnel” is an innovation. In the course of that visit to Transnistria, the OSCE group was told by the Russian command that only about 100 Russian “personnel” (sotrudniki),

not army troops but a “militarized protection service” (voyennizirovanaya okhrana), are guarding the vast Russian ammunition stockpile there (Regnum, Infotag, November 13). Thus, it appears that the ministerial declaration's drafters would be content to see just those 100 Russian personnel withdraw along with the ammunition. While de Combrugghe did mention in Tiraspol the known fact that “one of the sides” (Chisinau) does not accept the Russian “peacekeeping” operation, that point remains academic if the OSCE releases Russia from the Istanbul Commitments on troop withdrawal.

The document's “call on Russia and parties concerned to allow” ammunition withdrawal to proceed is a further innovation to accommodate Moscow. Responsibility for the unlawful stationing of Russian forces in Moldova has all along been Russia's liability and no one else's. The Istanbul Commitments also hold Russia alone liable for the unconditional withdrawal of its forces. However, Moscow has attempted to offload those responsibilities onto other “parties,” thereby dividing its own political liability and setting third-party preconditions to fulfilling what are Moscow's unconditional obligations. In the last few years, Moscow has falsely claimed that Tiraspol's authorities “do not allow” Moscow to withdraw the ammunition, let alone the troops. Occasionally, Moscow has also alleged difficulties with Moldovan railroads and rolling stock or Ukrainian safety concerns about the transport of old and dangerous ammunition, although the Tiraspol authorities (its appointees) provide Moscow's main alibi for blocking the withdrawal.

The OSCE's draft declaration plays along with Moscow's tactics by asking unnamed other parties to unblock Russia's withdrawal.

In its finely nuanced, trademark OSCE phrasing, the document calls for the ammunition withdrawal merely to "resume, as an open-ended "process," rather than asking for it to be completed within a certain timeline. With Russia having breached several actual deadlines in succession, the OSCE at its year-end 2003 Maastricht conference gave up setting any deadlines or timelines, realizing that Russia's persistent noncompliance was exposing the organization's ineffectiveness.

The document's pledge to promote the adapted CFE treaty's ratification is not accompanied by a conditional clause that would have referenced a linkage with Russia's Istanbul Commitments. Nor is any reference made to Moscow's breaches of both the original 1990 and

the 1999-adapted treaties. The unfulfilled commitments and ongoing treaty breaches include: Russia's retention of the Gudauta base in Georgia, which was due for closure in 2001; deployment of treaty-banned combat hardware with secessionist forces in Abkhazia, Karabakh, and Transnistria; and stationing of "peacekeeping" and other Russian troops in conflict areas without host-country-consent, although such consent is a central principle of both existing and unratified CFE treaties.

Adopting this section of the OSCE's ministerial declaration for 2006 in this form could at one stroke erase most of Russia's outstanding Istanbul Commitments by the custodial organization itself. Such a development, should it come to pass, would mark a high point of Russian clout within the OSCE.

Published on:

http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371674

SUMMARY

The Greater Black Sea Area is a security complex which is heavily dominated by Russian strategy of controlling its direct neighborhood. In order to encourage multilateralism and the involvement of the Western powers in the region, the local states are using the existing international/regional organizations. At the last GUAM informal summit, in October 2006, the member states supported Georgia in its conflict with Russia and called on other CIS member countries to support common efforts toward overcoming the crisis in Russia-Georgia relations. In December, at the OSCE summit, Russia will try again to decouple the issue of withdrawing from Moldova and Georgia, as it committed itself to do at the 1999 Istanbul Summit, from the request that NATO Baltic states sign the adapted Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE). The OSCE' European members should resist attempts by Russia to make the organization endorse the non-fulfillment of Russian commitments.

Vladimir Socor, a senior fellow and long-time senior analyst with the Jamestown Foundation, formerly a senior research analyst with Radio Free Europe/Radio Liberty in Munich, is a specialist in the non-Russian former republics of the USSR, CIS affairs and ethnic conflicts.

Cooperarea UE-Rusia și siguranța aprovizionării cu petrol și gaze naturale

Maior Stelian Fizeșan

Summitul informal de la Lahti

La 20 octombrie a.c., Finlanda, care deține președinția în exercițiu a Uniunii Europene, a organizat la Lahti o întâlnire informală a șefilor de state sau de guverne din țările UE și statele candidate, România și Bulgaria. La baza discuțiilor au stat două puncte de vedere privind politica de inovații și, respectiv, securitatea energetică¹, precum și un comunicat al Comisiei Europene² privind relațiile externe în domeniul energetic. Au mai fost, de asemenea, discutate politica de imigrație și situația din Darfur (Sudan). Problema încălzirii globale și promovarea unor politici eficiente în domeniul emisiilor de bioxid de carbon au făcut, de asemenea, obiectul discuțiilor reuniunii.

După reuniunea informală, șefii de state și de guverne s-au întâlnit la o cină de lucru cu președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, cu care au discutat despre dezvoltarea parteneriatului strategic dintre UE și Rusia, inclusiv cooperarea în domeniul energiei³, despre relațiile tensionate ruso-georgiene și cazul uciderii jurnalistei Anna Politkovskaia.

România și Bulgaria se vor alătura de la 1 ianuarie 2006 celor 25 de state membre ale Uniunii Europene, îmbogățind astfel zestrea culturală și spirituală a continentului. Relațiile economice ale României cu Federația Rusă s-au îmbunătățit semnificativ în ultima perioadă, la reuniunea de la Lahti președintele Vladimir Putin calificând cooperarea cu România ca fiind "tradițională"⁴.

Cooperarea UE-Rusia și perspective de dezvoltare a acesteia

În ultimii ani, cooperarea Rusiei cu Uniunea Europeană a căpătat un caracter mai structurat și mai matur. UE a rămas pentru Federația Rusă unul din partenerii economici cei mai importanți, ceea ce nu exclude concurența, firească de altfel, între cei doi parteneri. Volumul comerțului exterior al Rusiei a ajuns la 52% în relația cu UE⁵. Produsele energetice reprezintă peste 60% din exporturile rusești către UE, 60% din exporturile de petrol din Rusia au ca destinație țări din UE (25% din consumul European de petrol). De asemenea, 50% din exporturile rusești de gaze naturale ajung în UE (peste 25% din consumul european de gaz). Dialogul în domeniul energiei dintre Rusia și UE, inițiat în anul 2000 ca forum de discuții și cooperare, rămâne, în prezent și în perspectivă, un instrument util de negociere a pozițiilor celor două părți, și de elaborare a unor decizii comune în acest domeniu sensibil.

Sp re deosebire de statele sud-caucaziene, Republica Moldova, Ucraina și Belarus, Rusia nu este inclusă în Politica de Vecinătate a UE, dar dezvoltă totuși, cu aceasta, un parteneriat unic și dialogul în domeniile: economic; al libertății, justiției și afacerilor interne; securității externe; învățământului, științei și culturii (așa-numitele "spații" de cooperare).

Experții consideră că UE și Rusia ar trebui să fixeze un nou cadru juridic de colaborare, deoarece în anul 2007 expiră termenul de

valabilitate al *Acordului de Parteneriat și Cooperare* dintre acestea, în vigoare de la 1 decembrie 1997. Documentul poate fi, totuși, reînnoit pe termene de câte un an, în mod tacit, prin acordul părților, fără a fi invocat vidul legislativ⁶.

Actualmente, în baza acordului dintre UE și Rusia au loc întâlniri la nivel de șefi de stat/guvern, la nivel de miniștri și alți oficiali și experți, există un dialog politic și consultări în domeniul drepturilor omului, o cooperare interparlamentară și alte forme de colaborare.

La 24 noiembrie a.c. se întrunește la Helsinki summitul UE-Rusia, la care s-ar putea decide începerea procesului de negocieri pentru un nou Acord încă din acest an, cu etapa principală de desfășurare a acestuia, probabil sub președinția germană a UE, începând cu 1 ianuarie 2007. Acordul ar urma să cuprindă chestiuni generale de comerț și politică energetică⁷. Partea rusă dorește ca noul document să poarte denumirea de *Acord de Parteneriat Strategic* și să cuprindă și aspecte privind cooperarea în domeniul energiei. Premierul finlandez Vanhanen consideră că în privința sectorului energiei există o înțelegere deplină între statele membre asupra principiilor care să fie aplicate în noul document; acestea ar trebui să acopere în special regulile de bază ale pieței, deschiderea acesteia, accesul nediscriminatoriu la rețelele de tranzit al resurselor energetice și reciprocitatea în investiții. La 13 noiembrie, la reuniunea miniștrilor afacerilor externe din țările UE, Polonia s-a opus însă adoptării de către UE a unei poziții comune pentru începerea negocierii acordului bilateral, datorită faptului că Federația Rusă nu a ratificat încă Tratatul privind Carta Energetică (1991) și nu a semnat Protocolul de Tranzit.

În prezent, UE este în mod deosebit interesată de situația drepturilor omului

în Rusia, în special în Cecenia, de libertatea mass-media, situația ONG-urilor, implementarea legii privind contracararea activităților extremiste și, în general, de respectarea legii în această țară. Pe lângă aceste aspecte, în cadrul procesului de negociere a unui document de colaborare pe termen lung între cele două părți s-ar putea ține seama de unele tendințe în ce privește ritmul proceselor de integrare internă din cadrul UE și rezolvarea unor probleme instituționale, de chestiunea extinderii ("capacitatea de integrare") acesteia, de posibilitatea intensificării cooperării cu statele incluse în Politica Europeană de Vecinătate, în special cu Republica Moldova, Georgia și Ucraina – ca subiecți recunoscuți de drept internațional – precum și de interesele rezultate din parteneriatele fundamentale dintre UE-NATO, UE-SUA și UE-Canada.

Tendențe pe piața globală a energiei în următorii 20-25 de ani.

Cererea de energie va continua să crească constant în următorii 20-25 de ani. Potrivit unor previziuni ale experților Agenției Internaționale pentru Energie, necesarul de energie în lume va fi cu 50% mai mare în 2030 decât în prezent, în situația unei creșteri economice anuale în medie cu 1,6%. Combustibilii fosili vor constitui peste 80% din necesitățile energetice primare, conform acestui scenariu.

Consumul de petrol va crește, 2/3 din acesta provenind de la sectorul transporturi (92 mb/zi în 2010 și 115 mb/zi în 2030). Se estimează că necesarul de gaze naturale va crește, de asemenea, acestea devenind cea de-a doua resursă energetică primară ca utilizare, înaintea cărbunelui, până în 2015. Cererea de cărbune va mai scădea, aceasta provenind în special din China și India. Cota de energie produsă în centralele nucleare se va

mai diminua de asemenea, în timp ce procentul de energie produsă în hidrocentrale va rămâne constant. În final, cota de energie produsă din resurse regenerabile (mai puțin hidro-) va rămâne constantă, la aproximativ 11%.

Diversificarea resurselor, a rutelor de transport al acestora și a furnizorilor va fi crucială, odată cu creșterea vulnerabilității țărilor consumatoare în fața unor posibile întreruperi în aprovizionare din cauza riscului ca unele țări producătoare (în special din Orientul Mijlociu) să-și folosească poziția dominantă pe piață din motive politice sau pur și simplu pentru a crește prețul.

Până în 2030 va crește gradul de incertitudine și riscul de întrerupere în aprovizionarea cu petrol și gaze naturale, principalele cauze fiind terorismul, accidentele, dezastrele naturale, tensiunile (geo)politice sau războiul. Aprofundarea dialogului între producătorii și consumatorii de petrol și gaze va ajuta pe toți actorii de pe piața energiei să depășească această incertitudine și să mobilizeze investițiile necesare pentru restructurarea acestor sectoare⁸.

Rusia și tentația hegemoniei energetice

Singurele țări europene exportatoare de gaze naturale sunt Marea Britanie, Olanda și, într-o mai mică măsură, Danemarca, iar din afara UE, Norvegia. Odată cu creșterea cererii de energie în plan global și cu dorința UE de a-și asigura securitatea aprovizionării cu resursele energetice necesare, în mare parte din Federația Rusă, piața internațională a energiei s-a transformat în favoarea producătorilor, iar prețul la țiței – și, ulterior, la gaze – a crescut. Au existat voci ale unor oficiali americani, care au acuzat Rusia de încercări de intimidare și șantaj energetic în relația cu vecinii (Lituania, Ucraina). Unii analiști sunt de părere că zidul Berlinului, dăruit în urmă cu 17 ani, a fost înlocuit deja de Moscova cu

altul, cel al “petroautoritarismului”, care are un efect de încetinire a instaurării economiei de piață și a libertăților cetățenești în Rusia⁹.

Creșterea prețurilor la gaze naturale în 2004 și 2005 s-a datorat, în principal, creșterii prețurilor la petrol și produse petroliere derivate, în întreaga lume, iar pe teritoriul CSI și al țărilor baltice a avut drept cauză și creșterea prețului de tranzitare. Totodată, în Europa, prețul la electricitate a reflectat prețul crescut la gazele naturale.

După aprecierile experților din Federația Rusă, aproximativ o treime din rezervele mondiale de gaze naturale se află în această țară. Rusia, care nu este membră a OPEC este, în același timp, al doilea producător mondial de țiței. Aproximativ 60% din rezervele rusești de gaze sunt controlate de Societatea *Gazprom* și filiala acesteia *Gazeksport*, care dețin, practic, monopolul exporturilor de gaze, în detrimentul unor producători independenți. *Gazprom* este pe locul I în lume în ce privește producția și exportul acestei resurse energetice. Primele livrări de gaze naturale rusești în Europa au început după anul 1945 (în Polonia), iar apoi acestea au fost exportate și pe piețele din Europa Occidentală, de atunci datând primele contracte de livrare pe termen lung. În anul 2005, gazul rusesc era exportat în următoarele țări: Belarus, Germania, Ucraina, Armenia, Italia, Turcia, Franța, Cehia, Slovacia, Polonia, Austria, Finlanda, Bulgaria, România, Serbia și Muntenegru, Croația, Slovenia, Grecia, Elveția, Olanda, Bosnia și Herțegovina, FRI a Macedoniei, Belgia, Marea Britanie, țările baltice și Republica Moldova. În prezent există însă unele limitări de natură logistică, datorate infrastructurii învechite de tranzit al petrolului și gazelor spre Europa, dar și problema caracterului închis al pieței continentale europene și a traficului limitat al tancurilor petroliere prin strâmtoarele daneze, Bosfor și Dardanele și prin Marea Egee¹⁰.

Datorită situației relativ îndepărtate a zăcămintelor de gaze față de piețele europene, a creșterii concurenței pe piața gazului, *Gazprom* preferă încheierea unor contracte pe termen lung, posibilitate prevăzută și în Directiva 2004/67/EC din aprilie 2004 (*Long Term Gas Supply*). Se estimează că Europa va rămâne, în următorii 15-20 de ani, principala piață de desfacere pentru gazul rusesc¹¹.

Rusia a semnat în 1991 *Acordul privind Carta Energetică*, document care servește drept bază juridică pentru cooperarea internațională în domeniul energiei, dar Duma de Stat a Federației Ruse nu l-a ratificat. *Gazprom* consideră că aplicarea prevederilor acestui document ar înlesni accesul companiilor străine la piața resurselor energetice și accesul unor terțe părți la gazoductele care aparțin companiei, inclusiv la magistralele de tranzit spre piețele europene din țările Asiei Centrale¹².

Atât statele care furnizează petrol și gaze, cât și cele de tranzit sunt, într-o anumită măsură, nesigure. În ultimii ani, între 75 și 85% din gazul rusesc tranzitat spre Europa a trecut prin Ucraina, iar o cantitate mai mică prin Belarus și Republica Moldova. Printr-o perioadă de criză a trecut atât Kievul, la începutul anului ("războiul" gazului cu Federația Rusă), cât și Tbilisi, în iarna trecută, când pe porțiunea rusă a gazoductului înspre Georgia au avut loc explozii, iar aprovizionarea cu gaz pentru această țară a fost întreruptă timp de două săptămâni. Astfel de evenimente și consecințele care le-au urmat au dus la concluzia că în unele situații, politica externă a ajuns să fie dependentă de securitatea energetică¹³.

Oficialii europeni au subliniat în repetate rânduri că este necesar un tratament nediscriminatoriu și transparență în stabilirea de către Federația Rusă a prețurilor la gazele naturale pentru statele beneficiare. Dacă, până nu demult, prețurile la gaze în CSI erau

la un nivel scăzut în comparație cu țările europene, iar prețurile de cost la producător nu depășeau 20 de dolari pe mia de metri cubi, în prezent societatea rusă *Gazprom* achiziționează mia de metri cubi cu 120 de dolari din Kazahstan și cu 100 de dolari din Turkmenistan, punând țările importatoare într-o poziție dificilă. Aceasta, în condițiile în care pe piața internă din Rusia gazul este cel mai ieftin combustibil, fiind vândut, de exemplu, către populație cu prețuri variind între 25 și 48 de dolari¹⁴. În momentul de față, în cazul apariției unei crize, Rusia poate pur și simplu să oprească exportul de gaze spre Europa. Semnalul de alarmă era tras la începutul anului, când avea loc disputa privind prețul de livrare al gazelor către Ucraina, iar Rusia întrerupea livrările de gaz către această țară, în urma neajungerii la o înțelegere.

La începutul lunii august 2006, a stârnit îngrijorare în Uniunea Europeană anunțul privind încheierea unui acord între *Gazprom* și producătorul algerian de gaz, *Sonatrach*. Știrea l-a făcut pe primul ministru italian, Romano Prodi, fost șef al Comisiei Europene, să declare că suspectează încercarea de creare a unui cartel mondial la gaz, de tipul celui petrolier, OPEC. *Gazprom*, cel mai mare furnizor de gaz pentru UE, cu 125 mld.mc, este urmat de compania algeriană, cu 61 mld.mc¹⁵.

Pe de altă parte, recent, unele companii occidentale și multinaționale care operează pe piața energiei din Rusia au întâmpinat greutăți deosebite în proiectele de exploatare a zăcămintelor de petrol și gaze din această țară, în favoarea companiilor ruse de stat *Gazprom* și *Rosneft*. A fost cazul platformelor Sahalin-1 și Sahalin-2 din estul Rusiei, al unor exploatări din Siberia și din zona polară. Partea rusă a motivat blocarea activității acestora prin nerespectarea contractelor de către înseși firmele străine respective. Dacă mai existau îndoieli în ce privește aplicarea de către Rusia a noii sale politici energetice

naționale din ultimii 2-3 ani, de menținere și întărire a centralizării conducerii în companiile energetice ruse și mărirea participațiilor statului în cadrul acestora, la începutul lunii octombrie a.c., președintele Consiliului de administrație al *Gazprom*, Aleksei Miller, a anunțat că această companie va începe singură exploatarea zăcămintelor de gaze de la Ștokman, considerate ca fiind al treilea ca mărime din lume. Deschiderea acestei exploatare, aflate la 500 km nord de orașul Murmansk, va fi necesară, conform opiniei unor experți, în perspectiva epuizării unor rezerve și a scăderii producției de gaze din Rusia de la 600 mld. mc, la 120 mld. mc în anul 2020¹⁶.

După părerea unor specialiști în piața resurselor energetice, Rusia și Uniunea Europeană sunt sortite să coopereze în acest domeniu. Principalele alternative la importurile de gaz rusec sunt, după părerea acestora, folosirea cărbunelui, centralele nucleare și importul de gaz lichefiat din Africa de Nord și Orientul Mijlociu. Toate trei posibilitățile prezintă unele dezavantaje: arderea cărbunelui crește cantitatea de CO₂ eliberat în atmosferă de două ori mai mult decât în cazul gazelor naturale; construirea de centrale nucleare (destul de nepopulare în Occident) de o nouă generație ar mai dura câțiva ani; importul de gaz lichefiat în Europa din Orientul Mijlociu ar costa mai mult și ar concura și cu alte piețe de desfacere mai rentabile, cum este cea americană. După calculele specialiștilor, satisfacerea necesităților sale energetice din alte surse decât cele ruse ar costa UE cu 40-60 mld. \$ mai mult decât la prețurile actuale. De asemenea, redirectionarea livrărilor de gaze din Siberia de Vest spre alte piețe decât cea europeană ar păgubi Federația Rusă cu 50-70 mld.\$¹⁷. De altfel, China, a cărei piață este vizată de Rusia, nu oferă un preț bun la gazele naturale de import, așa cum oferă UE. În

plus, în producerea de energie, în China este folosit pe scară largă cărbunele (peste 80%), existent în abundență. În viitor, China nu-și va mări importurile de gaze în mod semnificativ, ci pe cele de petrol; se preconizează că în 2010 volumul de gaze importate de această țară va fi de 10 mld.mc/an, iar în 2030, de 40 mld.mc/an. În plus, China își exploatează propriile rezerve de gaz¹⁸.

Piața europeană se dovedește, după părerea specialiștilor citați, cea mai avantajoasă pentru exportul rusesc de gaze, iar firmele occidentale pot oferi tehnologii avansate și investi în noi exploatare și în infrastructura de exploatare¹⁹ și tranzit din Rusia. Pentru aceasta Rusia și UE sunt nevoite să coopereze în vederea diminuării incertitudinii și a riscurilor din relațiile lor și ale companiilor, în domeniul energiei, prin: reglementări clare și precise între statele membre în legătură cu obiectivele de infrastructură și tranzit (conduce transfrontaliere, capacități de stocare); crearea de către statele membre a unor rezerve strategice proprii, care să contribuie la diminuarea prețurilor la gaze; respectarea de către Rusia a tuturor regulilor de comerț internațional și garantarea respectării contractelor; liberalizarea în continuare, de către Rusia, a pieței și diminuarea subsidiilor la prețul gazelor, transparentă în legătură cu volumul livrărilor, capacitatea de transport, infrastructura, dinamica cererii de gaz²⁰. De asemenea, UE – ca parte a viitoarei sale politici în domeniul energiei – și Rusia, ar putea sprijini Inițiativa pentru Transparență în Industriile Extractive (EITI), lansată în 2002, care promovează declararea veniturilor încasate de industriile petrolului, gazelor și minieră; o mai mare transparență în înregistrarea veniturilor permite cetățenilor să urmărească cota veniturilor la bugetele naționale, reducându-se astfel riscul corupției și promovându-se dezbateră publică pentru utilizarea cea mai eficientă a banilor publici²¹.

Există posibilități de contracarare a efectului de monopol la importurile din sursă unică. Aceasta se poate face prin diversificarea surselor de aprovizionare cu energie și prin solidarizarea statelor, inclusiv a celor de tranzit, atunci când unele dintre ele întâmpină dificultăți²². Statele membre ale UE caută în prezent să găsească poziții unice care să le reprezinte interesele pe piața globală a resurselor energetice, în acest sens discutându-se de mai mult timp despre necesitatea elaborării unei strategii energetice pentru Comunitatea Europeană²³. În general, în UE există opinia că interdependența cu Rusia în privința energiei este în beneficiul Europei doar dacă aceasta este unită și nu vorbește pe 27 de voci diferite²⁴. De aceea, Comisia Europeană a lansat, la 8 martie 2006, Carta Verde intitulată „*A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*”, document care fixează cadrul unei posibile viitoare politici în domeniul energiei, iar la 19 octombrie 2006, Comisia a elaborat un *Plan de Acțiune pentru eficiența energetică*. Acesta cuprinde 10 acțiuni prioritare de reducere a consumului de energie în țările UE cu până la 20%, până în anul 2020²⁵. De asemenea, se intenționează extinderea principiilor pieței interne a energiei la vecinătate²⁶. Se estimează că dacă energia de pe piața proprie nu va fi mai competitivă, în următorii 20-30 de ani, aproximativ 70% din necesarul de energie al UE, față de 50% astăzi, vor fi asigurate din regiuni amenințate de insecuritate.

În perspectivă, se pune un accent tot mai mare pe importul de pe piețele internaționale al gazului natural lichefiat – GNL (în prezent – 25%). Piața gazelor transportate prin conducte crește în medie cu 2-3% pe an, iar cea a gazului lichefiat, cu 7-8%. Conform prognozelor Agenției Internaționale a Energiei, în următorii 25-30 de ani cota acestuia pe piață va depăși 50%. Avantajul achiziționării de gaz lichefiat constă în faptul

că acesta nu leagă cumpărătorul de vânzător, teoretic poate fi transportat cu vasul oriunde în lume, ca și pe piața petrolului (și probabil că în viitor va putea fi achiziționat mai ieftin), spre deosebire de modul de transport, tradițional, prin conducte (de preferat, prin contracte pe termen lung) al gazului natural²⁷. Dezavantajul îl constituie faptul că gazul natural lichefiat costă mai mult și că la destinație sunt necesare terminale de regazeificare. Actualmente, unele țări din UE achiziționează gaz natural lichefiat din Algeria, Nigeria, Oman, Qatar și alte state, tendința fiind de creștere a importurilor. GNL nu este încă produs la scară mare în Rusia, dar există proiecte de construcție a unor întreprinderi, cel mai avansat fiind proiectul Sahalin-2.

Diversificarea surselor de aprovizionare trebuie, de asemenea, însoțită de cea a coridoarelor de tranzit și a căilor de transport (de exemplu coridorul TRACECA, rețeaua de Căi Ferate Transasiatice – Trans-Asian Railway Network)²⁸. Pe de altă parte, securitatea energetică a coridoarelor și a conductelor trebuie să țină seama de stabilitatea din regiunile pe care acestea le traversează. Caucazul de Sud și regiunea Mării Caspice sunt zone încă nesigure, ca urmare a existenței conflictelor „înghețate” din Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabakh, la acestea adăugându-se și situația incertă din regiune cauzată de programul nuclear controversat al Iranului.

O altă metodă de îmbunătățire a nivelului securității energetice și, totodată, de reducere a emisiilor poluante, o reprezintă creșterea numărului proiectelor de energie regenerabilă (hidroenergie, energie solară, eoliană, geotermală, biomasă, bioetanol ș.a.), România devenind membră a Parteneriatului pentru Energie Regenerabilă și Eficiență Energetică (REEEP) la 27 octombrie a.c.²⁹. Obiectivul strategic propus deja de Carta Albă pentru o Strategie Comunitară și Planul

de Acțiune aferent: „*Energy for the Future: Renewable Sources of Energy*” (noiembrie 1997) este dublarea, până în 2010, în medie la 12%, a aportului surselor regenerabile de energie în Comunitatea Europeană.

Situația în țările de tranzit – între „vecinătatea apropiată” și Politica de Vecinătate a UE

Belarus

În prezent, Minskul plătește pe mia de metri cubi de gaz rusec 47\$, dar au loc negocieri pentru stabilirea unui nou preț. În schimbul unor acțiuni la rețeaua de gaze și la rafinării din Belarus, *Gazprom* ar putea menține un preț preferențial pentru gazele livrate acestui stat.

De tranzitul gazelor prin această țară depinde și aprovizionarea Poloniei și a țărilor baltice. De asemenea, prin Belarus trece oleoductul ce furnizează petrol singurei rafinării lituaniene, Mazeikiu Nafta, aflată în proces de achiziționare de către concernul polonez PKN Orlen (câștigător în fața *Gazprom*).

Belarusul rămâne unul din cei mai fideli aliați ai Moscovei, datorită multitudinii de inițiative la care participă împreună cu aceasta în spațiul postsovietic: CSI, Uniunea Rusia-Belarus, Comunitatea Economica Euro-Asiatică, Organizația Tratatului de Apărare Colectivă. Rusia deține baze militare în Belarus, dislocate conform unor acorduri pe termen lung: o stație de radiolocație, un punct zonal de comunicații, divizioane de rachete antiaeriene S-300 etc.

Trei scenarii rusești pentru Ucraina

La summitul informal de la Lahti, înaltul reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, Javier Solana, a atras atenția că 80% din gazele naturale care sunt furnizate de Rusia către UE, tranzitează Ucraina.

Unii comentatori ruși consideră că drumul Ucrainei spre Europa trebuie să se facă prin crearea unei uniuni economice cu Rusia, eventual a unui spațiu economic unic cu Rusia, Belarus și Kazahstan. Aceasta ar fi „calea rațională”, se afirmă în **primul scenariu**, adică realizarea mai întâi a unei uniuni economice Ucraina – Rusia și, ulterior, adaptarea la normele UE privind nivelul de trai și al instituțiilor, respectiv crearea spațiului economic unic între acest bloc emergent est-european și UE, în cadrul căruia s-ar asigura libertatea de mișcare a oamenilor, a capitalurilor și ideilor. Potrivit celui de-**al doilea scenariu**, Ucraina ar ocupa o poziție de neutralitate, păstrând relații bune atât cu Occidentul, cât și cu Rusia (un fel de *off-shore* geopolitic), de teritoriu de tranzit al resurselor energetice rusești spre Europa. Potrivit celui de-**al treilea scenariu** (scenariul integrării spre Vest), sunt vehiculate două variante: una „idealistică”, conform căreia Ucraina va fi primită în UE, și varianta „geopolitică”, prin care se presupune că această țară va adera la NATO³⁰.

Caucazul de Sud

Persistența, la aproape 15 ani de la destrămarea Uniunii Sovietice, a conflictelor „înghețate” este principala cauză a existenței unei situații politico-militare tensionate, a unor crize sociale și economice, a deficitului democratic și a ineficienței unor instituții de stat în țările din Caucazul de Sud. La acestea se adaugă și conflictele și tensiunile din Cecenia și alte republici caucaziene din Federația Rusă.

La ora actuală, ONU și OSCE sunt organizațiile cele mai implicate în reglementarea situației din zonă. Karel De Gucht, ministrul Afacerilor Externe al Belgiei (țara care asigură președinția în exercițiu a OSCE), a declarat că, cu toate eforturile depuse de comunitatea internațională, în anul în curs

nu s-au înregistrat progrese în reglementarea conflictului din Nagorno-Karabah.

Azerbaidjanul este un partener cheie pentru Uniunea Europeană în regiunea Caucazului de Sud, în principal, datorită locației sale geo-strategice și resurselor de petrol și gaze naturale. Din acest motiv, UE a inclus, în iunie 2004, Azerbaidjanul, împreună cu Armenia și Georgia în Politica sa de Vecinătate. Acest fapt, ca și implementarea Acordurilor de Parteneriat și Cooperare și a Planurilor de Acțiune cu aceste țări, va contribui în continuare la întărirea relațiilor dintre părți. Semnarea de către UE și Azerbaidjan, la 7 noiembrie a.c., a unui Memorandum de Înțelegere pentru parteneriat energetic, face parte din acțiunile de consolidare a relațiilor UE în domeniul energiei cu furnizorii de resurse și țările de tranzit, și de extindere a principiilor pieței interne la statele ce fac obiectul Politicii Europene de Vecinătate.

Azerbaidjanul și Georgia nu doresc să se integreze în spațiul economic al CSI, iar relațiile acestora cu NATO și UE sunt foarte bune. Georgia a primit recent undă verde pentru intensificarea cooperării cu Alianța Nord-Atlantică și declară că este preocupată de refacerea integrității sale teritoriale prin rezolvarea pașnică a conflictelor separatiste din Osetia de Sud și Abhazia, și de retragerea bazelor militare ruse de pe teritoriul său. Au existat semnale că Georgia, Ucraina și R. Moldova, membre ale Organizației pentru democrație și dezvoltare economică – GUAM, își pun problema avantajelor rămânării, în continuare, în Comunitatea Statelor Independente (CSI).

În urma unui conflict armat, Armenia și Azerbaidjanul au încheiat în mai 1994 un armistițiu, încălcat de multe ori de ambele părți. Dezvoltarea în ultimii ani a sectorului petrolier și al gazelor în Azerbaidjan a condus la o creștere importantă a veniturilor acestui stat și a cheltuielilor în domeniul militar, fapt ce poate complica și mai mult procesul

de rezolvare a conflictului din Nagorno-Karabah³¹. Azerbaidjanul intenționează să declanșeze o “ofensivă” economică pentru recuperarea teritoriilor pierdute și pentru revenirea refugiaților azeri în locurile pe care au fost forțați să le părăsească.

Armenia, partener strategic al Federației Ruse, a rămas în afara unor proiecte economice regionale importante: oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan, viitorul gazoduct Baku-Tbilisi-Erzurum și proiectul căii ferate Baku-Tbilisi-Kars. Este în fază finală de construcție gazoductul Armenia-Iran. Conform unor aprecieri, aproximativ 80% din obiectivele sistemului energetic al Armeniei sunt în proprietatea unor firme din Rusia. În această perioadă, în care se manifestă tensiuni în relațiile dintre Moscova și Tbilisi, în Armenia, care importă gazul rusesc prin Georgia, se intensifică sentimentele pro-georgiene³².

Potrivit declarațiilor unor oficiali azeri, în anul 2007, întregul buget al Armeniei va fi egal cu bugetul militar al Azerbaidjanului³³. După Georgia (iulie 2005), Azerbaidjanul își va elabora, probabil în acest an, propria concepție de securitate și, pe baza ei, noua doctrină militară ce va asigura planificarea în domeniul apărării pe termen mediu și lung, în timp ce Armenia intenționează publicarea acestor documente în 2007³⁴. Deocamdată însă, regiunea Caucazului rămâne una din cele mai militarizate din lume³⁵. În Armenia este dislocată o bază militară rusă, care este întărită cu efective de la bazele ruse redislocate din Georgia, ceea ce stârnește îngrijorare la Baku. Armenia este, de asemenea, țară participantă la Organizația Tratatului de Apărare Colectivă (Tratatul de la Tașkent). În pofida apropierei de Rusia, Armenia nu ignoră, de asemenea, NATO, existând politicieni care doresc îmbunătățirea relațiilor cu Alianța Nord-Atlantică. Totuși, această țară este mai interesată de UE și nu privește NATO ca un partener apropiat³⁶.

Republica Moldova

Republica Moldova a aderat la programul Parteneriatului pentru Pace lansat de NATO în 1994, dar își păstrează un statut de neutralitate. După respingerea de către R. Moldova a Planului rus de federalizare a republicii (Memorandumul Kozak) în 2003, procesul de reglementare a diferendului transnistrean a înregistrat o stagnare, deși ulterior, fiind parte a procesului de negocieri, conducerea actuală a statului moldovean a acordat, unilateral, cele mai mari concesii privind statutul entității separatiste. Oferte importante în deblocarea negocierilor au venit din partea României și a Ucrainei (Planul Iușcenko). După o perioadă rece în relațiile româno-moldovene, urmare a liniei politice promovate de președintele Voronin, în ianuarie 2005 au fost relansate relațiile bilaterale, prin vizita președintelui Traian Băsescu la Chișinău. Această vizită reafirmă caracterul special al relației prin istoria și limba comună a celor două state și prin dimensiunea europeană – obiectivul ambelor țări de integrare în UE. O importanță deosebită în controlul infracționalității din regiunea separatistă a avut-o deschiderea misiunii UE la frontiera dintre R. Moldova și Ucraina (EUBAM) și măsura de blocare vamală a agenților economici transnistreni neînregistrați la Chișinău. În luna septembrie a.c., regimul Smirnov, susținut de diverși actori politici ruși, a organizat un “referendum” privind statutul și viitorul Transnistriei³⁷, nerecunoscut în plan internațional. Odată cu includerea în formatul de negocieri a SUA și UE ca observatori (5+2), se speră relansarea procesului de reglementare a diferendului.

Persistă oficial teoria existenței unei limbi moldovenești, diferită de cea română, și s-a dispus, din această toamnă, începerea predării integrate a istoriei, care rupe artificial istoria Basarabiei de cea a poporului român.

Concluzii

Cooperarea dintre UE și Rusia în domeniul energiei – care să fie prevăzută inclusiv în cadrul unui nou document-cadru de cooperare bilaterală, și care să confirme principiile economiei de piață și pe cele ale *Tratatului privind Carta Energetică* – este percepută ca fiind tot mai necesară în contextul liberalizării pieței mondiale a energiei.

Șefii de state sau de guverne ai statelor din G8 reuniți în iulie a.c. la Skt. Petersburg au fost de acord că este necesară intensificarea eforturilor de adoptare a unor măsuri fezabile din punct de vedere tehnic și justificate economic, pentru eliminarea tensiunilor de pe piețele energiei. Aceștia au subliniat și nevoia de responsabilitate colectivă în abordarea provocărilor energetice ale lumii, inclusiv întreruperile în aprovizionarea cu resurse, printr-o coordonare mai strânsă a politicilor energetice.

Cooperarea UE în domeniul energiei cu alte țări rămâne o prioritate, independent de relațiile UE-Rusia. Țările membre sprijină în general parteneriatele de cooperare cu diverși actori în domeniul energiei (zona Mediteranei, Mării Negre și Mării Caspice, Orientul Mijlociu și Golful Persic, Norvegia, OPEC, America Latină), ca și cu marii consumatori de energie (SUA, China, India). De asemenea, UE urmărește extinderea graduală a principiilor unei piețe energetice unice, inclusiv prin Politica Europeană de Vecinătate. *Tratatul privind Comunitatea Energetică*, semnat la Atena la 25 octombrie 2005 și intrat în vigoare la 1 iulie a.c., urmărește extinderea pieței interne a energiei a UE către regiunea Europei de Sud-Est.

Ca arie de proximitate geografică, Europa de Sud-Est, Caucazul de Sud și Asia Centrală sunt regiuni cu rol crucial în asigurarea unei aprovizionări sigure și diversificate cu resurse de energie înspre statele Uniunii Europene,

iar progresele în domeniul dialogului energetic cu țările din aceste zone pot contribui în mod semnificativ la consolidarea securității energetice globale, la creșterea economică și la realizarea unui mediu înconjurător mai curat.

Notă: Summitul bianual UE-Rusia din 24 noiembrie a.c. s-a concentrat asupra îmbunătățirii cooperării în domeniile energetic, relațiilor comerciale și economice, vizelor, migrației și afacerilor externe, dar s-a încheiat fără decizia de începere a negocierilor pentru un nou acord de parteneriat între cele două părți, din cauza menținerii rezervelor anterioare ale Poloniei.

NOTE

¹<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1367&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

² Communication from the Commission to the European Council. *External energy relations – from principles to action*, Bruxelles, Informal European Council, Lahti, 20 October 2006. http://www.euractiv.com/29/images/lahti%20energy_tcm29-158793.doc

³http://www.eu2006.fi/news_and_documents/press_releases/vko41/en_GB/170989/

⁴ Putin (through interpreter): [...] So, we have just completed our summit. The informal nature of our summit has enabled us to hold completely open and a free exchange of views in a relaxed atmosphere. I would point out the fact that attending this summit where all EU Heads of State including Candidate Countries, Bulgaria and Romania, and the European Commission. I have mentioned Bulgaria and Romania not only because they are candidates, candidates to new membership, [but] because they are traditional partners to Russia.[...]. - Transcript of the second press conference for the informal meeting of Heads of State or Government, Lahti, Finland, 21 October 2006, http://www.eu2006.fi/news_and_documents/other_documents/vko42/en_GB/1161383205709/

⁵V.A. Chizhov, *Vseob'emljushchee strategicheskoe partnerstvo kak cel'*, www.ng.ru/courier/2006-10-23/13_partners.html, accesat 23 oct. 2006.

⁶ *Agreement on Partnership and Cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Russian Federation, of the other part*, www.ec.europa.eu/external_relations/ceeca/pca/pca_russia.pdf

⁷www.eu2006.fi/news_and_documents/press_releases/vko46/en_GB/174185/

⁸ Fatih Birol, *World Energy Prospects and Challenges*, www.iea.org/Textbase/publications/free_new_Desc.asp?PUBS_ID=1696, 09 noiembrie 2006.

⁹ Thomas L. Friedman, *The Really Cold War*, "The New York Times", 25 October 2006, www.inosmi.ru.

¹⁰ Vladimir Milov, Ivan Selivahin, *Problemy energeticheskoy politiki*, "Rabochie materialy", No. 4/2005, Moskva, Moskovskij Centr Karnegi.

¹¹ I.N. Gluşcenko – *Sostojanie i perspektivy sotrudnichestva Rossii i ES v gazovoj sfere*, în "Politika v XXI veke: Vyzovy i realii", No. 4 (14), Moskva, 2005, Rossijskij Institut Strategicheskikh Issledovanij, p.31.

¹² *Ibidem*.

¹³ Javier Solana, Transcript of the first press conference for the informal meeting of Heads of State or Government, Lahti, 20 October 2006 http://www.eu2006.fi/news_and_documents/other_documents/vko42/en_GB/1161368914040/

¹⁴ Țările baltice cumpără gazul cu 220 dolari mia de metri cubi, cu perspectiva de a ajunge la 260\$, țările din Caucazul de Sud li se propune un preț de 220\$, Moldova plătește 160\$ în prezent și cu o posibilă creștere în 2007. Azerbaidjanul importă în prezent gaz din Rusia și exportă, în schimb, păcură, dar intenționează să-și sporească producția proprie pe anul 2007-2008 cu 2,5 mld metri cubi, față de producția actuală de 4 mld. metri cubi, prin darea în exploatare a zăcămintelor de la Şah-Deniz și a gazoductului Baku-Tbilisi-Erzurum în acest an. (F. Alizade, *Strasti po cene na prirodnyj gaz*, 14 oct. 2006, www.zerkalo.az). Ucraina are nevoie de o perioadă de tranziție de 3 ani pentru a plăti la prețuri europene, timp în care intenționează să cumpere gaz direct din Asia Centrală, ceea ce nu a împiedicat-o să încheie la 24 octombrie a.c. un acord cu partea rusă prin care urmează să-și crească prețul de achiziție de la 95 la doar 130\$ pe mia de metri cubi (unii analiști vorbesc de "prețul politic" plătit pentru această tranzacție).

¹⁵ Zoran Cvijić, *Energetska hegemonija zabrinjava Brisel*, www.danas.co.yu/20060811/evropa1.html

¹⁶ Oliver Morgan, *Oil and gas rights: the weapons of a new Cold War*, "The Observer", 15 October 2006, <http://business.guardian.co.uk/story/0,,1922663,00.html>

¹⁷ Ivo J. H. Bozon, Warren J. Campbell, and Thomas Vahlenkamp, *Europe and Russia: Charting an energy alliance*, "The McQuinsey Quarterly", 2006, No.4, http://www.mckinseyquarterly.com/article_page.aspx?ar=1852&l2=3&l3=49&sr=7&gp=1

¹⁸ V. Rijkov, V. Milov, - *V zalozhnikah u truby*, www.kommersant.ru/doc.html?docId=714906, 20.10.2006.

¹⁹ De exemplu, în lipsa unor tehnologii moderne, cantități importante de gaze se pierd la stațiile de compresare și pe conductele magistrale și un volum semnificativ de gaze de sondă sunt arse și pierdute la exploatarea petrolului.

²⁰ Ivo J. H. Bozon, Warren J. Campbell, Thomas Vahlenkamp, *op.cit.*

²¹ *The Extractive Industries Transparency Initiative: Time to go global*, Press Release, 16-10-2006, http://www.globalwitness.org/press_releases/display2.php?id=384, accesat 27 oct. 2006. În patru ani de la lansare, 21 de țări bogate în resurse naturale au aderat la inițiativă, dar numai două – Azerbaidjan și Nigeria – au publicat rapoarte complete.

²² Solidarizarea a fost înlocuită, totuși, de pragmatism, la summitul Adunării Parlamentare a GUAM de la Chișinău de la jumătatea lunii octombrie a.c., când Ucraina și R. Moldova nu au sprijinit poziția autorităților de la Tbilisi, care au cerut condamnarea acțiunilor de boicot ale Federației Ruse față de Georgia. Ucraina și R. Moldova depind de prețurile la gazul rusesc, iar negocierile pentru stabilirea acestora pentru anul 2007 încă nu se încheiaseră. Totuși, reprezentanții țărilor GUAM au convenit că este necesară schimbarea actualului format al trupelor de menținere a păcii (militari ruși) din regiunile conflictelor nereglementate și înlocuirea lor cu forțe de menținere a păcii din statele GUAM, sub mandat ONU sau OSCE.

²³ Despre interesele naționale în domeniul energiei stă mărturie acordul dintre Germania și Federația Rusă, prin care va fi construit un gazoduct nord-european pe fundul Marii Baltice. Acesta a provocat reacția Poloniei și a statelor baltice, ca și a adjunctului

secretarului de stat american pentru Caucaz și Europa de Sud, Matthew Bryza. Oficialul american a declarat, într-un interviu pentru "Financial Times", că diversificarea aprovizionării presupune evitarea aceluiași furnizor și că această conductă, care va ocoli Polonia, va crește dependența Europei de gazul rusesc în loc să o micșoreze, impunându-se, deci, o cooperare mai strânsă cu țările din zona Mării Caspice, în principal cu Azerbaidjanul. (*US criticises Russia-Germany gas deal*, www.ft.com/cms/s/50e6faec-6779-11db-8ea5-0000779e2340.html)

²⁴ José Manuel Durão Barroso, *A European Strategy for Energy: Closing Speech*, Lisboa, 30 de Octubrie 2006.

²⁵ Commission of the European Communities, *Action Plan for Energy Efficiency: Realising the Potential*, http://ec.europa.eu/energy/action_plan_energy_efficiency/index_en.htm, 01.11.2006.

²⁶ Matti Vanhanen, *Transcript of the first press conference for the informal meeting of Heads of State or Government*, Lahti, 20 Oct 2006 http://www.eu2006.fi/news_and_documents/other_documents/vko42/en_GB/1161368914040/

²⁷ *Gazozavisimost'*, <http://www.kommersant.ru/doc.html?DocID=712004>, 11.10.2006.

²⁸ Vezi și darea în exploatare a oleoductului Baku-Tbilisi-Ceyhan în 2005 și a gazoductului Baku-Tbilisi-Erzurum, până la sfârșitul acestui an, precum și alte proiecte (Constanța-Trieste, construcția de conducte transcaspice, Nabucco – dinspre Iran, prin Turcia, Bulgaria, România, în Europa Centrală).

²⁹ În România, ponderea energiei electrice produse din resurse regenerabile de energie, față de consumul național brut de energie electrică, trebuie să ajungă la 33% până în 2010. ("euROpeanul", nr.3, 3-17 noiembrie 2006, p.2, www.mie.ro).

³⁰ Serghei Markov, *Kievskie batalii*, www.ng.ru/courier/2006-10-23/19_ukrain.html

³¹ De fapt, cu toate eforturile comunității internaționale și ale Grupului OSCE de la Minsk, sub al cărui patronaj se desfășoară negocierile, este greu de crezut că acest conflict interstatal dintre Azerbaidjan și Armenia, precum și conflictele etno-teritoriale din provinciile separatiste georgiene Abhazia și Osetia de Sud din proximitatea directă cu Rusia, ar putea fi rezolvate mai rapid decât diferendul transnistrean din apropierea imediată a NATO și a UE.

³² V Armenii obespokoeny poterej energeticheskoy nezavisimosti, www.analitika.az, 07.11.2006.

³³ http://nvo.ng.ru/wars/2006-10-27/2_baku.html.

³⁴ R. Orudjev, *Ran'she armjanskoj pojavitsja voennaja doktrina Azerbajdzhana*, www.echo-az.com, No. 202 (1191), 21 Okt. 2005.

³⁵ Faptul rezultă dintr-o prezentare la masa rotundă cu tema "Procese politice în Caucaz și probleme ale securității Armeniei", organizată de Centrul armean de cercetări strategice și naționale. Potrivit documentului, la mia de locuitori, în Caucaz există 15 soldați, în timp ce în Turcia – 8, în Iran – 12, în Rusia – 7. În Caucazul de Sud, fiecărui milion de cetățeni îi revin 75 de tancuri, Turciei – 48, Iranului – 12, Rusiei – 46. La piese de artilerie: în Caucaz – 85, Turcia – 26, Iran – 38, Rusia – 44. O altă trăsătură este prezența unor contingente militare străine în țările din regiune. De asemenea, la o creștere economică de 5-10% în ultimii 5 ani, bugetul militar al Armeniei s-a mărit de 3,5 ori, al Azerbaidjanului de 5 ori, iar al Georgiei de peste 2 ori (www.analitika.az).

³⁶ Sohbet Mamedov, *NATO osvaivaet Juzhnyj Kavkaz*, www.ng.ru, 20.10.2006.

³⁷ La 19 septembrie 2006, Consiliul UE a emis următoarea declarație privind Transnistria: *The European Union is aware that a "referendum" in the Transnistrian region of the Republic of Moldova has taken place on 17 September 2006. This "referendum" contradicts the internationally recognized sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova. The EU considers that the situation in Transnistria does not allow the free expression of popular will. The EU reiterates that it recognizes neither the "referendum" nor its outcome.*

The European Union calls upon the mediators and observers in the OSCE-led 5+2 talks to make public statements to the same effect.

The European Union fully supports Moldova's territorial integrity and calls on both parties to the conflict to return immediately to the negotiating table in the 5+2 format and work towards a speedy and transparent solution of the Transnistria conflict. Nici alte organizații internaționale nu au recunoscut "referendumul" din regiunea separatistă și rezultatele acestuia.

SUMMARY

Cooperation between Russia and EU in the field of energy is being perceived as one of the priorities of a new framework document to be negotiated by the two sides, given the fact that the Partnership and Cooperation Agreement in force will expire next year. This new document should confirm, among others, the principles of the market economy and those of Treaty for Energetic Charter, signed by Russia in 1991, but not yet ratified by the Duma.

Irrespective of the relations with Russia, EU countries will extend gradually the principles of a single energy market to their neighborhood and enhance their cooperation with other rich-oil and gas countries, in order to diversify the supplies from other energetic markets and through different transit corridors.

Major Stelian Fizeșan is an Army officer, researcher in the Security Studies Directorate within the Institute for Political Studies of Defense and Military History. He studies security organizations at regional, European and International levels and his interests consist in monitoring the developments in Western Balkans, Southern Caucasus and Central Asia.

**PERSPECTIVE ASUPRA PROCESULUI
DE EXTINDERE A UE**

*Norway and an Enlarged European Union**

H.E. Leif Arne Ulland

I'm very grateful for ADIRI's invitation to address you this morning. Non-EU countries are becoming a rare breed in Europe, and I hope you will appreciate the company of a representative of this "species". I shall try to offer a short retrospective glimpse of Norway's relations with the EU, followed by an overview of our relationship today, concluding with some remarks on EU enlargement and the future.

Territorially, politically, economically and culturally Norway is part of Europe, but it is not an EU member, despite efforts to the contrary. As a consequence, our relationship with the Union is based on other forms of close contact and co-operation. This co-operation enables Norway to maintain a very high level of economic integration, and political co-operation, with the EU and its Member States.

This co-operation is so close that we are sometimes humorously referred to as "half member" or "the 16th member" or "shadow member". Perhaps this is one reason why there is some confusion about our status among the general public in many countries in Europe.

Short history

Coming out of five years of foreign occupation in 1945, Norway was very keen to contribute to international and European co-operation. We became a founding member of NATO, the Council of Europe, the OECD – and a Norwegian became the first Secretary General of the United Nations.

* Text basis for presentation to ADIRI audience, Titulescu House, Friday 7 July 2006.

After the six had established the European Economic Community (EEC) through the Treaties of Rome in 1957 and Euratom, Norway was among the so-called "outer seven" that founded EFTA in January 1960. At this time there was a generally positive attitude to the EEC in Norway, and the Norwegian Labour government submitted our first application for membership in 1962, shortly after Ireland, the UK and Denmark had done the same. As is well known, president de Gaulle vetoed Britain's EEC application and negotiations ended in 1963.

The four countries applied for the second time in 1967, but negotiations were suspended after a second veto. In 1969, negotiations with the EEC resumed and were later concluded for all four countries. The Norwegian government put the result of the negotiations to a national referendum, and, in September 1972, 53.5% of Norwegians voted against accession. The three others joined, Denmark becoming the first Nordic member of the EC.

The next important development came with the establishment of an EU internal market. In 1989, Commission president Jacques Delors proposed a new form of partnership between EFTA and the EC, which was to become the Agreement on the European Economic Area (the EEA Agreement).

After applications to join the EU from EFTA members Austria, Finland and Sweden, Norway presented its third application in 1992 and negotiated an accession treaty. In November 1994, a majority of Norwegian voters (52.2%) rejected membership of the EU for a second time, whereas Austria, Finland, and Sweden joined the Union.

■ Monitor Strategic ■

The year before our second referendum, both the EU's Internal Market and the EEA Agreement had entered into force. Switzerland had voted in a referendum not to join the EEA, but remained a member of EFTA.

In 1996, Norway signed a Schengen association agreement, and this came into force (for all the Nordic countries) in 2001, thus abolishing passport controls between Norway and the fourteen Schengen countries and giving Norway an EU external border to Russia in the Schengen sense.

When the European Union was enlarged with the ten new Member States in 2004, Norway was associated with the EU enlargement through the parallel enlargement of the European Economic Area (EEA). A similar enlargement of the EEA is expected to take place when Romania and Bulgaria hopefully join the Union in January next year, and negotiations on this have recently started.

Reasons for "No" and arguments in the EU debate in Norway

Few questions are asked more often to us as diplomatic representatives of Norway than why Norway voted against membership, or why it continues to be a non-member. Few questions are more complicated to answer, but let me try to give you some personal elements.

The historical perspective: Norway regained its independence in 1905 after four centuries of Danish rule and almost one hundred years of union with Sweden. The very word "union" has a negative connotation in our country. This sentiment was strengthened by five years of Nazi occupation. In short – the struggle for independence has created a strong belief in national self-determination.

Geography and national character: Norway is also a very egalitarian country, with

a tradition of individualism and of scepticism and opposition to what emanates from the political centre. It is a country of distances. What we have seen is that rural Norway is generally more against EU membership and that opposition increases with the distance from the capital. People tend to feel that even Oslo is something remote, and that a decision-making centre in Brussels would be even worse.

The European perspective: All through our history, Norwegians have been seafarers, traders and travellers, and we continue to be an internationally minded nation. Our involvement today in places like the Middle East, Sudan and Sri Lanka has not just popped out of the blue. We are strong supporters of international organisations and co-operation and of European integration as a means to secure a peace and a larger degree of social solidarity and prosperity. We have consistently supported the enlargement of NATO and the EU. But, at the same time, many Norwegians are rather sceptical to a development in the direction of the united states of Europe or a European "superstate", and to give away decision-making powers to Brussels.

The economic perspective, way of life, and main issues involved, fisheries, energy and agriculture: History, geography and national character play a role, but at the end of the day material concerns may also be among the most important issues for Norwegians. In 1972, fisheries represented the dominant issue, the coastal population voting massively against accession on the basis of what was seen as a bad negotiation result for this sector.

Agriculture and regional development are also important factors: Norwegians are close to the soil and the sea and want to continue to live on the islands, along the fiords and in the valleys. Shifting governments have

agreed with them, and we have developed an extensive system of agricultural subsidies and regional development assistance to make it possible. Many believe that Norwegian agriculture would suffer from EU membership, and that this would lead to centralisation pressures and changes in "our way of life", as the argument often goes.

It is difficult to estimate the role oil and gas have played in influencing the outcome of the two referenda. Personally I believe that energy may have become an important factor over time in the sense that the substantial national income from oil and gas has tended to make many Norwegians confident that there are no strong economic reasons for joining the Union, especially since the EEA agreement caters to vital interests.

The main arguments today in favour are political ones: the EU is our family, there is a widening and deepening of scope in EU co-operation not covered by the EEA agreement, and we should be present around the table where decisions affecting us are taken.

The history of EU referenda shows that many countries are divided on European issues. Norway is not very different from other European countries. A swing of 3-4 percent in the vote in the direction of "yes" in the 1972 or 1994 referenda would have meant that I would not have been talking to you today on this topic.

The political context

Since the debate leading up to our first referendum in 1972, Norway has been fairly equally split in two camps on the question of joining the EU. Opinion polls show that this is still the case.

The split is reflected in the political landscape. Two of our main political parties, the Labour party and the Conservative

Party, support membership. Opposition to membership has traditionally been strongest in the Centre party with close links to rural Norway, and in the Socialist Left Party. Also, the Christian Democrats and the Liberals have so far been against membership. The second biggest party today, the Progress Party on the right, believe the issue should be decided by the people, and do not take a stand in their party platform.

All the three Norwegian applications for membership have been submitted by a single party Labour Government. The two main supporters of membership, Labour and the Conservatives, are historical adversaries, and they have not been in the same government.

Norway has in recent years been ruled either by Labour Party minority governments, by minority centre-right coalitions or, as is now the case for the first time, by a majority centre-left coalition. Both the present coalition government and its predecessor, a three-party coalition of Conservatives, Liberals and Christian Democrats, have thus been composed of parties both for and against membership. In fact there has been an implicit "suicide clause" in the formation of these governments in the sense that the coalitions would break up the moment the Labour Party or the Conservative Party in a coalition government would decide to go for a new application to join the EU.

Norway and the EU today. Cooperation instruments and areas

The EEA Agreement is by far the single most important agreement regulating the relationship between Norway and the European Union. Through this agreement Norway and the other two EEA EFTA members, Iceland and Lichtenstein, are part of the EU's internal market with its four freedoms (free movement of goods, services, capital and

■ Monitor Strategic ■

persons). The EEA EFTA pillar represents the only arena where Norway is a superpower.

Through the EEA Agreement, the three EEA EFTA States have taken on the obligation to implement all EU legislation relevant to the functioning of the internal market. An EEA Committee with Commission participation makes decisions on whether new Community legislation is of EEA relevance. Experts from EEA EFTA States also have some access to preparatory work on new legislation. A special body, the EFTA Surveillance Authority (ESA) has been set up to monitor compliance with EU legislation in EEA EFTA States, and an EFTA Court has been established.

New EU members must also join the EEA. Most of the elements of an EEA Enlargement Agreement are technical adaptations, but one of the major substantial results of the enlargement negotiations for the 10 new members in 2004 was a ten-fold increase in the financial contribution of the EEA EFTA States to social and economic cohesion in the new member states. The total contribution is 1.17 Billion € over five years in two separate programmes, one EEA and one Norwegian financial mechanism. Norway's contribution is around 1.1 billion EURO or around EUR 227 million a year. So you see what it means to be a superpower in the EEA!

The operational objectives of EU funds and the EEA financial mechanisms are basically the same, i.e. to provide *financial incentives* for development. The beneficiary states are responsible for developing, proposing and implementing projects and programmes, and for ensuring adequate monitoring and control throughout programme and project cycles.

The EEA agreement also provides for co-operation in other areas, including programme co-operation in research, education,

environmental protection, consumer policy, information technology, culture, social policy, gender equality, tourism and SME policy.

Schengen and Justice and Home Affairs.

Norway is associated with the Schengen Agreement, and is thus participating in the co-operation on common passport and border control, as well as several other issues within the EU policy area of Freedom, Security and Justice.

This means that Norway, Iceland and 13 EU countries have a common border control regime, and that Norwegian nationals may travel throughout the Schengen area without a passport. It means that Norway participates in the EU co-operation on border controls between police and immigration authorities.

Norway has concluded an agreement to apply the EU's Dublin II Regulation on handling asylum seekers, we have a cooperation agreement with Europol and with Eurojust, the EU co-operation body set up to facilitate the investigation and prosecution of serious cross-border and organised crime.

Foreign and Security Policy. Norway is of course not part of the EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP), but we have a very close co-operation in this area and frequently join EU positions. As a NATO-country, Norway has signed up to the Berlin+ accord on cooperation between EU and NATO on deployment of resources and development of policies. Our co-operation includes:

- Political dialogue at foreign minister level biannual EEA Council meetings and half-yearly bilateral meetings with the EU presidency
- Frequent meetings and contacts with EU's CSFP working groups and with EU Member States
- Force contributions to the EU force catalogue (3500 to Rapid Reaction Force), to EU led military operations (Macedonia

“Concordia” and Bosnia “Althea” after KFOR), police missions (“Proxima” in Macedonia), EU battle groups (150 personnel).

Other areas. Norway is part of the internal energy market through the EEA agreement and we have a close co-operation with the EU on many energy issues. Norway is today the world's third largest exporter of natural gas and in third place among the leading net oil exporters in the world. Eighty percent of our oil production is sold in the EU/EEA market and almost all our gas is delivered through five pipelines to mainland Europe.

Important areas such as fisheries and agriculture are not covered by the EEA agreement with some exceptions like trade in fish and fish products and veterinary measures. Norway is the world's single largest exporter of fish and fish products, with the EU and Japan as the largest markets. At the same time, the fisheries sector has been the area which most often has given rise to some friction between Norway and the EU.

Norway and the EU tomorrow

It is obvious that the EU is very important for Norway and for Norwegians. Here we have our closest allies, neighbours and long-standing friends and our most important economic partners. The EU is a huge meeting place also for Norwegian politicians, researchers, the business community, artists and students.

But we cannot be expected to join the EU in the coming years. In a recent white paper to Parliament, the Norwegian government states that its policy is to pursue a proactive European policy for an inclusive and peaceful society in Europe based on the existing agreements with the EU in areas I have mentioned.

A proactive European policy for a non-member involves seizing opportunities in

Europe and taking on our share of the continent's responsibilities. It involves ensuring that we can exert influence in areas that are important to us. It involves setting priorities and putting forward clear policy aims and views.

It also involves awareness-raising and greater efforts in Norway in the form of an active debate on Europe. The EU affects every part of our society. We need to leave behind the trenches from 1972 and 1994.

The pace of change in Europe recently has been very high. It is therefore not surprising that there is a certain amount of fatigue and frustration related to the way ahead for the EU.

It is important for Norway that things go well for the EU. This includes economic growth, effective ways of fighting unemployment, and an efficient system of governance that has widespread public support. And it includes enlargement.

The latest EU enlargement from 15 to 25 has changed the face of Europe. And Romania and Bulgaria are set to join in January next year. Norway has consistently supported EU enlargement. We support Romania's and Bulgaria's membership and would hope to see it happen as foreseen. We believe that enlargement has promoted the growth of democracy and helped to make Europe a safer and more stable place.

We admire the resolve shown by the EU and its member countries in taking on such a major task, with considerable financial assistance and opportunities for development created in the new member countries. Promoting social and economic cohesion and reducing disparities in Europe is in our interest and will be a long-term endeavour. We are taking our share of this responsibility.

■ Monitor Strategic ■

I mentioned Norway's considerable contribution of 1.1 billion Euro over five years through the EEA Financial Mechanisms. In addition, the Norwegian government has had a separate action program for assisting the integration of new EU members already at the stage when they were candidates. In Romania we have had around 30 projects in fields such as justice and home affairs, environment, agriculture, health and so on.

New EU members will also join the EEA Agreement and the EEA accession agreement must be ratified by all EU and EEA countries. Negotiations on EEA enlargement will be an important issue for Norway in the time ahead. It is our aim that enlargement of the EU and the EEA take place at the same time on 1 January next year.

Negotiations on Romania's and Bulgaria's accession to the EEA started in Brussels just a few days ago. Norway is prepared to contribute to economic and social cohesion in an EEA financial mechanism also for Romania and Bulgaria. We expect that these negotiations will lead to the inclusion of Romania and Bulgaria in an EEA financial mechanism. This will be a very important development and a major asset in our relations with Romania.

Let me approach my conclusion by taking you a long step to the *High North* and to a central theme of Norway's foreign policy and European policy in the years to come. When we pass the Arctic Circle, then we enter the vast Barents region. One third of mainland Norway lies north of the Circle. Norwegian jurisdiction in the Arctic and Barents Seas covers an area six times the size of mainland Norway, that is almost the size of the entire European Union.

This is where Norway and Russia meet, on land and in the Barents Sea. For decades this was a frozen region, literally and politically.

The strategic position of the area is gradually shifting from a military security perspective to a perspective more marked by *energy security* and sustainable resource management.

The Barents Sea contains vast natural resources – renewable and non-renewable. It is Europe's largest fish pond. The Barents Sea will also become an important source of energy supply to Europe and North America. Perhaps as much as a quarter of the world's undiscovered petroleum reserves may be located in the Arctic. Politically this is a stable region.

In the years to come, Europe may well be looking to the High North for additional supplies of oil and gas. Large deposits have already been discovered on both the Norwegian and Russian shelves. The Russian Shtokman gas field contains more than the world's annual gas consumption, or 50 per cent of Germany's gas consumption over the next 50 years.

Thus the issues of energy supply from the Arctic region and resource management in the North are replacing the old cold war military agenda. Herein lays a set of huge challenges and opportunities for Norway, Russia, Europe and the United States.

You can expect Norway to devote a lot of attention to the High North in the years to come. We want to engage with Russia and our European and American partners and make the High North into a region of stability, prosperity and high environmental awareness. This topic in fact needs a speech by its own. Today I just wanted to put its importance on your mental screen as one of our priorities vis-à-vis the Union in the years to come.

Will we be members? And when?

I have tried to show you how Norway and the EU today interact in almost every possible field of policy and society. It is

simple: Norway's security, Norway's welfare and Norway's development depend directly on developments in Europe. There is almost full agreement in Norway that we should pursue an active European policy.

On to the final question: Will there be a fourth application and when?

When Norwegians are asked in opinion polls today about EU membership, the majority still answer no. When the question is about whether or not Norway will become a member in the future, the majority answer yes! In the period 2004-2005, we had for the first time a majority in favour of membership in the polls for a longer period of time.

The fate of the EU constitution and the referenda in France and the Netherlands changed that. Norwegian opinion polls went back to normal. Those political parties and forces which are in favour of Norwegian membership will not launch a third attempt unless there is a high hope of success. Today there is also uncertainty about what kind of Union we will have in the future.

This makes it unlikely that the membership issue will be on the table again on this side of Parliamentary elections in 2009. Beyond that, I believe I have to resort to the Danish saying "it is very difficult to make predictions, especially about the future".

SUMMARY

In his presentation, H.E. Leif Arne Ulland brings a fresh perspective on the way the EU is perceived in Norway, one of the few non-EU countries from the European continent. The author tries to shed some light on the "exceptionality" of the Norwegian case (from a historical, cultural and political approach) and on the level of interaction and cooperation between his home country and the EU. We find out that "the 16th member" of the EU, as Norway is humorously referred to, interacts with the EU in almost every possible way. While the majority of Norwegians still oppose EU membership, most of them believe that their country will become a member in the future. The article successfully introduces the reader to the background and paradoxes that led to the present – and somewhat unusual – relation between Norway and the EU, in an insightful and well-documented manner.

H.E. Leif Arne Ulland is Ambassador of Norway to Romania and Moldova.

RĂZBOIUL RECE

Descurajarea și balanța ofensivă-defensivă

Mihai Zodian

Importanța armelor de nimicire în masă și impactul lor asupra desfășurării relațiilor internaționale sunt încă subiecte de controversă în literatura de specialitate și nu numai. Este suficient numai să ne uităm la recente buletine de știri referitoare la testele nucleare ale Coreei de Nord. Urmându-l pe Bernard Brodie, diverși autori consideră că acestea anulează definiția clausewitziană a războiului ca o continuare a politicii, mergând chiar până la a le considera irelevante, în timp ce criticii lor sar în apărarea doctrinei clasice¹. Subiectul a trecut pe un plan secund după prăbușirea Uniunii Sovietice, dar atentatele din 11 septembrie 2001 au adus încă o dată în atenția publicului larg problematica nucleară, mai ales în legătură cu fenomenul terorist și proliferarea tehnologică.

Scopul acestei lucrări este de a investiga dacă strategia descurajării mai este valabilă după încheierea Războiului Rece și dacă da, în ce formă. Perspectiva avută în vedere va fi una dintre variantele „realismului defensiv”, care încearcă să conecteze consecințele dezvoltării tehnologiei militare cu probabilitatea declanșării conflictelor armate dintre state și structura politică. Premisa este că deținerea de arsenale nucleare masive reduce șansele manifestării unor politici militare ofensive, cel puțin între principalii deținători. Se ridică atunci întrebarea ce impact pot avea recente dezvoltări tehnologice și politice asupra acestor factori?

Dar mai întâi, o scurtă detaliere a principalelor abordări teoretice. Nu este exagerat de susținut că dezvoltarea arsenalelor atomice a impulsat tentativele de descoperire de soluții, fie și parțiale, ale problemelor centrale din domeniul relațiilor

internaționale: războiul și pacea. Un potențial conflict nuclear ar fi provocat zeci de milioane de morți². Dar, dincolo de consensul referitor la capacitatea de distrugere a acestui tip de tehnologie, avem de-a face cu interpretări diferite.

Realistii au susținut că respectivul context nu face decât să confirme, din nou, predicțiile modelelor lor conceptuale. Astfel, am asistat la instituirea unei variante a echilibrului de putere, „balanța terorii”, fundamentată pe descurajarea reciprocă, care a fost însoțită de o perioadă prelungită de pace. În varianta waltziană, se consideră că armele au avut un rol stabilizator, alături de structura bipolară a sistemului internațional³. În același timp, s-a dezvoltat un sistem complicat de control a cursei înarmărilor, pornind de la acorduri tacite, ca suspendarea unilaterală a testelor, până la tratatele și acordurile de limitare și reducere a armamentelor.

Nu este clar dacă pentru neorealști tehnologia singură a determinat „înghețarea” ciclului războaielor hegemonice, sau dacă nu cumva au fost cel puțin la fel de importante deciziile politice, interacțiunile dintre Statele Unite și fosta Uniune Sovietică, considerentele ideologice, sau conștientizarea faptului că un nou conflict mondial ar fi fost extrem de costisitor⁴. Autori ca Waltz și-au supralicitat cazul, argumentând că proliferarea nucleară este o soluție pentru dilemele lumii de după prăbușirea comunismului*. De exemplu, Morgenthau argumenta că esența descurajării este psihologică și politică, nu pur și simplu tehnologică. Multiplicarea deținătorilor de

*Vezi și dezbaterile dintre S. Sagan și K. Waltz în Scott Sagan, *Nuclear Instability in South Asia*, Kenneth Waltz, *Nuclear Stability in South Asia*, în Robert J. Art, Robert Jervis, *International Politics*, Pearson, 2005.

armament ar crește riscul unor calcule eronate și implicit al unei confruntări între posesorii tehnologiilor nucleare⁵.

Liberalii sau pluraliștii consideră că armamentul nuclear este exact tipul de problemă care ar face necesară dezvoltarea de structuri cooperative între state și că dezvoltarea acestuia a stat la originea apariției „interdependenței complexe”, alături de alte cauze⁶. Cu toate acestea, însă, structura politică interstatală a rămas aceeași, la peste 50 de ani de la utilizarea primei bombe. Colaborarea ar trebui instituționalizată prin intermediul unei organizații internaționale. Regimurile joacă un rol important în medierea între structura capabilităților și rezultatele acțiunilor statelor⁷.

Într-un studiu clasic, Robert Axelrod a argumentat că, dacă am privi relațiile internaționale ca o „dilemă a prizonierilor” (un model teoretic în care deși interesul comun este să coopereze, participanții aleg, în mod rațional, o alternativă obstructionistă, deoarece altminteri oponentul ar obține majoritatea câștigurilor) repetată cu un final indefinit (sau infinit), ar fi posibilă aplicarea unei strategii care să deschidă drumul formării unor structuri de cooperare⁸. În replică realiștii au susținut că acest model ignoră importanța pozițiilor de putere și a câștigurilor relative, reflectând, astfel, valorile clasice ale liberalilor, care pornesc de la premisa posibilității armonizării intereselor într-o societate compusă din actori raționali egoiști (celebra „mână invizibilă”)⁹.

Constructiviștii susțin că valoarea armamentului de nimicire în masă este dependentă, în mare măsură, de percepțiile, ideile și credințele actorilor¹⁰. Și aici, am avea de-a face cu un caz în care legătura dintre caracteristicile „obiective” ale armelor nucleare și reprezentări este un produs al istoriei și al convențiilor. Este criticat presupusul materialism al realismului.

Adepții curentului întâmpină, însă, dificultăți în a explica în întregime legătura dintre idei și realitate, riscând să nege în întregime importanța factorilor materiali. În realitate, puțini realiști elimină total impactul ideologiilor și al curentelor de gândire.

În *Cooperation Under the Security Dilemma*, Robert Jervis a relansat teza impactului relației dintre ofensivă și defensivă și a distincției între cele două variabile, pentru a explica de ce în anumite contexte statele cooperează, iar în altele nu¹¹. Fiind o constantă, lipsa unei autorități unice în relațiile internaționale nu poate explica, de una singură, motivul pentru care nu asistăm la un conflict perpetuu, mai ales în contextul existenței armamentului nuclear, ci doar încurajează „comportamente care-i lasă pe toți actorii preocupați într-o situație mai rea decât ar fi putut să fie, chiar și în cazul extrem în care toate statele ar dori să înghețe *statu-quo-ul*”¹².

Concepția poate fi utilizată ca o teorie de anvergură medie care să explice în ce circumstanțe este mai probabilă menținerea securității, în completarea celei de mai mare anvergură a lui K. Waltz despre consecințele structurii anarhice. Jervis analizează efectele structurii anarhice, utilizând jocuri ca „vânătoarea cerbului” sau „dilema prizonierilor”. Cooperarea ar fi stimulată dacă ar scădea costurile defectării/exploatării, sau dacă ar crește beneficiile colaborării între cei doi jucători¹³. Astfel, s-ar ameliora consecințele „dilemei securității”, conform căreia înarmarea unui agent este percepută de ceilalți ca o potențială amenințare, rezultând o spirală a înarmărilor în urma căreia, în loc să crească, securitatea tuturor scade. Aici intervine și relația între ofensivă și defensivă, ultima înțeleasă în sens restrâns, determinată de geografie, trăsăturile tehnologiei și de concepțiile liderilor despre acestea.

Avem de-a face cu patru posibilități, sortate după gradul crescător de risc. Dacă tehnic există o deosebire clară între cele două și defensiva este superioară ofensivei iar contextul este perceput corect de decidenți, atunci sunt șanse mari ca declanșarea unui conflict să fie puțin probabilă, limitându-se implicațiile negative ale structurii anarhice a sistemului internațional, evidențiate în jocurile de mai sus. Dacă expansiunea devine mai puțin costisitoare, „puterile care sprijină *statu-quo*-ul trebuie atunci să se comporte ca niște agresori”¹⁴. În condițiile în care distincția nu este clară, iar avantajul revine defensivei, avem de-a face cu o dilemă ameliorată a securității. Cea mai periculoasă situație presupune absența unei deosebiri clare între cele două categorii de armament iar ofensiva se află în avantaj. Șansele de război cresc exponențial. Autorul greșește, însă, atunci când susține că dilema securității poate fi eliminată în prima situație, deoarece și atunci s-ar pune problema câștigurilor relative, a pozițiilor de putere ale statelor.

Teoria a fost criticată, deoarece și-a propus să modereze unele concluzii ale modelului realist referitoare la incidența confruntărilor. De asemenea, autori ca J. Mearsheimer nu au fost mulțumiți de distincția dintre ofensivă și defensivă în era nucleară, argumentând că marile puteri au redactat tot timpul planuri pentru câștigarea unui eventual război mondial¹⁵. Sunt însă posibile două răspunsuri: strategiile făceau parte din rutina militară iar însăși existența acestora oferea mai multă plauzibilitate politicii de intimidare nucleară¹⁶.

În acest model, rolul armelor nucleare a dat naștere unor ambiguități. Existența unor arsenale masive și a capacității de ripostă a permis stabilizarea relației strategice dintre Statele Unite și URSS. Practic, distrugerea asigurată a fost echivalentul unei superiorități a defensivei față de ofensivă și a stimulat diferențierea dintre cele două tipuri de

tehnologii și politici¹⁷. Recent, Jervis susținea că am intrat în cea mai bună dintre lumile descrise mai sus, în care relațiile dintre marile puteri vor fi, în general, pașnice și că acestea alcătuiesc o „comunitate de securitate”¹⁸. Ideile suferă, însă, de inconsistențe interne, revendicându-se câte puțin din toate cele trei curente importante din domeniul relațiilor internaționale, realismul, liberalismul și constructivismul.

Este, totuși, posibil de a păstra ideea principală a influenței tehnologiei militare, într-o tradiție realistă structurală. Argumentul principal al articolului este că sfârșitul Războiului Rece și impactul mult discutatei „revoluții în afaceri militare” și al ideilor asociate acestora au avut ca efect o tendință de creștere a avantajului ofensivei, dar că diferențierea dintre cele două tipuri de acțiuni este în continuare validă. În consecință, politicile de expansiune devin mai probabile, indiferent de dorințele actorilor, dar se pot controla conflictele.

Descurajare și credibilitate

Inventarea armamentului nuclear, producerea în cantități consistente de către cele două superputeri în cursul Războiului Rece și conștientizarea impactului politic și uman au forțat factorii de decizie să inoveze din punct de vedere strategic. Aplicație a principiului intimidării, descurajarea este „un set de măsuri destinat să limiteze libertatea de alegere a unui oponent, prin creșterea costului unor alternative până la niveluri considerate drept inacceptabile”¹⁹. Adoptarea strategiei a reprezentat și o modalitate de a evita o confruntare „caldă” între superputeri. Thomas Schelling a accentuat importanța utilizării „forței potențiale”, nu a puterii brute ca atare²⁰.

Din definiția de mai sus rezultă existența a două criterii: un potențial nuclear suficient și credibilitatea amenințării. Practic,

descurajarea este inclusă în tema mai largă a rolului forței în lumea contemporană. Robert Art deosebea patru funcții: apărarea, descurajarea, supunerea și demonstrația²¹. În general, se apreciază că descurajarea este stabilă, sub forma „distrugerii reciproc asigurate”, atunci când părțile dispun de capacitatea de represalii, iar focoarele sunt instalate la bordul aviației strategice, pe rachetele balistice intercontinentale sau transportate de submarinele nucleare, considerate aproape invulnerabile. Problema este că o asemenea situație devine dificil de tolerat pe termen lung, populația fiind „ostatică”²².

În consecință, am asistat, în ultimele decenii, la perfecționarea armamentului dincolo de cerințele teoretice ale „balanței terorii”, prin MIRV-uri, rachete de croazieră sau anti-balistice, alături de cele tactice și intermediare, bombardiere invizibile etc. Jervis considera că descurajarea în sine reprezintă echivalentul nuclear al apărării clasice, în timp ce vehiculele multiple ghidate independent și armele anti-rachetă au întrebuițări ofensive, deoarece fac mai probabilă o primă lovitură nucleară, în cadrul unei strategii de contra-forță (primele sunt mai precise și pot lovi mai multe obiective simultan, iar apărarea poate fi folosită pentru a neutraliza rămășițele forței de ripostă)²³. Rachetele intercontinentale pot îndeplini ambele roluri, iar submarinele sunt defensive.

La nivel strategic, principala dificultate a descurajării este cea a credibilității. Eficiența unei amenințări depinde de convingerea persoanei vizate că dacă nu adoptă un anumit comportament, atunci amenințarea va fi îndeplinită. Dar dacă se recurge la forță, remarca Thomas Schelling, ar rezulta că intimidarea a eșuat, rezultat ce trebuie din start evitat în epoca nucleară²⁴. Trebuie atunci ca oponentul să fie sincer convins de iminența sancționării.

Reiese, după C. Gray, că descurajarea nucleară este eficientă numai atunci când trebuie evitat un schimb nuclear sau o invazie convențională din partea inamicului²⁵. Tema credibilității a redeschis însă chestiunea conflictelor limitate, începând cu cel din Coreea. De unde a reieșit că descurajarea trebuie dublată și cu deținerea unei capacități convenționale impresionante.

Dar o rezistență eficientă putea implica trecerea în plan secundar a intimidării. Concomitent, descurajarea nu funcționa în mod automat pentru conflicte de intensitate mică și medie, deoarece exista o disproporție prea mare între scopuri și mijloace.

Descurajarea a fost criticată și fiindcă se bazează pe prezumții „negative”, deoarece ar fi fost prea modestă, unii decidenți favorizând preluarea inițiativei, în timp ce alții considerau că este prea ambițioasă²⁶. O altă slăbiciune se referă la aproape insurmontabila dificultate de a stabili din punct de vedere logic eficiența sa, deoarece absența unui conflict nuclear „cald” se poate explica și prin alți factori și ar trebui demonstrată prin propoziții contrafactice.

Interpretarea proliferării nucleare ridică o serie de probleme. Autori ca J. Mearsheimer și K. Waltz s-au centrat asupra capacității de stabilizare a armelor nucleare, în condițiile în care statele posesoare au și forțe de represalii. Cu toate acestea, este greu de explicat de ce un mecanism ce a funcționat numai cu doi agenți va garanta pacea pe termen lung.

În cazuri ca relația India-Pakistan, există, însă, tentația „preemptivii”. Din rațiuni de resurse și geografie, multe state nu pot să-și construiască o forță de represalii, ceea ce înseamnă că arsenalul nuclear deținut este vulnerabil în fața unui atac al adversarului. În consecință, în situații de criză, ar fi tentant ca unul dintre actori să inițieze un schimb nuclear fie pentru a obține o victorie decisivă, fie pentru a împiedica una.

Distribuția de putere din cadrul sistemului internațional nu trebuie ignorată și considerată a fi un factor independent. Într-un sistem unipolar, eficiența descurajării va fi mai mică decât într-unul multipolar, dar apariția celui de-al doilea tip de balanță depinde de șansele unor state ca India și China de ascensiune la rangul de puteri mondiale. Momentan, numai Federația Rusă are la dispoziție un arsenal comparabil cu cel american, dar resursele sunt insuficiente. Astfel, este probabil ca proliferarea să închine balanța în favoarea ofensivei, pe termen lung, atât deoarece noile arsenale sunt mai vulnerabile, cât și din cauza dificultății controlării unui număr mare de actori.

Revenind la Jervis, armele nucleare nu numai că au favorizat defensiva, dar au modificat costurile necooperării, astfel încât fiecare superputere avea un interes în supraviețuirea celeilalte²⁷. Dacă, însă, balanța dintre apărare și ofensivă se schimbă în dauna primei, ar trebui să asistăm la o devalorizare a descurajării și a conceptelor și strategiilor înrudite. Următoarele părți ale lucrării vor fi dedicate explicării funcționării mecanismului descurajării în timpul Războiului Rece și explorării evoluțiilor politice, militare și tehnologice de după 1989, când armele nucleare au intrat, parțial, într-un con de umbră, (exceptând discuțiile despre proliferare), datorat sfârșitului rivalității dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică.

Racheta americană Trident II D 5 lansată de submarin (The Y-12 National Security Complex, http://www.y12.doe.gov/news/report/2_1/img/sp_img1.jpg)

Noua rachetă rusească Topol M (DefesaNet, <http://www.defesanet.com.br/imagens/russia/topol-m.jpg>)

Armele nucleare și Războiul Rece

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial a fost urmat de ascensiunea Statelor Unite și a Uniunii Sovietice în poziția de puteri dominante. Vechiul sistem multipolar eurocentric era înlocuit cu unul bipolar. Europa a fost împărțită în sfere de influență și control de către cele două superputeri. Structura politică internațională a fost strâns legată de dezvoltarea arsenalelor nucleare de către Washington și Moscova.

Pot fi deosebite mai multe etape. Din 1945 până în 1949, SUA s-au bucurat de monopolul atomic, care a permis o masivă demobilizare după înfrângerea Germaniei naziste. Uniunea Sovietică a demarat propriul program nuclear și a trecut la comunizarea statelor din Europa Centrală și de Est. Occidentalii au răspuns prin planul Marshall, de refacere a Vestului, prin doctrina Truman și politica de îndiguire și prin înființarea Alianței Tratatului Atlanticului de Nord²⁸.

Primul test nuclear sovietic a fost urmat de o cursă a înarmării în domeniul nuclear și nu numai, care a luat locul conflictului violent dintre superputeri, alături de competiția ideologică și conflictele prin interpuși. Întâi s-a urmărit perfecționarea explozibilului, bomba nucleară cu fisiune fiind depășită de cea cu fuziune, sau termonucleară (bomba cu hidrogen), testată în 1952-1953. Statele Unite s-au bucurat de un avans numeric față de Uniunea Sovietică, aderând la politica „represaliilor masive”, care-și propunea să descurajeze potențiale înaintări sovietice. Intervenția sub egida ONU din Coreea a fost însoțită de o importantă dezbatere referitoare la utilizarea armamentului atomic împotriva Chinei comuniste, solicitată de generalul Douglas MacArthur.

Competiția s-a extins în scurt timp și asupra vectorilor purtători de focuase nucleare. După ce americanii au inovat cu

submarinele nucleare, lansarea primului Sputnik în 1957 a adus în atenție rachetele balistice intercontinentale (ICBM) cu raza de până la aproximativ 10.000 de kilometri, care pot lovi orice țintă de pe suprafața Pământului. În Statele Unite s-a lansat dezbaterea despre presupusul avantaj al sovieticilor, care a coincis cu o nouă tensionare a relațiilor dintre superputeri.

A doua criză a Berlinului a fost urmată poate de cel mai periculos moment al Războiului Rece, când se pare că lumea a fost aproape de un război nuclear²⁹. Liderul sovietic Nichita Hrușcirov a decis amplasarea de rachete în Cuba, în 1962, aparent pentru a reduce decalajul dintre SUA și URSS în ceea ce privește arsenalul strategic. Președintele Statelor Unite, John F. Kennedy, a răspuns, solicitând retragerea instalațiilor și instituind o „carantină”, practic o blocadă navală. După unele fricțiuni, conducerea sovietică a demantelat facilitățile din Cuba, în schimbul promisiunilor ca SUA să nu invadeze insula și să retragă rachetele Jupiter din Turcia³⁰.

În următoarea decadă, Uniunea Sovietică a depus eforturi impresionante pentru a obține paritatea nucleară cu Statele Unite. La apogeul Războiului Rece, fiecare superputere avea la dispoziție cel puțin 20.000 de focuase nucleare amplasate pe avioane, rachete balistice, submarine, alături de diferite tipuri de sisteme tactice³¹. În momentul în care URSS a reușit să asigure capacitatea de supraviețuire a forței de represalii nucleare, între cele două părți a funcționat așa-numita „distrugere reciproc asigurată”, prin care cele două superputeri se descurajau reciproc. Oficial, Statele Unite au înlocuit atunci principiul represaliilor masive cu cel al „ripostei flexibile”³². Ulterior, au fost dezvoltate alternative, ca strategia contra-forței, care beneficia de noua tehnologie MIRV.

„Balanța terorii” a fost însoțită de o serie de tentative pentru controlul cursei

înarmărilor și de o perioadă de destindere, al cărei apogeu a fost marcat de Actul Final de la Helsinki, din 1975. Au continuat să fie realizate progrese în domeniul controlului armamentului. La sfârșitul deceniului, situația s-a deteriorat, în contextul mișcărilor din Polonia și al intervenției sovietice din Afganistan, începând din 1979. Președinții americani Jimmy Carter și mai ales Ronald Reagan au ripostat, asistând, în consecință, la o nouă etapă de amplificare a tensiunilor Est-Vest, până la venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov, ale cărui reforme vor conduce la încheierea conflictului³³.

Epoca nucleară a adus, în condițiile rivalității bipolare, la o revalorizare a controlului armamentelor, una dintre metodele de reglementare a cursei înarmărilor dintre superputeri. Criza rachetelor a fost urmată de eforturi deloc de neglijat, în acest sens, prin semnarea, în 1963, a tratatului pentru interzicerea parțială a testelor nucleare, document urmat de negocierea și semnarea pachetului SALT 1, care a inclus și restrângerea drastică a rachetelor anti-rachetă. Părțile primeau dreptul de a menține o instalație, potrivit acordului din 1972. De asemenea, Washingtonul și Moscova au obținut încheierea Tratatului de Nepliferare Nucleară, prin care se încerca controlarea răspândirii acestui tip de armament.

Conflictul din Afganistan a blocat ratificarea de către Senatul american a documentului SALT II. Noi tensiuni au însoțit instalarea în paralel a rachetelor tactice sovietice SS 18 și a celor americane Pershing și de croazieră. În 1983, președintele american a lansat „Inițiativa pentru Apărare Strategică”, îndreptată împotriva rachetelor balistice. Proiectul a contribuit la sfârșitul Războiului Rece, precum și la declanșarea procesului de reformă inițiat de Gorbaciov, proces culminat cu dispariția URSS.

Descurajarea după Războiul Rece

Lumea bipolară a dispărut odată cu Uniunea Sovietică, dar armele nucleare continuă însă să existe. Colin Gray a identificat o a doua epocă nucleară, caracterizată prin dispariția amenințării conflictului mondial, doar cu provocări asimetrice la adresa securității americane, provenite din partea unor mici puteri³⁴. Autorul consideră ca principale riscuri de securitate proliferarea nucleară și acțiunile diverselor grupări teroriste care ar putea achiziționa armament de nimicire în masă. În același timp, armamentul nuclear continuă să rămână în fundalul interacțiunilor dintre marile puteri, în special Statele Unite și Federația Rusă care dețin, în continuare, capacitatea de represalii³⁵.

Începutul anilor '90 a fost marcat de brusca dispariție a URSS și de tentativele de a gestiona efectele acestei dramatice transformări. Probabilitatea conflictului nuclear generalizat a scăzut în mod dramatic. Nivelul focoarelor deținute de superputeri a fost redus de la aproximativ 50.000 la 20.000. O primă provocare a constituit-o fostul arsenal sovietic, treptat moștenit de Moscova cu încuviințarea comunității internaționale. Țări ca Ucraina și Kazahstanul au acceptat transferul de armament către Moscova, primind și ajutoare financiare din partea Statelor Unite. Alte state, ca Africa de Sud, Coreea de Sud, Libia, Argentina sau Brazilia și-au abandonat programele nucleare de bună voie^{**}.

^{**} Este interesantă recenta discuție referitoare la posibila instalare a unui primat american nuclear. Vezi Keir A. Lieber, Daryl G. Press, *The Rise of U.S. Nuclear Primacy*, „Foreign Affairs”, martie-aprilie 2006; Keir A. Lieber, Daryl G. Press, *The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy*, „International Security”, primăvara 2006 și replicile din „Foreign Affairs” numărul din septembrie-octombrie 2006. Îi mulțumesc lui Andrei Miroiu pentru sugestiile bibliografice.

a) Proliferarea nucleară și „rogue states”

În ciuda evoluțiilor îmbucurătoare, proliferarea nucleară a continuat, iar progresele de la începutul deceniului trecut au fost înlocuite cu unele semnale îngrijorătoare. După atentatele din 11 septembrie 2001, s-a discutat mult despre spectrul hiper-terorismului. Strategia de securitate americană din septembrie 2002 pune accentul pe „preemptiune”, considerând că descurajarea nu mai funcționează. Oficial, Statele Unite au modificat drastic poziția tradițională. Noile măsuri au inclus declanșarea unei campanii globale împotriva terorismului islamic și adoptarea unei strategii de securitate care prevede „construirea unei balanțe de putere care să favorizeze libertatea”³⁶ și recursul la atacul „preemptiv”/preventiv împotriva forțelor care amenință securitatea SUA prin intermediul armelor de nimicire în masă și al terorismului. Doctrina a fost aplicată în Irak și pleca de la premiza că descurajarea nu mai funcționează ca în timpul Războiului Rece și trebuie completată cu metode active. Aplicarea „preemptiunii” era, însă, limitată la „rogue states”, care ar fi putut coopera cu grupările teroriste, furnizându-le tehnologie nucleară. Controversele legate de intervenția din Irak, de problema armelor de distrugere în masă din această țară și de disputele dintre europeni și americani aruncă o umbră de îndoială asupra doctrinei, reafirmată, totuși, prin noua strategie de securitate a SUA din martie 2006³⁷. Documentul pare să ignore condițiile în care poate fi eficientă descurajarea, menționate mai sus: prevenirea unui atac nuclear din partea unei superputeri sau a unei ofensive convenționale masive, dar și efectul dilemei securității sau problema credibilității. Momentan, rezultatele sunt cel mult incerte.

Alte evoluții nu trebuie ignorate. Început în anii '70 (prim test în 1974, înghețat în scurt timp) și relansat după sfârșitul Războiului

Rece, programul nuclear indian a fost făcut public în mai 1998, pe fondul escaladării tensiunilor cu Pakistanul (înarmare balistică și nucleară, problema Kașmirului). Islamabadul a ripostat prin măsuri identice, test nuclear în Balucistan. Peste un an, a avut loc o confruntare în zona Kargil, trezind îndoieli asupra raționalității părților implicate, de teama unei escaladări a primului conflict direct purtat între puteri nucleare, chiar dacă de mică anvergură. După atentatele din 11 septembrie 2001, s-au exprimat dubii în ceea ce privește siguranța programului nuclear al Pakistanului.

La rândul său, Iranul islamist a moștenit de la șah proiectul centralei de la Busher, destinat inițial construirii armeei nucleare. După 1979, noile autorități au susținut și susțin că cercetările au drept obiectiv utilizarea pașnică a energiei atomice. În colaborare cu Federația Rusă, din 1995 a început reconstrucția și dezvoltarea reactorului 1 al centralei. Au fost descoperite facilități de îmbogățire a uraniului la Natanz (centrifugi) și la Yazd, iar la Arak există o fabrică de apă grea³⁸. După ani de negocieri, Iranul a decis să ignore semnalele transmise de partenerii de dialog din UE și să relanseze procesul de prelucrare. Dosarul a fost înaintat Consiliului de Securitate spre discutare, de către Consiliul Agenției Internaționale pentru Energia Atomică. Teheranul nu a respectat ultimatumul forumului suprem al Națiunilor Unite de a-și suspenda programul de îmbogățire a uraniului din august 2006, rezultatul final al crizei fiind nesigur.

Nu în ultimul rând, Coreea de Nord a anunțat în 2002-2003 că se retrage din Tratatul de Neproliferare, denunțând și un acord încheiat cu Statele Unite pentru înghețarea programului nuclear din 1994. Evenimentele s-au desfășurat în paralel cu intervenția coaliției conduse de Statele Unite în Irak. Capacitățile nucleare ale regimului

de la Phenian sunt greu de evaluat. Un nou acord a fost încheiat în toamna anului trecut³⁹. Criza a luat amploare în vara lui 2006, regimul comunist testând o serie de rachete balistice, după care, în octombrie, a surprins comunitatea internațională printr-un test nuclear. În replică, statele membre ale Consiliului de Securitate al ONU au adoptat o serie de sancțiuni și au cerut reluarea discuțiilor⁴⁰. Nerezolvată, criza poate stimula alte state sfi deze regimul internațional de neproliferare.

Am putea spune că după un început bun am asistat la o agravare a problemei proliferării nucleare – ca de exemplu, transferul tehnologiei nucleare către Moscova, reducerea masivă a arsenalelor, întreruperea câtorva programe sau prelungirea indefinită a tratatului de neproliferare în 1995. În același timp, persistența tensiunilor de securitate sau apariția unor probleme noi au agravat situația. India și Pakistanul au întreprins teste în 1998, Coreea de Nord în 2006, iar Iranul a sfidat regulile internaționale în domeniu. După cum am menționat mai sus, proliferarea nucleară are potențialul de a schimba balanța armamentului dinspre defensivă spre ofensivă și deci de a complica problemele de securitate internaționale.

b) Apărarea anti-rachetă și echilibrul central

Strâns legat de proliferare, în SUA, subiectul apărării anti-rachetă a revenit în atenție, mai ales după victoria republicanilor, în 2001. Apărătorii proiectului speră că acesta va reuși să protejeze Statele Unite de atacuri din partea „rogue states”, dar nu este exclusă ipoteza unei apărări mai cuprinzătoare, pe termen lung, perspectivă ce trezește nemulțumiri la Moscova și nu numai. Încă de la lansarea sa, în 2000, programul de Apărare contra Rachetelor (NMD) a trezit rezerve din parte europenilor, dar și a canadienilor. UE s-a opus „relansării” unei curse a înarmărilor.

Statele Unite și Federația Rusă s-au angajat într-o controversă diplomatică în legătură cu proiectul, care a fost, însă, depășită în mod aparent surprinzător prin semnarea „Tratatului de la Moscova”, din mai 2002, prin care ambele părți acceptă să-și reducă arsenalul la circa 1700-2000 de focoaase strategice operaționale⁴¹. Nu există un sistem de inspecție, reducerile pot fi puse în aplicare până în momentul în care expiră tratatul, în 2012, iar focoaasele pot fi stocate⁴². Gray a apreciat că documentul recunoaște supremația nucleară a SUA⁴². Problema este că ambițiile programului sunt destul de modeste pe termen mediu și nu afectează balanța strategică, după cum vom vedea. În consecință, distrugerea mutual asigurată nu a fost încă depășită.

Dezvoltarea tehnologiilor anti-rachetă a început în anii '50-'60, dar actualul „scut” american reprezintă continuarea „Războiului Stelelor”, programul lansat de președintele Ronald Reagan în anii '80 pentru a oferi o apărare completă. Armele nucleare pot fi transportate cu ajutorul aviației, al rachetelor balistice lansate terestru sau maritim, sau al rachetelor de croazieră. Dacă obiectivele inițiale ar fi putut atinse, atunci clasicele ICBM-uri nu ar mai fi reprezentat o amenințare, dar un stat ar fi fost vulnerabil în fața submarinelor nucleare, avioanelor „invizibile”, rachetelor de croazieră, sau a celor balistice cu focoaase multiple și independente. Cu toate acestea, sistemul ar fi influențat echilibrul strategic central limitând capacitatea de lovire a forței de represalii nucleare, implicit stimulând șansele de reușită a strategiilor ofensive îndreptate împotriva orașelor și obiectivelor economice sau a centrelor de comandă și control și a forțelor nucleare inamice. Din

*** Federația Rusă s-a retras, în paralel, din tratatul Start II, care interzicea MIRV-urile, menținând în serviciu rachetele SS 18 Satan și SS 19 Stiletto, http://www.thebulletin.org/article_nn.php?art_ofn=ma06norris;

acest motiv, dezvoltarea de sisteme anti-rachetă a fost drastic limitată prin tratatul ABM din 1972, care permitea doar 100 de interceptoare, instalate în două zone.

Cercetările au încetinit după prăbușirea Uniunii Sovietice, dar nu au fost niciodată întrerupte. Amplasarea unui „scut” a fost accelerată după venirea la putere a administrației conduse de George W. Bush. Este vorba, de fapt, de o serie de proiecte care acoperă amenințările strategice și pe cele tactice (cu rază scurtă și medie de acțiune), separate pe mai multe nivele, în funcție de cele trei faze de zbor ale unei rachete balistice (lansare, intermediară sau finală)⁴³. Obiectivele sunt mult mai modeste, în principal protecția față de rachetele lansate de „rogue states”, cu arsenale limitate și tehnologii depășite. Principalele programe se referă la: un sistem terestru (GBMD); sistemul naval de teatru AEGIS și un laser aeropurtat, ambele cu un potențial strategic; noi tipuri de sateliți; o variantă ameliorată a sistemului Patriot⁴⁴.

Cel mai des discutat este cel terestru, singurul care poate lovi, momentan, rachete strategice intercontinentale. În teorie, după identificarea atacului, un interceptor este lansat, apoi se separă un vehicul cinetic care trebuie să doboare ICBM-ul inamic în timpul fazei intermediare⁴⁵. Testele s-au dovedit a furniza rezultate confuze. Oficial, au fost definite trei tipuri de capabilități: în prima, pot fi doborâte zeci de focoaie, transportate de rachete simple, cu maximum 100 de interceptoare, iar în următoarele, criteriile devin mai realiste, fiind inclusă posibilitatea lansării de momeli⁴⁶. În 2004-2005, Pentagonul a planificat instalarea a 16 instalații de interceptare a rachetelor balistice în Alaska și a alte patru în California⁴⁷. Concomitent, SUA au început o serie de discuții cu statele est-europene pentru amplasarea de baterii și sisteme radar, fiind vizate, în principal,

Polonia, Cehia și Ungaria. Sistemul a fost declarat operațional anul acesta, un test din luna septembrie fiind considerat reușit în mod oficial⁴⁸. Apărarea poate fi contracarată cu momeli, lansări masive de rachete, lansări de MIRV-uri, noi tipuri de rachete, de armele lansate de pe submarine, din aer sau transportate de rachetele de croazieră și nu afectează direct balanța nucleară între Statele Unite și Uniunea Sovietică.

După consultări, „umbrela” a fost extinsă și asupra aliaților Washingtonului. Programul nu a fost adoptat de NATO ca organizație. Pentru apărarea anti-rachetă, Alianța nu avea la dispoziție decât forța integrată de aviație de recunoaștere și avertizare timpurie. Franța a decis să-și dezvolte propriul sistem, SAMP/T (*Aster*). Germania și Italia au colaborat cu SUA în cadrul *Medium Extended Air Defence Systems* (MEADS), dar programul are dimensiuni și obiective modeste⁴⁹. Totuși, desfășurările americane au accentuat actualitatea chestiunii la nivelul NATO. Înființat în 1999, un grup de studiu a fost însărcinat cu realizarea unui raport despre fezabilitatea unui sistem anti-balistic al Alianței. La summitul alianței de la Istanbul din iunie 2004, s-a decis examinarea opțiunilor pentru a face față amenințărilor balistice⁵⁰. Un program privind o apărare de teatru a fost antamat.

Alte sisteme anti-rachetă sunt instalate în jurul Moscovei și în Israel. Intitulat oficial A-135, cel rusesc continuă proiectele anilor '60, deoarece rachetele au focoaie nucleare⁵¹. Există două tipuri de rachete pentru a lovi în fazele intermediară și finală. Sistemul suferă de vulnerabilități similare celui american, cărora li se adaugă cele provocate de învechirea unor echipamente. Cel israelian este de teatru și se bazează pe rachete Arrow, superioare celor Patriot, a căror performanță în războiul din Golf purtat în 1990-1991 a făcut obiectul criticilor⁵².

Se poate spune că, indiferent de miza de imagine, apărarea anti-rachetă nu a afectat până acum logica distrugerii mutual asigurate, fiind destinate mai mult protejării în fața unui număr redus de rachete. Pe termen lung, nu poate fi exclusă dezvoltarea unui sistem complet, dar nu este clar dacă noile tehnologii nu vor avantaja cel puțin la fel de mult și armamentele ofensive. În consecință, se poate afirma, că din perspectiva teoretică, în cel mai bun caz, un asemenea sistem maximal ar contribui la ștergerea diferențelor dintre ofensivă și defensivă.

Rachetă de interceptare înaintea unui test (Departamentul American al Apărării, www.defenselink.mil)

Concluzii

Am pornit de la o comparație între principalele teorii din domeniul relațiilor internaționale pentru a sublinia complexitatea problematicii nucleare. Avantajul „realismului defensiv” în varianta prezentată constă în tentativa de a conecta o concepție politică cu schimbările ce au loc în domeniul tehnicii militare, dar și cu factorii geografici. Sistemul internațional anarhic poate fi reprezentat sub forma unuia dintre jocurile prezentate de Jervis: „dilema vânătorului” sau a prizonierilor. De una singură, structura sistemului nu poate explica declanșarea conflictelor, în cel mai bun caz poate sugera una dintre condițiile necesare izbucnirii războaielor. Autorul a căutat răspunsul în tehnologie, considerând că transformarea armamentelor influențează „structura de plăți” a jocului.

Inventarea și răspândirea bombelor atomice și termonucleare au avut o influență profundă asupra regulilor de desfășurare a relațiilor internaționale. Instaurarea bipolarității după al doilea război mondial a fost strâns legată de construirea de către SUA și URSS a unor arsenale impresionante, capabile de a aplica lovituri mortale, chiar dacă ar fi fost mai întâi atacate. Descurajarea nucleară a asigurat, din câte se pare, o perioadă prelungită de stabilitate în Europa, deși o confirmare riguroasă este dificil de obținut. Practic, balanța s-a accentuat în favoarea armamentului cu utilizare defensivă, în timp ce schimbările tehnologice au pus sub semnul întrebării această tendință începând din anii '70.

Războiul a încetat să fie principalul mijloc de reglare a disputelor dintre marile puteri, care au căutat „debușee” în cursa armamentelor, în competiția ideologică, sau în războaiele limitate, purtate prin intermediari. Perioada de după Războiul Rece este încă marcată de incertitudini. Transformările armamentelor

fac nesigură, de pildă, o evaluare a balanței dintre expansiune și apărare, deși se pare că prima este favorizată, cel puțin până acum. Spectrul conflictului nuclear generalizat a trecut pe un plan secundar, însă nu a dispărut total. Descurajarea pare să mai funcționeze, cel puțin în ceea ce privește relațiile dintre superputerile nucleare și pentru prevenirea unei potențiale ofensive convenționale. Scutul anti-rachetă este abia la început și nu este clar dacă și când va reuși un asemenea sistem să anihileze capacitatea de represalii. Se confirmă ipoteza inițială referitoare la tendința de creștere a avantajului ofensivei și la menținerea diferențierii între aceasta și ofensivă. Sunt posibile creșteri ale riscurilor de securitate, dar situația nu trebuie dramatizată.

Note

¹ Colin S. Gray, *Modern Strategy*, Oxford University Press, 1999.

² Vezi Raymond Aron, *Paix et Guerre entre les Nations*, Calman-Levy, 1984.

³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, 1979.

⁴ Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts*, 5th ed.; New York: Longman, Addison-Wesley, 2005; pentru o opinie critică față de rolul armelor nucleare în menținerea stabilității după al doilea război mondial, vezi John Mueller, *The Essential Irrelevance of Nuclear Weapons: Stability in the Postwar World*, *International Security*, vol. 13, nr. 2.

⁵ Hans Morgenthau, *Four Paradoxes of Nuclear Strategy*, *American Political Science Review*, martie 1964.

⁶ Robert O. Keohane, *After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1984.

⁷ Stephen Krasner, *Regimes and the limits of Realism*, International Organization, primăvara 1982; Robert Jervis, *Security Regimes*, International Organization, primăvara 1982.

⁸ Vezi Robert Axelrod, *The Evolution of Cooperation*, Basic Books, New York, 1984.

⁹ Joseph M. Grieco, *Anarchy and the Limits of Cooperation*, International Organization, vara 1988. A urmat o dezbatere formală despre rolul câștigurilor relative și a celor absolute, cu un rezultat incert. Vezi și Iulia Motoc, *Teoria Politică a Relațiilor Internaționale, Sursele filosofiei morale și a dreptului*, Paideia, București, 2001; John J. Mearsheimer, *The False Promise of International Institutions*, *International Security*, iarna 1994/95.

¹⁰ Alexander Wendt, *Anarchy is what states makes of it*, în Robert Art, Robert Jervis, *International Politics*, Pearson, 2005.

¹¹ Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, *World Politics* nr. 30, 1978.

¹² *ibidem*.

¹³ *op cit*.

¹⁴ *ibidem*.

¹⁵ John J. Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță*, Antet, 2001.

¹⁶ Vezi și Stephen Van Evera, *Offense, Defense, and the Causes of War*, *International Security*, primăvara 1998 și Charles L. Glaser și Chaim Kaufmann.

What Is the Offense-Defense Balance and How Can We Measure It, *International Security*, primăvara 1998, Keir A. Lieber, *Grasping the Technological Peace*, *International Security*, vara 2000; sau Yoav Gortzak, Yoram Haftel, Kevin Sweeney, *Offense-Defense Theory*, *Journal of Conflict Resolution*, februarie 2005.

¹⁷ Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, *World Politics* nr. 30, 1978.

¹⁸ Robert Jervis, *Theories of War in an Era of Leading-Power Peace*, Presidential Address, American Political Science Association, 2001, American Political Science Review, vol. 96.

¹⁹ Edward Luttwak, Stuart L. Koehl, *The Dictionary of Modern War*, New York, HarperCollins, 1991.

²⁰ Thomas C. Schelling, *Strategia Conflictului*, Editura Integral, București, 2000.

²¹ Robert Art, *To What Ends Military Power*, International Security, primăvara 1980.

²² *idem*.

²³ Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, World Politics nr. 30, 1978; Robert Jervis, *Was the Cold War a Security Dilemma?*, Journal of Cold War Studies, nr. 1/ 2001.

²⁴ Thomas C. Schelling, *Strategia Conflictului*, Editura Integral, București, 2000.

²⁵ Colin S. Gray, *Modern Strategy*, Oxford University Press, 1999; vezi și Martin van Creveld, *The Transformation of War*, New York, The Free Press, 1991.

²⁶ *idem*.

²⁷ Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, World Politics nr. 30, 1978.

²⁸ Henry Kissinger, *Diplomația*, ALL, București, 2003.

Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts*, 5th ed.; New York: Longman, Addison-Wesley, 2005.

²⁹ Ernest și Trevor Dupuy, *The Harper Encyclopedia of Military History*, HarperCollins, New York, 1993.

³⁰ Jean-Louis Dufour, *Crizele internaționale, de la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, București, Corint, 2002. O conceptualizare clasică a crizelor, pornind de la cea din Cuba o regăsim în Graham T. Allison, *Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis*.

The American Political Science Review, vol. 63, nr. 3. Vezi și Michael Brecher, Jonathan Wilkenfeld, *A Study of Crisis*, The University of Michigan Press, 2000.

³¹ Vezi și Bernard Brodie, *The Development of Nuclear Strategy*, International Security, primăvara 1978; Peter Calvocoressi, *Politica mondială după 1945*, Allfa, ediția a VII-a, București, 2002; Henry Kissinger, *Diplomația*, ALL, București, 2003; Paul Kennedy, *The Rise and the Fall of Great Powers*, Vintage Books, 1989; Jean-Baptiste Duroselle, André Kaspi, *Histoire des relations internationales*, Armand Colin, Paris, 2000; André Fontaine, *Istoria Războiului Rece*, Editura Militară, 1992, București; André Fontaine, *Histoire de la détente*, Fayard, Paris, 1981. O discuție interesată a specificului descurajării nucleare se regăsește în George Quester, *The Future of Nuclear Deterrence*, Lexington Books, DC/ Lexington/Toronto, 1986. Problema purtării unui conflict nuclear se regăsește în Colin S. Gray, *Nuclear Strategy: The Case for a Theory of Victory*, International Security, vara 1979 și în Michael Howard, *On Fighting a Nuclear War*, International Security, vara 1981.

³² Pentru o discuție a impactului diferitelor strategii, vezi Earl C. Ravenal, *Counterforce and Alliance: The Ultimate Connection*, International Security, primăvara 1982 sau Walter Slocombe, *The Countervailing Strategy*, International Security, primăvara 1981.

³³ Ernest și Trevor Dupuy, *The Harper Encyclopedia of Military History*, HarperCollins, New York, 1993.

³⁴ Colin S. Gray, *Modern Strategy*, Oxford University Press, 1999; Charles Krauthammer, *The Unipolar Moment Revisited*, în Robert J. Art, Robert Jervis, *International Politics*, Pearson, 2005.

³⁵ Vezi și Iulia Bădăluță, *Diplomația nucleară ruso-americană la cumpăna mileniilor*, Impact Strategic, nr. 3, 2006.

Monitor Strategic

³⁶ *** *The National Security Strategy of the United States of America*, 2002, 2006, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>;

³⁷ *Idem*;

³⁸ BBC World on-line, Q&A: *Iran's nuclear programme*, news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/3148398.stm;

³⁹ BBC, Q&A: *N Korea nuclear agreement*, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/2340405.stm>;

⁴⁰ Warren Hoge, *Security Council Supports Sanctions on North Korea*, http://www.nytimes.com/2006/10/15/world/asia/15nations.html?_r=1&th&emc=th&oref=slogin;

⁴¹ Documentul SORT, <http://www.state.gov/p/eur/rls/or/2002/10471.htm>;

⁴² *idem*;

⁴³ Vezi *** *U.S. Missile Defense Programs at a Glance*, <http://www.armscontrol.org/factsheets/usmissiledefense.asp>;

⁴⁴ *Idem*;

⁴⁵ Vezi *** *Ground-based Midcourse Defense*, http://www.missilethreat.com/systems/gmd_usa.html,

*** *Ground Based Interceptor*, <http://www.fas.org/spp/starwars/program/gbi.htm> și

*** *National Missile Defense*, <http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmdl/>;

⁴⁶ *Idem*;

⁴⁷ *** *Labored, Not Layered, Missile Defense*, August 25, 2003, <http://www.armscontrolcenter.org/archives/000290.php>;

BBC, *US considers Polish missile base*, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4445284.stm>;

⁴⁸ Conferința de presă a generalului Obering, 1 septembrie 2006, <http://www.defenselink.mil/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=3710>;

⁴⁹ *** *Medium Extended Air Defense System*, <http://www.army-technology.com/projects/meads/>;

*** *SAMP/T*, http://www.gbad.org/gbad/amd_SAMP_T.html;

⁵⁰ *** *Missile defence, How did it evolve?* http://www.nato.int/issues/missile_defence/evolution.htm;

⁵¹ Michael Jasinski, *Russia: Strategic Early Warning, Command and Control, and Missile Defense Overview*, <http://www.nti.org/db/nisprofs/russia/weapons/abmc3/c3abmovr.htm#abmsys>;

⁵² Vezi *** *Arrow*, http://www.missilethreat.com/systems/arrow_israel.html și Theodore A. Postol, *Lessons of the Gulf War Experience with Patriot*, *International Security*, iarna 1991-92.

SUMMARY

The object of this article is to apply the model of offense-defense balance to study the impact of nuclear weapons after the Second World War and future trends, although the theory ignores the impact of relative gains in some situations. Contrary to Jervis, the conclusion is that we are facing a growing trend in the favor of offensive technologies and strategies, caused by nuclear proliferation and proactive policies. The new developments in military technologies also support this change.

Mihai Zodian is an expert in domestic and international politics, international relations and security studies. He holds on MA degree in international relations and European Integration and a BA in political science from the National School Studies and Public Administration (NSPSPA)

**LUPTA ÎMPOTRIVA
TERORISMULUI INTERNAȚIONAL**

People human intelligence & terrorism prevention matrixes¹

Vladimir Lukov

Introduction

Internet-educated citizens could become "the first responders" to Global Terrorism. General ineffectiveness of traditional – Military and Police – tools of reactive measures against diffused terrorist attacks makes population to feel more and more unprotected. Civilians' intelligence communities seem to appear on the scene of domestic policy and security in many countries. On the eve of the G-8 Summit in Saint-Petersburg (July 2006), this common trend of the post-industrial contemporary world has been taken for granted. Anyway, the people human intelligence, even based on innovative Internet technologies, is a useless job without computerized math matrixes. These matrixes help to screen massive non-structural data from citizens about terrorist treats and abnormal factors (social, ethnic, religious etc.).

According to this world-wide trend we offer a scientific experiment with NGOs' Internet-monitoring and math-screening which may help to form: 1. A Concept of Public Security; 2. Systems (networks) of Public Security in regions; 3. Standard matrixes of Public Security for a real time monitoring; 4. A Law draft on Federal/ Regional authorities & NGOs cooperation in the sphere of Public Security.

The State of Art of People Human Intelligence

In Russia, there are many arguments in favour of Human Intelligence under the auspices of the Power Structures like FSB, MVD, military intelligence etc. This tendency is quite natural for these military professional communities. The point is that all Russian Power Structures have got used to paradigms of domestic and international security of the World War II and the Cold War period. For seven decades of industrial development Russia really needed the highly centralized management of the whole nation (in forms of the USSR, the Warsaw Pact etc. big communities). That is why institutes of civil society were included in spheres of security, defense and law-enforcement as subordinates.

Nowadays, on the contrary, the post-industrial era has been based on multi-layers development processes. Thus new ideas of decentralized Human Intelligence against widely-spread threats of terrorists have been placed in focus of science and public opinion.

Here is a list of recent publications on these issues. In the USA, for example, two main ideas of US Admiral John Pointdexter were widely and fiercely discussed in 2003-2004:

- The Information Awareness Office for general public;
- Creating the Terrorism Futures Market (see a lot of discussion about People Human Intelligence at more than 20 web-sites with support and criticism on "Pointdexter Confidential initiatives").

■ Monitor Strategic ■

Then all discussions on Pointdexter's Confidential initiatives disappeared in Internet forums. Instead of them there appeared a lot of Citizens' Corps in the USA, since spring, 2004. By 2006, these Citizens' Corps are considered as NGOs, not elements of the National Guard system. More over, they have been lavishly funded by the Department of Homeland Security through the system of state and other regional grants. The aim of these grants is to promote People Human Intelligence (PHI) activity by networking cooperation of NGOs with federal and state authorities.

But in the USA there is **a solid legal foundation** for such a co-operation. Since 1978, when the Congress passed a law (under President Carter Administration) that carefully balanced the branches of government for a scheme that could provide authorizations when special services were eavesdropping on Americans in America. That scheme, the Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA), has been updated 12 times at President Bush Administration's request since the 9/11 events.

Now in Russia federal officials and power structures are in the same position, though there is no legal status like the American FISA which gives them permission to do a program with NGOs and civilians outside of the Law on Terrorism Prevention (February-March 2006).

Thus there is an urgent need for more resources, either in forms of People Human Intelligence or more IT in hands of average NGOs to make (and adopt) a Public Security Law very soon and make it work properly and immediately. Such an act of the Federal Assembly and President of the Russian

Federation is picking up steam before elections of 2007-2008.

PHI Project in Russia

Such a PHI Project in Russia could be fulfilled within a 18-months research program. Before the start of the Project it is important to confirm the necessity of the People Human Intelligence in the long-discussed Strategy of Terrorism Prevention not later than Autumn 2006. See also our [draft on PHI for law-makers in Russia](#) and possibly for experts in NATO countries and the UN (see Appendix I).

The People Human Intelligence will not be fully adequate to the Military Intelligence or supervised by it. It will be quite a new (at least, for Russia) model of civil-military cooperation (CIMIC). There should be far more initiatives from civilians to prevent Terrorism than those ones all of us can see now.

Some steps taken by Russian Prevention Terrorism Committees could be similar to US Civilians Corps or measures, planned by the Total Defense System in Sweden. Sooner or later all of them should be utilized under common regulations which must be adequate to interests of Russia and in full correspondence with peace-building principles of NATO and, of course the UN Security Council (the Counter-Terrorism Committee, in particular).

Victory of Matrixes in War on Terrorism

The Public Security system is based on IT and Counter-Terrorism Matrixes. These mathematic models work at combined regional and local data taken from Democratic Control groups of civilians (or Public Security Committees). The main principle of PHI is anonymity to be transformed into a data-

warehouse. There will be no dossiers on people, companies, corporations, social movements or NGOs. Their data, given voluntarily, should be reviewed only through specialized mathematic matrixes into specialized software. No-human hands' techniques of screening of very touchy information help impartially to identify certain anomalies in social/economic behavior of large quantities of people (including drug-trafficking, fissile material black-marketing etc.).

Such mathematic matrixes could be filled with data from short and understandable questionnaires (no more than 30-40 points, even far less).

Three main approaches to mathematical analysis are to help in identifying social anomalies that may lead to discovery of systemic terrorism in given regions or "grey zones". As soon as wrong-doings are spotted in advance, they will then be scrutinized by local authorities and paramilitary personnel (for example, Cossacks in Russia) who will be given proper evidence of terrorism or other crimes before "the first explosion".

All we need for a PHI Agency Project are:

- computerizing of Public Security centers/committees (PSCs) through web-sites and CD-ROMs distribution (emotional and organizational networks of counter-terrorists are the best and the cheapest solution to terrorist threats against civilians and even military personnel);
- real time exchange of data on signs of Terrorism preparations or the lack of them;
- mathematic modeling terrorist ambitions and inclinations;
- making prognosis how to prevent Terrorism with non-military methods;

- conducting workshops in regions and abroad to spread ideas of PHI;

- law basis for the establishment of the PHI Agency (see Appendix II "A Draft of an Act on Public Security").

Some examples of PHI in action

For the research program's success, newly-developed Internet technologies should be involved. There is also our know-how, such as three mathematic models. They can be applied for: 1) filling in a 40-points questionnaire on various aspects of possible terrorist attacks, including extremist, sabotage etc. inclinations of those who are connected with components of weaponry of mass destruction and data banking allow to construct a System of partial indexes. This system may be transformed then into an Integrated Index of signs of terrorist activities. Methods of computing of all these data are similar to the UN methodology for identifying potentials of Human Resources; 2) establishing ties between various regional Systems of partial indexes. It lets us construct data-flow graphs to see bottlenecks for authorities to prevent the rise of terrorist threats. At the same time, there will be models how to prevent these threats at the earliest stage and stabilize the situation in a region. The modeling is focused on construction of matrixes by experts to foresee signs of terrorism; 3) pin (-for-pin) compatibility of matrixes allows to recommend preventive measures of non-military, socio-economic nature to many partners in the Global War on Terrorism.

The definition of new "spheres of social influence" of the Public Security Sector is the task of the research based on mathematic matrixes.

How to Read Terrorists' Minds?

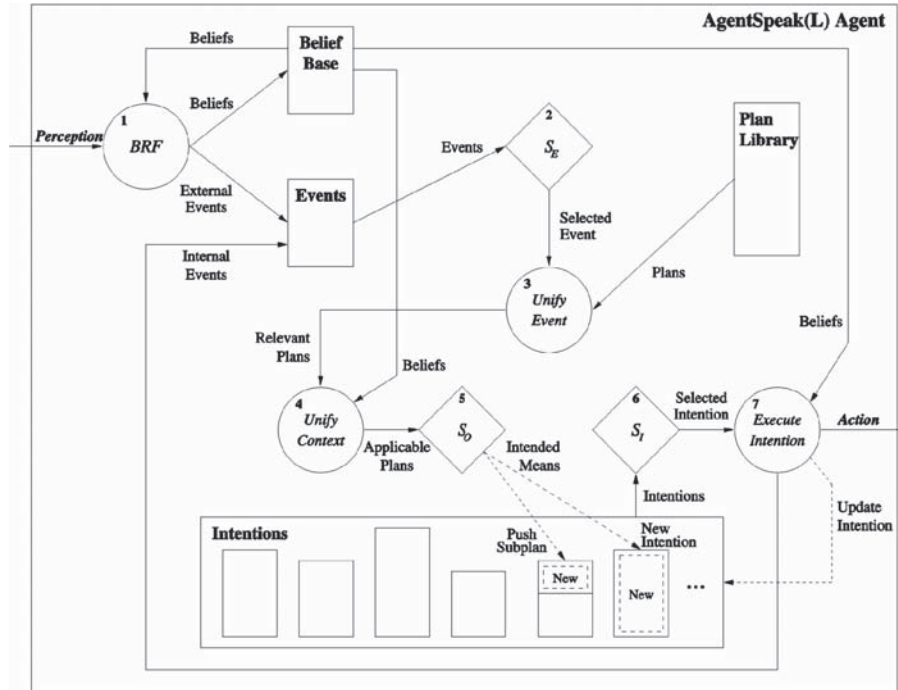

Figure 1. An Interpretation Cycle of an AgentSpeak Program²

After S_E has selected an event, the interpreter has to unify that event with triggering events in the heads of terrorists. This generates a set of all *relevant plans*. By checking whether the context part of the plans in that set follow from the agent's beliefs, the interpreter determines a set of *applicable plans* (plans that can actually be used at that moment for handling the chosen event). Then S_O chooses a single applicable plan from that set, which becomes the *intended plan* for handling that event, and either pushes that plan on the top of an existing intention (if the event was an internal one), or creates a new intention in the set of intentions (if the event was external, i.e. generated from a perception of the environment).

All that remains to be done at this stage is to select a single intention to be executed

in that cycle. The S_I function selects one of the agent's intentions (i.e., one of the independent stacks of partially instantiated plans within the set of intentions). On the top of that stack there is a plan, and the formula in the beginning of its body is taken for execution. This implies that either a basic action is performed by the agent on its environment, an internal event is generated (in the case that the selected formula is an achievement goal), or a test goal is performed (which means that the set of beliefs has to be checked).

In the case where a basic Counter-Terrorist action is selected, the necessary updating of the set of terrorists' intentions is simply to remove that action from the intention (the interpreter informs to the agent effectors what action is required). When all formula

in the body of a plan have been removed (i.e., have been executed), the whole plan is removed from the intention, and so is the achievement goal that generated it. This ends a cycle of execution, and everything is repeated all over again, initially checking the state of the environment after agents have acted upon it, then generating the relevant events, and so forth.

Monitoring and evaluation (M&E) with unified indicators (indexes) of Public Security can integrate Russia-NATO effort in the Global War on Terrorism (GWOT).

Vague but real perspectives for Internet-integrated M&E in GWOT

Agents-based Public Security programs may and should replace traditional network-centric Anti-Terrorist warfare with “decisive” operations against the population. Military strikes are provocative to many social strata which may form additional support to terrorist organizations, in future. The present day outcomes of old Arab-Israel conflicts and military confrontations are vivid examples of provocative Anti-Terrorism with its sheer military tools.

In the Global War on Terrorism the aim is to develop non-military capabilities that can rapidly break a terrorist adversary organization's will to fight and undermine the utility of asymmetric striking capabilities.

The new concept of Public Security Strategy in GWOT can be called Agents-based operations (ABO). If it's adopted by decision-makers in Russia and NATO, it will encompass processes, tools, and organizations that focus on planning, executing, and assessing counter-terrorist activities for the effects produced rather than merely tallying the number of terrorists and innocent civilians destroyed in Anti-Terrorism actions.

ABO practitioners draw on the full range of instruments of nation-wide power to anticipate, track, and understand the indirect, as well as direct, effects of Russia-NATO cooperation throughout the Global Counter-Terrorism social, political, military, and economic systems. We prefer to concentrate only on social issues here.

The ABO concept requires deep knowledge not of Terrorism alone but also of its friendly social capabilities and structures in and out the country. The current suite of analytic tools employed by the so called Power Ministries cannot support this approach to counter-terrorist operations. These tools were not designed to determine how the use of military force affects adversary strategic will, to model adaptive behavior, to represent unintended consequences, or to evaluate alternative courses of action that include other instruments of national power beyond military force.

Approximate Structures of PHI Agencies

Burning tasks of Terrorism prevention need far quicker reshaping of responsibility of the Armed Forces and Society. Under new challenges of Global Terrorism, NGOs have been obtaining quite unusual roles as creators and participants of Public Human Security Agencies (at least, in Russia – see Appendix I).

A set of People Human Intelligence Agencies in other countries is to allow Russian, American and European citizens not to become helpless victims of terrorists and other powerful external forces. Their PR-actions also formulate definitions of self-defense of citizenship in the GWOT. The IT-related population is the core of the People Human Intelligence and thus broaden Human resources for the Security Sector (as well as Military structures) in combating Terrorism.

■ Monitor Strategic ■

There should be structural PR-actions (see Appendix II) which are to:

(a) Indicate how the results of the PHI Agencies will contribute to improved security in the participating GWOT countries; (b) Draw attention and finances of business circles to the PHI Agencies' needs and plans.

On the whole, results of the pilot PHI programs in countries-members of the Consortium in the sphere of National/Regional Security (research, training and practicing) are to prove that: 1) Public Data Mining on first signs of Terrorism is not dangerous to innocent citizens. More over, they will feel safe with self-defense techniques thanks to Public Security committees; 2) Internet networking will help social workers and other advocates of the PHI to prove that data mining is only the most simple and the fastest way of gathering data that already exists in media and communication on the grass-root level. They will note that the Military and Police personnel, private guards and detectives can already trail suspects and search records to compile a profile of a suspected person. Data mining for identifying socio-economic roots of Terrorism is just the same process speeded-up and automated by new Information technologies. Not everyone will be a suspect, but real advocates of Global terrorism; 3) The Risk of Painting the Innocent as Suspect will be sharply reduced by matrixes of The People Human Intelligence; 4) it is time to create (for the Russian Military as it is done in US Civilian Corps or Swedish Total defense system) imaginary or visual battlefields with Terrorism. See, activities of The War-gaming Centre and virtual military maneuvers "Viking" in Sweden - <http://www.mil.se/viking> 03/. In Russia, lists of possible targets by unconventional terrorists and maps for the Military and Police are planned to be made in the Internet by civilians; 5) the population will be taught how to protect themselves from sudden terrorist attacks to shorten time for rendering active Military counter-attacks if they are in need.

Conclusion

A central concern of this report is that the current suite of analytic tools cannot represent all the aspects that interest Russia-NATO leaders and allow their actions to remain mutually supportive. The current tools can generate logistical and targeting plans that make the best use of available resources, but they cannot determine the degree to which a particular targeting non-military scheme will influence the will of a terrorist organization adversary or the emergence of post-Counter-Terrorism situations. Nor can the current tools generate insight into where and how a desired outcome can be achieved by using national civil capabilities other than military ones. Nor can they evaluate the probable results using differing mixtures of population support, enforcement potentials as a New Public Security paradigm. A pioneering set of analytical tools is required to support and implement new strategies of this kind.

Thus monitoring and evaluation with shared indexes of Public Security can serve as a basic element of joint efforts of NGOs in social security, foreign and security policy of Russia and NATO countries; public demands for stronger integration of Counter-Terrorism efforts could be satisfied far beyond traditional security and defense policy of the EU and Russia; there seem to be possible chances for a newly-formed Social Chamber – Obshestvennaya Palata – and regional NGOs to become active and attractive in spheres of Intelligence and National Security.

Russian NGOs have to answer some questions in the sphere of National/Regional Security to which federal officials and big businesses can not solve. By now the preparedness of the population in Russia to Public security and PHI Agencies is very low. Anyway, NGOs should help citizens to increase psychological stableness in front of

growing terrorist threats and evident disability of power structures to do their job properly. See how to do it in Appendix III.

For the first time in Russian political and social policy efforts by PHI Agencies in regions are to be aimed at prevention of terrorism with a wider support of population. It will help to reduce military expenses and losses among the military personnel and civilians in terrorist attacks in cities and populated areas with critical infrastructures that can affect investors' interests (from the NATO countries, as well). New formula of Public Security and PHI with corresponding matrixes may identify Human and Societal Dynamics in the GWOT. Results of this project will sure be of interest to the Russia-NATO Committee and the UN Committee on Counter-Terrorism and other national and international actors concerned with a rise of terrorist threats.

NOTE

¹ This report is for distribution at the Conference in the International Conference "Black Sea – Caspian Dimension of European Security: Euro-Atlantic Integration and Democratic Control", June 12-13, 2006 (Alushta, Crimea) – all copyrights reserved.

In this connection see also two articles on so called "civil-military cooperation" or CIMIC. They were published in a magazine The NATO School POLARIS Quarterly, Autumn 2004, vol.1, Issue 3 (by Maj. Imre Porkolab "Intelligence analysis in asymmetric warfare" and LTC Jean-Jacques Pelletier "The role of CIMIC within NATO operations").

See also my reports and articles as follows: "Ends and Means of Counter-Terrorism: New Human Intelligence", a report at the Euro Atlantic Security Study Group (EASSG) 19th Meeting, 19–21 September 2004, Siófok (Hungary),

Kodolányi János University College' academic papers; "Initiating People's Human Intelligence in Counter-Terrorism", an article in the magazine Monitor Strategic of the Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest, Romania; an article in Russian "Counter-Terrorism in Cyberspace" («Контртерроризм в киберпространстве», журнал Планета Интернет, декабрь, 2004 - www.planeta.ru), and a collective work (in Russian) by Бабаш А.В., Баранов А.С., Дмитриев М.Г., Красняк О.А., Луков В.В., Петров А.П., Саенко В.И., Степанцов М.Е., Третьяков Н.П. - К созданию региональной сигнальной системы предупреждения о первичных признаках террористической опасности: компьютеризированный сбор и отбор оценок, математическое моделирование (создание матриц) социально-экономической профилактики терроризма. М., 2005 г., РГСУ, 64 с.; see some similar matters (in Russian) in a book Social and Mathematic Tools of Public Security Monitoring & Evaluation for Russian Regional Subjects, Moscow 2006, Ed. by Dmitriev M.G., Lukov V.V., Petrov A.P.

² R. Machado and R.H. Bordini (2002), Running AgentSpeak(L) agents on SIM_AGENT. In Meyer, J.-J. and Tambe, M., eds., "Intelligent Agents VIII - Proceedings of the Eighth International Workshop on Agent Theories, Architectures, and Languages (ATAL-2001)", August 1-3, 2001, Seattle, WA, number 2333 in Lecture Notes in Artificial Intelligence, 158-174. Berlin: Springer-Verlag(<http://jasss.soc.surrey.ac.uk/8/3/7.html#MachadoRASASA-LNAI>). See also: Rafael H. Bordini, Antônio Carlos da Rocha Costa, Jomi F. Hübner, Álvaro F. Moreira, Fabio Y. Okuyama and Renata Vieira (2005), "MAS-SOC: a Social Simulation Platform Based on Agent-Oriented Programming", Journal of Artificial Societies and Social Simulation, 8 (3) – <http://jasss.soc.surrey.ac.uk/8/3/7.html>.

On a Public Security Act & Public Human Intelligence Agency

A Public Human Intelligence (PHI) Agency is to be established, when the Terrorism Prevention Act comes into force, to carry out the comprehensive tasks of intelligence activity and investigation and request for control to be imposed on subversive Public Law and order organizations as by the Act enacted.

The Act Regarding the public control of NGOs which committed indiscriminate and Systematic Mass Murder, which will be enforced in 2006-2007. It will grant the Agency a duty to conduct public human intelligence activity and investigation and apply for controlling and regulating those organizations which committed indiscriminate and systematic mass murder.

On a Public Security Act as a Part of the Terrorism Prevention Act

The Terrorism Prevention Act aims to ensure the Public Security and everyday safety of citizens by preventing disruption of the Constitution that underlies Democracy and Free Market Economy from happenings by violent activities. Under the Russian Federation Constitution, which regards the Democracy as its basic principle, one's political position and claims should be expressed through speech and writing. But at times, the population of Russia sees some proto-terrorist groups and subversive Public Law and Order NGOs attempting to use violent means to achieve their own political goals without an avenue of speech. The Act provides for such necessary measures against those groups

and organizations as restricting particular organizational activities, disbanding them and penalizing individuals who resort to act of social abnormalities and terrorist violence.

On a Sub-Act Regarding the State Cooperation with NGOs which prevent mass murder

The Sub-Act Regarding the State cooperation with NGOs which prevent indiscriminate and systematic mass murder aims to enhance the Public Security by revealing the activities of those proto-terrorist groups and NGOs which have committed indiscriminate and systematic mass murder in the past and are still considered to have dangerous nature and by determining General Public control measures against such groups and organizations necessary to prevent the recurrence of the act of indiscriminate and systematic mass murder.

The Sub-Act provides for citizens' surveillance action which requires such groups and organizations to submit Internet reports and receive on-the-spot inspections by NGOs which prevent mass murder. These inspections serve for General Public regulations including demands to the State authorities such as banning proto-terrorist groups and organizations from obtaining or using facilities or accepting money and goods as donation, and for appropriate punishment to be imposed on those members who committed prohibited acts against the constitutional Law and Order or refused on-the-spot inspection.

ORGANIZATION

The Public Human Intelligence Agency is to be formed with internal departments, an Institute and regional bureaus. The internal departments comprise the General Public Security Department, the First Public Human Intelligence Department and the Second Public Human Intelligence Department.

The Institute is to be called the Research & Training Institute against Global Terrorism, and the Regional Bureaus consist of 6 Public Security & Public Human Intelligence Bureaus in large border areas like the Far East and the South of Russia (including the Caucasus) and 3-5 Public Security Intelligence Offices located in big cities inside the Russian Federation (Moscow, Saint-Petersburg, Yekaterinburg etc.).

Appendix II

Structure of the Public Human Intelligence Agency in Russia (A Draft) FUNCTIONS Duties of PHI officers

The Public Human Intelligence Agency performs its duties based on the Public Security Act as an integral part of the Terrorism Prevention Act, which allows the Agency and its PHI officers to conduct open Internet-intelligence and other distant (non-direct) surveillance activity and investigation to those groups and NGOs which are likely to commit social abnormal and proto-terrorist activities by means of act of mass violence and widely-spread panics.

Results of duties fulfillment by PHI officers and their activists are to be evaluated by reports and requests on lack/existence of proto-terrorist activities in a given location/city/region or the big area. Collected and screened by specific software programs data have to be available to the Public Chamber under President of the Russian Federation and the National Security Committee, as well as to governors, big cities majors etc. Mass media, investors and foreign tourists have the right to see some current results of duties fulfillment by PHI officers and activists on the web-site of the PHI Agency.

The Government of the Russian Federation has to establish an Examination Commission for the juridical and law-enforcement implementation of any terrorism prevention (control) measure such as imposing the restriction on such organizations' proto-terrorist activities or disbanding them, when considered to be necessary as results of the People Human Intelligence Agency real time investigations.

Also, under the Sub-Act regarding the State cooperation with NGOs which prevent mass murder and panics among citizens and business communities, the PHI Agency may request the Public Security Examination Commission (inside the Public Chamber or the Government of the Russian Federation) for the decision to take the preventive surveillance action on those groups and NGOs which have committed indiscriminate and systematic mass murder in the past and are still considered to have dangerous nature or for the forced preventive measure to prevent the evident recurrence or planning of terrorist act. The surveillance action

■ Monitor Strategic ■

qualifies the Agency to conduct on-the-spot inspections to the facilities that belong to the groups and NGOs under distant (indirect through Internet data collecting) control of PHI officers and activists.

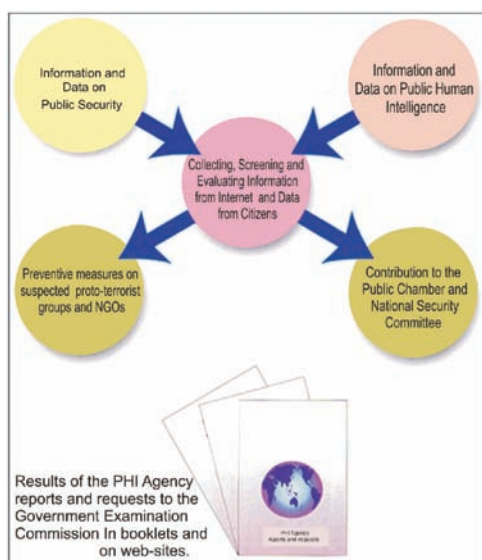
As for the implementation of the investigations, it is ruled that such indirect

investigations should always be conducted with the permission of the suspected NGOs and other proto-terrorist groups in question. Any compulsory investigations such as forcible seizure of evidence or forced domiciliary search are beyond the scope of the PHI officers' duties.

Appendix III

providing PHI data to relevant NGOs, Business Communities and State organizations

The Public Human Intelligence Agency, as one of the non-governmental organizations, contributes to the Public Chamber surveillance over Public Security and Government's policy

teview and Prospect of Terrorism Prevention Situations" (monthly) and "Reviewing Global Terrorism Prevention" (bi-weekly).

Vladimir Lukov (PhD), A Corresponding Member of the Russian Federation Academy of Security, Defense and Law-Enforcement, General Director of the National Center for Prevention of Terrorism (Counter-Terrorism Center) - vlukov@dol.ru.

on National Security making its functions by sharing PHI data with other NGOs, business communities and governmental organizations concerned the information on terrorism prevention at any time, which was obtained through its distant Internet-intelligence activity and indirect investigations to the proto-terrorist groups and subversive NGOs and other organizations which have committed indiscriminate and systemic mass murder and widely-spread panics.

The Agency's effort to utilize collected and carefully screened information taken from open Internet resources and voluntarily sent by citizens also takes the form of the e-publication of a report.

SUMMARY

In his paper, Vladimir Lukov focuses on the latest trends in terrorism prevention that consist in the use of the information technology and of the so-called civilian intelligence communities. The author thoroughly discusses the concepts, algorithms and matrixes that are needed for the screening of massive non-structural data from citizens about terrorist treats and other abnormal factors.

GEOPOLITICĂ

*The Rebirth of Romanian Geopolitics after the Cold War**

Șerban Filip Cioculescu

Reinventing Geopolitics in post-communist Romania

One should know that the end of the communist regime and the disintegration of the Soviet empire and its sphere of influence was a historic opportunity for the Central and Eastern European states to develop their own foreign and security policies and take vigorous measures to find support in the Western world. The proximity of the successful western organizations – the EU and NATO, the perceptions on the Russian 'aggressive' diplomacy towards its neighborhood and imperial dreams, the incontestable hegemony of the USA in the world affairs were the elements which pushed the newly independent countries to find their own way on the international stage, in accordance with their national interests, values, and security priorities.

In post-communist Romania, the experts in international relations, security and the journalists began to use frequently the word 'geopolitics' when describing the state and evolutions of the world affairs, the regional politics and the situation of Romania*. The experts who eventually, in the middle of the '90s, formed the epistemic community of security and strategic studies belonged to different fields of activity: academic, military, intelligence, sociology, geography, political

science and history. Therefore, geopolitics has initially been introduced into the research agenda of the security and strategic studies, as a division of the International Relations field of study.

The geopolitics progressively emerged in post-communist Romania and has been considered by some academic and strategic circles as a 'scientific' discipline, in spite of the harsh debates concerning its scientific or pseudoscientific status. Anyway, many authors who study history, security, ethnic conflict, regional economy etc. use the concept of 'geopolitics' even when they do not resort to the instruments of this so-called 'science'. They want to emphasize the emergence of some distinct regions and the interests of the foreign power poles in shaping the behavior of the local states and leadership.

In 1992-1993, a first step in the rehabilitation of the geopolitical inter-war authors and ideas was done, as the Ministry of National Defense supported Mircea Conciu to reprint and review a supplemented edition of the great atlas 'The Romanian Historic and Ethnic Space' which had been published for the first time in 1942**. Frequently, the geographic position of Romania was considered the main factor explaining the tragic destiny of the country, caught between the Western (free, democratic, prosperous states) and the Eastern (totalitarianism, oppression, poverty) spaces, since the creation of the Unified Romania in 1866.

The first attempts to legitimize this new field of interest were made by those who were aware of the inter-war geopolitical tradition in

* *Paper presented at the international conference of the working group on Geopolitics („Self-fulfilling Geopolitics. The revival of geopolitics thought in Europe after 1989”), Danish Institute for International Studies, Copenhagen, June 5-6, 2006.*

Romania and some remarkable achievements that the Communist regime tried to obliterate on behalf of the working class' need for a new perspective on world affairs. Geopolitics has been considered a "bourgeois sociologic school of thought"**** for near half a century. It was only within the military high-school that some geopolitical theories were studied with the discipline of strategy.

The strong emergence of a 'realist' geopolitical thinking is always a sign indicating a political and moral crisis of a nation, as it was the case in Wilhelm II's imperial Germany which claimed its 'natural' place in the sun, as a world power but was weakened by the domestic socio-economic and ideological cleavages. Another example is post-Soviet Russia which suffered the trauma of losing an empire and inheriting a structurally weak state.

Indeed, the political and economic situation of Romania was really critical at the beginning of the '90. The country had a poor economy, it was losing external markets, and the foreign material support was under the expectations. The leftist government of the FSN-FDSN (National Salvation Front which became Democratic National Salvation Front) had postponed between 1990 and 1996 the necessary political and economic reforms, therefore the country was laying behind Hungary, Poland, Czechoslovakia on its way leading to the European and Euro-Atlantic integration, while the threat of the Russian new 'imperial' tendencies was also present in many Romanian minds.

At the same time, Romania had significant domestic troubles with its ethnic and religious minorities: see the Romanian-Hungarian ethnic clash in Targu Mures (1990) and anti-Gypsy violent actions in Hadareni (1993), not to mention the latent conflict between Orthodox and Greco-Catholic Christians from Transylvania, concerning the sharing of the patrimony confiscated by the communist regime and given to the Orthodox Church.

The academic agenda

This sensitive situation seems to have called for a rebirth of geopolitics, as a 'science' able to guide the political and military leadership of a country, based on the geographical, economic, security and demographic factors. The first major book called "The Geopolitics" (Geopolitica) was published in 1994, by three editors: Emil Iamandi, Gheorghe Buzatu and Vasile Cucu, under the aegis of the Romanian Academy (Centre for History and European Civilization) and the University of Bucharest (Faculty of Geography – Research Centre on 'Population – Ecology of human settlements and political geography'). This publication established the link with the inter-wars tradition of the Romanian geopolitics by introducing among the authors well-known names from the inter-war period (Ion Conea, Simion Mehedinți, Rădulescu Motru, Mircea Vulcănescu, A. D. Xenopol), contemporary historians (Gh. Buzatu, Petre Otu, Ioan Saizu), but also the western scientific agenda through the foreign academics (Christian Daudel, Franck Debié, Ira Glassner, W.R. Mead, Kurt Treptow) etc. The book is structured in two parts: 1. Restitutions and 2. New contributions in Geopolitics.

The first one is made up of debates on the features of this science and the connection with the national interests, the 'Topo-politics' (Topopolitica – the analyze of the position, physiognomy and configuration of state), the 'Demo-politics' (Demopolitica – the state seen as population living on the territory), the 'Krato-politics' (Kratopolitica – the state as form of government). The second one deals with the concepts and working tools used by Geopolitics, the regional and the 'integralist' geopolitics.

In their preface to the book, the three editors refer to the methodological difficulties faced by geopolitics – its scientific character is often denied even by the well-known Penguin

Concise Columbia Encyclopedia (1987) and is called only a 'political analyze method' focusing on the relevance of geographic elements in the international affairs****. Most of the analyses consider geopolitics as a branch of International Relations, even a sub-field of security studies, to whom it is certainly related, as geography is put under the service of states' survival and development, while localizing on map the risks, threats and opportunities which may arise. Both are 'sciences of the state' or policy-oriented disciplines, exactly as the founding fathers – R. Kjellen, F. Ratzel – conceived it. Geopolitics is a science 'which accomplish a new synthesis of history, of the territorial space, of the moral and physical resources of a community, which can thus find its place in the hierarchy of powers*****', it is a "middle way" discipline combining social science (international relations, psycho-sociology, anthropology) with physical and human geography.

In spite of some attempts to build up a unitary framework for geopolitics, or at least a multi-disciplinary but coherent one, it wasn't possible to do that because there were authors from various disciplines and different schools of thought. Therefore, one can discern within the Romanian geopolitics a sociological approach, a geographical approach, a historical-military one and an international relations theory-like method. The most conservative Romanian geopoliticians still try to define and cultivate the national specificity as was the case between the world wars, when the focus was on 'geo-ethno-politic individuality' of the Romanian people organically connected with the national territory (natural and organic ethno-geographic region) since the Geto-Dacians*****. Worth to say that the authors of the *Geopolitica* (1994) seem to have been inspired by the collection of texts

'*Geopolitica*', a huge synthesis of Romanian inter-war theories, published in the collection *Analele Academiei de Stiinte Morale si Politice (Annales of the Moral and Political Sciences Academy)*, *Buletinul Societatii Regale Romane de Geografie (Bulletin of the Romanian Royal Geographic Society)*, in 1940*****.

In 1995, two sociologists, Ilie Bădescu and Dan Dungaciu, from the University of Bucharest (Faculty of Sociology), edited a collective volume 'Sociology and Geopolitics of the Borders*****'. The first volume is about the theories of borders and its meaning from the Roman Empire to modern Germany and American visions, which is the traditional perspective. They link globalization and national borders–sociological, anthropological, biologic and political aspects, but also analyze the 'Christian' borders and the Imperial idea of frontier till the break up of the Roman Empire. This book deals with one of the main subjects embraced by geopolitics, the borders/frontiers, and it is inspired by famous western texts*****. The second volume is about the theories of European integration and the fate of nation-states and the final chapter is dedicated to the role of elites – 'The Eastern Border and the elite circulation in Romania' (before and after 1989). The authors deplore the lack of valid and valuable elites in Romania after 1989, talking about 'the sociologic paradox of the elites phenomenon' caused by the counter-selection strategy of the communist leadership*****.

Also in 1995, a good synthesis called '*Geopolitica*' (Geopolitics) was published by Sergiu Tămaș, an academic belonging to the traditional, conservative school of thought but more open to the analysis of the globalization's effects on the world order. The book summarizes the well-known theories of the Western authors ranging from R. Kjellen and F. Ratzel till the Cold War's theoreticians, and a special focus is put on recent opposing theories of Samuel

Huntington and Francis Fukuyama.

Analyzing the situation of Romania, then a candidate to NATO and EU enlargement, Tămaș stated that Romanian decision-makers should use geopolitical lessons to anticipate the developments within the strategic environment in International Relations, so as Romania could keep playing its role of regional security and stability factor, while safeguarding its national unity and territorial integrity*****.

Some geopoliticians are heavily influenced by the classical security studies paradigm (that is the pre-Copenhagen school*****) and seem to define geopolitics only as a set of tools that the decision-makers have to use in order to avoid serious imbalances of power, regional insecurity and persistent conflicts, and to keep an easy access to natural resources, therefore a typical (neo-)realist state-centric paradigm*****. Other authors, who are more open to the Copenhagen security paradigm, mixed geopolitics with pluralist security analysis, but they usually focus on the material factors which constitute the main assets and vulnerabilities for Romania as a nation-state: geographical location, population, economic potential, industry. The suggestion that Romania's value on the international stage is given by the views and interests of the great powers and institutions is embodied in the theory of the 'pivotal state'. Starting from an article written in 1996 by Robert Chase, Emily B. Hill and Paul Kennedy (the latter being a notorious 'realist' historian), Romania has been described by some analysts as a 'pivotal' state, which is located at the crossroads of geopolitical regions – Europe, Eurasia, Central-Asia, Middle East*****.

Those authors who want to identify material and objective factors from geography, economy, and demography, while accepting the increased role of information technology, economic globalization and

transnational actors to explain their theories, usually cannot help resorting to traditional concepts formulated by Mackinder (*heartland*, *geographical pivot*), Spykman (*rimland*) etc. As an example, the Black Sea is often described as a "buffer zone which waits for being taken into account" by the great powers with conflicting interests***** or defining "strategic synapses". These concepts suggest that the value of the region is attributed by the external great powers which are present in this "security complex"*****.

On the contrary, few attention is dedicated to the propagation of norms, principles, ideas, across the borders, to the formation of a regional identity in this significant area, therefore the preponderance of material factors seems indisputable. Regarding the transformation of the areas of conflict and rivalry into zones of 'strategic confluence' (meaning peaceful coexistence and cooperation between the interested actors), this is usually presented in a 'rationalist' framework, as a rational behavior of the actors who consider that achieving absolute gains is more important than achieving relative ones. Again, the ideational factor and the sociological interaction among entities is obscured, in favor of strategic calculation based on material factors*****.

More recently, the influence of globalization and regionalization on world affairs is analyzed by professor Ilie Bădescu and its colleagues in 'Geopolitics, globalization, integration', but there is very little concern for the psychological, non-material factors*****, even if the book is not framed from a 'realist' perspective, but from a sociological one. In fact, this is mere a compilation of western well-known theories on globalization and European integration.

The geopolitical journalism has a relatively long tradition in Romania, being inspired by the foreign examples. The most famous

specialized review of geopolitics, in the inter-wars period, was 'Geopolitica și Geoistoria' (Geopolitics and Geohistory) which was edited in the years '40 of the previous century and benefited from the presence of the well-known Romanian authors – Ion Conea, Simion Mehedinți, Gh. Brătianu, Anton Golopenția etc. Also the prestigious reviews 'Sociologie românească' and 'Mișcarea' contained articles on geopolitics.

After the end of the Communist regime, it was only in 1997 that a review of this type appeared in Romania, whose name was 'EUXIN' (Review of Sociology, Geopolitics and Geohistory), edited by an NGO called the *Institute of Socio-Behavioral and Geopolitics studies (Institutul de Studii Socio-comportamentale si Geopolitice - ISOGEP)*. A long pause between 1944 and 1997 explained the dramatical fate of geopolitics as a discipline caught in the turbulence of state politics. EUXIN was defined as an open framework, an inter-disciplinary task group made up of sociologists, economists, historians and theologians – Dorel Abraham, Ilie Bădescu, Septimiu Chelcea, Radu Baltașiu, Claudiu Degeratu, Dan Dungaciu, Cristinel Pantelimon, George Tibil etc. The name has been inspired by the fact that Christianity in Romania started on the sea coasts (the Euxin Pont meaning the Black Sea area), since the arrival of the holy apostle Andrew. The Christian spiritual life is coupled with the Latin origin of the Romanians and the Greek-Roman synthesis in culture. The existence of Romanian people is linked to the struggle for access to the sea and the control of the mountains, the Black Sea being the essential pillar of the Romanian 'security space' (Gh. Brătianu, 1941-1942)*****.

In the Preface (the program of the EUXIN group), the founding members explain that the review will be a forum of open dialogue and debates and argue that the usefulness

of geopolitics and sociology should not be demonstrated, being axiomatic. The continuity with the inter-war period is openly claimed and it was paid homage to the 'great' names – Gheorghe Brătianu, Sabin Manuilă, Mircea Vulcănescu, Ion Conea, Simion Mehedinți, Anton Golopenția, C. Daicoviciu, Sextil Pușcariu etc. The starting point for the development of geopolitics is assumed to be the inter-war period because it was a glorious time and it produced a 'golden' generation of scientists in Romania. Thus, geopolitics is put in the same basket as sociology, because these experts who published "Geopolitica și Geoistoria" in the '40 were mostly sociologists and they had generally argued that geopolitics should be considered 'a social science' (Golopenția)*****. The same people who formed the EUXIN group gathered in 2000 and set up the Centre for Geopolitics and Visual Anthropology, within the Faculty of Sociology, University of Bucharest. Currently, the most well-known revue of geopolitics is called GeoPolitica (Revue of Political Geography, GeoPolitics and GeoStrategy) and it is edited by the 'Ion Conea Association of Geopolitics', through a scientific council made up of some appreciated professors, governmental experts, military officers and independent analysts*****. They belong to different disciplines and traditions (geography, history, sociology, strategy, economy), therefore there is no common denominator for the revue, but there is a multi-disciplinary approach of the topics. Even if there is no 'realist' dominance in these studies, the authors often face difficulties in abandoning the old state/nation-centric paradigms. Fortunately, there is a younger generation who is more interested in the cultural phenomena – Islam, civilizations, circulation of ideas, international organizations, minorities, diasporas and the issue of the societal security and non-military risks – using the instruments of sociology and philosophy, and not the military history and

strategy^{*****}. A parallel direction of study has been developed by the sociological school, especially the Centre for Geopolitics and Visual Anthropology (CGVA) of the University of Bucharest. In the journal published by the center, called 'Geopolitica', these mostly young authors are very enthusiastic in analyzing civilizations through the intellectual paradigms, the so-called 'noology' – the cultural spirituality, basic values and symbols of the peoples ('noological spaces' – 'geopolitics could be seen as a noological discipline dealing with space'^{*****}). Some of them reject Huntington's thesis on the clash of civilizations, on the ground that the civilizations 'cannot even meet', and only the 'political projects starting from these civilizations' can interact^{*****}. Professor Badescu initiated the academic campaign to legitimize the sub-field 'noopolitics' within sociology, being soon followed by his students from the Faculty of Sociology^{*****}. But the CGVA also focused on 'tendencies of regionalism and enclavization', as it was the case in April 2004, when it organized a round-table on this issue. The most debated problem was the situation of the Romanian population in the Transylvanian districts situated in central-Romania where the Hungarians are the majority and the area faces the question of societal insecurity.

Geopolitics is often seen as a key-discipline for understanding the fate of Romania as a state and nation, during the passed centuries, the suggestion being that only the decision-makers who become fully aware of the geopolitical lessons could ensure their state's survival in a dangerous world. This is, using the International Relations Theory concepts, a purely "realist" state of mind and it has behind a strong literature on war and competition in international relations. Henry Kissinger, John J. Mearsheimer, Z. Brzezinsky, K. Waltz are the most-quoted names and

usually considered perfect gurus...

Embodying the classical historian-military tradition of geopolitics, the historian and military strategist Constantin Hlihor's book *History and Geopolitics in the Twentieth Century Europe (theories and methodology)*, published under the aegis of the Academy for Advanced Military Studies, offered a good synthesis of theories and practices in world affairs, analyzed through the lens of this discipline. The Center for Euro-Atlantic Studies of University of Bucharest also contributed to the publication of this volume. The author expresses his gratitude to the rector of the AAMS (currently the National Defense University) for having agreed to include the courses *Geopolitics and History in the 20th Century* and *Geopolitics and Geostrategy in the 20th Century* in the curriculum of undergraduates and graduates alike.

The book is a synthesis of the ideas, hypotheses, methods of analysis that were debated with the students.^{*****} Later, in 2005, Hlihor published another volume, *'Geopolitics and geo-strategy as reflected in the analysis of the contemporary international relations'*, which is an attempt to offer International Relations specialists new perspectives of study and instruments. He chose a new perspective, known as 'critical geopolitics', which is situated within the international relations discipline, as opposed to the classical geopolitics based on geographical determinism and social Darwinism and being used by the expansionist states to legitimize their imperial strategies^{*****}. Hlihor tries to set up scientific and quantitativist bases for this discipline and makes a net distinction between the theory and the practice of geopolitics, suggesting that the theory should not embrace state propaganda, but it should keep a permanent contact with the social sciences as a whole. He acknowledges that classical geopolitics is more and more obsolete, because the clash of interests

between the great powers avoids the military force and there is instead a preference for using diplomatic tools, economic strategies, political and imagistic instruments.

In 2005, professor Silviu Neguț (PhD in geography, secretary general of the National Committee for Geography and one of the founding members of the 'Ion Conea' Association of Geopolitics), from the Academy of High Economic Studies, published the study *'Introduction in Geopolitics'* (Ed. Meteor Press), continuing the collective effort made together with Vasile S. Cucu and Liviu Bogdan Vlad in 2004^{*****}. He launches the hypothesis that the civilizations are not shaped by the political, military and economic power but mainly by the spiritual one. Each civilization fights to promote its way of thinking, opposing the existing frameworks. He also notices that there is a break in the progression from one civilization to the other. The author's attention also focuses on the challenge that the Christianity - the dominant religion of three continents, which was one of the main factors booting the development of market economy and democracy - faces in its contact with a resurrecting and militant Islam. One should also add that in 2002, I. Bădescu and I. Mărginean coordinated a study on the geopolitics of the European integration^{*****}.

The foreign models

Romanian geopolitics has developed, in the inter-war period, under foreign influences, especially the German and French ones. After the end of the Communist regime, its adepts found new foreign models, as they tried to legitimize their discourse. There were often translations from foreign authors and especially from the French literature. The French columnist of *Le Monde Diplomatique*, Ignacio Ramonet, became well-known in Romanian strategic literature, by his analysis

of the globalization process, which brings supra-national integration and regionalism but also weak states, conflicts and chaos is^{*****}.

The volume *A dictionary of Geopolitics: states, concepts, authors*, by Aymeric Chauprade and François Thual was published in Romanian version by Corint Publishing House in 2003 (Romanian version, notes and afterword by Șerban Dragomirescu). The translator highly praised the two French authors for their useful and comprehensive dictionary and he also hails the initiative of Corint to launch the new series *Geopol.* Șerban Dragomirescu also mentioned that he and the representatives of the Romanian publishing house cooperated with the authors, to convince them to upgrade some of their analyses. Another important achievement of their cooperation was the reassessment of Romania's situation and the situation of other states in South-Eastern Europe. For example: the annoying recurrence of the syntagm "the Orthodox bloc", with reference to Greece, Romania, Bulgaria, Yugoslavia, Cyprus was eliminated, as it defined the aforementioned countries and dependants of the Russian interests in the area.

The Romanian translator requested the authors the permission to include in section 4 (dedicated to authors in the field) a number of the most important Romanian authors in the inter-war period, such as I. Conea, A. Golopenția, S. Mehedinți, Gh. Brătianu. All of them were later repressed, imprisoned or murdered by the Communist regime in the fifties. In spite of the fact the the Romanian editors asked the authors of the Dictionary to contribute with a preface, they failed to write it, although that was the first translation of their dictionary into a foreign language. They may have considered the Romanian authors as irrelevant and/or "provincial", or they might simply be afraid of being discredited,

as perhaps they erroneously considered the inter-wars Romanian Geopolitics being too dependant of Nazi Germany's one. In order to explain this, Dragomirescu noted that : "Unlike the German, Hungarian or Italian school of geopolitics, the Romanian school made the defense of the country unity its main goal; it also preserved an interdisciplinary outlook on the approached subjects". This illustrated the position of the inter-wars Romania, that favored the status-quo established at Versailles. As the Romanian editors received no answer from the French authors, they felt obliged to right brief explanatory notes meant to amend the errors, to actualize the information and to complete the text. Dragomirescu mentioned that a group of Romanian and French experts, coordinated by Professor Dr. Jacques Barrat and Academician Dan Berindei published a volume on *The Geopolitics of Romania* in France, in 2003.

The most notable exception in this landscape is the introduction written for the Romanian edition of Huntington's 'The Clash of Civilization'.***** Professor Iulia Motoc situates the academic debates on this book within the framework of the IR Theory, focusing on the general tendency in the case of Realism to provide predictions (forecasts), not only explanations and 'laws' of states' behaviour. In her opinion, Huntington 'seems to be under the influence of the same predictive complex' as he suggested that the Cold War ideological rivalry may be continued by another conflictual paradigm based on ethnic and national identity issues. The Realist paradigm could not predict the peaceful end of the Cold War because its instruments were not perfectly functional, the American author suggests. Even if he was right to identify a cultural factor explaining human collectivities' behaviour and preferences, he excessively and mistakenly simplified the framework of international politics.

Iulia Motoc asserts that Huntington cannot go beyond the (neo)realist paradigm, instead he simply substituted states with civilizations and the balance of power with the balance of civilizations (the West versus the rest). Even the more nuanced and exact concept of 'balance of threat', proposed by Stephen Walt in order to explain some failures of the balance of power explanative capacity, seems to be ignored when predicting future realignments on the international stage.

At the same time, Huntington describes a world of conflict and competition, therefore a complementary realist instrument, the 'bandwagoning' behaviour is valorized, but under the civilizational paradigm, which defines how culturally related peoples and states tend to come together against different ones and avoid balancing each other. This mechanistic and determinist paradigm ignores not only the existence of complex interdependence, postulated since the '70 s by R. Keohane and J. Nye jr., but also topics like ethics and moral in International Relations which are emphasized by both the English School and the Constructivists. Professor Iulia Motoc ends its foreword by stating that 'Samuel Huntington's best seller could become a dangerous ideological object', that will produce a self-fulfilling prophecy mechanism. The course of events, after the terrorist attacks of September 2001 against US military and civilian targets, has been widely interpreted by the 'realist' thinkers as a confirmation of Huntington's truth.

In his book on Geopolitics, in a chapter named 'The Future of Civilizations – conflict or cooperation', Sergiu Tămaş criticizes Huntington and argues that the clear-cut separation between the western civilization and the rest of the world - as a mirroring of the opposition moderates/radicals - is fundamentally wrong because such antagonism exists within any civilization and

the economic causes of conflict seem to be as pertinent explanatory factors as religious ones, if not more^{*****}. The conflicts are dealt with (negotiations, threats, wars) by states, not by abstract civilizations, and the rules of game at the global level are defined and defended by the great powers. It is obvious that the non-state actors, the trans-national and supra-national ones are more and more active, but the state remains dominant. Tămaș underlines the fact that the problem of well-being, freedom and democracy is not confined to a specific civilization, in fact is a universal challenge transcending cultural differences.

Professor Mircea Malitza also criticised Huntington for the confusion between civilization and culture but he did not rule out the religious-motivated conflict in a geopolitical framework.

In contrast with Prof. Motoc's critical view, other Romanian authors seem to embrace a more "Huntingtonian" perspective when dealing with the challenge of radical Islam or the 'identity wars' in the Balkans and Africa. Professor Vasile Secăreș asserts that 'political, civilizational, cultural and religious clash'... 'spreads widely on the verge between the "centre" and the ex-third world, more exactly within a part of the 'periphery' – the Islamic world'^{*****}. Professor Gheorghe Văduva, from the National Defense Academy, offered a brief article on 'geopolitics of Islam' in which he analyzed the public impact of the well-known journalist Oriana Falacci's book *'La rage et l'orgueil, contre le djihad, contre la tolerance'* (Paris, Plot, 2002) on the western public opinion. He stated that 'there is a terrible geopolitical reality: the geopolitical fracture between the western civilization and the Muslim one really exists, even if, for some reason, the civilized world does not want to assert it'. He takes all the Huntington's argument on the civilizational clash and

concludes that all the other civilizations which are in geographical contact with the Islamic world tend to be aggressed by this one and this is a 'big attrition war' waged by the most radical part of the Islam^{*****}. The author then focuses on the tough competition between the world powers for energy resources, suggesting there is a connection between religion and material power. He argues that the Arab world is fragmented, heterogeneous (a fractal geopolitics, in 'mosaic') he also states that there is a 'bipolarism' opposing the 'civilized world' and the 'fundamentalist' one (especially Muslim) – 'an asymmetric and perverse geopolitics'.

On the opposite side, the sociologist Cristian Barna underlined that the western world tended to judge the Islamic religion through the lens of actions committed by a violent minority, therefore there is a regrettably confusion between 'Islamic fundamentalism' and the Muslim religion. The Muslim identity was defined in opposition to the westernization of behavior, the political pluralism, the laic government and the individual rights. The propagation of the norms of materialism, individualism, liberalism and instrumental rationality provoked the reaction of a religious rejection of western modernity and encouraged the belief in an intrinsic moral superiority of the Islamic culture on the western one^{*****}.

Ironically, Huntington doesn't seem to be aware of elementary facts regarding Romania when he asserted that the fault line which separates Catholicism from Orthodoxy passes through Transylvania 'inhabited by a Hungarian Catholic population'^{*****}, in spite of the well-known reality that Romanian orthodox are the majority there...

Therefore, the foreign topics and instruments of analysis which were

adopted by the Romanian authors dealing with geopolitics can be divided into two tracks – on one side, the Russian-inspired ‘Eurasianism’, with the name of Alexander Dughin being the most vehiculated***** together with Z. Brzezinski who deeply impressed the public with his famous ‘chessboard’ metaphor, and on the other side the theories of the growing Islamic fundamentalism implying a ‘clash of civilizations’ and an ‘islamization’ of Europe (S. Huntington, Benjamin Barber are the most frequently names referred to).

The obsession of ‘geopolitical’ regions – natural decoupages or great powers’s inventions?

While the years ‘90 of the last century allowed the Romanian decision-making, strategic analysts and public opinion to focus especially on issues such as “Eastern Europe”, “South-Eastern Europe”, “Central Europe”, “former Soviet space”, in connection with the national goal of EU and NATO integration, the beginning of the new century shifted the Romanian public’s attention to two geopolitical decoupages which were invented and spilled-over by some US strategic circles, but sometimes also with the intervention of significant European thinkers.

The first is the ‘**Greater Middle East**’, the second is called the ‘**Wider Black Sea Area**’***** and they were quickly embraced by the Romanian political leadership and strategic thinkers. The GME is made up of numerous states, from Morocco, Egypt to Iran, Pakistan and even Bangladesh, the common denominators being security features such as: the existence of significant Islamic fundamentalism, weak states, terrorism and migratory fluxes caused by the demographic boom. The paternity of the Greater Middle East (also known as

“Wider Middle East”/“Broader Middle East and North Africa” according to the EU and G8 terminology) initiative belongs to a group of American analysts from the Pentagon, that worked under the aegis of the Council on Foreign Affairs, RAND Corporation and the Institute for National Strategic Studies (INSS) of Washington. They tried to bring on the security agenda of the US policy-makers this strategic belt, source of exceptional benefits, but also of great challenges and risks for the medium and long run. They suggested that, after the end of the Cold War, the danger of communist ideology and of Soviet military block was replaced by a mixture made of radical Islam, terrorist networks, WMD proliferation, giving birth to a new enemy that poses non-conventional threats and is able to produce asymmetric conflicts, one which gained legitimacy by contesting Western liberal values and interests*****.

The Wider Black Sea Area includes NATO members Bulgaria, Romania and Turkey, newly independent CIS states Moldova, Ukraine, Russia, and three South Caucasus states Armenia, Azerbaijan and Georgia*****. Most frequently, the presence of oil and gas in the Black Sea-Caucasus region is analyzed through a geostrategic perspective focusing on the great powers and regional powers’ rivalry. The region is seen as an ‘energetic cake’ able to satisfy the hungriness for hydrocarbures of the main consumers and also as an ‘ellipse of strategic conflicts’ which have to be dealt with if one of the objectives of the power poles is to stabilize the area*****.

The new political and strategic situation of Romania heavily influenced this choice: the country is, since 2004, a NATO member and it will become a EU member in 2007. It is also one of the most loyal and prized allies of the USA in its global anti-terrorist campaign, in the NATO (ISAF)/coalition of the

willing's efforts to stabilize and democratize Afghanistan and Iraq.

The US-Romanian strategic partnership, signed in 1997, and later upgraded, was crowned by the bilateral decision to install US military bases in south-eastern Romania, which will facilitate US' capacity to project its military power in the Greater Middle East and Central Asia-Caucasus to fight trans-national terrorists. In fact, some foreign authors see this partial relocation of American troops from Germany, South Korea, and Japan to Central-Eastern Europe and Caucasus-Central Asia as a competitive game between USA on one hand, and Russia-China on the other one*****. This is a 'neorealist' perspective based on competition and fear among great powers in an anarchic system.

Other scholars focused on the so-called "clash" between the western dominant powers and the Islamic radicals, an asymmetric warfare for the hearts and minds of the Muslims in the GME or Europe, fought by the 'weak' against 'the strong' by means of terrorism, insurgency and 'fourth generation warfare'...*****

But both of these analyses put a strong emphasis on the natural energetic resources – oil and gas – which are to be found in the GME and Caucasus-Central Asia and are of prime importance for all the international power poles. Therefore, they foresaw a mix of competition and cooperation between US, EU, People's Republic of China, Russian Federation, and India for managing the scarce and valuable resources and the building up of pipelines.

Concerning the GME region, most of the authors resorting to geopolitical and security studies have remarked the strategic importance of this area, produced by the existence of foreign interests, but also the domestic structural weakness of the Muslim states (demographic explosion, social unrest, gender discrimination, unemployment,

corrupted and illegitimate leadership, lack of national identity etc.)*****. They prefer to find geometrical models for explaining the states' realignment and strategic choices, for example using the 'axis' theory.

Professor Dan Dungaciu explains the formation of two geopolitical axis – 'the North-South axis' (Russia, Armenia, Iran) and 'the East-West axis' (the Washington-London one which is interested in the Caucasus and Black Sea region). He focused on the need for a Euro-Atlantic strategy for the Black Sea area, because 'the Black Sea is today the only European 'natural' periphery which has been ignored by Brussels'*****.

The geopolitics of the GME is built on two coordinates – the foreign powers' access to oil and gas and the need for democratization and possibly regime change. These may be a half 'realist' half "liberal" interpretation – competition for resources, but also democratization as a positive factor especially for the Western states which must deal with the asymmetric risks generated by non-democratic and weak states., the rational exploitation of the resources in the benefit of local peoples.

Unfortunately, the 'constructivist' interpretations are absent in the Romanian geopolitical thinking, except for the negative side – the propagation of Islamic fundamentalist norms towards different states – Bosnia-Herzegovina, Kosovo, Central Asia, Caucasus etc. Even when analyzing the cooperation mechanisms' formation, they usually emphasize the strategic and rational interests the states have in building international regimes but not the force of the norms and ideas in shaping new interests, new identities and behaviors. If the western powers want to export the democratic regimes and human rights norms in Europe's neighborhood, this is not only a 'natural' tendency of the power poles to promote their ideologies ('soft power') but also the result of

■ Monitor Strategic ■

the norms' socialization by international actors (individuals, states, trans-national 'epistemic communities', international organizations etc.) which interact.

Analyzing the post -11 September 2001 events, many Romanian geopoliticians emphasize the general concern for the 'Islam' issue, which is widely perceived in the West through the lens of Islamic fundamentalism. The 'Islamology' is frequently used, mainly in the USA, to legitimize certain policies and decision-makers' strategies. In this context, one could define two dominant school of thought: the 'confrontational' one which describes Islam as a big danger for the Western democratic world (Daniel Pipes, Judith Miller, Fouad Ajami, Bernard Lewis and S. Huntington), and the 'appeasement-accommodation' theory which separates political Islam from Islamism and asserts that eventually the moderate Muslims will democratize and modernize their societies, acting as de facto allies of the West (John Esposito, John Voll, James Piscatori, Graham Fuller)*****.

It is therefore obvious that the Romanian authors usually embrace a top-down western-style perspective on the region and they try to understand the importance of this issue for the trans-Atlantic and European security space not for the well-fare of local peoples. The situation is similar when they refer to the Wider Black Sea area, focusing on the gravity of the frozen conflicts existing in the former-Soviet space (Transdnistria, Abkhazia, South Ossetia, Nagorno Karabakh)***** and suggesting that Romania, as a NATO and EU member could further contribute to involve these organizations in the conflict management. It would overcome the regional cooperation semi-paralysis produced by the lack of confidence, the traditional rivalry feelings and the influence of Russia in its neighborhood.

The Romanian language-writer of

Moldovan origin Oleg Serebrian was among the first authors to focus on a strategic region (the Black Sea Area) using the instruments of geopolitics, which he defigned as a 'political science' separated from the International Relations Theory. For him, the Black Sea is a 'geopolitical unit' from a functional and geographic point of view*****.

The framework is not always realist, sometimes it embraces a security multi-levelled analysis and tend to privilege the peace-research and stability building thesis, thus warning on the possible use of energy access as an 'instrument of power'. Therefore, 'the geopolitics of pipelines can create unexpected energy crises, undermining and placing under uncertainty both the democratic development and economic programs'*****.

Romania in the 21st century – a strategic profile

An interesting debate took place during the last year in the political and academic circles of Romania concerning the strategic profile of the country, as a NATO and EU member. One can remember that in the years 2001-2003, where the divergence between pro-US states (especially Great Britain, but also Spain, Italy) and the Franco-German-Russian ah hoc "entente" reached its climax, regarding the International Criminal Court (US asking for total immunity for its military in foreign theaters of operations) and the anticipated war in Iraq, Romania has been caught between the two opposing camps and there were deep feelings that the political choice in favor of the US could jeopardize chances for EU membership. Eventually, this did not happen but there is a popular concern that the trans-Atlantic rift could further widen and Romania could be bring in a position to choice between EU and USA.

The subsequent debates on the Romania's

strategic profile certainly incorporated the geopolitical regions already mentioned. While the USA focuses especially on the GME and intends to spill over security and stability in the contiguous Wider Black Sea Area-Caucasus, the European Union, through its 'European Neighborhood Policy' wants a stable, democratic and prosperous Eastern dimension. The EU is also interested in securing energetic fluxes coming through the Black Sea space, a fact which was nevertheless poorly reflected in the recent European Energy Strategy. Therefore, Romanian authors produced a huge quantity of articles, studies and books on these geopolitical regions which have the potential to increase the strategic importance of the country, through its geographical position and Euro-Atlantic commitments.

A huge book called 'The Axe – the New Romania at the Black Sea' has been published in 2005, being edited by the newspaper *Ziua*. Since the beginning of his mandate, in January 2005, Romanian president T. Basescu heavily focused on the role Romania would assume in the WBSA, as a potential regional power, promoter of democracy and stability, a bridge between the West (NATO, EU, US) and Russia. The main security interests of Romania are: regional security, the resolution of the frozen conflicts in this area, the access to oil and gas, the fight against terrorism and organized crime and the trans-Atlantic solidarity. The book containing around 400 pages combines analyses of *Ziua's* journalists, academic and strategic authors like Vladimir Socor (from Jamestown Foundation), Ronald Asmus (German Marshall Fund's Transatlantic Center in Brussels), Dan Dungaciu, Ilie Bădescu (University of Bucharest), Adrian Severin (former Foreign Affairs minister) etc, contemporary and inter-war historians (Gh. Brătianu), also Romanian and foreign politicians – Mihai R. Ungureanu (minister of

Foreign Affairs), Vladimir Voronin (president of the Republic of Moldova)***** etc.

Besides the Romanian authors' contribution, the prestige of some foreign experts writing on the Black Sea area increased the interest toward this region. The Romanian translation of professor Charles King's book 'The Black Sea. A History' enhanced the propensity to study this area. The Black Sea geopolitical analysis began more and more frequently used in Romanian academic and political discourse, since the fall of 2004, when former Foreign Affairs minister Mircea Geoană met with Ronald D. Asmus, from the US Marshall Centre*****. The result was a book called 'A new Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region', published by the Romanian International Studies Institute Nicolae Titulescu***** , under the aegis of the MFA.

R. D. Asmus is well-known by the security studies community of experts for repeatedly having advanced the idea of 'Euro-Atlantic strategies', especially for the Greater Middle East. Another important author is Bruce P. Jackson, a US analyst affiliated with the 'neoconservative' wing around president G.W. Bush*****. Asmus and Jackson constantly asked for US' and NATO's involvement in the Black Sea Area. Therefore, geopolitics, strategy and regional security became more and more intricate, and they tend to focus on the national-interest of the region's states and of the external powers. This enhances a 'realist' state of mind which has the potential to shape the public opinion's preferences. It is true that even US president, G.W. Bush, when he visited Romania in 2002, told people gathered in the Royal Palace Square 'you can help our Alliance to extend a hand of cooperation across the Black Sea'.

Within the Romanian political leadership, especially the Presidential Administration and the Government, there is an open debate on the status that Romania should strive to obtain

■ Monitor Strategic ■

in this region – should it be a regional power, a cooperative security provider or a EU member shaping a regional strategy for the Eastern neighborhood of an enlarging Europe? If the northern EU states (Finland, Denmark) managed to promote a 'northern dimension' of the EU's Common Foreign and Security Politics, why couldn't Romania and Bulgaria do the same with the Black Sea Area? Once the US establishes its permanent military bases in Romania, will this fact enhance the country's image of regional power or will it be seen only as a second-class US partner? What about NATO, which at the Istanbul Summit (June 2004) recognized the strategic importance of the Black Sea and enhanced the bilateral relations with some of the region's countries which want to become full NATO members?

Trying to explain these realities, during the last four years, hundreds of articles and books were written and geopolitics became a "fashionable" activity. Most of these analyses float in a pure 'realist' vein, as they suggest a harsh competition between the external and regional powers for political influence and economic supremacy in the Wider Black Sea Area and focus mainly on states^{*****}. As one researcher points out, 'the Black Sea is a region of convergence of the main global actors' interests and the positions of the smaller players should be shaped by the permanently reporting to these interests. There is a widespread conviction that the uncover of the energy resources in the Caspian Sea area 'fired up the great powers' ardent appetite to get a bigger part of the 'strategic cake', in order to satisfy for a time the world hunger for hydrocarbons^{*****}.

The fact that Romania and Bulgaria are today NATO front posts at the Black Sea and the US wants to locate military bases in these countries 'shows clearly that the chess play for the hegemony on the Rimland (!) is actually on its way and Romania is one of the important pieces^{*****}'. Even if some authors recognize that Realism seems unable to deal with all the

current phenomena manifesting at the global level (transnationalism, globalization, democratic peace theory, economic interdependence etc.), they insist that the great powers still practice a 'real-politik' and play a geostrategic game to defend their interests in the highly valuable regions.

The political Realism 'is nowadays perceived as a living presence in the practice of power relations, the contemporary international relations^{*****}', and, as concerns the sea, 'we see today a reactivation and revalorification of the Antiquity's concept of thalassocracy^{*****}'. The real-politik considerations like the rivalry between power poles, the western tendency to project its interests to the Caucasus and ensure the access to the energy resources are merged with sociological aspects like the need for a wider cooperative mechanism in the Wider Black Sea, but also more 'constructivist' ideas like the promotion of democracy and human rights norms, the international morality and responsibility. If one lists the qualifications that the Black Sea region received in the Romanian geopolitical literature – 'strategic synapse' (Munteanu, Vaduva), 'geopolitical pivot' (C. Ionescu) – one can identify realist tendency, while the authors insisting on ideational factors are rarely encountered ('ideological and mentally-constructed geopolitical unit' – Radu Moldovan^{*****}). The Moldovan professor Oleg Serebrian wrote in 1998 a book on the Black Sea Geopolitics and he focused the analyses on the main regional players, the structural problems, the challenges and opportunities which could favor each of them^{*****}.

Conclusions

Geopolitics is far from being a coherent discipline in the Romanian scientific landscape and there has not at all been reached a consensus among the specialists that it is really a political science. Few of the authors that use the word 'geopolitics' or its linguistic derivatives really provide specific instruments and methods

of analysis in order to isolate this field of study. Most of them prefer this term only to show that they focus on the international relations' *high politics* that is war and peace, competition and cooperation, great powers' rivalry and interests.

As Romania strived for EU and NATO membership, there is no wonder that its 'geopolitics' was defined through the 'eyes' of the West, the mythical space of democracy, freedom and welfare. Generally speaking, the Romanian authors seem to accept that the identities assumed by the Western states (liberal democracies, rule of law states, open societies and promoters of world security) are "given" and naturally built, as a consequence of their power-based position in the system, of their history and political tradition of cooperation and harmony. They neglect the process of identity-building which is non-material. Sometimes, these authors tend to resort to a simplified and heterogeneous geopolitics in order to explain the current international relations.

Once Romania becomes an EU member, its foreign and security policy decision-makers will have to rely on a new geopolitics, one which emphasizes solidarity and bloc strategies. As the national and the European/Euro-Atlantic interests will probably merge on the long run, one should not wonder if a 'European' geopolitical

¹ See Constantin Hlihor, *Istorie si geopolitică în Europa secolului XX. Considerații teoretice și metodologice*, Academia de Inalte Studii Militare, Bucuresti, 1999, p. 16.

² See also Valentina Roșca, Ilie Bădescu (coordinators), *The Ethno-political Encyclopedia of Romanians* (in Romanian), The Centre for Geopolitics and Visual Anthropology, University of Bucharest, 2003.

³ Darie Cristea, *Geopolitica si societate – Avaturile geopoliticii*, II, http://www.studiidesecuritate.ro/arhiva/nr1/articol/cristea/dc_rp_003.pdf.

⁴ E. I. Emandi, Gh. Buzatu, V.S. Cucu (editors), *Geopolitica (Geopolitics)*, Ist volume, "Glasul Bucovinei" Publishing House, 1994, Iasi, p.7.

⁵ Pierre Galois, *Géopolitique: les voies de la puissance*, Plon-FEDN, Paris, 1990, pp. 25-38.

⁶ See Mircea Maciu, 'Simion Mehedinți and the Geopolitics', in E. I. Emandi, Gh. Buzatu, V.S. Cucu (editors), *Geopolitica (Geopolitics)*, Ist volume, op. cit., pp. 350-359.

⁷ *Geopolitica*, Ramuri Publishing House, Craiova, 1940. See also Ion Conea, 'A New Science: Geopolitics', in *Sociologie Românească*, IIInd year, no. 9-10, 1937.

⁸ Ilie Bădescu, Dan Dungaciu (editors), *Sociologia si geopolitica frontierei (Sociology and Geopolitics of the Borders)*, Editura Floare Albastra (Publishing House), Bucharest 1995, Volumes I and II.

⁹ For example, Michel Foucher, *Fronts et frontiè*

¹⁰ Ilie Bădescu, Dan Dungaciu (editors), op. cit., II volume, pp. 343-356, 1988, Paris.

¹¹ Sergiu Tămaș, *Geopolitica*, Noua Alternativa Publishing House, Bucharest, 1995.

¹² The Copenhagen Security School was a current of thought which emerged at the end of the Cold War, by a common effort made by personalities such as Barry Buzan, Ole Waever, Morton Kelstrup etc. in order to enlarge the security studies agenda from military issues to political, economic, societal and environmental ones. Instead on focusing only on states interests, they expressed the willingness to also study the human security, the societal security framework.

¹³ See Stan Petrescu, 'Cadrul geopolitic si geo-strategic global si european', in *Psihologia mass media*, anul XI, nr. 2, 2005, pp. 68-72.

¹⁴ See Adrian Pop, *At the Crossroads of Interlocking Subregional Arrangements. Romania's Pivotal Role in East Central Europe*, edited by NATO Defense College, Fall 1999, pp. 84-89. Unfortunately, the author insists too much on Romania's geographic and economic assets, deriving a somewhat mechanical classification as a "pivotal" state, without inquiring the strategic position that our country is attributed to, by the foreign decision-makers.

¹⁵ Gheorghe Văduva, 'Pivot sau margine?', in *GeoPolitica*, anul III, nr. 14-15 (4/2005), pp. 49 – 58.

¹⁶ The 'security complex' concept was proposed by Barry Buzan in the late 80' and then by him and Ole Waever, in order to depict the security and strategic interdependences which exist between neighboring states, ranging from friendship and cooperation to absolute hostility, so that these states cannot think their security without taking the other ones into account. See Barry Buzan, Ole Waever, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003, pp. 40-92.

¹⁷ Idem, p.57-58.

¹⁸ Ilie Bădescu, 'Geopolitics, globalization, integration', Mica Valahie Publishing House, Bucharest, 2003.

¹⁹ *EUXIN, Revistă de sociologie, politică și geoistorie*, no. 1-2/1997, ISOGE, pp.7-12.

²⁰ *Ibidem*, pp. 11-12.

- ²¹ Dan Berindei, Lucian Culda, Ioan Ianoș, Gheorge Marin, Silviu Neguț, Cristian Troncotă, Ștefan Vergati etc., and the director is professor Vasile Simileanu, a well-known geographer who also studied the strategy during his military education.
- ²² See Darie Cristea, *Balkanii. Memorie și geopolitică*, Ed. Economica, Bucharest, 2005. In his analyses on the geopolitics in the Balkans he insists especially on the imagology associated to this area by the Western countries, stating that the Balkans are synonymous with 'war, inter-ethnic and religious tensions, poverty', that it is 'the evil in Europe' - pp. 17-21. This explains why all the East-European states reject the 'Balkan identity' and the 'Balkanism' as a label of behavior. The instruments he uses are more adequate for a constructivist and cultural approach than for a realist analysis.
- ²³ Adela Șerban, 'Tradiție și post-modernitate în noo-spațiul românesc. Nooscopie și geopolitică noologică', in *Geopolitica*, nr. 1(5)/2005, an IV, pp. 32-38, http://www.geopolitica.ro/revista/5/rev_03_005.pdf.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 36.
- ²⁵ Ile Bădescu «Noopolitica - Sociologie noologică. Teoria fenomenelor asincrone», March 2006, Ziua Publishing House, Bucharest.
- ²⁶ Constantin Hlihor, *Istorie și geopolitică în Europa secolului XX. Considerații teoretice și metodologice* (History and Geopolitics in the XXth Century Europe), Academia de Înalte Studii Militare, București, 1999.
- ²⁷ Constantin Hlihor, *Geopolitica și geostrategie în analiza relațiilor internaționale contemporane. Considerații teoretice și metodologice*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2005.
- ²⁸ Vasile S. Cucu and Liviu Bogdan Vlad in 2004, *Geopolitics of Romania (Geopolitica Romaniei)*, Ed. Transversal Targoviste, 2004.
- ²⁹ See I. Bădescu, I. Mărginean (coord.), *Geopolitica integrării europene*, Ed. Universității București, 2002.
- ³⁰ Ignacio Ramonet, *Geopolitica haosului*, Ed. Doina, București, 1998.
- ³¹ Iulia Motoc, Forward to the Romanian edition of the S. Huntington's *Clash of civilizations (Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale)*, Antet Publishing House, București, 1998, pp. 15-23.
- ³² Sergiu Tămaș, *Geopolitica*, Noua Alternativa Publishing House, Bucharest, 1995, pp. 311-312.
- ³³ V. Secăreș, "Conflicts of the first decade: a few paradoxes", in *Millenium III*, Bucharest, 2002, pp. 47-51. Also you can see Paul Dobrescu, Alina Bărgoanu, *Geopolitica*, Ed. SNSPA, București, 2001.
- ³⁴ Gh. Văduva, 'Geopolitica Islamului – o geopolitică fractală, în mozaic', in *GeoPolitica*, Revista de Geografie Politică, GeoPolitică și GeoStrategie, An II, nr. 9-10 (4/2004), pp. 29-34.
- ³⁵ Cristian Barna, 'Terorismul și religia islamică', in *GeoPolitica*, Revista de Geografie Politică, GeoPolitica și GeoStrategie, An II, nr. 9-10 (4/2004), pp. 121-130.
- ³⁶ S. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Ed. Antet, 1998, p. 232.
- ³⁷ Ilie Bădescu, 'Alexander Dughin, geopolitica Rusiei și geopolitica Ortodoxiei', in *Studii de Securitate*, nr. 1/2003, www.studiidesecuritate.ro. For a good synthesis of different tendencies in Russian and Moldovan geopolitics, see also Stanislav Secieru, 'Euro-Atlantism versus Euro-Asianism: the problem of geopolitical self-affirmation of the Republic of Moldova', 2003, unpublished paper.
- ³⁸ Ronald Asmus, 'Developing a New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region', *Istanbul Papers*, no. 2, Turkey, June 25 – 27, 2004. Also Ronald Asmus, Bruce P. Jackson, 'The Black Sea and the Frontiers of Freedom', <http://www.policyreview.org/jun04/asmus.html>. The Wider/Greater Black Sea Area is a geopolitical concept and it comprises the riparian states and also those that are interconnected within the same security complex: Azerbaijan, Armenia, Moldova.
- ³⁹ The Greater Middle East (GME) Initiative is a well-known political project, launched by the G.W. Bush Administration in the USA, at the beginning of 2004. The core of this initiative consists in the need of America to protect itself and its key allies against the new asymmetric threats which have dominated the global security agenda after the terrorist attacks of September 11th, 2001. Furthermore, the US government identified a huge belt of strategic instability and of the most important source of threats and risks to the national security and to trans-Atlantic security too, lying between Morocco and Bangladesh, touching Sub-Saharan Africa, the South Caucasus and Central Asia, from the North Atlantic shore to the Western borders of the People Republic of China.
- ⁴⁰ Vladimir Socor, 'Security Priorities in the Black Sea – Caspian Region', *Papers of the Conflict Prevention Studies Centre* no. 7, 2003, Black Sea University Foundation.
- ⁴¹ Stan Petrescu, 'Elipsa Strategică a Mării Negre', in *GeoPolitica*, anul III, nr. 14-15 (4/2005), pp. 115-128.
- ⁴² Philip H. Gordon, 'The End of the Bush Revolution', in *Foreign Affairs*, July/August 2006, Vol. 85, No. 4.
- ⁴³ Vasile Simileanu, *Asimetria fenomenului terorist*, Ed. Top Form, 2003.

- ⁴⁴ Doru Costea, 'Coordonate geopolitice ale Orientului Mijlociu Extins', in *Monitor Strategic*, anul VI, nr. 3-4/2005, pp. 29-61.
- ⁴⁵ Dan Dungaciu, 'Moldova Ante Portas', Ed. Tritonic, Bucharest, 2005, pp. 272-306 (the chapter 'Geopolitics and Security at the Black Sea')
- ⁴⁶ Marius Lazăr, 'Aspecte ideologice și geopolitice ale renasterii islamice contemporane', in *GeoPolitica*, anul III, nr. 14-15 (4/2005), pp. 219-254.
- ⁴⁷ George Niculescu, 'NATO and the Wider Black Sea Region', in *Monitor Strategic*, anul VI, nr. 3-4/2005, pp. 15 – 19.
- ⁴⁸ Oleg Serebrian, *Va exploda estul? Geopolitica spațiului pontic*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1998, pp. 9-17.
- ⁴⁹ Constantin Degeratu, 'Does the Black Sea Region Exist?', in *Monitor Strategic*, anul VI, nr. 3-4/2005, pp. 20 – 26.
- ⁵⁰ The list of authors - R. Asmus, T. Bășescu, Baas, Babaoglu, M. Barnier, F. Bordonaro, Gh. Brătianu, Coman, Cotoi, Damian, Delahousse, Dill, Dungaciu, Emerson, Erler, Gheorghiu, Gruber, Gorbachev, Iliescu, Jackson, Lavrov, Lupașcu, Marakuța, Medar, Minikes, Pădurean, Pop, Quayle, Roncea, Rotfeld, Severin, Socor, Susko, Tadic, Taplin, Tarasiuk, Tolkaci, Tursunov, Ungureanu, Vasii, Voinescu and Voronin.
- ⁵¹ Ronald D. Asmus is a Senior Transatlantic Fellow at the German Marshall Fund and was the US deputy assistant secretary of state for European Affairs from 1997-2000.
- ⁵² Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig, *O noua strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Institutul Roman de Studii Internationale N. Titulescu, 2004.
- ⁵³ Bruce P. Jackson, 'The Future of Democracy in the Black Sea Region, the Project for the American Century', 8 March 2005, www.gees.com.
- ⁵⁴ See Mircea Chelaru, 'Geopolitica Marii Negre și securitatea României', paper presented at the Conference organized by the National Defense College and the National Institute for the Romanity and Romanistic, Constanta, 1994, later published in *Armata României*, București, no. 17/228, 1994, Ion Coșcodaru, 'Determinări geopolitice și geostrategice în bazinul Marii Negre și în zona adiacentă acesteia' in *Gândirea Militară Românească*, nr. 2/2004, Editura Statului Major General, 2004, București, pp. 54-64. For a more nuanced approach, Mircea Hanganu, 'Tendențe și evoluții geopolitice în zona Mării Negre la începutul mileniului III și influența lor asupra României' in *Buletinul ASIM*, nr. 1/2001, Editura ASIM, București, 2001, pp. 15-21.
- ⁵⁵ Marian Rizea, 'Marea Neagră – epicentrul elipsei strategice european-arabo-asiatice. Geopolitica țigăului' in *Romania și consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate*, a XI-a sesiune de comunicări științifice a Academiei Naționale de Informații, 8 aprilie 2005, Vol. II, pp. 72-77.
- ⁵⁶ Costin Ionescu, 'Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută?', in *Geopolitica*, Nr. 1(5)/2005, an IV, pp. 44 – 49.
- ⁵⁷ Vasile Nazare, 'Geopolitică și realism politic la Marea Neagră', in *GeoPolitica*, anul III, nr. 14-15 (4/2005), pp. 67-84.
- ⁵⁸ Ibidem.
- ⁵⁹ Radu Moldovan, 'Pontul Euxin – un spațiu al jocurilor geopolitice', in *GeoPolitica*, anul III, nr. 14-15 (4/2005), p. 97.
- ⁶⁰ Oleg Serebrian, *Va exploda Estul? Geopolitica spațiului pontic*, Ed. Dacia, Cluj, 1998.

SUMMARY

Geopolitics, as a contested scientific discipline, emerged in Romania during the inter-war period, but the instauration of the Communist regime and the remembrances of the German imperialism during WWII made this a forbidden field for the researchers. After the 1989 Revolution, Geopolitics has been discovered both at the academic level and at the political-strategically one, producing not only an abundant literature but also many think-tanks, academic programs and specialized journals. In spite of the fact that its scientific status is still under controversy, Geopolitics tends to replace the vacuum left by the poor development of the International Relations theory with the academic domestic arena. Romania's position in relation with the great powers and the neighboring states, the national identity, but also European and Euro-Atlantic integration have been frequently analyzed using geopolitical frameworks. Geopolitics, which brought many foreign models, especially from the Western Europe and USA, generally emphasized the material aspects of the international relations and suggested deterministic causality, largely ignoring non-material, socio-psychological factors like ideas, norms and values.

Șerban Filip Cioculescu is a Scientific Researcher at the Institute for Political Studies of Defense and Military History.

ORIENTUL MIJLOCIU

Turkey's Middle East Policy between Domestic Politics and International Requirements

Bezen Balamir Coskun

Introduction

Despite its Western orientation, alienation from the Middle Eastern affairs has never been realised for the Republic of Turkey. 1673 kilometer-long borders with Iran, Iraq and Syria, 90% Muslim population, around 10 million ethnically-Kurdish-Turkish citizens, and the certain historical and cultural ties with the regional states and societies make Turkey's involvement in regional affairs inevitable. For decades Turkish foreign policy makers had underlined the primacy of 'West' in Turkish foreign policy. At the beginning of the 21st century, Turkish state elite found themselves in role-searching between Europe and the Middle East. Since 1990s, particularly with the 22nd government, which came to power in November 2002, Turkey's ruling elite has gained self-confidence that it can play a constructive role in the region. As a reflection of this change Turkey did not join the US-led military intervention in 2003, but it has put enormous effort into mobilizing regional support for a stable Iraqi state.

Turkish foreign policy making has traditionally evolved around two basic principles: (1) maintenance of nation's independence and achievement of security; and (2) preservation of the status quo, the country's modernist, secularist, and national regime. These principles have drawn the contours of Turkish foreign policy. However, since 1990s Turkey has undergone a serious internal reform process that has changed the framework of its foreign policy. This development has created more room for maneuver in Ankara's foreign policy in general and Middle East policy in particular. Turkey's new orientation seems more flexible and adaptive to the challenges in the region. However,

as a result of domestic sensibilities and external pressures, the Turkish government has found itself to play a two-level game regarding its Middle East policy.

Most of the studies on Turkish foreign policy have paid attention to Turkey's geo-strategic position and the role of systemic factors, which left the role of domestic factors understudied. Thus, here, given the importance of domestic sensitivities and constrains Turkey's recent Middle East policy will be put under the zoom. In this article it is argued that Turkey's current Middle East policy aims at balancing domestic sensitivities and international requirements. The objective of this paper is to analyse the 22nd Turkish Government's Middle Eastern policy making as a two-level-game, which has been played by Turkish foreign policy makers in between domestic constrains and international pressures. Throughout the article the following questions will be answered: first, what are the domestic sensitivities and constraints regarding the Middle East that should be considered by Turkish governments?; secondly, how does Recep Tayyip Erdogan's government have balanced/ or not balanced the two-levels namely domestic and international? In order to answer these questions, the first section will present the evolution of Turkish foreign policy towards the Middle East. In the second section, Robert Putnam's two-level games approach will be reviewed as theoretical framework for the analysis of Turkish Middle East policy. In the last section, considering both the domestic constraints and international pressures, the 22nd Turkish Government's Middle East policy will be analysed as a two-level game. Conclusions will be presented in the final section.

The Evolution of Turkey's Middle East Policy

During the formation years of the Republic of Turkey (1920s-1930s), Turkey followed a non-alignment orientation in international era since it was a war-torn country in need of internal reconstruction, which made seeking peace a necessity. Thus, Mustafa Kemal Atatürk, the founder and the first president of the Republic of Turkey, followed two foreign policy goals: to create a strong state which could defend its territorial integrity and political independence; and to make Turkey a full, equal member of the Western European community of nations. Consequently, an analysis of Turkish past policies proves that Turkish foreign policy has always given priority to relations with the West rather than the Middle East. For a long time Turkish foreign policy towards the Middle East had been considered as an extension of its Western-oriented foreign policy. Through the history of the Republic of Turkey, its Western orientation remains as one of the fundamentals of Turkish foreign policyⁱ. On the other hand, as far as the Middle East is concerned, Turkey has linked to the Middle East *“through sub-systems and not by an overarching foreign policy emphasis which is reserved for the West”*ⁱⁱ.

The main principle of Turkey's Middle East policy was to avoid interference in regional affairs. Although bilateral relations with regional states were established, the main idea was to leave the Arabs alone. The 1937 Sadabad Pact concluded with Iraq, Iran, and Afghanistan was a good example of how Kemalist foreign policy distanced itself from the Middle East. Rather than being an example of regional cooperation, the Sadabad Pact underlined the signatory countries' affirmation of non-interference in each others' affairs. Thus, the roots of Turkish foreign policy toward the Middle East were laid in an era when Turkish foreign policymakers tended to avoid involvement in Middle East affairs. Relations with the West were given top priority, which led Turkey to avoid entanglement with the Middle Eastern states.

As it was stated by Kemal Karpat, Turkish foreign policy objectives in the Middle East from the 1940s on can be summarized as *‘achieving first, national security, second, economic aid, and third, at expanding influence in the area’*ⁱⁱⁱ. In this sense Turkish policy towards the Middle East became an extension of Turkey's pro-Western foreign policy. None of these objectives were adopted for the sake of strengthening relations with regional states but rather as a result of Turkish attempts to prove itself to the West as a cooperative partner in regional affairs.

Till 1960s, Turkey's core foreign policy objectives remained the same. Regarding the Middle East, Turkey was not very interested in the political structure and objectives of their Middle East neighbors. During the 1960s, Turkey attempted rapprochement with the Middle East as one of its foreign policy objective, again not for its own sake but in order to strengthen its position vis-à-vis the West.

The mistakes committed during the 1950s paved the way to a new Turkish foreign policy, drafted in the mid-1960s. It was expected to correct previous mistakes that were blamed for the deterioration of relations with the Middle East, which caused Turkey's isolation in the region and alienation at the UN in Cyprus case. The most prominent feature of the so-called new Turkish foreign policy was its emphasis on multi-faceted policy making. Applied to the Middle East context, such a policy required less cooperation with the United States, and a more balanced attitude towards the Arab-Israeli dispute. However, Turkey was not in position to refrain from cooperation with the United States. For example, regarding the use of NATO bases for non-NATO purposes, Turkey insisted that it would not allow the use of its bases during the 1967 and 1973 Arab-Israeli wars. But it was not an indication of a complete reversal in Turkish foreign policy. Turkey adopted a policy of caution in its attitudes toward Middle East crises as a result of pragmatic choices.

Turkey's foreign policy during the 1960s was defined by the following principles: non-interference in the domestic affairs of Middle East

countries; maintaining both diplomatic relations with Israel and political support for the Arab cause; preserving links with the West in regard to their impact on Turkey's relations with the Middle East; and development of bilateral relations. These principles continued to guide Turkish foreign policy makers throughout 1990s. Despite this continuation, Turkish foreign policy in the Gulf Crisis constituted a deviation from its traditional Middle Eastern policy, which centered on non-involvement in Middle Eastern conflicts. According to Philip Robins '*... in a changing world, especially one which has altered so profoundly on the cusp of the new decade, there will be modifying pressures on even the most basic principles of foreign policy. Iraq's invasion of Kuwait ... provided a new challenge to the principles of Turkish policy on the Middle East*'.^{vi} The Gulf Crisis of 1990-1991 brought about a degree of change to Turkish foreign policy in that Turkey got involved in an inter-Arab dispute, something it tried to avoid since 1950s.

It was argued that change in the external environment caused change in foreign policy, without paying due regard to internal dynamics. The profundity of the change in the external environment, the twin revolutions of the Cold War's end and further integration of Europe, leads the analysts to conclude that Turkey automatically responded to these changes by adapting its foreign policy.

Turkey has always been cautious towards the Middle East. Ongoing turmoil and instability in the region, a lack of democratic tradition, and the continuous flow of arms into the region accompanied by hostile regimes have always heightened Ankara's anxieties. Particularly, after the end of the Cold War international and local developments overlapped in Turkey particularly regarding the Middle East. The revival of the 'Greater Middle East' idea in international era posed a challenge for Turkey, both externally and internally. According to Dietrich Jung and Wolfango Piccoli the idea of 'Greater Middle East' has caused the revival of the neglected Ottoman heritage and confronted the

state elite with challenges and opportunities for which the Kemalist power bloc was not ready to face^v. Kurdish nationalism, Islamic internationalism and pan-Turkist revivalism has become a matter of bilateral relations and confronted the Kemalist elite whose existing political instruments –authoritarian decision-making; a narrow territorial and unitary notion of state; neglect of social, ethnic and religious divisions; viewing national security in military terms - have remained inadequate to respond these internal and external challenges^{vi}. Domestic conflicts caused by social change were associated with alleged foreign intervention. This tendency was seen clearly in Turkey's relations with its Middle Eastern neighbors throughout 1990s. Turkey's relations with Syria, Iraq and Iran during 1990s are the best illustration of this tendency. The disagreements over the distribution of water between Syria and Turkey overlapped with the Kurdish problem and developed into a dangerous conflict that brought two neighbors to the brink of war. As far as Turkey – Iraq relations are concerned after the Gulf War and Operation Provide Comfort, which provided a Kurdish sanctuary in the Northern Iraq, Turkish officials declared the integrity of the Iraqi state and their objection to the creation of a Kurdish state in the Northern Iraq. Last but not least of examples, in Iran's case, Turkish officials and journalists have blamed a possible rise of political Islam in Turkey to foreign – mainly Iranian – intervention. Besides the Pan-Turkism and Kurdish nationalism, this attribution has also been possible source of tension between Iran and Turkey throughout 1990s.

Since 1950s Turkey has been dragged into Middle Eastern politics even though it does not conceive itself as part of the region. The development of Turkey as a regional power, both militarily and economically, weakened its ability to stay away from the Middle East whose security complex had become more interwoven with the Turkish one. Thus, the guiding principles of last decades, such as non-interference in internal affairs and preference to bilateral relations with Middle

■ Monitor Strategic ■

Eastern states became less sustainable. At the beginning of the twenty-first century Turkish state elite found themselves at a crossroad as a result of new regional and international environment. Since 1990s Turkey has undergone a serious internal reform process that has changed the framework of its foreign policy. This development has created more room for maneuver in Ankara's foreign policy in general and Middle East policy in particular. Turkey's new orientation seems more flexible and adaptive to the challenges in the region. Throughout 1990s and the beginning of the millennium Turkey's ruling elite has showed self-confidence that it can play a constructive role in the Middle East instead of alienate itself from the region. However, as a result of domestic sensibilities and external pressures, the Turkish government has found itself playing a two-level game regarding its Middle East policy, which will be analyzed in the last section.

Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games

Particularly the neglect of domestic politics poses limitation for understanding individual states' foreign policies. In order to understand the individual states' foreign policy choices, domestic political context need to be examined since foreign policies are mainly reflections of domestic interests. However, in foreign policy issues the perceptions of elites and the internal distribution of the costs and benefits of international policies play the major roles. Thus, the tendency of ignoring domestic politics has caused deficiencies in explaining foreign policies of the individual states. That is to say, in most cases the internal character of states and elites is one of the central elements in determining state preferences^{vii}.

Krasner and Katzenstein^{viii} focus on structural factors for domestic determinants of foreign policy. Both authors state that central decision-makers (the state) must be concerned simultaneously with domestic and international pressures. Following this line Robert Putnam sought to capture this quality of foreign policy with the metaphor of a

'two-level game.' In Putnam's metaphor, statesmen are strategically positioned between both levels: domestic and international.

At the national level, domestic groups pursue their interests by pressuring the government to adopt favourable policies, and politicians seek power by constructing coalitions among those groups. At the international level, national governments seek to maximize their own ability to satisfy domestic pressures, while minimizing the adverse consequences of foreign developments^{ix}.

Thus governments should be in line with their respective domestic interests for pursuing international policies. The two-level games approach based on the assumption that statesmen typically seek to manipulate domestic and international politics simultaneously. The statesmen are in general forced to balance international and domestic concerns in a process of double-edged diplomacy. In general diplomatic strategies are constrained both by what other states will accept and by what domestic constituencies will approve. According to Moravcsik, *'diplomacy is a process of strategic interaction in which actors simultaneously try to take account of and, if possible, influence the expected reactions of other actors, both at home and abroad'*^x. The outcome of international negotiations depends on the strategy that particular statesman chooses to influence domestic politics. Moreover, international strategies can be employed to change the character of domestic constraints.

According to Putnam *'a more adequate account of the domestic determinants of foreign policy and international relations must stress politics: parties, social classes, interest groups (both economic and non-economic), legislators, and even public opinion and elections, not simply executive officials and institutional arrangements'*^{xi}. The domestic constraints on policy-makers depend on both group calculations of interests and on their political influence. The regime structure of a given state is also a significant factor in shaping foreign policy calculations. In democratic regimes the hands of decision-makers

are tied by institutional constraints and shared democratic norms. Besides the regime structure, societal factors such as historical legacies, long-standing enmities, political structure and national attributes of a given country have also impact on foreign policymaking by influencing how decision-makers define foreign policy goals.

In sum, the understanding of international bargaining as a two-level game is important because it captures the essential elements of the foreign policy-making process by suggesting that domestic politics affects the extent and the ability of a head of government to respond to constraints at the international level. Informed by rational-choice theory, the two-level game approach offers the researcher a framework in which domestic factors are likely to be most crucial, and thus seeks to move discussion of the domestic determinants of foreign policy. Furthermore, the statesman's strategic reflect simultaneous double-edged calculations of constraints and opportunities on both domestic and international level. In the light of Putnam's 'two-level-games' approach the 22nd Turkish government's Middle East policy will be assessed in the following section. Here it is argued that the current Middle East policy of Turkish government reflects the government's great effort to balance domestic constraints and international requirements.

Turkey's Middle East Policy between Domestic Politics and International Diplomacy (2002 – 2006)

After the November 2002 parliamentary elections, a brand new party – Justice and Development Party (AKP) – emerged as the largest single party in the 550-member Turkish Grand National Assembly. It was quite unusual to have a single-party government with 363 deputies for the decades-long Turkish multi-party democracy. Even though the AKP is one of the successor parties to an Islamic party (FP), which had been closed down because of its openly Islamist character, both the party leader Recep Tayyip Erdogan and the Prime Minister Abdullah Gul signalled that Turkey's

foreign policy orientation to Europe and the West, the perennial priorities of the country's Kemalist elite, would not change under their leadership.

The re-emergence of conflict between Iraq and the US was a watershed for new government. The uneasiness among public and political elite was exacerbated by deep economic problems of the country, and the scenario of renewed Kurdish refugee flows to Turkey in case of a war in Iraq. It was widely assumed that Turkey would join US-led 'coalition of the willing' even though the public opinion was overwhelmingly against the war. Turkey's need for continuing external aid and strategic urge by the country's military elite to be part of a coalition led by the world's only superpower clashed with the public opinion. On the other hand, the messages given by the EU throughout the Iraqi crisis hurt Turkish national dignity. Thus, the ghosts of early 1920s began to awaken, so-called Sèvres Syndrome^{xii}, a Turkish preoccupation with renewed attempts by the great powers to remake the Middle East to Turkey's disadvantage. Moreover, the American remarks such as Colin Powel welcoming the reconvening of Kurdish Parliament in northern Iraq were also considered as evidence of a hidden US agenda for the creation of a Kurdish state, which is the worst nightmare of the Republic of Turkey.

Considering the uneasiness among Turkish sensitivity regarding revival of the Sèvres Syndrome, Tayyip Erdogan began (then he was not PM) to speak about the need for referendum on Iraq policy, and the need for Turkey to consider the policies of its Muslim neighbours. Consequently, in January 2003 the AKP initiated a new opening to the Muslim Middle East. It was an attempt by the AKP to manage the Iraq issue and to find a sustainable regional policy. Within this context, considering the economic and humanitarian crisis that Iraq's neighbors faced during and after the Gulf War, Turkey launched a neighborhood initiative prior to the US-led military intervention in Iraq. Through the '*Neighbors Forum*' Turkey has attempted to promote consultations between Iraq and the

■ Monitor Strategic ■

neighboring countries. Moreover, a *Special Envoy* was appointed to coordinate Turkey's national and international endeavors vis-à-vis Iraq. Turkey has also designated a high level *Special Coordinator for Reconstruction and Humanitarian Assistance* in order to mobilize Turkey's assistance to Iraq.

As protests against war in Iraq took place across the world, the AKP took refuge in the assumption that war could be prevented. As was stated by Robins, *"having won a popular mandate just three months before, it was reluctant to go against a public opinion so obviously against war, and a support base that would frown upon"*^{xiii}. On March 2003 the Turkish Grand National Assembly voted in favour of the motion 264 to 251, but it was lost on a technicality in spite of simple majority. This was a shock for international community particularly for the US who were expected unconditional support from Turkish government. In order to ease the tension, the Turkish side, military and government, reassured the Americans that the motion would be presented once more to parliament.

In three months, between December 2002 and March 2003, Turkey underwent an extraordinary reversal in its foreign policy. Since then, Turkey's privileged relationship with the US has been undermined and the underemphasised relations with the Middle East have been prioritised. Various factors played a critical role in Turkey's initial decision not to permit the transit of US troops to Iraq. First of all, public opinion strongly opposed it. An underlying factor here was that Turkish education and socialization's emphasise on national independence, non-intervention in other country's affairs, and deep suspicion of the 'West' in general and the United States in particular^{xiv}. Turkish public opinion did not buy the US claims that their intentions in Iraq are purely humanitarian, idealistic considerations of wanting to end brutal repression, promote democratization and dismantle weapons of mass destruction. Turkish public opinion was also affected by the perception that Turkey was being portrayed in the US as a greedy country merely trying to profit from the situation.

Nevertheless, the United States continued to put pressure on Turkey to send troops to Iraq to help stabilize a steadily deteriorating situation. This time the US government was more careful in terms of Turkish sensibilities. Furthermore, the US administration also authorized the potential release of \$8.5 billion in credits without linking it to Turkish troop deployments in Iraq. In Turkey, while the military and the government wanted to make this deal, public opinion still opposed any involvement in Iraq. In order to legitimise the cause in the eyes of the public, both the government and the military underlined that Turkey's role would be a humanitarian one emphasizing the restoration of public services. A frequently used expression was Turkey's role to try *'to put out the fire in the neighbour's house.'* Consequently, in October 2003, the Turkish parliament authorised the government to send troops to Iraq despite continued widespread public disapproval. The security elite's immediate concern was the repercussions that chaos and instability in Iraq could have on Turkey. They feared the break up of Iraq and the emergence of a Kurdish state. They argued that sending troops would block these outcomes while guaranteeing Turkey a place at the negotiating table where Iraq's future would be discussed. However, this time the decision met with the Iraqi Governing Council's opposition, and especially Kurds in northern Iraq, to the presence of Turkish troops. This was a relief for the government and a *'win-win'* situation for it.

Since 2003 Turkey has developed a *'proactive peace policy'* towards Iraq, which aims at developing relations with different segments of Iraqi society regardless of ethnic and sectarian differences. Within this context, before the elections, major Sunni opposition figures and envoys from the United States were invited to Ankara to ensure Sunni participation in the Iraqi national elections. Through proactive communication with different Iraqi groups, Turkish diplomats aim at preventing conflicts in Iraq.

Turkey thus naturally continues to support the political process and remains firmly committed to assisting Iraq in its search for security, peace and

stability. Aware of the vital importance of rebuilding Iraq's national security network and capabilities, Turkey has been contributing to NATO's Training Mission in Iraq. Turkey's contributions as a transit hub for humanitarian assistance, essential goods and services to Iraq are crucial for its reconstruction^{xv}.

In general, the 22nd Turkish government's Middle East policy has been developed vis-à-vis the EU's and individual member states' contradictory claims and increasing demands from Turkey. Despite Turkish government's enthusiasm, the EU's demands, particularly the ones regarding Turkish 'sovereignty' issues, have touched the nerves of Turkish public and military elite. The Euroskeptic circle in Turkey has increasingly outnumbered and started to criticize the AKP government's position of *'to do whatever they want for the sake of membership.'* On the other hand, the increasing 'Islamophobia' in Europe as a result of so-called Islamist Terror organizations' attacks on the US and its friends, the cartoon crisis^{xvi}, the initiation of discriminatory measures towards the Muslims in several European countries have caused resentment towards Europe among Turkish public. In order to ease the domestic tensions, the AKP government has developed new foreign policy rhetoric: Turkey as a bridge between East and West, between the Middle East and Europe, and between civilizations. Both the government and Turkish state elite has underlined the Turkey's role as 'bridge' between two worlds.

Considering the background given in the first section, the 'bridge' rhetoric is not a totally novel idea. This rhetoric is rooted in multi-faceted policy making, which had dominated Turkish foreign policy rhetoric after 1960s. As a reflection of this rhetoric, Turkey kicked off *'Alliance for Civilisations'* initiative in order to develop mutual understanding between Islamic world and the Christian world. As another reflection of 'bridge' rhetoric, throughout 2004 Turkey expressed its readiness to facilitate negotiations between Israel and Palestine. Till the election of Hamas government in Palestine, Turkey played a balanced diplomacy towards both sides of the conflict in order to contribute to the

reconciliation. However, the hopes for reconciliation between Israel and Palestine were obscured by the election of Hamas government in Palestine.

Turkey's claimed constructive role in the Middle East has been tested during and after Israel's recent intervention in Lebanon. Both the US and other European states proposed Turkey's involvement in the UN-led peace-keeping operation in Lebanon. The idea of sending Turkish troops to Lebanon has paved the way to an internal debate in Turkey similar to the one before the Iraqi war. In general, Turkish public opinion was against the idea of Turkish involvement in such a mission which would require possible clashes with Hezbollah in Lebanon. Besides the general public sensitivity towards the idea of fighting against other Muslims, even though Hezbollah is regarded as terrorist group, there was another debate regarding the Turkish troops' clashes with Kurdish guerrillas in Southeast Turkey. The increasing numbers of casualties, as a result of Kurdish insurgency, have caused resentment which coincided with Lebanon crisis. Thus, Turkish public opinion has turned against the idea of sending troops to Lebanon which would cause more casualties. The public protests demanding to stop increasing casualties responded harshly by PM Recep Tayyip Erdogan. In a speech he responded the public cry regarding actual casualties in south east Turkey and prospective casualties in Lebanon as saying *" army is not a place for lay down. Being part of Turkish army requires fighting even dying for the nation"*. Moreover, despite of public resentment, Turkish Parliament approved the motion to send troops to Lebanon for the UN peacekeeping operation. Prime Minister's unfortunate sentences and the Parliament decision to send troops to Lebanon cost the party a 9.75% drop in public support, which is very significant for a party aiming for another term as government.

Conclusion

Since the demise of the Soviet Union and the subsequent end of bipolarity, many states and their respective foreign policy experts have been confronted with the uncertainties of a new world order in the making and the question of where to find an adequate place in this emerging new order. This scenario particularly fits Turkey, which

is often characterized by its geo-strategic position that requires a careful balance between West and the Middle East. During 1990s, Turkey sought for a role in post-Cold War era. In the meantime, Turkey developed self-confidence in its foreign affairs. The majority government of the AKP coincided with Iraqi crisis and this coincidence posed a watershed for the Turkish foreign policy in general and Middle East policy in particular. Since then, Turkish foreign policy makers have underlined Turkey's role as a bridge between the West and the Middle East. As was analysed throughout the article, besides the international developments and requirements, Turkish public and domestic constraints have also played a significant role in terms of the development of this policy.

NOTE

ⁱ Oral Sander (1993), 'Turkish Foreign Policy: Forces of Continuity and Change', *Turkish Review*, Winter Issue, p.31.

ⁱⁱ Leonard Stone (2001), 'Turkish Foreign Policy: Four Pillars of Tradition', *Perceptions*, VI(2), p.1.

ⁱⁱⁱ Kemal Karpaz et al. (1975), *Turkish Foreign Policy in Transition*, Leiden, E.J. Brill, p.115.

^{iv} Philip Robins (1999), *Turkish Foreign Policy*, Ramat Gan, The Begin Sadat Center for Strategic Studies.

^v Dietrich Jung and Wolfgang Piccoli (2001), *Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and the Greater Middle East*, London: Zed Books, p.106.

^{vi} Jung and Piccoli, *ibid.*, p.106.

^{vii} Helen Milner (1992), 'International Theories of Cooperation among Nations: Strengths and Weaknesses', *World Politics*, 44(3), 466-496.

^{viii} Krasner and Katzenstein (1978) as cited by Robert D. Putnam (1993), 'Appendix I: Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games', *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, (eds.) Peter B. Evans, Harold K. Jacobson and Robert D. Putnam, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, p.435.

^{ix} Robert D. Putnam (1993), 'Appendix I: Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games', *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, ed. cit., p.436.

^x Andre Moravcsik (1993), 'Introduction', *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, ed. cit., p.15.

^{xi} Robert D. Putnam (1993), 'Appendix I: Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games', *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, ed. cit., p.435.

^{xii} The perception of being encircled by enemies seeking to destroy the Turkish state has remained a feature of the social habitus of the Kemalist elite in Turkey.

^{xiii} Phillip Robins (2003), 'Confusion at Home, Confusion Abroad: Turkey between Copenhagen and Iraq', *International Affairs*, 79(3), p. 564.

^{xiv} Kemal Kirisci (2004), 'Between Europe and the Middle East: The Transformation of Turkish Policy', *Meria*, 8(1), p.6.

^{xv} Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs. *Synopsis of the Turkish Foreign Policy*. <http://www.mfa.gov.tr/MFA/ForeignPolicy/Synopsis/SYNOPSIS.htm> (accessed April 15, 2006).

^{xvi} One of the Danish newspapers published a number of cartoons of Prophet Mohamed. These cartoons were considered as humiliation by the Islamic circles and after re-published of these cartoons by several European newspapers caused anger among the Muslims all over the world.

SUMMARY

Despite its Western orientation, alienation from the Middle Eastern affairs has never been realised for the Republic of Turkey. For decades Turkish foreign policy makers had underlined the primacy of 'West' in Turkish foreign policy. However, at the beginning of the 21st century Turkish state elite found themselves in role-searching between Europe and the Middle East. Since 1990s, Turkey has undergone a serious internal reform process that has changed the framework of its foreign policy. Particularly with the 22nd government, which came to power in November 2002, Turkey's ruling elite has gained self-confidence that it can play a constructive role in the region. This development has created more room for maneuver in Ankara's Middle East policy. However, as a result of domestic sensibilities and external pressures, the Turkish government has found itself to play a two-level-game regarding its Middle East policy. In this article, the 22nd Turkish Government's Middle Eastern policy making will be analyzed as a *two-level game*, which has been played by Turkish foreign policy makers in between domestic constraints and international pressures.

Bezen Balamir Coskun is a PhD Candidate in Loughborough University Department of Politics, International Relations and European Studies. She is working on her PhD dissertation entitled 'Analysing Securitisation Processes: Prospects and Problems for Reconciliation in Israeli Palestine Conflict'. Ms. Coskun has published several articles, book chapters and research papers on Middle East security, the EU's Middle East policy and Turkish Middle East policy.

STRATEGII DE SECURITATE

Conflictele de mică intensitate. Implicații de ordin politico-militar

Dragoș Alexandru Bănescu

Cadrul conceptual. Definiții

Conflictul de mică intensitate (CMI) este un concept ce combină elemente militare și non-militare (politice, religioase, economice, ideologice, psihologice). Problema stabilirii unui cadru conceptual precis constă în faptul că există numeroase concepte ce țin de latura non-convențională a conflictelor armate, care sunt fie asociate ca sinonime conflictelor de mică intensitate, fie ca subtipuri ale acestora.

Analizând din punct de vedere al teoretizării literatura de specialitate referitoare la conflictele de mică intensitate, se poate observa că unele concepte, precum „război special”, „război limitat” (*limited warfare*), „mic război” (*small war*), sunt considerate a fi sinonime cu CMI. Pe de altă parte, alte concepte precum „contrainsurgență”, „război de insurgență”, „război de gherilă”, „insurgență/gherilă urbană”, și chiar „război revoluționar” sunt considerate a fi categorii operaționale sau subtipuri ale conflictelor de mică intensitate.

Una din definițiile cel mai des întâlnite în studiile privind CMI afirmă că acest tip de conflict este **“o luptă politico-militară limitată, care are obiective politice, militare, sociale, economice și psihologice. Are de obicei un timp îndelungat de manifestare, cuprinzând forme de luptă ce variază de la presiunile diplomatice, economice și psihologice, până la acțiuni teroriste și insurgență armată”¹**. Aceeași definiție insistă asupra faptului că CMI se limitează la o anumită arie geografică nu foarte mare, și se caracterizează prin anumite limitări impuse la nivelul armamentului, tacticilor utilizate în

luptă, precum și nivelul forței angajate. CMI presupune utilizarea mijloacelor militare de luptă sub nivelul conflictelor dintre forțele armate regulate, convenționale.

Mai multe aspecte pot fi deduse din această definiție generală. În primul rând se insistă asupra faptului că CMI nu este exclusiv un concept militar, ci integrează mai ales aspecte civile, precum cele menționate anterior: politice, religioase, economice, ideologice, psihologice. De altfel, din punct de vedere al consecințelor, componenta politico-strategică a CMI este de o deosebită importanță pentru analiza conflictelor actuale.

O altă definiție care se regăsește în doctrina militară a Statelor Unite, definește CMI ca fiind **„o confruntare politico-militară între state sau grupări rivale (...) care implică de cele mai multe ori înfruntări prelungite din cauza unor principii sau ideologii diferite. CMI variază de la subversiune la luptă armată. Conflictele de mică intensitate se duc prin utilizarea simultană a diverselor mijloace de luptă, combinând instrumente politice, economice, informaționale și militare”²**. În plus, CMI au un pronunțat caracter local și au ca spațiu de emergență în special statele Lumii a Treia, însă de cele mai multe ori au și implicații regionale și globale de securitate.

Categorii operaționale: Insurgență, contrainsurgență, combaterea terorismului, operațiuni speciale, lovituri cu obiectiv limitat, operațiuni militare altele decât războiul.

Insurgența armată – este definită drept „o luptă armată orientată politic, organizată,

al cărei scop este acela de a obține puterea prin mijloace revoluționare și înlocuirea autorității existente³. Uneori, obiectivele insurgenților pot fi limitate, de exemplu obținerea controlului politic și militar asupra unei anumite regiuni și/sau subminarea legitimității și autorității guvernului sau conducerii unui stat.

Contrainsurgența (COIN) – este considerată a fi, alături de insurgență, cea mai importantă categorie operațională a CMI. Principiile pe care se bazează contrainsurgența sunt clasificate după cum urmează: recunoașterea caracterului politic al insurgenței; stabilirea unei autorități de comandă militaro-civile; importanța obținerii informațiilor prin intermediul HUMINT (*human intelligence* – NATO definește HUMINT ca fiind o categorie a procesului de obținere a informațiilor prin intermediul surselor umane), câștigarea războiului psihologic și, în special, încrederea populației autohtone din regiunea/zona de manifestare a fenomenului insurgent⁴. În timp ce în cazul conflictelor convenționale se pune accentul pe componenta militară a confruntării, în cazul contrainsurgențelor decidenții militari se concentrează pe identificarea aspectelor politice, economice, religioase și ideologice care au generat conflictul, în funcție de care se poate obține o imagine asupra posibilei evoluții a evenimentelor.

Combaterea terorismului – include două componente: **antiterorism** – care presupune „măsuri defensive luate în scopul reducerii vulnerabilității față de acțiunile teroriste”⁵ și **contraterorism**, adică acele măsuri cu caracter activ și ofensiv care au drept obiectiv prevenirea și descurajarea acțiunilor teroriste. Acțiunile contrateroriste se desfășoară sub forma a trei tipuri distincte de operații: de prevenire; de contracarare și ripostă la acțiunile teroriste în curs de desfășurare; de salvare⁶.

Loviturile cu obiectiv limitat (sau operațiunile „chirurgicale”, fie terestre sau aeriene), presupun lovirea unor ținte foarte precis identificate, prin intermediul unor forțe convenționale; această categorie operațională poate fi aplicată pentru conflictele care presupun celelalte trei forme prezentate mai sus.

Operațiuni militare altele decât războiul (MOOTW / OMAR) – combaterea terorismului, operațiile de menținere a păcii, sprijinul operațiilor antidrog, impunerea sancțiunilor, impunerea zonelor de excludere (aeriană, maritimă sau terestră), asistență umanitară, operațiuni de căutare-salvare-evacuare⁷. Doctrina militară a Comitetului Întrunit al Șefilor Statelor Majore ale Armatei Statelor Unite (Joint Chiefs of Staff) privind Operațiunile Speciale (JP – 3-05.1- IV-2), din decembrie 2001, prevede că insurgența, contrainsurgența precum și operațiunile de sprijin pentru insurgență sunt tipuri de operațiuni militare altele decât războiul (*military operations other than war*). Totuși, pentru o mai bună înțelegere a tipurilor de operațiuni specifice CMI, am abordat separat definirea insurgenței și a contrainsurgenței. OMAR este acronimul românesc pentru operațiuni militare altele decât războiul.

Operațiunile forțelor speciale – conform unui studiu privind forțele speciale americane⁸, cele mai importante tipuri de astfel de operațiuni sunt:

- Operațiuni speciale de recunoaștere (SR) – misiuni de recunoaștere, cu grad maxim de dificultate, în teatru inamic;
- Apărare internă în spațiul extern (FID) – asistență pentru guvernele altor state care sunt amenințate de activități subversive sau insurgențe armate;
- Activități militare de mică vizibilitate (*low-visibility military activity*) – sprijin pentru operațiuni militare sau paramilitare de lungă durată. Acest tip de misiuni include războiul de gherilă și alte forme de activitate militară cu grad scăzut de vizibilitate;

- Combaterea terorismului (CT) – măsuri ofensive pentru a preveni, descuraja și răspunde la acțiunile teroriste;

- Contra-proliferație (CP) – acțiuni de confiscare, distrugere sau recuperare a armelor de distrugere în masă;

- Afaceri civile (CA) – activități privind legătura dintre forțele militare și autoritățile civile și populația civilă, în scopul facilitării operațiunilor militare în teatre de operații;

- Operațiuni psihologice (PsyOps) – operațiuni de transmitere de informații către forțe străine aliate, pentru a induce acestora atitudini favorabile față de obiectivele forței care a generat operațiunile.

Implicații de ordin militar

Decidenții politico-militari americani, spre exemplu, sugerează că un număr din ce în ce mai mare de militari trebuie să primească pregătirea necesară luptei specifice războielor de mică intensitate, fie că este vorba despre contrainsurgență, anihilarea gherilelor urbane, sau contracararea terorismului. Această intenție se manifestă în special ca un posibil răspuns la noile provocări pe care insurgențele irakiană și talibană le impun eforturilor americane de stabilizare post-conflict.

Problema constă, practic, în a alege între două alternative: 1) creșterea numărului de formațiuni (unități) ale unei armate antrenate conform tehnicilor și principiilor CMI sau 2) păstrarea numărului de unități de forțe speciale, astfel încât acestea să își păstreze caracterul lor de bază, și anume acela de eșaloane tactice cu misiuni strategice.

Această dilemă poate fi rezolvată de către decidenții militari prin analiza caracterului conflictelor de mică intensitate (CMI): acțiune în plan tactic și operativ și rezultate în plan strategic. Putem afirma că CMI au fost purtate și au evoluat

în principal la nivel tactic, dar au avut consecințe la nivel politico-strategic, rezultatul unor astfel de conflicte hotărând, practic, evoluția mediului de securitate la nivel regional. Simplificând enunțul de mai sus, putem spune că în cazul CMI avem de-a face cu un calcul de tipul:

INPUT la nivel tactic → OUTPUT la nivel politico-strategic.

Una din caracteristicile CMI se referă la faptul că acestea apar ca o evoluție a unor conflicte clasice în conflicte non-convenționale. Astfel, poate exista posibilitatea ca un război convențional în primă fază să degenereze într-un conflict de mică intensitate. Deși unii comentatori militari nu s-au pus definitiv de acord asupra acestui fapt, războiul dus de forțele americane în Vietnam poate fi considerat un astfel de exemplu. Acesta a debutat prin lupte ale unor unități clasice ale armatei americane împotriva forțelor comuniste vietnameze, pentru ca pe parcurs războiul să capete și accente ale conflictului de mică intensitate, în care tacticile militare clasice erau în bună măsură înlocuite cu forme de luptă specifice CMI, respectiv tactici specifice gherilelor și grupărilor revoluționare.

Importanța tehnologiei și a metodelor de obținere a informațiilor în CMI. Pregătirea informativă specifică în teatrul de operații.

Progresul tehnologiei militare va avea un impact din ce în ce mai profund asupra modului de purtare a războiului, atât la nivel convențional, cât și non-convențional. În majoritatea tipurilor de conflicte, tehnologia deține un rol crucial în special în domeniul obținerii informațiilor pe câmpul de luptă.

Această tendință este observată mai ales la nivelul aplicării inovațiilor high-tech în domeniul SIGINT (*signal intelligence*

■ Monitor Strategic ■

– obținerea informațiilor prin analizarea semnalelor electronice, prin interceptare radio sau altfel de mijloace specifice) și ELINT (*electronic intelligence* – obținerea informațiilor prin intermediul senzorilor electronici – radare, sisteme de apărare antiaeriană etc.). Însă în cazul CMI, în domeniul *intelligence*, atenția trebuie să se concentreze în special pe componenta HUMINT, întrucât în numeroase teatre (Kosovo, Irak, Afganistan și Liban, doar pentru a cita cele mai recente exemple) s-a observat necesitatea obținerii informațiilor prin această metodă. Cu alte cuvinte, în cazul CMI, componenta umană în procesul de obținere a informațiilor despre elementele inamice este mult mai importantă decât alte tipuri de surse, care tind să fie supra-tehnologizate și informatizate. În plus, este necesară integrarea la nivelul superior de decizie a diferitelor tipuri de *intelligence*.

Infiltrarea în interiorul grupărilor insurgente, teroriste sau de tip paramilitar, de exemplu, prin metode specifice HUMINT, poate oferi o mai bună analiză asupra tacticilor de luptă ale acestora. Acest lucru este valabil cu atât mai mult cu cât principiile de bază ale luptei în conflictele de mică intensitate nu s-au schimbat foarte mult de-a lungul istoriei conflictelor armate⁹. În ceea ce privește pregătirea informativă specifică a terenului de luptă, trebuie menționat că aceasta este un proces continuu, un proces dinamic, care necesită constantă re-evaluare¹⁰.

Factorii de care trebuie să se țină seama în mod special (în afară de cei tradiționali – climă, teren ș.a.) sunt:

- *atitudinea populației civile* (care poate fi ostilă sau pozitivă, sau neimplicată);
- *posibilitățile de susținere logistică și proiecție a forței*;
- *evaluarea capacităților de sprijin ale statului gazdă („host nation support”)*;

- *resursele economice critice ale ariei respective*;

- *riscul apariției victimelor colaterale*;

- *controlul eventualilor refugiați*¹¹;

- *accentul pe misiuni de recunoaștere, pentru observarea și identificarea activităților inamice*;

- *dezvoltarea unor sisteme pentru eliminarea posibilelor cazuri de „friendly-fire”, a căror posibilitate de apariție este mai mare în cazul CMI decât în conflictele clasice*;

- *cunoașterea profilului leadership-ului local/regional* (pentru o eventuală cooperare în plan politic și militar); liderii la nivel local pot fi lideri militari, lideri tribali (e.g. Afganistan, Irak) și religioși (diverse state din Orientul Mijlociu). În plus, este necesară cunoașterea orientărilor de natură politică și religioasă a liderilor la nivel local. Aceasta este cu atât mai necesară cu cât, în unele state, complexitatea riscurilor crește odată cu suprapunerea unor clivaje ideologice și religioase;

- *utilizarea cu succes a operațiunilor psihologice*;

- *identificarea pattern-urilor de autoritate și legitimitate în interiorul statului/regiunii respective*; aceasta vine ca o completare la analiza profilului leadership-ului;

- *informare eficientă asupra modalităților de recrutare a elementelor insurgente*; aceasta permite formularea strategiei prin care se urmărește câștigarea sprijinului și încrederii populației (câștigarea așa-numitului „război al inimilor și minții” – „*hearts and minds*”).

Activitățile de tip CIMIC (Cooperare civili-militari) sunt, de asemenea, esențiale pentru a se asigura o cât mai bună informare asupra condițiilor din teatrul de operații, pentru o cât mai rapidă identificare a contramăsurilor necesare și câștigarea sprijinului și încrederii populației. Aceste

activități sunt foarte importante mai ales datorită faptului că, în majoritatea conflictelor de mică intensitate, nu numai factorul militar este cel predominant, fiind necesară o atenție deosebită acordată aspectelor politice. De aceea, în cazul CMI se impune cooperarea dintre factorii de decizie militari și autoritățile civile, în acest moment exemplele din Irak și Afganistan fiind cele mai concludente în acest sens.

Atât timp cât natura războiului diferă în CMI, există „o nevoie de adaptare și modificare a structurilor și metodelor, lucru care ar putea implica crearea unor forțe specializate, pregătite în „războaie mici”, și nu bazarea pe o masivă putere de foc și manevră pentru a câștiga războiul¹².

Transformările la nivelul CMI se referă și la regulile de angajare. Constrângerile ce apar la nivel tactic în ceea ce privește utilizarea puterii de foc și a violenței sunt inerente în cadrul CMI¹³. Necesitatea răspunsului rapid, identificarea elementelor inamice, instabilitatea politică cronică, cutumele locale, sunt elemente care duc la creșterea complexității și importanței regulilor de angajare în luptă, ele nefiind întâlnite în mod normal în operațiuni convenționale. În cazul unor operațiuni specifice CMI (operațiunile de impunere a păcii, de exemplu), cel mai important aspect privind regulile de angajare este acela că încălcarea lor poate avea efecte negative pentru buna desfășurare a operațiunilor și chiar pentru securitatea trupelor. În consecință, regulile de angajare trebuie să fie clar exprimate și să sufere un proces de adaptare la condițiile impuse de fizionomia conflictului¹⁴.

Implicații de ordin politic

Acest tip de implicații se manifestă în cazul CMI în special pentru a identifica cauzele care au determinat declanșarea

insurgenței. De cele mai multe ori, conflictele interne apar ca un efect al tulburărilor la nivelul diverselor categorii sociale, al crizelor economice cu implicații sociale, sau al prăbușirii ordinii sociale existente (cum este cazul acelor „failed states”, state slabe din punct de vedere al autorității politice, care se dezintegrează). De aceea, cei care iau deciziile în privința angajării forțelor în teatru în cadrul unui CMI trebuie să țină seama de aceste elemente declanșatoare cu caracter politic, social și religios.

Una din definițiile conflictelor de mică intensitate afirmă ca acestea presupun o „luptă politico-militară limitată, care are obiective politice, militare, sociale, economice și psihologice”, de aici rezultând, încă o dată, că CMI presupun evaluarea constantă a mediului politic al statului pe teritoriul căruia se desfășoară respectivul conflict.

Calcululele specific militare (dimensiunea, numărul și tipul unităților utilizate în luptă, amplasarea în teatru etc.) nu sunt în nici un caz suficiente într-un conflict de mică intensitate. Mediul de manifestare al unor astfel de conflicte este foarte complex (elementele cu caracter politic, economic, religios, în centrul cărora stau ideile de autoritate și legitimitate), ținând seama de multitudinea de factori ce trebuie identificați pentru structurarea unei cât mai eficiente strategii de combatere a adversarilor. Este, deci, eronată premisa conform căreia, automat, capacitatea de a face față unui război convențional se aplică și forței militare implicate într-un război neconvențional, cum este cel de mică intensitate¹⁵.

Operațiunile eficiente în CMI permit statelor superdezvoltate să atingă obiective selectate, concomitent cu reducerea riscurilor într-o lume în care proliferarea armelor de distrugere în masă,

a sistemelor de lansare a rachetelor, și a altor echipamente sofisticate transformă varianta unor războaie de medie și mare intensitate într-o alternativă neatractivă pentru decidenții raționali ¹⁶.

În ultimă instanță, implicațiile politice se referă la faptul că decidenții militari trebuie să aibă o relaționare eficientă cu liderii politici din statul gazdă. Acest fapt este mai vizibil în cazul operațiunilor militare pe care comunitatea internațională le întreprinde în Irak și Afganistan. Analizând eforturile privind înfrângerea insurgenței în Irak și a rebelilor talibani în Afganistan se poate afirma faptul că este necesară o bună coordonare inter-instituțională, în sensul unei eficiente cooperări între autoritățile politice ale statelor gazdă și forțele militare internaționale. Stingerea unui conflict de mică intensitate nu are aceleași semnificații precum cazul unor conflicte clasice - care sunt de natură militară *per se*-, necesitând acordarea unei atenții deosebite unor elemente de ordin politic, precum *consolidarea autorității și legitimității politice, respectarea cutumelor locale legate de organizarea politică și religioasă, caracterul leadership-ului, acțiunile CIMIC și utilizarea eficientă a mass media pentru obținerea sprijinului populației locale*.

Conflictele de mică intensitate implică adesea identificarea clară a obiectivelor politice și elaborarea unei strategii generale care necesită sprijinul forțelor militare pentru atingerea respectivelor obiective. De aici rezultă, practic, imperativul unei bune cooperări la nivelul CIMIC, cu atât mai mult cu cât controlul violenței în cadrul unui conflict de mică intensitate nu implică întotdeauna exclusiv o soluție militară unică.

Concluzii

- În viitoarele conflicte militare se vor întrepătrunde atât aspecte ale conflictelor de mică intensitate, dar și ale conflictelor militare clasice. La nivel global se observă tendința de transformare a războaielor de mare intensitate în conflicte de mică intensitate, în special în statele în care este necesar un complex proces de reconstrucție post-conflict (e.g. Irak, Afganistan).

- Aspectul asimetric și cel non-convențional al luptei sunt elemente pregnante în cadrul conflictelor de mică intensitate. Acestea determină translatarea accentului de la utilizarea unor tactici general aplicabile către ideea de adaptare la tacticile de luptă ale adversarului și adoptarea unor tactici precum cea a luptei "în oglindă".

- Deși unele aspecte ale operațiunilor militare convenționale pot fi adaptate la un conflict de mică intensitate, sunt multe altele care cer reorganizarea forțelor, echipamentelor și tacticilor, precum și adaptarea regulilor de angajare.

- Conflictele de mică intensitate nu au soluții rapide, ele având origini culturale, religioase și istorice complexe, în care preponderente sunt tacticile de luptă asimetrice.

- În cadrul conflictelor de medie și mare intensitate, forțele militare contribuie prin acțiuni directe la îndeplinirea obiectivelor strategice, iar pentru definirea acestor obiective se utilizează concepte de natură militară; prin contrast, în cazul conflictelor de mică intensitate, obiectivele strategice au mai degrabă un caracter politico-militar, forța militară fiind doar una din componentele utilizate pentru atingerea obiectivelor. Deși obiectivele celor două tipuri de conflicte (de mare și mică intensitate) pot fi identice, totuși mijloacele de îndeplinire a acestor obiective diferă.

• Utilizarea forței militare este doar una dintre componentele strategiei generale aplicate în cadrul conflictelor de mică intensitate. Aspectele economice, politice, diplomatice și informaționale completează o abordare integrată privind managementul conflictului.

NOTE

¹Field Circular "Low-Intensity Conflict", FC 100-20, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth/Kansas, May 30, 1986, p.V, în Jochen Hippler, *Low intensity warfare and its implications for NATO*, 1988 - www.jochen-hippler.de/Aufsatzes/low-intensity_conflict

²Joint Chiefs of Staff, *The Official Dictionary of Military Terms*, JCS Pub 1-02, Second Edition, Irvine, CA, Global Professional Publications, 1992, p. 212.

³Major Eric N. Nyberg, USMC, *Insurgency: The Unsolved Mystery*, 1991, p. 4. Nyberg preia această definiție din *Field Manual (US Army) 100-20, Military Operations in Low Intensity Conflict*: (4: 2-0), Washington DC: Headquarters Departments of the Army and the Air Force, 1990. AAP-6 (2004) - *NATO Glossary of Terms and Definitions*.

⁴Dr. Daniel Marston, *Force Structure for High- and Low-Intensity Warfare: The Anglo-American Experience and Lessons for the Future*, Royal Military Academy Sandhurst, p. 8, studiu disponibil la http://www.cia.gov/nic/PDF_GIF_2020_Support/2004_05_25_papers/force_structure.doc

⁵E. Bădălan, T.Frunzeti, *Acțiunile militare altele decât războiul*, Ed. Militară, București, 2001, p.51.

⁶*ibidem*, p.53.

⁷*Ibidem*, capitolul 3.

⁸*USSOCOM Fact Sheet*, nedatat, decembrie 1996, citat în Thomas K.Adams, *US Special Operation Forces in Action: the challenge of unconventional warfare*, Routledge (UK), 1998, p. 15.

⁹Field Circular "Low-Intensity Conflict", FC 100-20, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth/Kansas, May 30, 1986, p.V, în Jochen Hippler, *Low intensity warfare and its implications for NATO*, 1988 - www.jochen-hippler.de/Aufsatzes/low-intensity_conflict

¹⁰*Low Intensity Conflict – Specific Intelligence Preparation of the Battlefield (IPB)*, disponibil la <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1990/90-9/9093ch2.htm>

¹¹*Low Intensity Conflict – Specific Intelligence Preparation of the Battlefield (IPB)*, disponibil la <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1990/90-9/9093ch2.htm>

¹²Vladi Sofroniev, *Conflictele de joasă intensitate*, în "Impact Strategic", Nr. 3/2005.

¹³*Low Intensity Conflict – Lessons Learned*, http://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call_90-4_1lp1.htm

¹⁴*Ibidem*.

¹⁵Vladi Sofroniev, op.cit.

¹⁶David Isenberg, *Special Forces: Shock Troops for the New Order*, în "Middle East Report", No.177, Aug. 1992, p.24.

SUMMARY

This paper aims at setting a conceptual framework for the analyses of the low intensity conflicts (LIC), providing a set of definitions of this concept and commentaries regarding the nature of this kind of conflicts and their implications for the features of warfare in the 21st century. The paper also provides some definitions of the subcategories of low intensity conflict, e.g. insurgency, counterinsurgency, special operations and military operations other than war. The analysis then focuses on the political and military inferences of the low intensity conflicts on security in post-conflict rehabilitation process (rules of engagement, the influence on intelligence gathering, the role of technology in preparing the theatre of operations).

Dragoș Alexandru Bănescu holds a B.A. in Political Sciences and a M.A. in International Relations and Conflict Management. He is also a research assistant in security studies and defence policy. His main areas of interest are international security, strategic studies, international relations, security strategies and conflict analyses.

Strategii de securitate post-Război Rece

Bogdan Sgârcitu

Globalizarea și securitatea națională în era post-Război Rece

Globalizarea a avut și are un impact puternic asupra problematicei securității naționale. Cum am arătat, atât teoretic cât și practic, conceptul de securitate națională a dobândit, în era post-Război Rece, un caracter holistic¹. Securitatea înțelegea strict militar a devenit depășită, structurarea instituțională și acțională în acest domeniu înregistrând modificări substanțiale. Pe de o parte au acționat forțele multiple dezlănțuite de schimbarea sistemică post-Război Rece – de la bipolarism la multipolarism și uni-multipolarism, iar pe de o altă parte, manifestarea fenomenului globalizării a adus schimbări mentalităților dar și mediului înconjurător sub toate înfățișările lui.

Ne propunem să vedem cum a fost perceput la nivel teoretic impactul schimbării sistemice și a acțiunii forțelor globalizării în abordarea problematicei securității. Pasul următor este să studiem cum acțiunea practică s-a subordonat noilor unghiuri de vedere și perspectivelor deschise de noile teorii, comparativ cu cele ale perioadei Războiului Rece. Cu alte cuvinte, vom cerceta binomul teorie – practică în era post-Război Rece în câmpul securității.

Pentru a ne atinge scopul urmărit vom recurge la rezumări ale principalelor orientări teoretice evidente ca impact în câmpul acțiunii practice. În același timp, vom apela la comparații între strategiile de securitate națională recente ale unor actori mari și mici/mijlocii care să evidențieze tendințele lor de evoluție. Comparațiile întreprinse servesc la

punerea în evidență a schimbărilor apărute în domeniul politicilor de securitate la nivel mondial.

Noi amenințări în era post-Război Rece

În perioada Războiului Rece paradigma securității era caracterizată prin stabilitate, punându-se accent pe supraviețuirea și orientarea superputerilor de a-și promova și implementa propriile valori și interese într-un sistem bipolar, iar strategia descurajării nucleare a avut poate cel mai important rol în acest sistem de securitate.

Procese globalizării au modificat considerabil modul de abordare a securității. Aspectele non-fizice ale securității, diversificarea amenințărilor și importanța păstrării identității, sunt doar câteva efecte importante în ce privește securitatea internațională post-Război Rece. Aceste efecte se reflectă în asumarea anumitor orientări politice interne și externe de către state. În primul rând, globalizarea induce “interpenetrarea” problemelor interne și externe, astfel încât guvernele naționale operează în spații definite de intersectarea intereselor de securitate internă și externă. Amenințările devin transnaționale, dar pericolul militar transnațional pierde din importanță. În al doilea rând, globalizarea exercită presiuni suplimentare asupra guvernelor care trebuie să găsească un răspuns adecvat. Statul interacționează cu actori non-statali și trans-statali, ceea ce determină un grad înalt de complexitate a relațiilor internaționale. În al treilea rând, globalizarea face calculul capacităților relative ale statului, așa numita tradițională

„balanță a puterii”, să poarte un caracter complex, non-linear și uneori imprevizibil. În sfârșit, globalizarea modifică natura războiului și face ca modelele pe larg acceptate de gândire strategică și *deterrence* rațional să fie desuete și tot mai puțin relevante, mai ales, în ce privește noii actori ai politicii mondiale².

Există noțiuni utilizate în anii '90 în domeniul securității, precum „extinderea democrației”, „angajare selectivă” și „preempțiune”, care sunt mai degrabă efecte ale sfârșitului Războiului Rece decât ale globalizării. Concepte precum „caracterul perimat al războiului” și „securitate non-militară”, „statele paria” nu sunt prezentate ca având ca primă cauză globalizarea, deși sunt clar legate de acest proces. Totodată, răspândirea informației și tehnologiei crește exponențial pericolul unor noi amenințări, de natură transnațională, precum răspândirea armelor de distrugere în masă și a substanțelor fisionabile pentru fabricarea lor, iar globalizarea face ca tehnologia necesară să fie ușor accesibilă. La celălalt capăt al spectrului globalizare–securitate pot fi plasate rețelele extremiste și fundamentaliste, care au capacitatea de a se organiza transnațional și de a utiliza tactici teroriste care sunt puternic întărite de globalizarea tehnologiei și a informației³.

Amenințări transnaționale

Emergența exponențială a amenințărilor transnaționale a indus percepția că noțiunea de suveranitate națională e depășită, deoarece aceste amenințări afectează comunitățile și indivizii dincolo de frontierele statale. Este evident că nici un stat nu poate funcționa izolat în ziua de astăzi. Mai mult, indiferent de mărime, statele nu-și pot asigura singure securitatea datorită gradului crescut de interconectivitate (globalizare) și acțiunii transfrontiere a amenințărilor. De aceea, teoreticienii au început să chestioneze

relevanța opțiunilor de securitate centrate pe stat și să propună abordări alternative.

Amenințările transnaționale, definite ca riscuri non-militare, care amenință integritatea politică și socială sau bunăstarea și sănătatea unei națiuni sunt deja o certitudine. Cele mai elocvente exemple de amenințări transnaționale sunt terorismul, rețelele criminale transnaționale, traficul de arme, persoane, substanțe interzise și droguri, migrația ilegală, bolile infecțioase, degradarea mediului etc. Aceste amenințări nu reprezintă neapărat o provocare pentru suveranitatea teritorială a unui stat, ci mai degrabă sunt o provocare pentru autoritatea statală și eficiența guvernării. Distribuția inegală a resurselor, defrișarea pădurilor și epuizarea resurselor naturale, pan-ideologii fundamentaliste sau extremiste, probleme identitare și chiar „statele falimentare” pot reprezenta amenințări transnaționale. Toate acestea riscă să devină, în combinație sau chiar individual, amenințări primare deopotrivă pentru securitatea individuală, autoritatea/legitimitatea statală și frontierele naționale recunoscute internațional. Mai mult, provocările locale la adresa securității naționale se diseminează rapid și pot căpăta un caracter regional sau chiar global datorită interdependențelor apărute la aceste niveluri.

Spre deosebire de provocările tradiționale la adresa securității, amenințările transnaționale se insinuează treptat și adesea nu primesc un răspuns concentrat sau timpuriu. De asemenea, abordarea amenințărilor transnaționale impune atât un răspuns intern, cât și extern, ceea ce readuce în discuție problema relațiilor internaționale ale statelor. Adesea, în plan intern „supraveghetorii” acestor amenințări sunt oficialii non-militari din executiv, iar în cel extern oficialii militari. Această situație paradoxală prin prisma tradițională se explică

prin faptul că utilizarea forței ar însemna doar un răspuns parțial și adesea neadecvat la acest tip de amenințări cu caracter dispersat. Un răspuns militar, spre exemplu, împotriva organizațiilor criminale ar însemna un răspuns supradimensionat, ineficient și costisitor, deoarece combaterea unor organizații cu caracter de rețea cere cu predilecție folosirea altor mijloace decât cele militare.

Existența frontierelor între state are serioase implicații din punctul de vedere al legalității efortului de combatere și eradicare a amenințărilor transnaționale. Pe lângă cooperarea între agențiile specializate interstatale cu caracter non-militar, statele sunt nevoite să dezvolte structuri non-militare cu caracter de sprijin al activității forțelor armate. Ele ar putea asigura transportul, ajutorul medical de urgență și chiar sprijinul acordat pentru interceptarea diferitor forme de trafic, combaterea consecințelor unor fenomene ecologice, dar ar putea avea și contribuții în domeniul strângerii de informații. Dezvoltarea în era post-Război Rece a acțiunilor de *peace-keeping* și *peace-enforcement*, precum și a celor de *nation-building* și *post-conflict rehabilitation* arată în mod persuasiv această cerință a structurării moderne a forțelor de securitate ale statelor.

Noi paradigme teoretice: constructivismul și neo-liberalismul

În era Războiului Rece, teoria relațiilor internaționale a fost dominată de trei paradigme – realism, liberalism și structuralism – iar dezbateră între aderenții lor a creat impresia că modalitățile de abordare a relațiilor internaționale au fost epuizate. Sfârșitul Războiului Rece a impus însă două direcții teoretice majore. Dezbateră între neo-realism și neo-liberalism, conturată de multiplicarea unghiurilor de înțelegere a sistemului mondial odată cu manifestarea tot mai clară a globalizării și a acțiunii actorilor

non-statali, pare să fi fost câștigată de cei din urmă. Pozitivismul ca bază metodologică a realismului a fost semnificativ subminat de noile dezvoltări în științele sociale, iar partizanii instituționalismului neo-liberal au crescut semnificativ ca pondere în literatura de specialitate.

Paradigma neo-liberală, evidentă după sfârșitul Războiului Rece și accentuarea fenomenului globalizării, se caracterizează prin existența unor voci diferite în interiorul liberalismului tradițional. În interiorul paradigmei neo-liberale există trei abordări distincte: internaționalismul neo-liberal, neo-idealismul și instituționalismul neo-liberal.

Internaționalismul neo-liberal, sau teza „păcii democratice”, afirmă că statele liberale nu se războiesc între ele. Acest lucru nu înseamnă că statele liberale nu sunt energice/agresive când este vorba despre alte state cu regimuri autocratice sau entități non-statale⁴. Explicația cea mai des întâlnită pentru teza „păcii democratice” este că statele liberale, fiind bogate, ar avea mai puțin de câștigat de pe urma unui război decât un stat cu regim autocratic, de regulă mai sărac. O altă explicație pune accentul pe faptul că într-un regim liberal-democratic decizia declanșării unui război aparține cetățenilor, ceea ce face conflictele mai puțin frecvente decât în cazul unui regim autocratic. O a treia explicație este că statele democratice pur și simplu tind să fie în relație de amicitie unele față de altele⁵.

Internaționalismul neo-liberal a produs ideea „sfârșitului istoriei”⁶, care celebrează triumful liberalismului. Articolul și ulterior cartea lui Fukuyama despre „sfârșitul istoriei” a avut un impact major, furnizând legitimitate ideilor de „exportare” a valorilor liberale în toate statele și fundamentând conceptul de „intervenție umanitară”. La nivel politic, statele puternice din sistemul internațional ar fi capabile să utilizeze constrângeri instituționale pentru a implica state non-liberale în ordinea politică a statelor liberale.

Neo-idealismul și internaționalismul neo-liberal au o viziune comună asupra angajamentului în privința formelor democratice de guvernare și credința că interdependența face războiul tot mai improbabil. Neo-idealiștii nu consideră însă pacea și dreptatea ca fiind condiții naturale, ci rezultatul unei activități deliberate. În consecință, este nevoie ca sistemul internațional să fie reformat spre transparență și democrație atât la nivelul statelor, cât și la nivelul instituțiilor internaționale. Globalizarea poate aduce anarhie etică și decădere a valorilor tradiționale, ceea ce conduce la o agendă diferită în ce privește politica globală. Primul loc pe această agendă este democratizarea politicii globale⁷. Held susține că ordinea westphalică a devenit neadecvată, iar ca rezultat al sfârșitului Războiului Rece un număr important de state au început un proces intens de democratizare. Totuși, societatea internațională a statelor rămâne blocată în același sistem generator de anarhie. Astfel, în locul unor modele westphalice ale politicii globale (ONU, de exemplu), Held propune un „model cosmopolitan al democrației”, cu parlamente regionale. În al doilea rând, drepturile omului ar trebui să fie monitorizate de o nouă Curte Internațională pentru Drepturile Omului. În al treilea rând, reforma propusă a ONU sau înlocuirea acestei organizații cu un parlament global reprezentativ și responsabil ar elimina anarhia wetsphalică.

Instituționalismul neo-liberal, reprezentat de câteva vârfuri, cum ar fi R. Keohane și J. Nye, propune o întoarcere la abordarea centrată pe stat în analiza politicii mondiale. Unul dintre principiile de bază ale instituționalismului neo-liberal este acela că actorul-stat reprezintă în mod legitim societatea. Existența anarhiei în relațiile internaționale nu poate fi evitată, dar regimurile internaționale și instituțiile internaționale pot diminua considerabil

anarhia. De asemenea, în viziunea lor, creșterea integrării la nivel regional și global este primordială (evoluția Uniunii Europene este un test vital).

Paradigma constructivistă pune accentul în studierea politicii mondiale atât pe sensurile pe care actorii le dau acțiunilor lor, cât și pe identitatea acestor actori. Cei mai cunoscuți exponenți ai constructivismului sunt F. Kratochwil, A. Wendt și P. Katzenstein. Studiul lui A. Wendt din 1992, intitulat „Anarchy is what States Make of It: The Social Construction of World Politics” (dezvoltat mai apoi în lucrarea „Social theory of international politics”, apărută în anul 1999) rămâne central pentru această orientare teoretică. Wendt susține că:

1. Dezbaterea neo-realism vs. neo-liberalism este centrală în relațiile internaționale, fiind concentrată în special pe ideea că acțiunea statului este influențată mai mult de structura sistemului (neo-realism) sau că este influențată mai mult de procese, interacțiuni și de dinamica instituțiilor (neo-liberalism).

2. Atât neo-realismul cât și neo-liberalismul sunt teorii raționaliste, bazate pe teoriile alegerii raționale și consideră identitățile și interesele actorilor ca de la sine înțelese. Pentru ambele teorii, actorii sunt state egoiste.

3. Teoriile reflectiviste sau constructiviste se concentrează pe modul în care practicile relaționale între actori rezultă în identități și interese care sunt formate în procesul interacțiunii. Cu alte cuvinte, suntem ceea ce suntem prin felul în care interacționăm și nu indiferent de aceasta.

4. Identitățile și interesele au caracter relațional și sunt definite în funcție de situație. Instituțiile reprezintă seturi relativ stabile de identități și interese. Auto-ajutorarea este o asemenea instituție, dar nu este unicul mod de combinare a definițiilor identităților și intereselor în condiții de anarhie.

5. Nu există o dilemă a securității automată pentru state.

6. Dacă statele se află într-o situație de autoajutorare, aceasta este din cauza comportamentului lor, iar schimbându-se comportamentul statelor se va schimba și sistemul. Totuși, aceasta nu implică ideea că sistemul bazat pe autoajutorare, ca orice alt sistem social, poate fi schimbat ușor.

7. Agenda viitoare de cercetare pentru relațiile internaționale ar trebui să constea în analiza a ceea ce fac și ceea ce sunt actorii internaționali. Cu alte cuvinte, disciplina relațiilor internaționale ar trebui să analizeze modul în care actorii definesc sistemul internațional. Wendt consideră că acesta este aspectul în care neo-liberalii și constructiviștii pot colabora pentru a oferi o paradigmă a relațiilor internaționale care ar fi în competiție cu paradigma neo-realistă.

Astfel, ideea principală a constructivismului este că identitățile și interesele pe care paradigmele raționaliste le consideră firești nu sunt de fapt de la sine înțelese, ci sunt create de noi. Așa cum le-am creat, tot așa le putem schimba.

Analiza comparativă a Strategiilor de Securitate ale SUA, NATO și UE

O comparație între strategiile de securitate ale SUA (2006), UE (2003), precum și conceptul strategic al NATO (1999) analizează viziunile strategice a trei dintre cei mai importanți actori la ora actuală în plan mondial. Chiar dacă NATO este o alianță politico-militară multinațională, iar UE un actor rezultat în urma unui proces de integrare încă nefinalizat ca întindere și profunzime, viziunile lor strategice sunt importante pentru că au o pondere și un impact semnificative, dacă nu decisive, asupra mediului internațional contemporan.

Comparația efectuată trebuie să ia în considerare, între altele, și faptul că în NATO și UE sunt mulți actori care fac parte din ambele organizații, iar SUA este aliatul cu ponderea cea mai însemnată în NATO. Îndeobște se vorbește de „legătura transatlantică”, ceea ce desemnează teoretic o identitate de orientare a celor trei actori analizați. Actorii consacrați și-au asumat în perioada post-Război Rece o evoluție pronunțat autonomă, iar câteva exemple de comportament ale actorilor internaționali pot exemplifica acest lucru: reticența SUA de a face apel la NATO imediat după 11 Septembrie 2001, dar și atitudinea UE (ori cel puțin a unei părți a acesteia) în 2003 față de al doilea Război din Golf⁸.

Comparația întreprinsă trebuie să țină cont de câteva diferențe specifice: în primul rând, avem strategia SUA foarte recentă (emisă la 16 martie 2006 de administrația Bush), cea a UE, relativ recentă, (din 12 decembrie 2003), și un Concept Strategic, cel al NATO, adoptat în 1999, așadar înainte de 11 septembrie 2001. În al doilea rând, strategia SUA este o obligație legală a oricărei noi administrații americane, Conceptul Strategic al NATO este o readaptare a celui din 1991, iar strategia UE este prima de acest gen. În al treilea rând, strategia SUA este națională și prezintă un program detaliat al politicii externe și de securitate, în vreme ce celelalte două documente (ale NATO și UE) sunt mai degrabă concepte strategice decât strategii, tinzând să reflecte cel mai mic numitor comun în domeniu al membrilor ce le constituie. În final, comparația întreprinsă vizează postura din care este evaluat (globală sau regională) mediul de securitate, amenințările și ordinea internațională și politica regională, lăsând în afară analizei aspectele tehnice legate de promovarea politicilor, dezvoltarea forțelor armate etc.

Mediul de securitate. Conceptul Strategic

NATO adoptă un perimetru mai amplu al securității, care implică extinderea cooperării și parteneriatului militar (în special sunt menționate Rusia, Ucraina și regiunea mediteraneană), Alianța fiind deschisă unor noi membri și colaborării cu alte organizații internaționale. Această abordare este un reflex al sfârșitului Războiului Rece și, deopotrivă, al emergenței, în condițiile globalizării, a conceptului securității cooperative.

Strategia de Securitate a Statelor Unite asumă pentru SUA rolul de lider global angajat în răspândirea libertății și democrației în lume (misiune globală), și a luptei împotriva tiraniei în Coreea de Nord, Iran, Siria, Cuba, Belarus, Myanmar (Birmania), Zimbabwe și a unui nou „totalitarism” echivalat cu radicalismul islamic. Scopul urmărit este sfârșitul tiraniilor. Promovarea drepturilor omului, libertății și democrației a fost unul dintre pilonii centrali ai politicii de securitate americane de-a lungul mai multor ani⁹.

Pentru strategia UE, referința cheie în abordarea mediului de securitate este integrarea europeană, care „a transformat relațiile dintre state”. Strategia conchide că „Europa nu a fost niciodată mai prosperă, mai liberă și mai în siguranță”. Scopul urmărit este acela că „UE trebuie să-și asume responsabilitatea pentru securitatea globală și construirea unei lumi mai bune”.

Conceptul Strategic al NATO și Strategia de Securitate a UE exprimă interesele globale ale acestora prin referințele făcute la adresa „securității globale”¹⁰, dar extensia intereselor rămâne doar regională (incluzând Orientul Mijlociu). UE pune accentul pe securitatea „în vecinătatea noastră” și se pronunță pentru abordări multilaterale la problemele de securitate internațională, prin parteneriat și colaborare cu organizațiile internaționale.

Conceptul Strategic al NATO se concentrează „pe mediul de securitate euro-

atlantic” și limitează Alianța la un actor regional „o instituție indispensabilă securității spațiului euro-atlantic”, care are drept scop „asigurarea securității și libertății membrilor săi”. SUA, dimpotrivă, se definește drept „campionul aspirațiilor pentru demnitate umană”, așadar de anvergură globală; iar UE *se pregătește* pentru a asuma „o responsabilitate pentru securitatea globală și construirea unei lumi mai bune”. În pofida aspirațiilor globale exprimate, UE rămâne, totuși, limitată ca acțiune în afara frontierelor sale.

Percepția amenințărilor

Percepția amenințărilor este, pentru Uniunea Europeană, SUA și NATO, în general similară. Conceptul Strategic al Alianței Nord-Atlantice scoate în evidență patru amenințări, în următoarea ordine:

- La adresa stabilității generale a spațiului euro-atlantic generate de rivalitățile etnice și religioase, disputele teritoriale, reformele eșuate sau inadecvate, încălcările drepturilor omului și disoluția statelor.

- Proliferarea armelor de distrugere în masă.

- Proliferarea tehnologiei militare.
- Terorismul, sabotajul, crima organizată.

Strategia Națională a SUA menționează următoarele amenințări:

- Terorismul.
- Tiraniile, statele care încălcă în mod flagrant principiile democrației, drepturile și libertățile omului și cetățeanului.

- Proliferarea armelor de distrugere în masă.

- Conflictele regionale.
- Răspândirea bolilor epidemice.
- Traficul de droguri, ființe umane, arme.
- Catastrofele naturale ca urmare a activității umane sau dezastrele naturale de proporții: cutremure de pământ, tsunami etc.

■ Monitor Strategic ■

Strategia de Securitate Europeană menționează cinci amenințări:

- Terorismul.
- Proliferarea armelor de distrugere în masă.
- Conflicte regionale.
- Statele falimentare.
- Crima organizată.

Toate strategiile scot în evidență legătura dintre terorism, crimă organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă. Dat fiind faptul că documentul Conceptului Strategic al NATO a fost lansat înainte de 11 septembrie 2001, acesta este mai puțin specific în privința terorismului internațional. Atât strategia americană, cât și cea europeană relaționează terorismul cu extremismul religios violent. UE și NATO percep amenințările ca fiind generate și din interiorul spațiului lor (în același timp și țintă și bază pentru terorism și crima organizată). Strategia de Securitate a SUA pune accentul pe faptul că amenințările vin din exteriorul SUA. Atât pentru Uniunea Europeană, cât și pentru SUA proliferarea armelor de distrugere în masă este socotită o amenințare de prim ordin în strânsă legătură cu terorismul și crima organizată.

Nu atât ordinea în care sunt testate amenințările impuse în comparația efectuată este importantă pentru demersul nostru – deși aceasta este esențială în elaborarea strategiilor –, cât cvasi-similitudinea de percepție a celor trei actori, evident, cu nuanțele semnalate. Aceasta este o concluzie logică ce putea fi anticipată, întrucât există strânse legături între actorii considerați, actori ce „exprimă” o comunitate de cultură strategică ce s-a dezvoltat în spațiul occidental.

Percepția asupra ordinii mondiale și politicii regionale

Pentru Alianța Nord-Atlantică, celelalte organizații internaționale existente dau trăsături distincte mediului de securitate. ONU,

OSCE, UE (și Uniunea Europei Occidentale) sunt menționate ca având o contribuție distinctivă la securitatea și stabilitatea spațiului euro-atlantic. Consiliul de Securitate al ONU este creditat cu responsabilitatea fundamentală de menținere a păcii și securității internaționale. OSCE, considerată cea mai largă organizație de securitate din Europa, are un rol important pentru promovarea păcii și stabilității, democrației și drepturilor omului. Din strategie reiese clar că evoluția PESC a UE va avea mari implicații pentru Alianță și că toți membrii NATO ce fac parte și din UE trebuie să participe la ea. Dezvoltarea parteneriatului dintre NATO și UE este parte a unei abordări mai largi a securității în care „contribuția Alianței la securitatea și stabilitatea spațiului euro-atlantic și a altor organizații internaționale este complementară și mutual consolidată”. Se insistă asupra faptului că NATO va rămâne „forumul principal în probleme de securitate și apărare în spațiul euro-atlantic”, menționându-se caracterul indispensabil al relației transatlantice între America de Nord și Europa pentru a susține valorile și interesele comune.

Criticată pentru unilateralismul acțiunilor pe arena internațională din strategia precedentă, noua strategie americană (2006) formulează o nouă concepție a leadership-ului global american. În situația unică creată post-Război Rece, în care nu există diferențe mari între actorii principali, SUA nu renunță la metoda preemptiunii de a răspunde pericolului terorismului. În centrul sistemului american de alianțe se află „comunitatea democrațiilor” care împărtășesc aceleași valori și interese: țările membre NATO, Japonia, Australia, Coreea de Sud. NATO rămâne un pilon vital al politicii externe a SUA și instrument de stabilitate și pace în afara granițelor sale. Referitor la Europa, accentul este pus pe relația specială pe care SUA o are

cu Marea Britanie. Rusia este numită partener cu care SUA are și interese comune, dar și interese diferite. Ea are o influență în multe regiuni de interes vital pentru SUA (Europa, Orientul Apropiat și Mijlociu, Asia Centrală de Sud și de Est), dar accentul cade nu pe interesul geopolitic, ci pe evoluția internă a Rusiei, dezvoltarea instituțiilor și libertăților democratice din această țară fiind în pericol, după cum se menționează în textul strategiei. Un alt semnal trimis Moscovei este acela că de atitudine a Rusiei față de „progresul democratic” din vecinătatea apropiată acesteia vor depinde în continuare evoluția relațiilor sale cu SUA și UE.

Orientul Mijlociu Lărgit rămâne regiunea prioritară pentru administrația de la Washington. SUA vor continua acțiunile din Irak și Afganistan. Rezolvarea problemei palestinienilor va depinde de capacitatea Hamas de a se include în procesul de negociere a păcii. Problema iraniană va deveni în anii următori una acută. Un succes important al diplomației americane este restabilirea relațiilor de parteneriat strategic cu India. În regiunea Marelui Orient Mijlociu, SUA va continua parteneriatul cu aliații tradiționali: Israel, Egipt, Arabia Saudită, Pakistan.

Relațiile cu China dobândesc o altă perspectivă în raport cu precedenta strategie națională. SUA salută transformarea Chinei într-un actor dintre cei mai importanți pe arena internațională și exprimă speranța în sporirea transparenței militare și în rezolvarea problemei Taiwanului pe cale pașnică. SUA apreciază că dezvoltarea economică a Chinei va duce treptat spre democratizarea sistemului politic intern, așa cum s-a întâmplat și în alte țări din Asia, ceea ce va duce și către un comportament responsabil din partea Chinei în arena mondială.

Privitor la Organizația Națiunilor Unite, SUA se pronunță pentru reformarea acesteia din punctul de vedere al eficienței

organizaționale pentru a răspunde noilor provocări ale securității internaționale. Perspectiva regională din Strategia americană reiese și din interesul pentru emisfera de Vest, o reafirmare a tradiționalei „Doctrine Monroe”. Strategia pentru această regiune urmărește consolidarea relațiilor cu Canada și Mexic, cât și a celor strategice cu liderii regionali din America Centrală și de Sud.

Strategia de Securitate a UE este diferită de cea a SUA, prin exprimarea principiului „multilateralismului efectiv”¹¹ care prevede „o societate internațională mai puternică, instituții internaționale mai funcționale și o ordine internațională fundamentată pe legi”. Arhitectura internațională cuprinde și organizații internaționale cum ar fi OMC, FMI, Consiliul Europei, ASEAN, MERCOSUR și Uniunea Africană. Centrul acestui sistem este ONU, iar eficientizarea activității acestuia este prioritatea Uniunii Europene. Consiliul de Securitate al ONU are responsabilitatea fundamentală pentru menținerea păcii și securității internaționale. Este o abordare diferită de cea a SUA și nuanțată mai apropiată de cea a Alianței Nord – Atlantice. Reiese faptul că, în cazul NATO, conceptul strategic este rezultatul unei „negocieri” transatlantice și că, deopotrivă, a fost conceput înainte de 9/11.

Din perspectivă regională, UE este interesată de securitatea *vecinătății apropiate*, în primul rând de rezolvarea conflictului arabo – israelian. Alte regiuni pentru care UE își exprimă interesul sunt: Balcanii, „vecinii de la est”, Caucazul de Sud și arealul mediteranean.

Concluzii

Cele trei strategii comparate evidențiază deopotrivă similitudini și diferențe (marcante ori minore). La similitudini este centrală percepția cvasi-identică a amenințărilor, ca rezultat al unei perspective asemănătoare

a comunității de analiză. NATO și UE exprimă aceeași poziție în ce privește indispensabilitatea parteneriatului trans-atlantic. SUA, fără a părăsi unilateralismul, lasă loc larg multilateralismului, dar menține preempțiunea ca posibilitate de acțiune strategică.

UE are ca obiectiv promovarea unui multilateralism efectiv, bazat pe solidaritate și asistență umanitară. NATO pune accentul pe exigențele de ordin militar și politic ale securității, dar nu neglijează faptul că trebuie să fie epuizate mai întâi toate mijloacele până la utilizarea celor militare.

Cele trei strategii comparate evidențiază mutațiile fundamentale intervenite în conceptul de securitate în epoca post-Război Rece¹²:

- preeminența dimensiunii transnaționale a securității ca rezultat al globalizării;
- imperativul gestionării internaționale;
- apariția preempțiunii ca modalitate de acțiune strategică în anihilarea amenințărilor transnaționale;
- ciocnirea unipolarism – multipolarism și unilateralism – multilateralism ca trăsătură de bază a evoluției relațiilor internaționale.

Analiza comparativă a Strategiilor de Securitate ale unor state mici și mijlocii aflate în subsisteme regionale de cooperare

Ungaria, Cehia, și Slovacia pot fi considerate cazuri relevante pentru analiza opțiunilor strategice ale statelor mici (și mijlocii) în domeniul securității în era globalizării. Statele alese pentru a demonstra schimbările intervenite au numeroase trăsături comune, dar pun în evidență și diferențe semnificative. Astfel, sunt state membre (recent incluse) ale Uniunii Europene, au dimensiuni teritoriale și potențiale demografice similare, sunt aflate într-un continuu geografic situat într-o arie cultural istorică denumită Mitteleuropa de

la care își revendică elementele de bază ale culturii politice. Aceste state au totuși o istorie recentă diferită, Cehia, Ungaria și Slovacia fiind incluse după al Doilea Război Mondial în blocul comunist și având pe teritoriul lor o prezență militară sovietică până la sfârșitul Războiului Rece. Această trăsătură de istorie recentă, inclusiv divorțul „de catifea” din 1993 între Cehia și Slovacia a determinat o abordare diferită a relațiilor cu instituțiile spațiului Euro-Atlantic, Uniunea Europeană și NATO. Mai trebuie spus și că cele trei state au avut un traseu predominant comun după 1989, fiind inițial (1990) membre ale „grupului Vișegrad” (împreună cu Polonia) iar apoi fiind (mai puțin Slovacia) constant pe aceeași „linie” în efortul de aderare la instituțiile de securitate euroatlantice.

Analiza comparativă a amenințărilor în cazul celor trei state este făcută în baza „strategiilor de securitate” ale Cehiei (2002), Slovaciei (2005) și Ungariei (2004) – adoptate așadar după aderarea la NATO, și concomitent, sau înainte de, ori după aderarea la UE – cât și a unor studii de profil publicate de analiști cehi, slovaci și unguri în domeniul de referință.

De la bun început trebuie să spunem că, chiar dacă fondul problemelor amenințărilor este identic, în ceea ce privește prezentarea lor este diferită. Astfel, strategia Cehiei prezintă clar amenințările cu care se confruntă atât la nivel global, cât și la nivel național, Ungaria le listează mai mult în calitate de provocări globale, regionale și interne, iar în cazul Slovaciei, nu este făcută o delimitare clară între provocări și amenințări.

În cazul celor trei state central-europene, partea din strategie legată de amenințări și riscuri este aproape identică, practic cele trei state împărtășind aceeași percepție asupra amenințărilor la adresa securității lor (cu mici diferențe specifice). Acest lucru ne demonstrează, pe de o parte, faptul că Cehia,

Ungaria și Slovacia – membre NATO și UE – în mare parte se aliniază modului de gândire al organizațiilor din care fac parte, dar și că elitele celor trei state resimt un destin comun (tradițional și contemporan).

Astfel, terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale și regiunile instabile, statele falimentare și crima organizată sunt amenințări care pot fi identificate în aceeași ordine a importanței în strategiile celor trei state central-europene, dar și în Strategia de Securitate a UE. Apare o deosebire de abordare a terorismului în cazul Cehiei, care este unica țară dintre cele trei care face o referință explicativă la pericolul real al unui atac terorist. Celelalte două state, Ungaria și Slovacia, se referă la terorism în strânsă legătură cu procesul de globalizare, entitatea amenințată fiind spațiul euro-atlantic. Ungaria este comparată chiar cu un „copil cuminte” care a „copiat” cuvânt cu cuvânt Strategia de Securitate a UE¹³.

Explicația cea mai îndemână pentru „frauda” copierii strategiei UE în domeniu este că astfel se demonstrează internaționalismul asumat în domeniul securității, „alinieră” fiind rezultatul adâncirii cooperării. Fără a exclude dorința/voința de a se vădi un „copil cuminte” – a se observa și recentul proiect de Strategie de securitate națională a României (aprilie 2006) care listează în aceeași ordine amenințările –, nu poate fi deloc trecut cu vederea că însăși faptul apartenenței la UE induce, cel puțin teoretic, substanțierea uniformă a unui pachet identic de amenințări pentru toți membrii acestei organizații.

Toate cele trei strategii naționale au în comun, de asemenea, prezentarea amenințărilor la nivel global, cum ar fi dezechilibrul economic mondial, dezastrele naturale, industriale și epidemice. Ungaria și Slovacia identifică în comun pentru acest nivel problema migrației ilegale, ceea ce este explicabil prin faptul că, odată devenite

membre ale Uniunii Europene, frontiera de Est a UE coincide cu granițele naționale ale celor două state. Ambele state menționează că au devenit din state de tranzit, state care sunt obiect al migrației ilegale, generate în special de cetățeni ai statelor spațiului ex-sovietic.

La nivelul global al amenințărilor, o particularitate o reprezintă strategia Slovaciei, care vizează serviciile de informații străine și dependența de resurse vitale. În acest caz amenințarea o reprezintă tot spațiul ex-sovietic, în special serviciul de informații rus și crima organizată din Rusia¹⁴. Explicația este de găsit în experiența acestei țări. Astfel, un diplomat rus chiar a fost expulzat în mai 2004 din Slovacia pentru activități incompatibile cu statutul său de diplomat. Dependența de resursele vitale se explică, în cazul Slovaciei, prin importul masiv și exclusiv de gaz și petrol din Rusia. În momentul de față, Slovacia este unica țară membră a „Grupului Vișegrad” al cărei import de gaz și petrol (90%) este numai de proveniență rusească. Tot Slovacia este pe locul doi (pe primul loc este Ucraina) după volumul de petrol rusec destinat Europei care tranzitează teritoriul slovac¹⁵.

În ceea ce privește amenințările la nivel național este interesant faptul că toate cele trei state central-europene listează extremismul politic și religios, xenofobia și rasismul. O explicație se poate găsi în istoria recentă, cele trei țări fiind confruntate istoric cu regimuri fasciste: Cehia (ocupată de Germania nazistă în 1938-1939), Slovacia (regimul Tiso), Ungaria (regimul amiralului Horthy). În prezent ele se confruntă cu forme de rasism, anti-semitism și extremism politic difuze. Cehia se mai confruntă cu problema organizațiilor sudete din Germania care reclamă restituirea proprietăților și e foarte sensibilă la orice act politic major întreprins de forțe extremiste în țările vecine (cum a fost venirea la putere a FPÖ a lui Jörg Haider în Austria). Slovacia a depășit recent

Monitor Strategic

o derivă ultranaționalistă și xenofobă, care a împiedicat-o să adere la NATO alături de celelalte state din „Grupul Vișegrad” în 1999. Iar Ungaria adăpostește poate una dintre cele mai numeroase mișcări „skinhead” din regiune. Fenomenul este prezent și în Cehia și Slovacia. Pericolul este cu atât mai mare, cu cât aceste mișcări au fost contra războiului anti-terorist, iar atacurile anti-semite ale acestora sunt în concordanță cu cele ale naționaliștilor extremiști islamici și palestinieni¹⁶. O altă problemă cu care se confruntă Cehia și Slovacia este intoleranța și tratamentul discriminatoriu aplicat minorității rromie.

Problemele comune la nivel național între Ungaria și Cehia sunt cele legate de corupție,

economia subterană, traficul cu droguri și crima organizată. Interesant este faptul că strategia slovacă nu menționează problema corupției printre amenințările la adresa securității statului slovac, deși Slovacia este unul dintre statele din regiune cu un grad înalt de corupție.

Cehia este singura țară care menționează în strategie amenințarea proliferării armelor și a materialelor cu utilizare duală.

Principala concluzie a acestui studiu comparativ este că noile state membre UE și NATO își formulează strategiile după paradigmele folosite de organizațiile din care fac parte. Amenințările sunt percepute, cu mici excepții, la fel de toate cele trei state central-europene.

Tabel: Percepția amenințărilor din perspectiva Strategiilor de Securitate a Cehiei, Slovaciei și Ungariei

Ungaria	Slovacia	Republica Cehă
<i>Nivel Global</i>	<i>Nivel Global</i>	<i>Nivel Global</i>
Terorism	Terorism	Terorism
Proliferare ADM	Proliferare ADM	Proliferare ADM
Regiuni instabile	Conflicte regionale	Conflicte regionale
State în criză	State în criză	State în criză
Crimă organizată	Crimă organizată	Crimă organizată
	Creșterea influenței actorilor non-statali	
		Corupție
Instabilitate economică	Dezechilibru economic	Dezechilibru Nord Sud
	Dependența de resurse vitale	
Riscuri civilizaționale		Încălzire globală
Riscuri naturale	Dezastre naturale	Epidemii
Riscuri sanitare		Accidente industriale
Migrație ilegală	Migrație ilegală și necontrolabilă	
Provocări ale societății informaționale	Vulnerabilitatea sistemelor informatice și de comunicație	
	Servicii de securitate străine	
	Nationalism radical	
<i>Nivel național</i>	<i>Nivel național</i>	<i>Nivel național</i>
		Terorism
Crimă organizată		Crimă organizată
		Migrația ilegală
Răspândirea drogurilor		Traficul de droguri
Economia subterană, corupția		Corupția și criminalitatea economică
Extremism politic și religios	Extremism politic și religios	Xenofobia, rasism și extremism politic
		Proliferarea armelor ilegale și a materialelor cu utilizare duală
Provocări demografice	Dezvoltări demografice dezechilibrate	

Concluzii

Globalizarea a indus – atât teoretic, cât și practic – percepția unei securități naționale/ internaționale holistice și trans-naționale. Nici un stat nu se poate apăra singur în fața masivității amenințărilor transnaționale. Cooperarea în domeniul securității a devenit imperativă. S-a născut un concept, al „securității cooperative”, care înseamnă, printre alte aspecte, gestionare în comun, la eșalon regional, a problemicii securității. Dezvoltarea securității cooperative a presupus și a coincis cu o tendință sistemică semnificativă, a integrării economice, politice și de securitate la nivel regional. Cazul UE este cel mai vizibil pentru această tendință, dar ASEAN, NAFTA sau Pactul Andin și Mercosur previzionează evoluții asemănătoare.

Nu trebuie neglijată și o altă tendință evidențiată la nivel sistemic, anume cea a intervenției de tip umanitar, ceea ce semnifică o depășire a „încorsetării” westphalice¹⁷ și un curs ascendent al gestionării internaționale a securității. Răspunderea pentru securitatea internațională este înțeleasă asimetric, în pofida schimbărilor integrate sistemic.

Marii actori dezvoltă în pofida constrângerilor sus amintite agende de securitate proprii, în care imperativul de cooperare al globalizării este restrictiv (regional – continent, emisferă). Așadar nu sunt excluse contradicții, viziuni diferite (multilateralism versus unilateralism) cu influența neapărată asupra relațiilor internaționale viitoare și gestionării globale a securității. Actorii mijlocii/mici înfățișează, în contextul securității cooperative, o izbitoare similitudine de percepție a amenințărilor și de identificare a strategiilor optime, rezultat al constrângerilor geopolitice și geoeconomice, care facilitează asocierea și colaborarea. Marii actori „joacă” global, iar cei mijlocii și mici (mai ales) local și cel mult regional. O aliniere a acestora din urmă la opțiunile marilor

entități integrante este observabilă, firească și de viitor.

Instituțiile internaționale de securitate au dobândit un rol tot mai vizibil, atât în privința legitimării acțiunilor internaționale pentru stabilitate/securitate, cât și relativ la desfășurarea de facto a acestora (planificare, finanțare, gestionare). Reforma acestor instituții pentru acomodarea la noile realități ale binomului globalizare/securitate internațională este esențială.

NOTE

¹ Mihail E. Ionescu, *Strategii de securitate națională în era post - Război Rece*, Note de curs, SNSPA, 2006.

² Victor D. Cha, *Globalization and the Study of International Relations*, „Journal of Peace Research”, vol. 37, no. 7, May, 2000.

³ *Ibidem*, p.392-393.

⁴ Michael W. Doyle, *On the Democratic Peace*, „International Security”, vol. 19, no. 4, 1995.

⁵ T. Dunne, „Liberalism”, în J. Baylis, și S. Smith, (ed.), *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, New York, 2001.

⁶ Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Macmillan, New York, 1992.

⁷ David Held, *Democracy: From City-states to a Cosmopolitan Order*, în D. Held (ed.), *Prospects for Democracy: North, South, East, West*, Polity Press, Cambridge, 1993.

⁸ Cristina Romila, *Strategia de securitate a UE în contextul euroatlantic*, pe www.sarindar.ro/articles/00013.htm

⁹ Ivo H. Daalder, *Statement on the 2006 NSS*, The Brookings Institution, 16 martie, 2006, pe www.brookings.edu/views/op-ed/daalder/20060316nss.htm

¹⁰ Mark Leonard și Richard Gowan, *Global Europe. Implementing the European Security Strategy*, pe www.fpc.org.uk/fsblob/187.pdf

■ Monitor Strategic ■

¹¹ Manca, Daniela, *Follow up to the European Security Strategy: Effective Multilateralism*, în "European Security Review", 23, iulie 2004, pe www.isis-europe.org/ftp/download/ESR%2023-Effective%20Multilateralism.pdf

¹² Mihail E. Ionescu, *op.cit.*

¹³ László Póti și Judit Takács, *The Case of Schizophrenic Musteknabe: Comparing the Hungarian and the European Security Strategy* în *The Security Strategies of the Austria, Czech Republic, Hungary and Slovakia in the Context of the European Security Strategy*, Bratislava, 2005, pe

www.bmlv.gv.at/wissen-forschung/publikationen/publikation.php?id=245

¹⁴ Luká Fila, *SIS to crack down on foreign spies, mafia*, în "The Slovak Spectator", vol.9, no.25, pe www.slovakspectator.sk/clanok-13199.html

¹⁵ Simon Analoff, *Slovak Backland of Polish Attack on Putin's Position*, în "AXIS" din 7 martie 2006, pe www.axisglobe.com/article.asp?article=717

¹⁶ Jan Munk, *Anti-semitism and Right-Wing Extremism in the Czech Republic*, pe www.osce.org/documents/sg/2003/06/249_en.pdf

¹⁷ Mihail E. Ionescu, *op.cit.*

SUMMARY

The main assertions of this paper focus on the effects of globalization upon national security. Globalization introduced, both practically and theoretically, the perception of a transnational and holistic security. There is no country in the world able to defend itself when facing the massive transnational threats. A new concept has been born, cooperative security, which means managing the national security issues in a common manner, on a regional level. This paper also presents a comparative analysis of the security strategies of the United States, the EU and NATO, as well as of Czechia, Slovakia, Hungary in order to confer a comprehensive assessment of the transformations within national security in the globalization era.

Bogdan Sgârțitu is currently director of external relations of Bechtel. Between 1999-2000, he was counselor of the Romanian Minister of Defence. He holds a PhD in political science and a MA degree at Sussex University, UK.

DOCUMENTAR

Romanian Armed Forces' Participation in Post-Conflict Military Actions. Case Study: Afghanistan

Lieutenant-Colonel Laurențiu-Cristian Dumitru

Characteristics and typology of post-conflict military actions

Romanian Armed Forces' contribution to the multinational effort of stabilization and reconstruction of Afghanistan fits in the framework of post-conflict military actions. The historical perspective demonstrated that the stages that come next after the conflict require certain measures of managing the post-conflict situation, of rehabilitating and reconstructing the state/area that supported, generated or induced the conflict.

The end of the Cold War – also representing the end of the bipolar balance of power – generated the (re)appearance of crisis situations that eventually led to armed conflicts. Under such circumstances, certain general characteristics of the post-conflict stage became visible, but also numerous particularities related to the geographic area, geopolitical implications, specificity and physiognomy of the ended conflicts, the various interests of the contending parts, the effects of the conflicts on the region, the position of the power centers/poles and of the organizations involved in crisis management, but also to the appearance of new challenges, vulnerabilities, risks and threats¹. The post-Cold War security environment was characterized by a recrudescence of instability, induced by the reconfiguring of the new security architecture in various areas of the globe².

The processes of both enlargement and complex transformation of the North Atlantic Alliance conferred it the necessary capabilities

for crisis and conflict management, being able to promote stability both on the inside and the outside of the Euro-Atlantic area of responsibility. The proliferation of terrorism and of asymmetric conflicts led to the start of the global fight against terrorism.

The great strategic mutations of this stage required a series of actions in order to efficiently tackle the new challenges and to supply viable solutions. The aim of these strategies concerns the global fight against terrorism and asymmetric threats, the decreasing of the conflictual state, the prevention of military conflicts and the successful unfolding of post-conflict actions, including military ones. From a practical point of view, the post-conflict stage has numerous particularities caused by the concrete conditions that led to conflict and by the attitudes of the involved parties/actors.

The aspects related to the stabilization of an area are: defusing the conflict, combating terrorism and trafficking, free elections, transfer of power to the local authorities and supporting them in the initiation and successful implementation of the democratic reconstruction, by all means. The actions from this stage are what we call operations of stabilization. In this phase, the role of the military is to assure optimal conditions for the state structures to become operational, to help the respective state constitute its own armed/security forces and to settle the existing rivalries among the parties that were previously involved in conflict³.

■ Monitor Strategic ■

The post-conflict military actions belong to the ensemble of actions from a theatre of operations with the purpose of solving armed conflicts and ensuring the reconstruction of an area, under every aspect. Although they use – from an operative and tactical perspective – the same personnel and almost the same instruments, they differ – from a strategic perspective – by purposes, political-military objectives and specific manners of planning, organizing, projecting and supporting the forces, with or without the Host Nation Support (HNS) in the theatre of operations⁴. The post-conflict strategy of rehabilitation has a series of prerequisite parameters: the correlation between the perception of the threat and the subsequent reaction, the adoption of an optimal model of post-conflict rehabilitation and the affirmation of the solidarity among the participating states. Any desynchronization may lead to negative repercussions on the international stability and security⁵.

The main objectives of the post-conflict strategy are stabilization and prevention of armed hostilities in the areas that have been involved in conflict. Usually, the post-conflict military actions are unfolding in a frequently hostile environment, which induces a feeling of uncertainty to the military engaged in this kind of operations⁶. After the end of the conflict, the strategy of functional readjustment of the state should not aim the maximal objectives of rehabilitation of the society, in the short run⁷.

The analysis of the complexity of the objectives of post-conflict rehabilitation, reconciliation and reconstruction imposes the harmonization of the relations between states and group of states, which confers substance to the actions of the international actors that participate in the reconstruction of states asking for support. The values that are shared and defended by the NATO and EU

member states are the driving force behind such operations.

The aspects related to the post-conflict stage require the suspension of the hostilities and putting an end to the conflict. The period after the end of the conflict is as complex as the one who precedes it. Practice showed that the end of armed conflicts marked a boost for terrorism and asymmetric threats, who must be combated with proper strategies and, implicitly, with (sometimes long-time) post-conflict military actions, which can be defined through a large range of demarches, means and operations achieved by collaboration of the involved parties and of the actors who manage the given situation. The defining conclusion that can be drawn from the analysis of each specific theatre of operations points that the result of post-conflict actions can be successfully implemented if the host nation/population manifests its will of getting involved and cooperate.

The typology of post-conflict military actions has certain characteristics related to the objectives, on one hand, and to the available means, resources and capabilities, on the other hand.

Peace-making operations mostly require the use of diplomatic means in order to convince the contending parts to put to an end the hostilities and to negotiate a peaceful outcome. These operations function according to specific principles that refer to unity, safety, restriction, clarity of objectives, legitimacy, perseverance, proportional use of force, expanding conflict prevention, diversity and complementarity of actions, flexibility, non-instigation, transfer of power and authority to civilian structures. They have two essential components: *stabilization operations* and *peace support operations*⁸. Usually, both of them function together, as a whole.

Peacekeeping operations appeared and developed as a way of managing conflicts

by sending multinational military personnel in the area of interest in order to keep under control and settle the armed conflict. These operations usually take place to tackle conflict situations within the states. The missions of the peacekeeping forces under UN mandate vary from interposing among belligerent parties, collecting both light and heavy weaponry, distributing the humanitarian aid to the civilian population, to the establishment of contacts between the former combatant parties. They are the most frequent, most developed and most complex operations, having a very prominent preventive function⁹.

Peace enforcement/peace-implementation operations start off when the contending parts do not want to negotiate an end to the conflict and continue the hostilities. Usually, in such situations, after exhausting all the means of reconciliation and after identifying the conflict as a threat to international peace and security, the UN Security Council may authorize the legal use of force in order to impose/implement peace. This confers member states the authority to take all the appropriate measures, including the military ones, in order to implement the approved resolutions. The peace enforcement/peace-implementation operations are organized and led by a state, a group of states, an alliance or a coalition and require the use of force¹⁰.

Peace-building operations comprise the activities designed to help the nations to build and maintain peace after a conflict has ended. For this kind of operations, the mandate is quite broad because of the implications generated by the reconstruction of a state. In the framework of peace-building operations, military and civilian components work closely together in order to minimize the vulnerabilities of the new political, economic,

social and military structures and to combat the asymmetric threats and the phenomenon of new terrorism¹¹.

The post-conflict military actions are part of the international community's crisis and conflict management strategy through its organisms and organizations. The new challenges, vulnerabilities, risks and asymmetric threats should represent a priority and, therefore, they should be addressed in a participative and cooperative way, as factors of instability may leave an unsolved crisis to evolve into an armed conflict. In the post-Cold War period, the types of armed conflicts became more diverse, more numerous and more violent¹².

That is why, in parallel with preventive policies and strategies, the continuing development and use of post-conflict strategies is needed, with the purpose of preparing the proper forces and means for post-conflict military actions. Taking into consideration that some areas are traditionally conflictual, their approach by the international community should be adapted to each case in order to stop the conflicts while still incipient or to channel them to non-violent forms, thus adjusting the strategies of combating new threats, with a special emphasis on terrorism.

Romanian Armed Forces' participation in Afghanistan

The case of Afghanistan, from the perspective of the above typology, is a mixture of all the enumerated models, which denotes not only the complexity of the post-conflict military actions from this area, but also their extremely ambitious objectives.

On October 7th, 2001, the US and British forces began the first aerial strikes meant to annihilate the Taliban regime from Kabul.

■ Monitor Strategic ■

One month and a half later, on December 21st, 2001, the Romanian Parliament approved Romanian Armed Forces' participation to the International Security Assistance Force (ISAF), at the request of the Romanian president, and empowered the government to choose the forces, means and financing for this mission¹³.

In this first phase, Romanian contribution consisted in the following forces and means:

a) 15 person military medical team with their own support in the theatre of operations, ensured by a C-130 Hercules aircraft. In the event of new requests, Romania committed itself to enlarge the team up to 20 military medical personnel;

b) 1 NBC Company, made of 70 military personnel, which had to be transported by a third party, according to the outcome of the negotiations;

c) 1 Military Police Platoon, made of 25 military personnel, extendable to 30, if necessary. Their transportation was ensured by a C-130 Hercules aircraft;

d) 1 Company of 170 military personnel that was to become operational in 30 days after request.

Four months later, on April 30th, 2002, the Romanian Parliament approved Romania's participation to the Operation Enduring Freedom (OEF) with the following means and forces¹⁴:

a) 1 Infantry Battalion of 405 military personnel;

b) 1 NBC Company of 70 military personnel;

c) 10-person reserve in case Romania was requested to supplement its contribution with liaison and general staff elements.

The central issue of the NATO summit in Istanbul, on June 28th and 29th, 2004, was the settling of a coherent policy of the North Atlantic Alliance concerning its involvement

in Afghanistan. The communiqué issued by the heads of state and government participating in the reunion of the North Atlantic Council officially acknowledges that the main priority of the Alliance is to obtain peace and stability in Afghanistan by consolidating a fully representative multi-ethnic government. In order to successfully face this challenge, NATO will act in two directions: the strengthening of the military effectives and the creation of several more Provincial Reconstruction Teams (PRTs). In practice, the Council decided that the Alliance would supplement the effectives of the International Security Assistance Force (ISAF) – functioning under UN mandate – with 3500 military personnel, out of which 1300 will be stationed outside Afghanistan and will be deployed only in cases of emergency. Therefore, if the ISAF comprised, until that moment, 6,500 military personnel, after the Istanbul summit it reached 10,000. ISAF also committed to expand its presence from the already existing PRT in Kunduz to Mazar-e-Sharif, Maimana, Feyzabad and Baghlan. The first step in this direction was taken just two days after the end of the Istanbul Summit, on July 1st, 2004, when the teams from Mazar-e-Sharif and Maimana moved from US to North Atlantic Alliance authority.

The Communiqué also mentioned that the purpose of strengthening NATO presence in Afghanistan aims at the creation of a climate of security needed for the stabilization and reconstruction of the country and for combating terrorism, but also for preparing the elections, whose postponement represented an obstacle for the consolidation of the Afghan government. ISAF encourages the cooperation with as many international institutions and organizations as possible and will work closely with the Afghan government,

with the US-led Operation Enduring Freedom (with whom it has a relation of complementarity) and with the UN assistance mission, UNAMA¹⁵.

On December 5th and 6th, 2005, during the annual meeting of the South East Defense Ministerial (SEDM) in Washington D.C., the agreement on SEEBRIG (South-Eastern Europe Brigade) command deployment in Afghanistan was signed. Therefore, 233 Romanian soldiers from the SEEBRIG command and two support sub-units participated for six months, since February 2006, in ISAF mission, meaning about 66% of the SEEBRIG dispatched forces. The Brigade command consists of 101 positions with 18 belonging to Romania. Our country ensures the staff company (125 soldiers) and the transmission one (90 soldiers plus 30 Turkish soldiers). The financial contribution of Romania was about 2.5 millions euro and the contribution to the common budget – 17.82%. The Brigade functioned under UN mandate and NATO operational command. During the mission in Afghanistan, the Brigade will be called Kabul Multinational Brigade IX (KMNB IX)¹⁶.

On April 1st, 2006, 39 Romanian soldiers of the Romanian Air Force took over the command of the Kabul International Airport (KAIA) from the Greek contingent, being appointed to the Airport administration and command structures¹⁷. The Romanian detachment acted within ISAF under NATO operational command. The main missions that the Romanian troops accomplished in their four month mission were airport management, daily coordination of air

operations, control of takes-off and landings and air traffic control. Also, the Romanian personnel analyzed the weather forecast for safe flights, would maintain the communication systems in operational parameters and ensured the logistic support of operations on the Airport¹⁸.

On July 31st, it took place in Kabul the ceremony by which Romania handed over to Bulgaria the command of the Kabul International Airport (KAIA). At the ceremony, Major General Hans-Werner Ahrens, Deputy Commander of the ISAF (International Security Assistance Force) stated that: "During the past four months, Romania took command over KAIA mission. I would like to thank you, Cmdr. Adrian Marinescu, and to the personnel under your command, for the exemplary guidance through which you have accomplished your mission. This period of time, you took a great step towards the integration of the units within the KAIA concept. By means of your activities here, you have redounded to the improvement of flights security, you have accomplished a better coordination of all those involved in KAIA mission, and not least you have erected a unique monument for the Romanian airmen, as of to remind everyone your presence here. Thank you for your proven professionalism, for your resoluteness and energy you have invested in all activities and for the reconstruction projects that have been initiated, as well"¹⁹.

During the first half of year, the contribution of the Romanian Armed Forces in Afghanistan can be summarized as follows²⁰:

■ Monitor Strategic ■

Operation	Contribution	Personnel	Location	Missions
ISAF (NATO)	Military Police Platoon	25	Kabul	- Control of access in the base - Traffic control - Patrolling - Reconnaissance - Escort - Securing the area
ISAF (NATO)	Staff Personnel	8	Kabul	- Specific missions
ISAF (NATO)	Medical team	3	Kunduz	- Medical assistance within PRT
ISAF (NATO)	Mobile observation team	7	Mazar-e-Shariff	- Patrolling - Reconnaissance
ISAF (NATO)	SEEBRIG Command	233	Kabul	- Kabul Multinational Brigade leadership (KMNB) - Support of KMNB command
ISAF (NATO)	Intelligence Structure	25	N/A	- Specific missions for ISAF
ISAF (NATO)	Intelligence Structure	5	N/A	- Specific missions for ISAF
OEF	Infantry Battalion	372	Kandahar	- Kandahar air base security - Patrolling, traffic control, escort of convoys - Humanitarian aid for Afghan population - medical assistance - Implementing CIMIC projects, food distribution
OEF	Staff Personnel	10	Kabul, Bagram	- Specific missions
OEF	ANA TRAINING Detachment	46	Kabul, Kandahar	- Training Afghan military personnel and counseling them during missions
OEF	National support elements	3	Kandahar	- Deployment; coordination of forces in the theater

Also, on July 31st, 2006, NATO took over responsibility from the United States for ensuring the security in Southern Afghanistan. Thus, the North Atlantic Alliance reconfirms the responsibility and the capacity to generate stable durability in Afghanistan, indispensable condition for democratic and economic reconstruction of this country. Romania has had an important contribution in NATO mission in Southern Afghanistan. Romanian military personnel contributed to assuring security in two provinces, Kandahar and Kabul, alongside Australian, British,

Canadian, Estonian, Danish, Dutch and US troops²¹. On this occasion, Lieutenant General Karl Eikenberry, commander of the US-led coalition forces, said in a NATO statement that "today's transfer of authority demonstrates to the Afghan people that there is a strong commitment on the part of the international community to further extend security into the southern region's provinces"²².

Starting with the second half of the year, the contribution of the Romanian Armed Forces in Afghanistan can be summarized as follows: one Infantry Battalion with 375 troops

work in Enduring Freedom Operation near Kandahar Airport, 6 staff officers in the Joint Multinational Command in Bagram, and 8 staff officers in Kabul. The Romanian infantry troops act under the command of the US 173rd Airborne Brigade, are assigned to guard and secure Kandahar Airport, to patrol the main roads and to conduct combat missions, independent or within different groups, as established by order of the multinational force commander. There are another 46 troops working with ANA TRAINING IV Detachment in Camp Phoenix – Kabul and Camp Perini – Gardez, within the same operation. Their main mission is to train Afghani soldiers in different military specialities such as infantry, recce, tank, communications or logistics.

An Infantry Battalion consisting of 400 troops and its subordinate company, the "US Dragon", work within NATO-led ISAF (International Security Assistance Force) mission in Camp Julien – Kabul. Their main mission is to assist the Afghan military and police forces to ensure security during the election process by patrolling, protecting the force, escorting individuals and convoys and protecting different objectives. A Military Police Platoon of 25 troops work within the Multinational Brigade Kabul, in Camp Warehouse. Here they have search and recce tasks on different routes, escort missions of military and civilian convoys, VIP escort and protection, traffic control and monitorization, ensuring the security of ISAF objectives. 16 staff officers and a military intelligence detachment of 25 troops work in Kabul as well, while a medical team of three specialists work in Konduz. A mobile observer team of seven troops have recce and monitoring missions in their area of responsibility in the Mazar-e-Sharif Province. There are 911 troops deployed in the theater of operations in Afghanistan, 435 of which work within Operation Enduring Freedom the rest of 476 troops within ISAF²³.

On September 6th, 2006, in the presence of the North Atlantic Council, NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer and President Hamid Karzai of Afghanistan signed the "Declaration by NATO and the Islamic Republic of Afghanistan", setting out a Framework for Enduring Co-operation in Partnership. The Declaration launches a substantial programme of long-term co-operation between the North Atlantic Alliance and Afghanistan. It builds on NATO's unique relationship with the country and reflects the Alliance's support for Afghanistan's national sovereignty, independence and territorial integrity. The programme will concentrate on defence reform, defence institution building and the military aspects of security sector reform, as well as on other areas such as promoting interoperability between the forces of the Afghan National Army and those of NATO members²⁴.

Addressing a news briefing at NATO headquarters in Mons, Belgium, US Marine General James L. Jones said that the mission in Afghanistan is NATO's most important and ambitious mission since the end of the Cold War. However, it will take a concerted international effort towards reconstruction and reform in Afghanistan to secure the future, he said. Concerning this issue, he added: "it is a problem of showing the people of Afghanistan and enabling the government to expand its reach and bring hope in new standards of living and opportunities to the people of that country, who absolutely have shown by their courage at the polls that they're ready for this"²⁵.

Between September 2nd and 17th, 2006, the ISAF (under NATO command) launched Operation Medusa, in order to bring to a standstill the Taliban attempt to strengthen their positions. On this occasion, General James L. Jones, commander of Allied Command Operations, said: "it has been

■ Monitor Strategic ■

necessary to fight in this instance to achieve the required effect. Importantly it has proved that NATO will not shirk from taking robust action where necessary and especially given the level of insurgent activity²⁶.

In southern Afghanistan, the contribution of the Romanian Land Forces consists of one Infantry Maneuver Battalion (personnel – 302; location – Qalat; period of time – underway; missions – patrolling, traffic control, escort of convoy, search and rescue for Coalition Forces` security, humanitarian aid for the Afghani population and medical assistance) and one Guarding Detachment (personnel – 177; location – Kandahar; period of time – underway; missions – Kandahar Airport and base security)²⁷.

In southern Afghanistan's Zabul Province, there is a small base, Forward Operating Base Maizan (FOB), made up of soldiers from the Tenth Mountain 2-4 Infantry, Charlie Company 1-4 Infantry Regiment and Romanian troops from Task Force "Călugăreni", which took control of Zabul on July 31st, when the NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) took command of southern Afghanistan from the US command. The mission of the troops at the base is to provide security to the district. In Maizan and other districts, Talibans attacked Afghan police officers and troops and the Coalition soldiers faced ambushes and mortar attacks this summer. In a recent interview, Lieutenant-Colonel McLaughlin, who heads the Provincial Reconstruction Team (PRT) in Qalat, the provincial capital, said that for the moment, the Talibans have been reluctant to mount frontal assaults on the Coalition troops in Zabul, because "they are afraid of the Romanians' 14 mm machine guns, but for how long?". In his turn, Lieutenant-Colonel Daniel Petrescu, who heads Task Force "Călugăreni" in Qalat, added that "where Kandahar goes, goes Afghanistan. So by stabilizing Kandahar, we will solve more problems here in Zabul"²⁸.

The latest military event delivered in the operation theatre occurred on October 5th, 2006, when the NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) has expanded its operations to include the East of Afghanistan. On this occasion, NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer issued a statement in which he said: "NATO will now carry out its UN-mandated mission – to extend the authority of the Afghan Government, and to create the conditions for reconstruction and development – throughout the whole country, building on the efforts of the US-led Coalition. The expansion of the NATO-ISAF mission is a reflection of the Alliance's unflagging commitment to help the Afghan people build a better future for them"²⁹.

The Romanian contribution to the efforts of combating the new global threats, to the international peace and security marks a substantial involvement in the fight against terrorism and other non-conventional threats, an active participation in the post-conflict peace-building operations, stabilization and democratic reconstruction of these areas. National security requires the direct participation in maintaining regional and international stability. Regional instability may induce negative influences on the national security.

Therefore, Romania pays special attention to the political and military engagement in supporting the processes of stabilization and democratization in various areas. This approach represents a particular case from a broader vision that includes the Western Balkans area, the Greater Black Sea Area, the Greater Middle East and Central Asia, the latter including Afghanistan.

Conclusions. Perspectives

Since 1991, Romania was actively involved in UN peacekeeping missions, participating till now with more than 10,000 military personnel of various forces: infantry and engineering

battalions, military mobile hospitals, military police, transportation capabilities, military observers, general staff officers. The broad range of military operations (humanitarian, reconstruction, combat) contributed directly to the development of training and the implementation of NATO interoperability standards, according to the "lessons learned" from the participation in multinational missions.

At present, Romanian Armed Forces participate in many peacekeeping and combating terrorism operations, as follows³⁰: under NATO command – *KFOR (Kosovo)* since 01.03.2002, *NATO HQ Sarajevo (Bosnia-Herzegovina)* since 02.12.2004, *ISAF (Afghanistan)* since 2002 and *NATO Training Mission (Iraq)* since August 2005; under EU command – *EUFOR (Bosnia-Herzegovina)*, mission *ALTHEA* since 2004; under UN mandate – *MONUC (Congo)* since 23.10.1999, *UNMIK (Kosovo)* since 10.06.1999, *UNMEE (Ethiopia and Eritrea)* since 09.10.2000, *UNOCI (Côte d'Ivoire)* since 15.06.2003, *UNOMIG (Georgia)* since 2003, *UNAMA (Afghanistan)* since 25.07.2003, *UNMIL (Liberia)* since 18.11.2003 and *UNOB (Burundi)* since 05.01.2004; under OSCE mandate – *OSCE Mission to Georgia* since 19.12.2005; within multinational coalitions – *Enduring Freedom (Afghanistan)* since 2002 and *Iraqi Freedom (Iraq)* since July 2003.

The Romanian Armed Forces are, therefore, an active participant in post-conflict military actions, be it under NATO, international organisms or multinational coalitions command. The accumulated experience is expressed in the new operational doctrines that comprise this kind of post-conflict actions.

At the same time, the update of both theory and practice of post-conflict military actions has an important role in preparing the forces that will effectively participate in the planning and unfolding of such operations.

The deployment of armed forces in multinational operations, the transformation of the classic defense concepts in expeditionary policies and the broadening of both role and missions of the Romanian Armed Forces, all of them contributed to the gradual outlining of a new Romanian strategic profile. From this perspective, the transformation of the defense policies is fundamental, evolving from an approach based on ensuring its own security and national territory, then assuming an important role in securing South-East Europe, to the outlining of coherent policies at a multiregional level which comprise components of reconstruction and stabilization of areas far away from European continent, such as Central Asia and Middle East.

The Romanian Armed Forces will have to be prepared and trained in order to be able to participate, in a near future, in a large range of operations and in more and more complex forms of international military involvement.

The role of these forces in actions of mediation and security assistance is growing significantly as a direct consequence of the gradual transformation of Romania as a contributor to the regional and global security. These changes are reflected both in the mission planning and the ongoing transformation process of the Romanian Armed Forces.

NOTES

¹ Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva, *Ațiuni militare post-conflict (Post-Conflict Military Actions)*, National Defense University „Carol I” Publishing House, Bucharest, 2004, p. 12.

² Dorel Dumitraș, Ion Giurcă, *Alianțele și coalitiile politico-militare (Political and Military Alliances and Coalitions)*, National Defense University „Carol I” Publishing House, Bucharest, 2004, pp. 155-160.

³ Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva, *op.cit.*, pp. 19-20.

⁴ Keith Krause, *Conflict Prevention*, in *International Security. Challenges and Prospects*, Swiss Federal Department of Foreign Affairs Publishing House, Berne, 2003, p. 20.

⁵ România. Membru al Alianței Nord-Atlantice (Romania. Member of North-Atlantic Alliance), National Defense University „Carol I” Publishing House, Bucharest, 2004, pp. 63-64.

⁶ Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva, *op.cit.*, pp. 27-28.

⁷ Marina Ottaway, „Promoting Democracy after Conflict. The Difficult Choices”, in *International Studies Perspectives*, no. 4/2003, p. 316.

⁸ Kurt R. Spillmann, Thomas Bernauer, Jürg M. Gabriel, Andreas Wenger, Yvonne Rosteck, *Peace Support Operations: Lessons Learned and Future Perspectives*, www.fsk.ethz.ch/documents/Studies/volume_9/general_introduction.htm

⁹ Eugen Bădălan, Teodor Frunzeti, *Acțiunile militare altele decât războiul (Military Actions other than the War)*, Military Publishing House, Bucharest, 2001, p. 10.

¹⁰ John Mackinlay, *The Development of Peacekeeping Forces*, www.fsk.ethz.ch/documents/Studies/volume_9/mackinlay.htm

¹¹ Doron Zimmermann, *The Transformation of Terrorism*, www.fsk.ethz.ch/documents/Beitraege/zu_67/docs/zb_67_low.pdf

¹² Stephen J. Blank, *Rethinking Asymmetric Threats*, www.comw.org/rma/fulltext/0309blank.pdf

¹³ Government decision no. 38, *Monitorul Oficial* (The Official Gazette), Part I, no. 832, December 21, 2001.

¹⁴ Government decision no. 15, *Monitorul Oficial* (The Official Gazette), Part I, no. 295, April 30, 2002.

¹⁵ *Istanbul Summit Communiqué*, www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm

¹⁶ Press release no. 6, January 11, 2006, Romanian Ministry of Defense website, www.mapn.ro

ro/cpresa/continuariearhiva.php?id=1877&an=2006&luna=01&nr_pagina=3

¹⁷ International Security Assistance Force, Press Release, www.afnorth.nato.int/ISAF/Update/Press_Releases/newsrelease/2006/Release_01Apr06_020

¹⁸ Press release no. 6, March 21, 2006, Romanian Ministry of Defense website, www.mapn.ro/cpresa/continuariearhiva.php?id=1982&an=2006&luna=03&nr_pagina=2

¹⁹ Romanian Ministry of Defense, International Missions, www.mapn.ro

²⁰ *Ibidem*

²¹ Romanian Ministry of Foreign Affairs website, www.mae.ro

²² *The Guardian*, www.guardian.co.uk/worldlatest/story/0,-5984142,00.html

²³ Romanian Ministry of Defense, International Missions, www.mapn.ro

²⁴ NATO website, www.nato.int

²⁵ Sara Wood, USA Forces Press Service, *Additional Forces Will Give NATO Flexibility in Southern Afghanistan*, www.defencetalk.com/news/publish

²⁶ NATO website, www.nato.int/shape/news/2006/09/060917a.htm

²⁷ Romanian Ministry of Defense, International Missions, www.mapn.ro

²⁸ *Fort Apache in Taliban Land*, September 14, 2006, www.time.com/time/world/article/0,8599,1535064,00.html

²⁹ NATO website, www.nato.int

³⁰ Romanian Ministry of Defense, International Missions, www.mapn.ro

SUMMARY

The post-conflict military actions are part of the international community's crisis and conflict management strategy.

The Romanian contribution to the efforts of combating the new global threats to the international peace and security marks a substantial involvement in the fight against terrorism and other non-conventional threats, an active participation in the post-conflict peace-building operations, stabilization and democratic reconstruction of different areas.

The case of Afghanistan, from this perspective, denotes not only the complexity of the post-conflict military actions from this area, but also their extremely ambitious objectives.

LTC Laurențiu-Cristian Dumitru is an Army officer, researcher and head of the defense strategies sector within the Institute for Political Studies of Defense and Military History. He earned a B.A. in History, a M.A. in International Relations, both of them from University of Bucharest and at present is a Ph.D. candidate in History in the same university. The defense studies, military alliances topics, Geopolitics and Geostrategy, post-conflict military actions and the transformation process of the Armed Forces are among his areas of interest.

AGENDĂ ȘTIINȚIFICĂ

Din agenda științifică a Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Maior Stelian Fizeșan

Aflat în subordinea Departamentului pentru Politica de Apărare și Planificare, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară a continuat și în a doua jumătate a anului 2006 să desfășoare, conform atribuțiilor, activități de cercetare științifică în domeniul securității naționale și internaționale, al politicii de apărare și istoriei militare. Rezultatele muncii colectivului său de cercetători au fost remarcate cu ocazia participării la simpozioane, conferințe și alte manifestări interne și internaționale, în cadrul unor acțiuni de cooperare bilaterală cu alte institute de profil și prin volumele și revistele de specialitate editate.

Prezentăm, în cele ce urmează, cele mai importante activități la care au participat cercetătorii noștri.

Locotenent-colonelul **Laurențiu-Cristian Dumitru** și as.cc. **Cristina Romila** au fost prezenți la convocarea organizată la 7 august a.c. de Confederația Interaliată a Ofițerilor în Rezervă (CIOR), Uniunea Națională a Cadrelor Militare în Rezervă și Retragere (UNCMRR) și Asociația Ofițerilor în Rezervă (AOR) la Predeal, și au susținut comunicări având ca tematică istoria și civilizația românească și direcțiile actuale ale politicii externe și de securitate ale României. Au participat ofițeri în rezervă din Armata României și din armate ale statelor membre NATO și PfP.

Între 19 și 26 august, directorul ISPAIM, dr. **Mihail E. Ionescu** și directorul adjunct, dr. **Petre Otu**, au participat la cel de-al 32-lea Congres internațional de Istorie Militară,

desfășurat în orașul-centru al istoriografiei militare germane, Potsdam. La reuniune au participat 255 de specialiști din 37 de țări, care au dezbătut tema *"Nation State, Nationalism and the Military"*. Delegația română a prezentat comunicarea *"The European Construction of Romanian Armed Forces during the Long Century: 1789-1914"* și a intervenit pe marginea unor expuneri ale participanților străini. De asemenea, membrii delegației române au avut numeroase contacte cu reprezentanții unor țări prezenți la congres, fiind abordate aspecte ale cooperării științifice bi și multilaterale, cu numeroși participanți, dintre care amintim pe cei ai țării gazdă, pe cei ai Comisiei Marocane de Istorie Militară, ai Comisiei elene, pe șeful Centrului pentru Documentare istorică al Armatei Belgiene, pe directorul *Scarecrow Press Inc.* din SUA, istorici polonezi, italieni și, nu în ultimul rând, pe reprezentanții Comisiei Internaționale de Istorie Militară (profesorii Luc de Vos și Pieter Kamphuis).

Cc.șt. **Șerban Cioculescu** a fost invitat să susțină, în ziua de 24 august a.c., o expunere la lucrările școlii de vară de la Brașov, organizate de Fundația Konrad Adenauer-România. Cercetătorul a prezentat aspecte privind bazele sistemului juridic în Uniunea Europeană și Politica Externă și de Securitate Comună a UE.

Locotenent-colonelul **Laurențiu-Cristian Dumitru** a susținut, la Palatul Cercului Militar, la întrunirea comună a UNCMRR și AORR din 5 septembrie, comunicarea cu titlul *Transformarea Armatei României*.

■ Monitor Strategic ■

În perioada 6-9 septembrie 2006, directorul ISPAIM, **dr. Mihail E. Ionescu** s-a deplasat în Polonia, la *Forumul Economic* de la Krinych, care a avut ca temă *“European Challenges: The Question of Europe's Identity”*. La activitate au fost dezbătute și aspecte din domeniul politicii și securității internaționale. Directorul ISPAIM a fost invitat la secțiunea cu tema *“The Black Sea Region: Influencing Identities, Europe and Beyond”* și a prezentat un scurt istoric al Mării Negre din perspectiva de mare “deschisă”, respectiv, de mare “închisă”. Reprezentantul român a evidențiat, totodată, importanța geostrategică a Mării Negre în contextul extinderii NATO și UE și a factorului energetic și a făcut o analiză a principalelor caracteristici ale mediului de securitate din regiune. S-a remarcat că lipsa unei strategii comune pentru regiunea Mării Negre nu trebuie să împiedice realizarea unui cadru coerent de cooperare regională.

O delegație a ISPAIM formată din dr. **Petre Otu**, căpitanul **Darie-Mircea Dașu** și cc.șt. **Carmen Rîjnoveanu** a efectuat între 19 și 22 septembrie o vizită la *Centrul Superior pentru Studii de Apărare Națională (CESEDEN)* din Spania. Vizita a permis menținerea dialogului științific dintre cele două instituții și dintre Comisiile de istorie militară ale celor două țări. Au fost făcute demersuri pentru identificarea unor direcții de colaborare și pentru convenirea unor proiecte de cercetare, precum realizarea unei lucrări comune și organizarea de mese rotunde.

În ziua de 18 septembrie a.c., directorul ISPAIM, dr. **Mihail E. Ionescu** a fost prezent, la Roma, la reuniunea Comitetului Director al *Consortiului PfP al Academiei de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate*. Agenda întâlnirii a cuprins discutarea celor mai recente evoluții din cadrul Consortiului. Directorul ISPAIM a prezentat activitatea

Grupului de Lucru pentru zona Mării Negre pe anul 2006 și obiectivele pe anul viitor, printre care se numără și organizarea reuniunii anuale a grupului în primăvara anului 2007.

De asemenea, directorul ISPAIM a fost invitat, la Chișinău, la Conferința internațională cu tema *“Soarta evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria în anii 1940-1944”*, din perioada 15-17 octombrie 2006. Activitatea a fost organizată de US Holocaust Memorial Museum din Washington D.C., Institutul Național al Holocaustului “Ellie Wiesel” din România și Universitatea Pedagogică de Stat din Chișinău.

Cc.șt. **Lucia Vreja** a participat, în perioada 28-29 septembrie 2006, la reuniunea Grupului de Lucru pentru lupta împotriva terorismului, al *Consortiului PfP al Academiei de Apărare și Institutelor pentru Studii de Securitate*, din cadrul Centrului “George C. Marshall” din Garmisch (Germania). Reuniunea s-a concentrat asupra prezentării concluziilor unui studiu privind rutele traficului de droguri, arme și ființe umane în Europa, cu accent pe regiunea Europei de Sud-Est și asupra conexiunilor posibile dintre infracționalitatea organizată și terorism. S-a subliniat că fenomenul terorismului internațional poate profita material de pe urma migrației ilegale și traficului ilicit și că, totodată, controlul frontierelor și cooperarea dintre state sunt condiții fundamentale pentru contracararea traficului ilegal și, implicit, a unor eventuale atacuri din partea unor organizații teroriste islamiste.

Dr. Alexandru Madgearu a luat parte, în perioada 4-6 octombrie 2006 la sesiunea anuală de comunicări “Pontica”, organizată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța și dedicată cuceririi Daciei de către romani și împlinirii a 140 de ani de la începutul domniei regelui Carol I. Au fost

prezenți atât specialiști în istorie antică și arheologie, cât și specialiști în istorie modernă și recentă, sesiunea prilejuind prezentarea unor contribuții notabile la istoria Dobrogei și, în general, la istoria națională. La sfârșitul aceleiași luni, dr. Alexandru Madgearu a participat și la conferința internațională cu titlul "Habitat, religie și etnicitate. Arheologia Evului Mediu timpuriu în bazinul carpatic", organizată de Muzeul Național al Unirii din Alba-Iulia și Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României. Au fost prezenți cercetători din România, Ungaria și Slovacia, care au dezbătut teme referitoare la descoperirile arheologice recente din zonă, problema atribuirii etnice unor vestigii pe bază de argumente arheologice și creștinătatea în regiune în secolele X-XI. Conferința a prilejuit expunerea unor idei interesante pentru specialiștii în domeniu și a demonstrat că istoricii români și unguri pot discuta fără a ajunge la dispute legate de problema primului venit în Transilvania.

Tot în luna octombrie a.c., cc.șt. **Șerban Pavelescu** și cc.șt. **Cerasela Moldoveanu** au participat, în garnizoana Brăila, la manifestările dedicate sărbătoririi Zilei Armatei României – 25 Octombrie. Cei doi au prezentat comunicările cu titlul "*Semnificația istorică a zilei de 25 Octombrie 1944*" și "*Reformă militară și modernizarea societății românești, de la căutările secolului XX la provocările secolului XXI*".

În cadrul activităților de cooperare dintre ISPAIM și Serviciul Istoric al Apărării din Franța, dr. **Sergiu Iosipescu** s-a deplasat (23 octombrie-7 noiembrie) la un stagiu de documentare la Vincennes, în arhivele și bibliotecile din Paris, în vederea elaborării unei monografii intitulate *Napoleon III și românii. Relații politico-militare*.

În perioada 09-11 noiembrie 2006 au avut loc, la Sofia, lucrările conferinței internaționale cu tema "Détente and CSCE in Europe (1966-1975)", organizată de Cold War Research Centre (Bulgaria) și Universitatea Mannheim (Germania). La conferință au participat cercetători din Bulgaria, Germania, Cehia, Polonia, România, Rusia, Ungaria. Din partea ISPAIM a participat cc.șt. **Carmen Rîjnoveanu**. În cadrul lucrărilor, o atenție deosebită în analiza proceselor reuniunilor CSCE a fost acordată Ostpolitik-ului promovat de RF Germania în relațiile Est-Vest și rolului statelor din Tratatul de la Varșovia în cadrul negocierilor de la Geneva și Helsinki (1972-1975).

Cu ocazia împlinirii **a nouăzeci de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial**, institutul nostru a organizat la Palatul Cercului Militar Național, în ziua de 14 noiembrie a.c., un simpozion național. La lucrări au fost prezentate contextul intern și extern premergător intrării în război, planurile de campanie și operațiile armatei române, starea de spirit din societatea românească și alte teme de interes pentru specialiști din mediul academic și universitar, militar și civil.

La 23 noiembrie a.c., la conferința organizată de CSSAS – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, asistenții de cercetare **Cristina Romila** și **Dragoș Bănescu** au susținut comunicările *Democratizarea ca instrument al acțiunii externe a UE în relația cu statele de la frontiera estică și, respectiv, Modele teoretice ale dinamicii de securitate regională în era post-Război Rece*.

Cărți și reviste

Sub coordonarea directorului ISPAIM, dr. Mihail E. Ionescu, a fost elaborată cartea *România-UE. Cronologie 1989-2005*, publicată în acest an la Editura Militară.

Volumul face parte din seria studiilor apărute ca rezultat al preocupărilor cercetătorilor din Institut pentru analiza proceselor complementare de aderare a României la NATO și Comunitatea europeană și constituie un instrument de lucru pentru specialiști. Cartea prezintă principalele repere politice, sociale și economice în relațiile țării noastre cu Uniunea Europeană, reușind să surprindă, în egală măsură, evenimente politico-militare și de securitate de referință, în contextul integrării interne și extinderii UE.

În primul semestru al acestui an au apărut publicațiile de specialitate ale institutului, *Revista de Istorie Militară* nr. 1-2/2006 și *Monitor Strategic* nr. 1-2/2006, ambele conținând articole incitante și bine apreciate de publicul-țintă.

A apărut, în Franța, *Revue historique des armées*, nr. 244, trimestrul 3/2006, editată de Serviciul Istoric al Apărării, număr consacrat relațiilor bilaterale, în care apar articole ale unor cercetători români și francezi. Enumerăm titlurile autorilor români: *Relations politiques et militaires entre la France et les principautés de Transylvanie, de Valachie et de Moldavie* (Sergiu Iosipescu), *La mission militaire française dirigée par les frères Lamy* (Maria Georgescu), *L'influence de la doctrine militaire française sur l'évolution de l'armée roumaine (1878-1940)* (Petre Otu), *Les relations franco-roumaines de 1938 à 1944* (Mihail E. Ionescu), *Entre suspicion et confiance: Les relations franco-roumaines dans les premières décennies de la guerre froide* (Șerban Liviu Pavelescu). Revista cuprinde și o prezentare a institutului nostru și a Muzeului Militar Național din București.

În paralel, ISPAIM a editat un număr comun româno-francez al *Revistei de Istorie Militară*. Publicația inserează studii

ale cercetătorilor români și francezi pe tema *Relații militare româno-franceze, de la Napoleon I până în zilele noastre*. Ediția specială româno-franceză a fost lansată în cadrul Târgului de carte "Polemos", organizat de Editura Militară și Societatea Scriitorilor Militari, în perioada 1-4 noiembrie 2006.

La același târg de carte a fost lansată și culegerea de studii coordonată de directorul ISPAIM, generalul-maior (r) Mihail E. Ionescu, *Marea Neagră, de la "Iacul bizantin" la provocările secolului XXI*. Lucrarea se adresează mediului academic, dar și publicului inițiat în domeniu, autorii evocând, dintr-o perspectivă istorică, date, elemente de cultură și civilizație, de viață economică și socială prețioase din arealul pontic, începând cu etapa dominației bizantine și până în zilele noastre, când zona Mării Negre devine tot mai mult o regiune de securitate a spațiului euroatlantic.

De asemenea, a apărut în seria *Occasional Papers*, editată sub egida ISPAIM, lucrarea "România, Ostpolitik-ul și CSCE. 1967-1975", al cărei autor este directorul institutului, dr. Mihail E. Ionescu. Acesta este unul din puținele studii autohtone despre perioada Războiului Rece, date fiind reglementările legale privind accesul la arhive (termenul de 30 de ani). Este cunoscut faptul că România a fost prima țară, după URSS, care a stabilit relații diplomatice cu R.F.Germania. Materialul redă în capitolele sale percepția la București a noii "politici răsăritene" a Germaniei Federale din acea perioadă, relațiile economice dintre Bonn și București și modul de cooperare dintre România și RFG în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. Studiul conține, de asemenea, concluzii și, pentru exemplificare, o Anexă cu extrase din documente de arhivă.

RECENZII

Liviu C. Țîrău, *Între Washington și Moscova: România 1945-1965*,

Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2005

Cerasela Moldoveanu

Lucrarea reprezintă teza de doctorat a autorului, rod al eforturilor sale de migăloasă cercetare în renumite arhive și biblioteci, din străinătate și din țară. Ea abordează istoria raporturilor dintre "trei actori". Doi dintre aceștia, SUA și URSS, sunt principalii protagoniști ai scenei politice postbelice, într-o lume divizată bipolar, în timp ce România, cel de-al treilea "stat-actor", a resimțit cu duritate impactul acestei divizări.

Prin structura ei, teza autorului folosește ca principii metodologice esențiale următoarele periodizări contextuale, care se suprapun, dealtfel, celor trei capitole ale cărții:

a) un context larg, global, prin expunerea și explicarea situației internaționale, a raporturilor de putere dintre SUA și URSS, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial;

b) unul mediu, local, regional, prin definirea frontierelor de securitate ale celor două mari puteri în estul Europei, în perioada postbelică, ca și constituirea ariei strategice în estul și centrul Europei, în confruntarea sovieto-americană, între anii 1948-1953;

c) și în final, contextul specific, cel mai întins de altfel, care urmărește impactul politicilor de securitate națională ale SUA și URSS asupra României, cu implicațiile sale majore: etapele sovietizării țării noastre în perioada 1943-1953, relațiile Moscovei cu țările est-europene satelite, politicile SUA față de aceste țări între 1953-1965, relativa autonomie a României în blocul sovietic.

Lucrarea constituie o analiză cuprinzătoare a principalilor factori care au condus lumea la o eră a bipolarității: dispunerea geopolitică

și antagonismul ideologic și de sistem, aducând în discuție teoriile geopolitice ale lui Mahan, Mackinder sau Spykman, referitoare la competiția dintre puterile maritime și cele continentale din Eurasia. Localizarea într-un anumit spațiu a diferitelor state, în special ale celor din estul și centrul Europei, a fost deosebit de importantă în crearea "cordonului sanitar", de securitate, dorit de Stalin. Apariția unor enclave comuniste pe alte continente (China, Coreea, Vietnam, Cuba), dar aflate în apropierea axei determinate politic și geografic de Moscova, a exercitat o influență ideologică puternică. În unele cazuri, aceste divergențe au fost pe cale să genereze adevărate catastrofe, care ar fi schimbat caracterul Războiului Rece într-unul cât se poate de fierbinte (ex. criza rachetelor din Cuba, 1962). În același timp, diferențele fundamentale și incompatibilitatea existente între cele două sisteme politico-ideologice, capitalism și socialism, au fost considerate ca fiind elementele esențiale care au condus la Războiul Rece. Și singurul merit al acestui nou gen de război a fost că nu s-a transformat, în decursul deceniilor, într-un război cald. Apariția diverselor crize ale acestei perioade și a noi zone de conflict, prin implicarea unuia sau altuia dintre cei doi actori importanți (Coreea, Cuba, Vietnam, Afganistan etc), nu a depășit fazele declarative incendiare sau a blocadelor economice instituite într-o formă sau alta, de obicei de SUA, a căror dezvoltare economică nu a putut fi niciodată egalată de adversara sa.

Autorul analizează conflictul tacit dintre cele două tabere, manifestat plenar pe toate palierele: geopolitic, ideologic, strategic, militar, economic, social și cultural. Concurența acerbă dintre cele două sisteme a evidențiat rolul strategic, deosebit de important dobândit de țările din Europa de Est în contextul Războiului Rece. Aceste țări, devenite modele de implementare a noii ideologii sovietice, constituind adevărați cobai politici și socio-umani, au atras în unele cazuri atenția Occidentului, în funcție de specificul fiecăreia, sau de fisurile survenite la un moment dat în actul de guvernare politică. Un astfel de caz a fost România, care prin relativa sa autonomie față de Moscova, survenită în perioada anilor '60, a servit intereselor puterilor occidentale de a încerca să creeze fisuri în unitatea blocului comunist.

Deși implementarea, îndeosebi după 1945, a primelor guverne de orientare comunistă în Europa de Est a dus la concluzia că această parte a Europei a fost de mult "sortită" marelui vecin de la răsărit, Liviu Țirău consideră (contrar concluziei răspândite în mediile istoriografice din România) că, "Europa de Est nu a fost «vândută» sovieticilor la Ialta, dar planurile militare stabilite în timpul războiului au adus Armata Roșie până în centrul Europei". Temerea Alianților de a nu vedea Armata Roșie instalându-se la Viena, sau chiar la Paris, a condus la o politică mai laxă și mai permisivă față de Moscova din partea factorilor decizionali de la Londra și Washington. Pe de altă parte, în perioada 1945-1947, Stalin a preferat o comunizare treptată a statelor aflate deja în zona sa de influență, pentru a nu pierde ajutorul economic din partea Vestului, și a nu genera un conflict de proporții cu acesta, pentru ca în perioada următoare să treacă

la o stalinizare brutală a acestor țări, fără să mai țină cont de părerile foștilor aliați. El viza chiar extinderea acestei sfere de influență asupra Greciei și Turciei. Reacția americană a fost lansarea "Doctrinei Truman" în plan politic, a "Planului Marshall" în cel economic și în plan militar, crearea Alianței Atlanticului de Nord în 1949. Replica Kremlinului a fost consolidarea puterii sovietice în țările satelit și crearea, în octombrie 1947, a Kominformului, organism de conducere a partidelor comuniste din țările aflate sub influența URSS și, tot ca replică, în plan militar, crearea Tratatului de la Varșovia, în mai 1955. Antagonismul dintre cele două sisteme reprezentate de două superputeri mondiale se produsese în fapt. Lumea intra într-o situație fără precedent în istorie. O consecință a impunerii acestui sistem bipolar sovieto-american a fost trecerea unor mari puteri, cu tradiție îndelungată, precum Franța, Italia, Japonia, Marea Britanie în postura de puteri secundare.

Moartea lui Stalin, în 1953, schimbările reformatoare din vremea lui Hrușciov și restructurarea raporturilor dintre Moscova și sateliții săi est-europeni, pe de-o parte, și cu SUA, de cealaltă parte, au marcat o perioadă de destindere relativă a Războiului Rece. Chiar Hrușciov, în raportul său secret, prezentat la cel de-al XX-lea Congres al PCUS din anul 1956, a declarat că o confruntare între lumea capitalistă și cea socialistă nu era o necesitate, așa cum proclamase Lenin în perioada de început a socialismului. Acest nou context a permis afirmarea și recuperarea parțială a identităților naționale în politica regimurilor comuniste est-europene.

În perioada anilor 1945-1958, pentru a-și menține controlul asupra statelor aflate în sfera lor de influență, conducătorii sovietici au recurs la acțiuni brutale, materializate în

deportări forțate, detenții masive obținute prin procese arbitrare, oprimare politică a unor categorii largi de cetățeni și chiar oprimarea fizică a zeci și sute de mii de oameni din aceste teritorii. Situația României, ca țară satelit a Moscovei, situată într-o zonă geopolitică de confluență, a fost considerată cea mai exploataată țară de către liderii sovietici. Sovietizarea României s-a produs într-o manieră brutală și discriminatorie, care a lăsat urme adânci în mentalul colectiv, într-o măsură mai mare decât în alte țări din Europa de Est. Aversiunii tradiționale exprimate încă din vremea Rusiei țariste față de statul român, i s-a adăugat maniera disprețuitoare în care conducătorii bolșevici i-au tratat pe conducătorii comuniști români. Din punct de vedere economic, România a fost "ajutată" de Moscova să se mențină ani buni printre țările satelite cu un PIB scăzut, situându-se în ultimele rânduri în privința dezvoltării economice și a schimburilor comerciale interne și externe.

În perioada anilor '60, adoptarea în România a unei linii "naționaliste", și a unei politici de detașare față de Moscova, i-a convins pe liderii de la Washington să dezvolte o politică de apropiere față de București. Această nouă postură a adus beneficii economice importante, prin extinderea relațiilor economice cu state occidentale, politică care s-a perpetuat și după moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej, în 1965, și venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu.

Analiza complexă și pertinentă făcută de autor unei perioade în care întreaga civilizație umană s-a văzut chemată să facă față jocului de forțe dintre două superputeri, România situându-se în postura unui actor secundar, "ce s-a mișcat între bocancul apăsător al sovietelor și, de cealaltă parte, liberalismul îndepărtat al americanilor", a beneficiat de un suport

documentar bogat: de numeroase surse edite: enciclopedii, cărți, studii, lucrări de memorialistică, semnate de autori de diverse naționalități, din sfere social-profesionale diverse, interviuri și corespondență dintre personalități mai mult sau mai puțin marcante ale perioadei Războiului Rece, ș.a; Ca un element deosebit, trebuie subliniat accesul autorului la documente din arhivele americane și britanice, precum: National Archives, Washington D.C; colecțiile de documente microfilmate deținute de Library of Congress; Washington D.C și Main Library; Public Record Office; Kew Gardens, London; și într-o măsură mai mică din cele românești. Foarte interesant pentru cititorul avizat din România este recursul la volumele de documente edite privitoare la politica externă americană, *Foreign Relations of the United States*, pentru perioada 1945-1968, precum și cele britanice, *Documents On British Policy Overseas*, care acoperă anii 1945-1948, mai puțin spectaculoase ca valoare a informației, dar valoroase ca aport bibliografic într-o lucrare românească.

Autorul însuși afirmă că tema și perioada abordate nu pot aduce în atenția istoriografică de specialitate lucruri inedite. El a încercat, însă, bazat pe bogate surse documentare, să așeze "pentru prima dată în aceeași paradigmă de analiză evoluția raporturilor strategice dintre cele două supraputeri postbelice și efectul acestor politici asupra României din primele două decenii de după 1945". Este de remarcat la această lucrare valoarea sa documentară deosebită, având meritul unei argumentații convingătoare și al formulării unor răspunsuri obiective la probleme controversate ale acestei perioade sau mai puțin cunoscute istoricilor români.

SUMMARY

• THE GREATER BLACK SEA AREA - Major interests and strategies for the Black Sea Region. Framework Analytical Review OGNYAN MINCHEV	5
• ENERGY SECURITY - GUAM and OSCE – the Role of Multilateral Institutions in Dealing with the Security of the Greater Black Sea Area – VLADIMIR SOCOR - EU-Russia cooperation and the security of oil and gas suppliance – Major STELIAN FIZEŞAN	31 36
• PERSPECTIVES ON EU'S ENLARGEMENT PROCESS - Norway and an Enlarged European Union – H.E. LEIF ARNE ULLAND	51
• COLD WAR - Deterrence and the offensive-defensive balance – MIHAI ZODIAN	61
• THE FIGHT AGAINST INTERNATIONAL TERRORISM - People Human Intelligence and Terrorism Prevention Matrixes – VLADIMIR LUKOV	77
• GEOPOLITICS - The Rebirth of Romanian Geopolitics after the Cold War – ŞERBAN F. CIOCULESCU	89
• MIDDLE EAST - Turkey's Middle East Policy between Domestic Politics and International Requirements – BEZEN BALAMIR COSKUN	109
• SECURITY STRATEGIES - Low Intensity Conflicts. Military and Political Implications – DRAGOŞ BĂNESCU - Security Strategies after the end of the Cold War – BOGDAN SGÂRCITU	119 126
• DOCUMENTARY - Romanian Armed Forces' Participation in Post-Conflict Military Actions. Case Study: Afghanistan – LTC CRISTIAN DUMITRU	141
• SCIENTIFIC AGENDA - Scientific Agenda of the Institute for Political Studies of Defense and Military History– Major STELIAN FIZEŞAN	151
• REVIEWS - Liviu C. Țirău, <i>Between Washington and Moscow: Romania 1945-1965</i> – CERASELA MOLDOVEANU	159